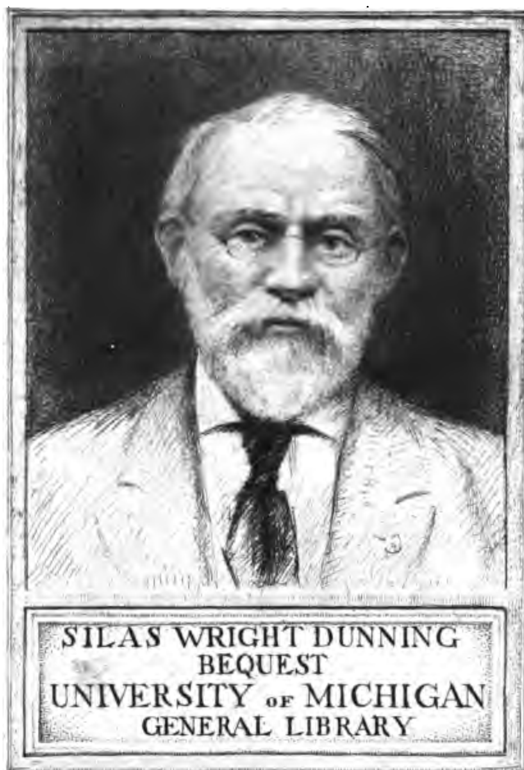

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

ANTWERPSCH CHRONYKJE,

IN HET WELK

ZEER VEELE EN ELDERS TE VERGEEFSCH GEZOGTE GESCHIEDENISSEN, SEDERT DEN JARE 1500. TOT HET JAAR 1574.

ZOO

IN DIE TOEN ZOO ZEER VERMAARDE

KOOPSTAD,

ALS DE

ANDERE STEDEN VAN NEDERLAND,

En wel Byzonderlyk op het Stuk der Geloofs-Hervorminge voorgevallen, omstandig zyn Beschreeven.

DOOR

F. G. V.

EN THANS,

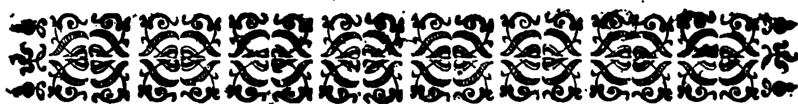
Naar deszelfs aldaar ontdekte Handschrift, voor de eerstemaal in 't licht gebracht.

TE LEYDEN,

By PIETER VANDER EYK,

MDCCXLIII.

VOORBERICHT.

UDI ET ALTERAM PARTEM *, is de ſpreuk die men gemeenlyk voor de Rechterskamers in Holland geſteld ziet, en niet zonder reden, wyl de verweeringen zoowel als de beſchuldigingen dienen gehoord te worden, zal men een rechtvaardig vonnis ſtryken. Op gelyke wyze is een Minnaar der geſchiedeniſſen verplicht de Schryvers van de eene en andere zyde te leezen en die rypelyk te overweegen, zal hy de waarheid der zaaken ontdekken; wandt of wel de vereiſchte eigenſchappen aan eenen ieder Hiſtoriſchryver genoeg bekend zyn, zoo zal men 'er echter weinigen vinden, welken van die Menſchelyke driften ontblood zyn,

en

* *Hoort ook de andere party.*

en niet doen blyken, datze meer Liefde voor hunnen Godsdienst, voor hun Vaderland, of voor hunne Vrienden, dan voor de waarheid bezitten: integendeel ziet men doorgaans zulke Hartstogten al te sterk doorsteeken, in zooverre, dat veelen zelf de waarheid verkorten met deeze of gene party te hevig te trekken, ja waanen zelfs met bittere bewoordingen en haatelyke uitdrukkingen, die zy zelfs in anderen zouden veroordeelen, Gode eenen dienst te doen, inzonderheit, daarze het minste te passe komen, in zaaken van den Godsdienst, om datze van kindsbeen zoo geleerd en met de denkbeelden hunner Ouderen of Schoolen als doorweekt zyn.

Laat u zoodaanige bewoordingen, noch uitdrukkingen, bescheide Leezer, in den Schryver, dien wy u hier in 't licht geeven niet hinderen, wyl hy niet anders geleerd heeft, men denke, die Lastert en Schelt moet gebrek aangenoegzaame bewyzen hebben om zyne tegen party den mond te stoppen; maar slaa het oog alleen op de eenvou-

dige

dige verhaalen der merkwaardige veranderingen in den Staat en de Kerk, en de byzondere gevallen daaromtrent gebeurd, by onzen Schryver, naauwkeuriger dan by anderen, teboek geslaagen. Als wy dit treurtooneel vol van vervolgingen, Moorden, blaaken en branden uit oorzaake zoo men voorgaf van 't Geloof, met aandagt beschouwen, zal ieder rechtzinnig Christen niet moeten belyden, dat de Liefde, Vreede en Zagmoedigheid, die onze Zaligmaaker en zyne Apostelen Leerden en Prediken, en zonder welke onze Godsdienst dood is, toen niet in de Christelyke Kerke te vinden waaren? ja, dat die bittere vervolgers, die eer den naam van Beulen en bloeddorstige Dwingelanden verdienden, Leden van de Christelyke Kerke moogen genoemd zyn? Men vindt 'er echter genoeg, en meer dan te veel, die, zoowel als onze Schryver, waanen dat de Godsdienst, die zy Christelyk noemen, op eene huns bedunkens rechsmaatige wyze met geweld staande te houden is; maar verre van daar, men

kan het geloof, myns oordeels, voor rechtzinnige verstanden nooit afschuuwelyker maaken, dan met dwang van Strop, Zwaart en Vuur.

Ik doele hier niet op het straffen van die, welken de Kerken geschonden, de beelden verbrooken, en de schatten geroofd hadden, die zekerlyk tegen zulken misdaan hadden, welken de gemelde zaaken, schoon door Menschen handen gemaakt, echter op eene zekere wyze voor heilig hielden; maar ik doele op het onmenschlyke vermoorden der zoogenaamde Herdoopers en anderen, die alleenlyk om 't Geloof en 't afwyken van de Roomsche Kerke, volgens dit verhaal, ter dood gebragt zyn: wandt zulks strydt tegen den Christelyken Godsdienst zoo wel als tegen de reden, alzoo iemand die in 't Geloof van my verschilt en die doolt, my niet misdoet, maar zynen God; doch God vergeeve het hem, zoude ik hem dan vervolgen, dan zoude ik tegen Gods geboden zondigen, welke uitdrukkelyk belasten, die ons misdoen te vergeeven. Zoude iemand, die

meer

meer dan zyn medemensch door Godsgeest verlicht is, den minstbedeelden of doolenden met welken hy, volgens de Christelyke Liefde, medelyde dient te hebben, en dien hy verschuldigd is beter te Leeren, vervolgen of veroordeelen? die is den naam van Christen niet waardig; wandt op die wyze beneemt men den doolenden de gelegenheid om beter te Leeren, en doet hem in zyne dwaalingen sterven; dus maakt men zich schuldig aan den dood van eenen ongelukkigen die eerder te beklaagen dan te straffen was. Het Godlyke * woord Leert ons wel uitdrukkelyk: *Het gekrookte riet niet te verbreeken, noch de rookende vlaswieke niet uit te blussen.*

Wat de Beelden en Schilderyen, die onschuldige steenen des aanstoots voor de Beeldstormers, betreft, die men van deugdzaame Mannen en Leerzaame gevallen in de Roomsche Kerken tot opwekking en aansporing der menschen stelt, dezelve dunken my, in een goed gebruik genomen nut

en

* *Matth. Euang.* Cap. XII. ℣. 20.

en dienstig, wyl de figuurlyke verbeelding meer indruk op onze gemoederen geeft dan de enkele bewoordingen van eenen Prediker, die dikwylen moeyelyk te bevatten zyn, ook spreecken de zelve alle taalen en komen dus van eenen iegelyk verstaan worden; Zelf houde ik die nutter in eene Christelyke Kerke dan de hoogmoedige Wapenschilden met Vorstelyke kroonen, Ridderlyke helmen, harnassen, degens en speeren opgepronkt; daar zekerlyk niets nuts uit te Leeren is; maar alleen tekens zyn van verwaandheid, 't zy op eigene daaden of die der Voorouderen in den Oorlog bedreeven; hoe die passen in eene Kerke daar de Nederigheid, Liefde, Vreede en Zagtmoedigheid geleerd worden, laat ik anderen oordeelen: Nochtans worden deeze alom geleeden, en de Leerzaame verbeeldingen uit de hervormde Kerken gehouden, om dat die misbruikt worden; en of wel de misslag niet in de zelve ligt, maar in die, welken zich aan 't eeren der beelden schuldig maaken, die verbeetering

noo-

noodig hadden, vondt men echter dienstig zonder opzigt op het goede, de zelve uit die Kerken te verbannen, daar men nog heeden het begraaven der dooden, eene zaak van groot nadeel, en in welke niets heilzaams nog goeds is, onderhoudt.

Doch, hoewel de gebreken ligter te ontdekken dan te verbeteren zyn, heb ik echter niet ongeraaden gevonden deeze aanmerkingen in 't voorbericht van deeze Chronyk te voegen; om aan te wyzen, dat er by ons ook gebreken te vinden, en die van onzen Schryver, als aan de banden der Geestlyken verknogt, dus minder vry opgevoed, ligter te verschoonen zouden zyn. Des niet tegenstaande zal deeze Chronyk mogelyk aan geringe verstanden, die aan hunne vooroordeelen gebonden en straks gereed zyn alles te verwerpen, niet behaagen, welken Schryvers zoeken die best met hunne smaak en de gemeene sleur over een koomen; doch anderen zalze des te meer

behaagen; om dat ons hier door eenen, Inwooner van Antwerpen en geloofsgenood der Roomſche Kerke zeer klaar getoond word hoe verſchrikkelyk dat 'er geleeft en gehandelt is, dat de ondergang van de Stad Antwerpen, en zekerlyk van geheel Brabant en Vlaandre uit de tirannie der Spanjaarden en de bittere vervolginge om 't geloof geſprooten is, Maar, wat melde ik van geloof, dat de bittere haat in ſommige gevallen alleen plaats hadt, en geen opzicht op den Godsdienſt genomen wierdt, getuigt de dood der Graaven van Egmond en Hoorn, wyl die nooit van de Roomſche Kerke afgeweeken zyn.

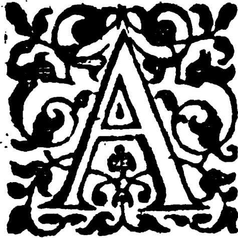
Omtrent de Jaarrekening van deeze Chronyk, dient men te weeten, dat de Schryver twee verſchillende tellingen gebruikt heeft, in den aanvang begint hy het jaar met den eerſten January, om dat hy het zelve moogelyk dus uit anderen ontleend heeft, en vervolgt zulks tot dien tyd daar hy aanmerkelyk wordt, en, zoo

'tmy

't my voorkomt, omtrent het geene hy zelf beleefd en gezien heeft, tot den einde toe gebruikt, hy, gelyk men toen gewoon was, den ſtyl van Brabant, naar welke het Nieuwe Jaar met het feeſt van 't Paſcha begonnen wierdt.

Verder wordt verſchooning voor de ingeſloopene Schryf-of Drukfeilen verzogt, niet voor de verſchillende ſpellinge, of gemeene wyze van uitdrukkingen, die met overleg dus, gelyk die in 't handſchrift waren, tot een klaar bewys van des Schryvers eenvoudigheit gelaaten zyn.

DE
CHRONYK
VAN
ANTWERPEN.

NNO 1500. werdt t' Antwerpen in 1500.
de Meerte begost het Vleeschuys, ende in 't jaer 1503. was het nieu Vleeschuys volmaeckt, ende ten selven tyden die Vleeshouwers daer inne vercochten alderhande Vleesche.

In 't jaer van 1500. vonden die van Portugael die vremde eylanden van Calcuyten, daer die specerye overvloedelyck werdt gehaelt met schepen: dewelcke landen noit te voeren gevonden en waren.

In 't jaer 1501. cocht men in Zeelandt, een halff 1501.
achtendeel terwen, een vette gans, een pondt boters, ende eenen stoop pitaus wyns t' samen om ses stuyvers, ende het was eenen soo overvloedighen tyt aengaende van lyfftochte dat niet wel om seggen is.

In dit jaer doen werdt geboren den 15. July te Brussel de tweede Dochter van Hertoch Philips, geheeten Isabeel, die te man creech Coninch Christiaen van Denemarken.

In 't jaer 1502. soo is te Brussel 's maendaegs naer 1502.

Palmensondach eenen verbrandt, die niet en geloofde dat Maria, Godts Moeder waere, dat sy Jesus gebaert hadde nochtans maecht blyvende ende onbesmet.

1503. In 't jaer 1503. doen werdt geboren Hertoch Philips tweede Sone in Spagnien, geheeten Ferdinandus.

1504. In 't jaer 1504. waeren te Deventer geboren twee kinderen meyskens, ende waeren vander borst nederwaerts aen malcanderen gewassen, ende hadden in 't midden eenen buyck, twee hoofden, vier armen, ende vier beenen.

In dit selve jaer sterff Vrou Margariete Hertogh Carels van Bourgougnien Weduwe tot Mechelen, ende werdt begraven aldaer ten Minnebroeders in 't portael van de Choor.

1505. In 't jaer 1505. soo cochten die van Antwerpen den tol op den Hondt, jeghens Hertogh Philips, doen hy naer Spagnien soude reysen, om sestien duysens Philips guldens.

1506. In 't jaer 1506. soo werdt tot Antwerpen by de Minnebroeders gesticht een Godts huys voor seven oude mannekens ter eeren van onser Lieve Vrouwen seven ween.

Item oock in 't selve jaer werdt oick gemaeckt tot Antwerpen die Cappelle van gratien voor seven verarmde Cooplieden off Ambachtslieden van eenen Coopman genoempt Anthonis Deffuette.

Item in 't selve jaer syn in die vryheyt van Hoochstraten op ten Wittendonderdach verbrandt meer dan hondert huysen.

Item in 't selve jaer werdt geboren, die derde dochter van Hertoch Philips geheeten Marie, die naemaels creech ten manne den Coninck van Hongarien.

In dit jaer wan die Coninck van Portugael Emanuel een eylant, daer die lieden al naekt ginghen, ende heet

heet Hooch Spagnien, dat seer groot is.

Item anno 1506. soo werdt tot Antwerpen by St. Paecus clooster gemaeckt ende gesticht een Godtshuys van schamele erme oude vroukens ende dit dede maecken Jan vander Bist, Huydevetter.

In 't selve jaer van 1506. hadde die roomsch Coninck groote oorloghe teghen die Hongersche, die hy al onderdanich maeckten, ende creech al dat hy van haer lieden hebben woude.

Item in 't jaer van 1507. laghen die Hollanders met 1507. machte voor Perroeyen, daer sy met schanden ter grooter schaeyen aff schien: want Carel van Geldere dede den Capiteyn Sneeuwindt ontset, die op 't slodt van Proeyen lach.

Item noch in 't selve jaer op den Sincxen ommeganck avondt wert buyten Antwerpen een misdadich man metten sweerde gericht, die ter doot verwesen was: maer om dat die Scerprechter die Justitie qualyk dede, werdt hy van de kinderen doot met steenen geworpen, ende van eenen Schoenmaekers Sone op den berch den hals afgesteckcn, om dies den beul een Schoenmaeckers Knape tot Antwerpen geweest hadde eer hy dat offitie aenveerde.

Item in 't selve jaar den 20. dach December, doen deet men tot Antwerpen die eerste Misse inden nieuwen hoogen Choor in St. Jacobs nieu Kerke, ende op die selven dag voor die Vesper werdt het beelt van sint Jacop getranslateert ende gehaelt met processi ende torsen vuyt Sint Jacobs oudt Gasthuys inden nieuwen voors: choor. Dit beelt werdt gedestrueert anno 1566.

In 't jaer 1508. werdt die Roomsch Conink Maxi- 1508. miliaen Keyser, ende doen quamen van Venetien te Antwerpen twee groote galeyen.

Coninck Hendrick van Ingelandt, ende gewonnen, ende die Conink ende die Keyser quamen t' samen inne, ende die Coninck Hendrik dede daer een sterk Casteel maken, de welck die Franchoisen namaels deden voorts maken, ende daer naer die Keyser Carel die 't voorts volmaeckten.

In dit selve jaer doen men voor Terrewanen en Dornick lach, doen quam Coninck Jacob van Schotlandt in Ingelandt, meynende dat in te nemen tewyle die Coninck vuyten lande was, maer die Coninginne creech veel volcx ende sloech eenen slach, die sy wan, ende Coninck Jacob bleef daer verslaegen met veel volcx.

In dit selve jaer is 't houwelyck gebuert tusschen Lodewyck Coninck van Hongeryen ende Vrou Marie van Oostenryk, ende ook tusschen Christiaen Coninck van Denemarcken &c. ende Vrou Izabelle van Oostenryck.

In 't selve jaer op ten 13. Octobris werdt binnen der Stadt van Leyden een kindt gheboren sonder hooft met oogen ende mondt in de borst, die armen ende beenen aen zyn zyde gevesticht, ende was beneden sonder voeten, ende sterff terstont.

1515. Anno 1515. doen werdt Hertoch Carel te Leuven gehult als Hertoghe van Brabandt, ende Sondaechs nae Lichtmisse t' Antwerpen met grooten staet.

In dit selve jaer op Sinte Marie Magdalenen dach doen trocken die twee Cameren van Antwerpen nae Mechelen, daer de Violieren hadden den opperste prys van 't schoonste incomen, ende hadden wel seshondert mannen alsoo te peerde, ende te wagene ende te voete ende hadden al eenderley cleeren ende hoeyen.

In 't selve jaer doen werdt te Brussel een man verwesen, genaempt Aert de Beer. Dese knilde om te sterven, ende ontfinck twee slaghen, ende is wech gegaen, en-

ende quamp te Minnebroeders, ende leefde noch menich jaer daer naer.

In dit jaer op Heylich Cruys dach in September, doen werdt gesien des avonts eenen clomp viers, vliegende rechts boven die huysen, alsoo groot als een biertonne, ende achter haddet stralen, ende liechten zeere alle dese Landen deure, ende sommighe lieden die op die heyden waeren die hoorden een byster getier in de loecht, ende saeghen in die loecht mannen van wapenen die schenen door die loecht te ryden.

Binnen deser tyt soo werdt die oude Borse vernieut en gemeerdert met steene pilaeren, binnen Antwerpen.

Anno 1516. soo heeft die mogende Prince Carel die V. willen achtervolghen die feeste van den Toysoene op den Gulden Vliese, alsoo Hertoghe Philips den tweeden van dien name, Hertoghe van Bourgognien dede, die dat ierst instelde, alsoo was 't geordineert in den Meye, dat men 't Gulden Vlies t' Antwerpen houden soude, ende die schilden stonden in den hoogen Choor, in onser Liever Vrouwen Kerke. Maer wierden by nacht daar weder vuyt genomen, ende werdt gehouden te Brussel den 26. Octobris, om dies den Prince overgedragen was, dat het t' Antwerpen seer stierf van der peste. Maer dat geraemte van de schilden bleef daer staande tot den jare 1555. dies Coninck Philips syn Sone daer hielt den 22. January syn ierste feeste van den Toeysoene. 1516.

In dit selve jaer van 1516. op Sint Stevens dach den 26. Decembris, doe blixemdet en donderde alsoo seere, dat de Thoren buyten Mechelen van Hanswyk verbrande.

In 't selve jaer op Sint Marcus dach doe reysde Dierich van Paesschen voer syn ierste reyse van Antwerpen na Jerusalem, ende die Stadt fandt twee groote gootstuk-

ſtukken geſchuts, voor die ſtadt van Rodes. Maer doe 't ſchip quamp vyf of ſes mylen in zee, quam het ſchip op eene plate, alſoo dat et berſte, maar 't volck quam al vuyte met booten, ende die twee ſtukken geſchuts werden geviſt met grooter ſubtylheyt, ende noch meer goets.

In 't ſelve jaer den 20. Juny begoſt het des avondts alſoo ſeer te donderen ende blixemen ſoo lang ſoo meer dat niemant, hoe out hy was, diergelycx noit gehoort ofte geſien en hadde, alſoo dat tot Antwerpen brandt werdt by de ſakens ten twee ſteden, ende by den Auguſtynen, dies nu Sint Andries kerck is in de Ridderſtraet. Daer bleven lieden doot Vrouwen, Kinderen: want het brande ſeer van den blixem.

Item noch in dit ſelve jaar van 1516. den 3. September doen was tot Antwerpen over al goeden Renſche moſt de pot om eenen ſtooter.

In dit ſelve jaer, doen werdt die Geeſtelykheyt ierſt geſchadt, alſoo dat alle Goodtshuiſen, Abdeyen, Clooſters, moeſten geven drie jaer renten van allen haere goederen, die ſy binnen veertich jaeren vercregen hadden.

1517. Anno 1517. in Februario, doen ſondeerden die predicaren tot Antwerpen ierſt het portael aen die zuyt ſyde van haerder nieuwer Kercken.

In 't ſelve jaer van 17. doe lichte den 11. Februarij tot Antwerpen, Jacob Verheyden Rentmeeſter die bier accyſe vier ſtuyvers op elcke ame, hem ſy loff.

In 't ſelve jaer ten eynde van Junio, nae dien Coninck Philips Hertogh Carels vader in Spagnien geſtorven was, doen is Carel te Middelbourgh in Walcheren gecomen, om met de ierſte windt te reyſen naer Spagnien voor ſyn ierſte reyſe, maer is daer blyven liggen, by gebrecke van winden, tot den 12. Auguſtus doen cregen ſy goeden windt, ende quamen corts in Spagnien.

Den

Den 21. July anno 1517. doen bersten t' Antwerpen by Croonenborgh de toren daer men buspoeder in maeckte.

In 't selffen jaer op den iersten Novembris heeft ierst Marten Luchter begonst te preken ende te schryven tegen den aflaet des Paus Leonis den X. van dien naem, ende hier vuyt syn veel Disputatien gesproten, ende gehouden; daer vuyt dat in Duytslandt ende elders groote tweedracht vuyt gecomen is; als men noch lesen sal.

In dit jaer soo was 't eenen grooten winter; want men ginck t' Antwerpen ende Terborcht over die Schelde: maer in Zeelant reet men met wagenen ende peerden, ende quamen alsoo gevars in Brabandt.

Anno 1518. doen die Hertoghe Carel in Spagnien geweest hadde ses maenden, doen wert hy gecroont Coninck van Spagnien in die Stadt van Valedolit, in de maent van Februario den 24. met grooter eeren. 1518.

In dit jaer doen quam Ferdinandus, ons Coninxs Carels Broeder vuyt Spagnien met veel schepen, ende arriveerde in Walcheren, ende track doen ierst te Gendt, daer hy eerlyck ontfanghen werdt, ende quam van daer tot Antwerpen, ende dit geschiede ontrent Sint Jans Misse in den Somer.

Item in dit selver jaer in Meerte, doen werdt tot Antwerpen eenen Schipper verwesen, ende doen hy buyten gericht soude wordden, doen sloech den beul den cnoop van den doeck, daer hy mede verbonden was, doen viel den doeck aff, doen sloech den beul noch eens ende sloech die coorden aff, daer syn handen mede gebonden waren, ende schoot den man op ende liep te Berchem in 't Cappelleken; naer Heer Claes van Lieve Leyden op 't Hoff tot Berchem, daer hy sterff naer dry daghen, ende werdt begraven tot Berchem op 't Kerckhoff.

Item noch in dit jaer den 17. April op eenen Sondach, doen werdt t' Antwerpen een Jodinne Kersten gedaen, out synde twee en twintigh jaer.

Item noch in dit jaer van 1518. oock in den April, doen voer Dierick van Paesschen met een nieuw schip, de meeste dat oyt in Antwerpen geweest hadde, naer Jerusalem voor syn tweede reyse, met veel Pelgrims, ende oick goet, maer doen sy op het Heylich Landt quamen, wordden sy alle gevanghen van de Turcken, ende woudden seggen dat sy quamen om het Landt te bespien; maer geraeckten daer ten besten vuyt met groote costen, ende deden volcomelyck haer pelgrimagie, ende quamen weder over te Venegien, ende voorts te lande, naer Roomen, voorts nae Antwerpen, ende het schip quam met behoudender reysen in 't naervolgende jaer metten Capitein tot Antwerpen.

In dit jaer in den April, doen wasser eenen hoop Boeven, Geldersche, Vriesen, Cleessche, ende vuyt desen Lande, geheeten den swerten Hoop: dese deden groote schade den Huysman, wandt sy en hadden geenen dienste, ende en pasten op niemanden, ende quamen in 't d'Landt van Cleve; ende die Hertoghe van Cleve schreef aen den Hertoghe van Geldre, oft syn knechten waren, maer hy seyde dat hy hem die knechten niet aen en track. Doen geboet die Hertoghe van Cleve al syn volck op, ende die Bisschop van Ceulen quam hem te gemoete ende te hulpe wel met acht hondert peerden, ende veele duysent te voete, alsoo datter al t' samen waren meer dan drie duysent peerden, dit vernemen die knechten van den Grave van Nassouwen, dat hy voor haer spreken woudde, sy souden bloot vuyten Lande gaen, het werdt den knechten geconsenteert, maer het quam datter vier ofte vyf knechten voor vuyt ginghen met geweir, dit sinde vier ofte vyf

boe-

boeren, begeirden sy der knechten geweir, d' welck sy niet over geven en woudden, soo sloegen sy tegen de boeren, dit sinde die Reysigers van den Grave van Nassouwen die Huwieren ende de Walen staken haer peerden met sporen, ende slogen den hoop, soo datter veel doot bleven, ende principael die voor Asperen geweest hadden, die werdden al gejusticeert daer men se crygen conste, wandt bedreven daer een leelycke moort.

In dit selve jaer van 18. in den May, doen werdt tot Antwerpen afgebroecken die Cammer Poorte.

In dit selver jaer den 22. Juny, doen quamen t' Antwerpen twee galeyen, ende noch wel dertich groote meerschepen van Venegien die groote coopmanschap over brochten.

In dit jaer den 8. Augustus, doen werdt t' Antwerpen afgebroken die Coepoorte op die Coebrugge.

In dit selver jaer doen was onser Liever Vrouwen Thoren volmaeckt by Janne Appelmans, doen werdt den iersten September het Cruys op den Thoren gestelt ende was ierste Kersten gedaen ende gesalft.

In de selve maent sterft die Patroon oft Capiteyn van die twee galeyen, ende werdt begraven te Predicaren, in den hoogen Choor met grooter solemniteyt.

In 't selver jaer in October, soo gebeurdet datter buyten Antwerpen, te Duerne, saten en dronken dry gebreurs, ende cregen woorden tegen den Weert, soo dat sy hem over doot sloegen, ende comende den Prochiaen om syn bichte te hoorne, dreychden sy hem daer by te leggen. Ten lesten werdden dese dry gebroeders gevanghen ende tot Antwerpen gebrocht, ende verwesen, doen werdt den outsten broeder ierste gerecht, ende den anderen daer naer, maer doen den joncxsten soudde sterven, doen wasser een bruyt toe gemaeckt

die begeirden den jonexsten te hebben ten houwelyck, waer door dien sulcke gerucht quam onder 't volck, dat den beul dien niet en dorste rechten, ende daer waren scutters van elcker gulden, die mede vuyt reyssen moesten als men hem rechten soude, alsoo dat den Schoutet vreesden voor eenigen oploop, alsoo beval hy den Scutters den misdadigen, ende brochten hem weder in der Stadt, ende die Scutters van den ouden voetboghen broechten hem op haer camer in haer nieuw huys op die merckt, ende meynden hem te laten gaen, maer die heeren namen hem weder, ende binnen vier ofte vyf dagen by nachte gerecht, in den Eeckhof by die Minnebroers, ende by syn twee breurs geset, buyten by d' oude galge.

1519. In 't jaer 1519. den 12. Februyary, doen sterf die edel Keyser Maximiliaen van Oostenryck, Carolus de V. Grootvader in de Stadt van Wechs, die dese Landen seer eerlyck geregeert hadde drie en dertich jaer als Roomsch Coninck, out synde negen en vyftich jaer, ende werdt begraven ter Nieuwerstadt by synder Moeder Leonora, in een houte kiste die hy met hem gevoert hadde wel drie jaren.

In dit selve jaer was het coren soo goeden coop dat men den rogge de veertel cocht om negen stuyvers, ende de terwe de veertel twaelf ende half stuyver.

1520. Anno 1520. den 28. Juny, doen werdt Coninck Carel, in Spagnien synde, gecoren te Franckfort Roomsch Keyser, d' welcke die Coninck van Vranckeryck geerne beledt hadde, door groote giften die hy beloofden, ende Hertoghe Lodewyck van Beyeren, die Palsgrave broecht die bootschap in Spagnien, ende die Coninck beschanck hem ryckelyck.

In dit jaer van 20. doen hy syn dinghen beschickt hadde in Spagnien, doen quam hy nae dese Landen, ende

ende arriveerde in Ingelandt, daer hy seer eerlyck ontfangen werdt van den Coninck ende Coninginne syn Moeye, daer naer is hy weder te schepe gegaen, ende met goeden wint corts comen in Zeelant, daer hy blydelycken ontfangen was, ende is voorts gecomen in Brabant, daer hy met grooter eeren ontfangen is geweest.

Dit verhoorende die Coervorsten dat die Coninck comen was in Brabant, sonden sy Ambassaten aen hem, dat syn Conincklycke Maj. hem daer toe scicken wilde, om die Croon van den Roomschen Rycke te ontfangen, ende is alsoo te Ceulen gecomen in Octobris, ende van daer tot Aken, daer werdt hy gecroont met grooter triumphen den 23. dach van Octobris.

Aldus in Octobris, dede die Coninck synen intree te Ceulen, daer hy blydelyck ontfanghen werdt, ende van daer tot Aken, daer hy gecroont werdt van die seven Corevorsten met grooter eeren, daer veele groote Heeren quamen ter Crooningen, ende haerlien van hem ontfangen als sy oock deden.

In dese Maent van Octobris, doen dede den gecoren Roomsche Keyser synen intree te Maestricht, daer hy seer eerlyck ontfangen werdt, ende sy presenteerden hem een costelycke loopende fonteyne met wyne, ende schonken hem dieselve.

Van daer trock hy naer Luyck, daer hy oick eerlyck ontfangen was, ende men gonck processie, daer die Keyser selver te voete mede ginck tot op die markt, doen leyden hem die Heeren van der Stadt te Hoeye op 't Slodt, d' welck sy hem presenteerden te geven.

Item noch in 't selver jaer van 1520. doen werdt te Brussel onthooft Mr. Jan de Witte, Secretaris van der Canceleryen.

Item den 23. Septembris, soo quam Carolus Roomsch

Keyser binnen Antwerpen, daer veele schoone triumphen bedreven werden, men thoonde die Personagien drie dagen lanck d' welck seer schoon waren, ende men hiel den raet van allen Landen tot Antwerpen om den Keyser te beschincken met twee hondert duysent croonen tot syn Coronatie.

1521. Anno 1521. doen dede Coninck Carel nieu gelt slaen, te wetene goudt van drie guldens, ende van dertich stuyvers, ende van twintich stuyvers, silvere gelt van drie stuyvers, van een ende een halff stuyvers, ende van eenen stuyver ende andere cleyn gelt, waer aff dat groot Rumoer quam, overmits die valuatie.

In dit jaer in Julio, doen was t' Antwerpen groot Rumoer, want daer quamen twee Commissarisen vuyten Hove, die die Poorters ten heylighen woudden doen 's weiren die valuatie te onderhouwen, maer die Poorters en wildens niet doen, ende doen men 't den Keyser seyde, verwonderde hy hem zeere, want hy 'er niet aff en wiste, doen wast geconsenteert dat het gelt gaen soude gelyck in ander Landen ginck ende dede.

In dit jaer in d' ierste van den Somer, soo quam myn Heer van Emmery en van Nassouwen, wan een Casteel dat Heer Robbrecht van Arenberche onrechtelyck besadt, ende droech den Coninck van Vranckeryck allen syn Landt op, ende myn Heere van Emmery en Nassouwen, van des Keysers weghen, werpen drie oft vier Casteelen aff, die altyt roofnesten waren. Hier en binnen hadde Arenberch veel verraders binnen Luyck gesonden, om die Stadt te overvallen, ende alsoo die Francoisen over te leveren, maer 't verraetschap quam vuyt, soo datter van dien geriecht werdden ende verdroncken in de Mase. Doen schreeff die Coninck van Vranckeryck eenen brieff aen den Keyser, waerom dat hy syn Landen dede bederven, waer op die Keyser ant-

antwoorde met eenen brieff, dat hy aen Vranckeryck niet en quam, maer hy woudde Heer Robrecht alsoo cleyn maken als men mach, doen den Coninck desen brieff las, was hy seer gestoort ende sant veel volcx naer Navarren ende namen dat Coninckryck inne; maer niet lange daer naer quamen die Spaignaerts met grooter machte, ende verdreven die Franchoisen vuyt Navarren, daer veel verslagen bleven.

Item in de Maent van Julio, doen werp Heer Hendrick van Nassouwen een machtich Casteel ter neder, daer Robrecht van Arenberch op was, ende namen hem gevanghen, doen sonden die Franchoisen om peys, maer en consten niet geeryghen, ende het Landt werdt haer verboden.

In dese Maent doen troeck die Keyser naer Brugge van Antwerpen, daer die Cardinael van Ingelandt by hem quam, op onser Liever Vrouwen halff Ooftavont, met zeer schoonen staet, wel met vyf hondert peerden waer aff hy wel vyftich Edelmans by hem hadde, al in 't swert gecleet met groote gouden ketenen tot onder den arm tot aen den hals, daer sprack men van den Houwelyck van des Conincks Dochter ende den Keyser, alsoo men doen seyde. 's Anderen daechs op onser Liever Vrouwen dach, doen reet die Keyser ende die Cardinael van haeren Hove naer onser Vrouwen Kercke, en hoorden daer die Hoochmisse ende den dienst Gods, die zeer schoon gedaen werdt met schoonder musiecken gesonghen, ende die Keyser hadde aen eenen silveren tabbaert met costelycke gesteenten.

In de Maent van Augusto, doen maeckten men t' Antwerpen groote gereetschap om te oorloghen, daer wardden gemaekt wel vyftich pleyten, onder al plat om bruggen daer aff te maken.

Hier naer track die Keyser naer Ceulen, ende be-

schreeff

schreeff eenen Rycxdach tot Norenbourch, maer want daer zeer sterff, soo werdt den Rycxsdach geleyt tot Worms, daer veel Heeren beschreven waeren, ende Martinus Luyter wasser oock beschreven, om dat hy op hieff die leeringe van Johannes Hus, waer door datter comen is groote beroerte onder Geestelycke ende Weerlycke Persoonen; Dies niet tegenstaende hy compareerde op den Rycxsdach voor die Keyser, die hem vry geleye gegeven hadde te comen ende te gaene.

Item noch in dit jaer werdt tot Antwerpen aff gebroken die Wyngaertpoorte.

In dit selve jaer doen die Keyser te Worms was, soo maeckte die Keyser, Ferdinandus Stedehouwer, ende meynde naer Spaignien te reysen, om den twist ende tweedracht ter neder te leggen dier in 't Landt was.

In dit jaer maeckte die Keyser een verbondt metten Paus Leo, ende daer naer met den Paus Adriano, soo dat alle die Franchoisen vuyt Italien verdreven werdden, ende die Hertoghe van Milaenen werdt weder in syn Hertochdom gestelt.

In dit selve jaer doen quamen die Franchoisen over die Somme in Henegouwe by Valencyn, daer die Keyser doen binnen was, ende die Franchoisen namen een cleyn Steken inne, dat sy spolierden, ende die Heeren van den Keyser trocken vuyte tegen die Francoisen, ende quamender by, eer sy 't wisten, want het was zeer genevelt, diesse malcanderen niet en sagen, maer hielden een groote schermutsinge, alsoo dat ons volck weder weeck in de Stadt van Valencyn. Maer myn Heer van Emmery bleeff daer doot, ende brochten hem binnen Valencyn, ende die Franchoysen trocken weder over die Somme, in haer Landt sonder grooten wederstoot.

Den

Den 26. Novembris, doen beleyden die Bourgoensche met myn Heere van Nassouwen, die Stadt van Dornicke, ende sy en schoten maer eenen dach, ende gaven haer op in handen van den Keyser op Sint Andries dach. 1521.

In dit selver jaer, in de maent van December, quamen seker Commissarisen van den Hove tot Antwerpen, aen Broeder Jacop, Prior van den Augusteynen, seggende dat hy te Brussel soudde comen disputeren, ende daer wederriep hy op het oxael in Sinter Goedelen Kercke wel tot een en dertich Articulen toe, die hy gepreeckt hadde, ende ginck woonen in syn convent t' Yperen van daer hy was. In 't jaer daer naer in Julio, doen werdt Broeder Jacop weder gevanghen, ter causen dat hem leet was, dat hy weder roepen hadde, ende werdt tot Brussel in eenen Kercker geset, daer hy cortelinge vuyt quam met properheden, ende reysde by Luyter haerder alder meester.

In 't begintsel van December, Anno 1521. werden gecoren de vier Ambachters Vlaminghen vuyten Lande van Waes, om naer Dornick te reysen; maer doen zy te Gendt quamen, en woudden sy niet voorder reysen, om dies sy lieden mede hebben woudden den grooten standaer, aldus dit siende die Capiteynen, dies sy niet voorder en woudden reysen, soo heeft men 'er t' huys heeten gaen tot dat men se ontbode, ende t' huys synde heeft men se gehaelt van den principalen Voorstelders, tot ses, seven off achten toe, ende te Dermonde gevoert, ende aldaer een houdt tusschen twee boomen geschoten, ende haer aldaer gehangen. Onder dese was eenen Trompetter, die 't Trompet in de comotie geblasen hadde; ende de Meyer van Moerbeke, noch andere van Wasene ende andere diversche Plaetsen. Ende veele ja meestendeel en dorsten nergens

1521. blyven nacht noch dach, voor dat sy lieden geappointeert hadden, ende moesten in haer lynwaet comen vergiffenisse bidden.

Item in 't d' eynde van desen jaere, in Decembris, doen quam die tydinghe dat te Roomen doot was Paus Leo den X. van dien name, in wiens stede in Januario, gecoren werdt Cardinael Adrianus Florentius van Vuytrecht, Schoolmeester geweest synde van ons Keyser Karel; ende hy was als doen in Spagnien om des Keysers affeeren te doen, ende desen was Minnebroeder.

Op den Palmensondach, doen werdden te Ceulen geboren twee Kinderen aan een, hebbende twee hoofden ende vier armen, een maecksel van een Meysken, ende vier beenen, ende waren Kersten gedaen.

Anno 1521. quam den grooten Tuerck met grooter macht in Hongereyen, ende heeft onder syn tribuyt gebracht veel Plaetsen ende Steden, onder de welcke is de machtighe Stadt Trieenwisenborch.

In 't selve jaer den iersten July op onser Liever Vrouwen avont, quam alhier in der Stadt, Christiaen Coninck van Denemercken, syn sesde, sevende ofte achtste heymelyck vuyt synen lande, ende reysde naer Brussele, ende ons Keyser quam hem teghen, ende ontfinck hem seer minnelyk in de Beemden by Brussele, ontrent der Spuyen, ende daer naer reysde hy weder heymelyck wech.

Anno 1521. den 13. Julio, werdden alhier t' Antwerpen verbrant by den Scherprechter, Broeder Martin Luyters boecken, door d' Beul van den Keyser.

In selve jaer den 14. July, hebben ons Keyser Carel ende Christiaen, Coninck van Denemercken, den iersten steen geleydt aen onser Lieve Vrouwen Choor t'Antwerpen.

Item

Item in 't selve jaer den 16. Julius, syn sy byde vuyt 1521.
gerysf t' samen, ende werdt op den selven dach alhier t' Antwerpen geboden, dat alle Leenmannen reede moesten wesen, den 25. Julius naastcommende, ende te Namen comen om op Vranckeryck te reysen.

Item in 't selve jaer den 26. Novembris t's' anderdaechs naer Sinte Cateleynenedach, op eenen Dyssendach, quam myn Heere van Nassouwen voor Doornick, maer op Sint Andriesdach, daer naer gaven sy hun lieden oppe.

Item in 't selve jaer in beginsel van December, ombegrepen acht dagen min oft meer, werden gecosen de vier Ambachter Vleminghen, vuyten Lande van Waes.

Anno 1522. den 22. April, soo isser by Egmont 1522.
gevangen eenen Visch, die zeer groot was, want in syn lingde was hy tachtich voeten lanck, ende syn breyde daer naer volghende, daer werden afgehouden meer dan hondert ende festich tonnen Visch, sonder syn innegewant.

Item in 't selve jaer, in Julio, doen waren sommighe Breurs van den Augusteynen Ordene binnen Antwerpen op wagens geset, ende alsoo te Vilvoorden op 't Slot gevoert, maer quamen vuyte, midts dat se sommige articulen van Martinus Luyter t' Antwerpen, in onser Liever Vrouwen Kercke, op het oxael weder riepen, vuytgenomen twee van dien Breurs genoempt, Hendrick ende Jan, twee Gebroeders van 't Sertoghenbossche, die werden te Brussel gevoert, om dat se die articulen niet afgaen en woudden, soo werdden sy ontweyt, ende aldaer verbrandt, 't Saterdaechs op onser Liever Vrouwen visitatie avont, in Julio.

1522. Item in dit jaer, op Sinte Machielsdach, doen was t' Antwerpen een groot rumoer van quade Wyffs der causen van eenen Augusteynschen Predicant, die in de munte quam, ende die Marckgrave leyden gevangen in Sinte Michiels Clooster, in een camer; hier door rees een groot rumoer, soo dat 'er wel drie hondert Vrouwen quamen, ende deden op die camer groot gewelt; soo dat sy hem vuyt cregen, ende leyden hem in syn Clooster, des anderen daechs ginck hy oock naer Martinus Luyter toe.

Item in 't selve jaer, den 6. Meye, wierden verbrandt Luyters Boecken, ende Meester Cornelius Grapheus, Secretarius van Antwerpen, die hem metter saken gemoeyt hadde, stont openpenbaerlyck in onser Liever Vrouwen Kercke op de ocxaele, ende wederriep daer alle 't gene dat hy geseyt hadde oft gemoeyt hadde, van Luyters saecken.

In 't selve jaer, den 6. Octobris werdden de Augusteynen alhier t' Antwerpen vuyt haeren Clooster gehaelt, ende eensdeels gevuert op Vilvoorden ende Hoochstraten, maer die Poorters Kinderen werdden te Bogaerden gedaen, ende de clocke werdt afgedaen, ende allen 't goet vuyten Clooster vercocht openbaerlyck.

In 't selve jaer den 11. Octobris, op eenen Saterdach, werden alhier op een Schavot gestelt, eenen Printer ende eenen Segelstecker, midts dat sy lieden hun gemoeyt hadden met Luyters saecken, ende hadden elck achtere ende voeren een alsulcken gheelen Cruyse, ende moesten dat haer leefdaghe lanck bloot draghen, ende ginghen weder gevangen; maer met hun lieden wert gedispenceert, van den gevanckenisse een Cruys te dragen.

In

In 't selve jaer, den 22. September, soo is tusschen 1522.
Granaten ende Barbaryen, door een eertbevinge, twee Bergen die tegen maleanderen stonden, ende daer tusschen beyde een Stede lach, gescoert, ende daer die Stede geweest was, dat men niet en siet waer die Stadt gestaen heeft, de Stadt was groot ontrent van drie hondert ende vyftich huysen, ende daer moechten inne wesen ontrent drie duysent Persoonen, ende daer en quamen maer drie oft vier Persoonen vuyter Stadt, ende noch synder verdistrueert ende versoncken twee ende twintich Dorpen, ende veele huysen van plaisancien.

In 't selve jaer, op den Kersdach oft Kersdaghen, wan den Tuerck Rodes, ende quam daer selver in persoone inne, ende hy quam daer voere op Sint Jansdach in den midtzomere.

Den 21. Januarius wierdt alhier t'Antwerpen inder Wagen d' ierste speceryen, nagelen die gecomen waren van den nieuwen eylanden die gevonden waeren in den jaeren 1500, 20. 21. en 22. geheeten Maluco Java, Malacha, Bandor, ende noch meer anderen, ende die voor onsen Keyser Carolus; ende daer voeren t'samen drie Schepen vuyten op haer Avontuure, maar daer en quam maer een af weeder; hun lieden ontsterff soo veel volck datsen d'eene moetsten laeten, mits dat sy 't niet gemannen en consten, ende het tweeden werdt leck d' welk sy ook achter moesten laten, want sys niet gebeeteren en consten, ende sy lieden en dorsten nargens aenlanden, om des Conincx van Portugaels willen, die belast hadde alomme in syn eylanden dat mensen vangen soudden, ende beduchten hun lieden vander doot, want hadden sylieden doot geweest, men soude nimmermeer van deser reysen of 't eylanden geweeten hebben, nochtans den noot,

1522. dwanck hunlieden datſe metten boot aen landt vaeren moeſten, ende quaemen aen een eylandt geheeten Capo Verte met dertien Mannen, dien terſtont gevangen werden ende hadden 't ſchip metten anderen oock geerne gehadt, maer het was te kloek in 't zeylen ende zyn in Spagnien gecomen, naer dat ſy drie jaeren weergekeert waeren, den ſeſde dach in September.

In 't ſelve jaer was 't Oorlogen tuſſchen den Keyſer Carolus ende den Conink van Vranckeryck tuſſchen Schotlant ende Engelandt, de Coninck van Denemarken tegen Oeſtlandt of 't Hantſteden maer niet al, de Coninck van Hongeryen tegen den Turk ende Rodes tegen dien Turk, ende de Engelſchen met ons tegen Vranckryck, en de Coninck van Portugael ſtont ſeer twyffelachtich weder hy Bourgoens oft Francois weſen woudden, mits der vertieringhe van Molucco die de Coninck van Portugael ſeggen wouden dat op ſyn conqueſten ende eylanden lach.

Item den 2. Marty op eenen Woensdach ſtonden alhier voor deſe Stadhuys op een Schavot vier Mansperſoonen twee Schilders ende twee Goudtſmeden.

1523. Anno 1523. den 9. Mey quam de Coninck van Denemarcken met ſynder Coniginnen, ons Keyſers Suſteren ende met eenen ſonen ende twee Dochteren ende drie ofte vier camenieren ende ontrent vyftich Hellebaerdieren alhier inder Stad van Antwerpen, maer geen tyt en werde hy innegehaelt, met peerden oft bargien oft men van ſynder compſten niet geweten en hadden.

In Julio daer naer ſant deſelven Coninck van Denemarken ſynen Herault, aen den Coninck van Ingelandt dat hy hem mondelinghen ſpreken moeſte, d'welck hy conſenteerde ende onthaelde hem ſeer minnelyck met triumphen.

Item

Item den Iersten July, op onser lieven vrouwen 1523.
avont werdden te Brussel ontweyt twee Augusteynen ende verbrant te polveren vuyten clooster van Antwerpen, d'een was vuyten Kempene ende d'ander vuyt Zeelant, om dat sy lieden hun propooft niet af gaen en wondden.

Item den 13. July werdden alhier t'Antwerpen opte marckt twee Botters hun oogen vuytgesteken met eender vliemen staende op Schavot, daer af d'eene hiet Cnapcuyten en d'ander Poenken.

Item van den 11. Octobris totten 16. dito, wast int Coninckryck van Napels, alsulcken onweeder van donder ende blixem datter eenighen huysen omme vielen in diverschen plaetsen.

Anno 1524. den 26. May, was alhier inder Stadt 1524.
by my vrouwe Margarita eenen Ambassadeur van den grooten Vorst Soffi.

Item op Sinten Lucas dach begonst men vuyt te roepen corts naer den tweede uren d'ierste Lotterye van Sint Jacobs Kerken.

Item den 22. Decembris soo quam alhier inde Stadt eenen Ambassaet van den grooten Vorst van Muscau met proporen staet van peerden. Over tien oft elf Jaeren was alhier eenen Ambassaet van den selven Vorst, sy syn afgesneden vander Heyligen Kerken; want sy lieden consacreeren in gedeesent broot, sy lieden souden geerne onder de Roomsche Kerke commen soo menseyde.

Item tusschen Kersmissen ende Vastenavont syn alderierst de boeren opgestaen in Swaven, in een landeken geheeten Allegoyen, door den Abdt van Kempen, dewelke seer overdadich was, soomen seyde, ende hebben die verjaecht, tot welke boeren meer anderen gecomen syn, diesse sterk geweest hebben, wel vyftigh

1524. tigh oft festigh duysent, ende syn voorts gereyst in Loreynen, om sommige belastingen aff te hebben; maer die Hertoghen van Loreynen apointeerde met hun lieden ende geapointeert synde, ende haer geweer aff geleyt hebbende, is gecomen op hun lieden slaende datter bleven twintigh oft dertigh duysent soo men seyden, niet jegenstaende soo synder in veele anderen plaetsen opgestaen, ses seven tien oft twaelf mylen van den anderen, diesse wel sterk geweest syn drie hondert duysent ende syn den Corenvorsten te velde gecomen, daer sy dikwils door beleyt van schoone woorden, meynende vrede te hebben, groote schade geleden hebben, nochtans hebben die Heeren van hun lieden oock schade geleden aen peerden ende volck, seer luttel peerden hadden de boeren daer door sy lieden schade leden als sy op haer hoede niet en waren; maer eenigen belastingen syn nochtans afgecomen in sommighen plaetsen.

In 't selve jaer syn die van Coelens oock opgestaen tegen de Heeren ende Geestelykheyt, ende in 't harnasch geweest, maer syn door goeden raet geappointeert, sonder bloetstortinghe, mits dies de Geestelyckheyt hun lieden te gemoete quamen van sommighe dinghen die se begeirden.

In 't selve jaer, syn die van den Bossche opgestaen, oock teghen de Geestelyckheyt, maer door goeden raet syn sy lieden geappointeert.

In 't selve jaer woudden de Borgers alhier t' Antwerpen den Papen Kelder aff hebben, ende de cleyn bier accysse, d' welck alsoo gebeurde.

1525. Anno 1525. den 29. July, werdt alhier t' Antwerpen verboden dat niemant preken en soudde, binnen noch buyten der Stadt, midts dat 'er quamen preken buyten der Stadt, in weerlycke cleederen, die men

niet

niet en kende, te weten aen het Cruysche by der Slyck-poorte, by Sinte Willeboorts, ende by Bagynhoff. 1525.

Item in 't selve jaer den 30. July, soo heeft alhier inder Stadt, eenen Augusteynen Priester gepreeckt in weerlycke cleederen, voor Facons Clooster, ende stont aldaer in een bargie die men aldaer vermaken soudde, niet tegenstaende dat op den 29. July verboden was, op lyf ende goet, ende 't Sermoen gedaen synde, ende vuyten schepe gecomen synde, soo is hy aangeveert geweest, midts dat hy hondert Karolus guldens hebben soudde dien vinghe; aldus wart hy gevanghen, ende in den handen van den Heeren op der Stadthuys gelevert, van Ingesetene ende niet van de Dienaers, ende van daer wardt hy op den steen geleyt ende geexamineert, ende men seyde hem dat hy tegen 't gebodt gedaen hadde, ende dat hy sterven moesten, ende t' 's anderdaechs vroech, werd den breeden Raet vergaert, t' 's morgens ontrent den ses uren, aldaer gesloten werdt dat hy sterven moeste.

t' 's Anderdaechs den 31. July, op Sinte Peeters avont, t' 's morgens ontrent den tien uren, soo waeren in 't harnasch alle de Gulden, ende sommighe van den Ambachten met haeren Deekens om te resisternen, die daer tegen hadden willen doen, aldus es de Marckgrave ende de Burghemeester met desen volcke in den Steen gegaen, ende den Augustyn daer vuyt gehaelt, ende met hem gegaen op den kant van de Werff, en is aldaer in eenen sack getreden, den welcken men in 't midden toebant, aen den hals ende boven 't hooft, ende alsoo ten Werve affgestoten by den Scherprechter.

Doende dese executie, soo quamp daer eenen roep, dat men al doot sloeg op de meert ende op de Werff, daer aff 't volck in de syde straten seer beroert was,

1525. maer ten was niet ware, Godt sy looff; corts daer naer wirdt een gebodt gedaen, dat niemant eenighe persoonen, oft Gulden verwyten souwen, dat men iemanden gevanghen hadde, op den eeuwighen baen.

Anno 1525. den 4. Septembris, wirdt alhier voor het Stadthuys een Makelere, op een Schavot gestelt, geheeten Michiel Smits, dat hy hem gemoyt hadde met onser Vrouwen ende met den Augustyn die verdroncken was, ende des Sonsdachs den 6. September, soo wirt hy weder op 't Schavot gestelt, ende syn tonghe met eender scheere gesplyt, ende thien jaren vuyter Stadt gebannen.

Anno 1525. den 15. September, soo wirter in den Hage een Prochiaen verbrant van Woerden by Vuytrecht, om syn opinie wille.

Anno 1525. den 7. November, op eenen Vrydach, soo soude men verberren eenen Man van Schooten, aen gheen zyde van Merexem op 't Velt, die syn Wyff doot gesleghen hadde, ende daer was een Schavot gemaeckt, daer eenen staeck aen stont, aldaer hy op geseet was, ende met eender coorden aen syn hals geweelt, dat sy brack, ende 't scheen dat hy doot was, alsoo hy bleeff hangen aen een ketene, daer mede hy in syn middel gebonden was, dat de Kinderen riepen, ende doen woude hem den Scherprechter haesten, om het vier te doen berren, ende liep op 't Schavot, ende blaesde het vier, ende in het blasen synde, brack het Schavot, dat den Scherprechter met het Schavot op de aerde viel; ende den Man bleeff hangende in de ketenen, ende de lieden riepen overhoot op den Scherprechter: slaet doot, slaet doot! soo dat hy de vlucht namp, ende wirdt gewoont, ende doen weert hy affgedaen, ende quamp met het gedruysch van den volcke alhier in der Stadt te Minnebroeders in 't Clooster, en wirdt van daer

daer versteken; de Scherprechter was van Mechelen, 1525.
midts dat hy van hier was, over 't Veer, daer sy 'er twee rechte die 't volck onder weghen Berghen affgeset hadden.

Anno 1525. den 30. December, soo wiert alhier eenen Cuyper gerecht, die men seyde, dat hy te Ceulen eenen was van die den oploop maeckten.

Anno 1526. den 4. January, soo stonden te Love- 1526.
ne op 't Schavot ses Mans ende twee Vrouwen, die onder hun lieden, gelyck hun Voorouders wel over tachtich jaren gehouden hadden, een kettery, dat sy lieden gheen werck en maeckten van het Heylich Sacrament, maer aen hun lieden lyff en heeft men niet gedaen, maer sy lieden syn verbonden in groote dinghen op hun lyff.

Anno 1526. den 19. January, soo sterff 's Coninex Huysvrouwe van Denemercken, Vrouwe-Isabelle, des Keysers Suster tot Gent buyten de Stadt te Zwynaerden.

Anno 1526. den 11. February, soo wierdt alhier t' Antwerpen vuytgeroepen, peys tusschen onsen Keyser Carolus, ende den Coninck van Vranckeryck, Franciscus, die in den Slach van Pavien gevanghen wiert.

Anno 1526. den 26. February, wert alhier een Stellagie gemaeckt, daer op waren, den Cancelier, Raetsheeren, ende Borgemeesteren, den Marcgrave, ende de Schepenen van Antwerpen, aldaer den Opper-Prochiaen een Sermoen begonste, ende in het preecken quamen der tien Persoonen op, daer twee Vrouwen onder waren, elck met een kerse, ende een droech een tortse, ende corts liet hy het preeken, mits het groot gerucht van het volck, ende corts quamp de Processie generael over de mert, aldaer de Schutters in 't hernasch stonden, van het Stathuys tot aen de Breedery-

1526. ftrate toe, ende de refte van de Ambachten waren op heur cameren, ende ook van de Gulden, oock in 't harnas fommighe. Ende de groote clock luyden, ende doen 't Heylich Sacrament quam, foo dede men hun lieden fom een mantelthien aen, op d'een ftont 't Heylich Sacrament, op d' ander Luyter met veel Duvelen, ende op fommighe Bocken, ende alfoo volchden fy 't Heylich Sacrament in de Kercke; ende van daer ginghen fy weder op 't Stathuys, ende men dede hun lien haer mantelthiens aff, ende elck ginck thuys, ende men verberden hun lieden Bocken; daer wirt een huycxken van eenen diefken gedraghen voor eenen fiecken Man, een Boeckbinder; fyn Knechten prekende, Loy de Schalidecker, Schoelant Jan, en Formants Huysvrouwe, Than Brodric, Juffvrou in de Tenne Schotel, Rochus den Droochfcherder, Meefter Peeter Barbier, Rut de Cousmaker, ende Joos Blanckaert was fieck.

Anno 1526. fyn t' famen geaccordeert den Paus, den Coninck van Vranckeryck, den Coninck van Ingelant, de Venetianen, de Florentynen, ende den Hertoghe van Milanen, die noch Keyfers was naer den flach van Pavien, maer mits dat men hem Milanen niet gheven en wouden in handen keerde van den Keyfer, en hebben alle t' famen overdraghen, dat fy lieden vuyten Lande verdryven wouden de Borgionfche, die Milanen ende het Lant van Italien meeft inne hadden, met haren Capt. Monfr. de Bourbon, en comende, foo fyn fy gefleghen geweeft van de Bourgoenfche.

Anno 1526. foo heeft den Teurck in Hongaryen veel gewonnen, ende comende ontrent geheeten Oven geleghen, aen het eynde van Hongaryen, de welck hy wan, foo heeft den Coninck van Hongaryen gefien, dat al verlorengaen foude, heeft hem fterck gemaeckt, ende is den Teurck te gemoet gereyft, om met hem te flaen,

staen, ende by den anderen comende, hebben hun de 1526.
Hungaersche begeven, ende die van Beemen syn hem by gebleven, aleer den Coninck bleeff, ende veel Beemers, en Slegers daer hy al over Coninckx was. Den Slach gebeurden den 29. in Augusto, Amen.

Anno 1526. wirdt Don Fernando 's Keysers Broeder, gecosen Coninck van Beemen.

Anno 1526. den 8. Juny, soo wirden de Clocken aldereerst geleuyt op St. Jacops Toren alhier t' Antwerpen.

Anno 1526. soo wirdt alhier vuyt de Stad van Antwerpen herbannen op synen hals Diego de Vaillee, mits dat hy te vooren gebannen was op syn voorste lidt, om dat hy de Heeren vander Stad, Heer Aert van Lier principalyk ende andere te naer gesproken hadde, ende daer en boven is hy gecomen binnen het Marckgraefschap op syn huysken te Bochout, meynende inde Stad te comen, mits de brieven vanden Keyser die hy hadde, ende de Heeren dit wetende dat hy daer was, hebben hem terstont herbannen op synen hals, sonder correcxtie vanden eersten Ban gedaen te hebben; ende Diego dit hoorende dat hy herbannen was, is gereyst vuyt het Marcgraefschap tot Mechelen, ende heeft wederom gecregen vanden Keyser dat men hem inne nemen soude, niet tegenstaende den Ban sonder eenighe correcxtie daer over te doen, d'welk alsoo gebeurde, ende is inde Stad gecomen.

Anno 1527. soo wirdt opgestelt het eerste Lantjuweel vande Handbusschen te Nyvele in Walsch Brabant, daer aff den Bode quamp inden Mey in 't selve Jaer als de incomste was, de eerste Juny op een Sondach. 1527.

Anno 1527. den 7. Mey, soo wirdt Rome gewonnen,

1527. nen, vechterderhant van Monsr. de Bourbon ende vander selven hoop soo sy lieden gewillich door Italien gepasseert syn, sy lieden hebben bedwonghen, Florenchen, Boulonie, Lagrace, en meer andere plaetschen, daer sy hun lieden groot gelt hebben moeten geven, ende sonden van sorghen dat sy van hun lieden besprongen souden geweest hebben.

Item myn Heer Bourbon bleeff in 't winnen van Roomen, ende inde Stadt synde in 't incomen van eender straten wirt hy geschoten.

Anno 1527, den 21. Mey, werdt geboren ons Keysers Carolus Soon in Vallejolydt in Spanien, ende is geheeten Philippus.

Anno 1527. den 16. Juny, soo stack Adriaen Bal, Andries den Packer doot, ende wirdt gevanghen, ende den derden dach daer naer, wirdt hy op de Meer-Brugghe gerecht, ende was d' eerste Justitie die men aldaer dede.

Item in 't selve jaer, corts daer naer, wirt aldaer op de Brugge geset een Cruys van yser, van eenen Man die genoemt was Lambrecht van Eusele, weghende sestien hondert ende achtien pont.

Anno 1527. den 3. November, werdt gecroont Don Ferdinando in Hongaryen, ende den vierden dach daer naer, wert gecroont syn Huysvrouwe als Coninginne.

Anno 1527. den 20. November, werdt verbrant in de Haghe in Hollant, een Weduwe, geheeten Wendelmoet Claes Dochter van Manct, en dat om haer opinie wil.

1528. Anno 1528. den 9. Marty, verbrande St. Michiels Kercke van eynde tot eynde aff, met d' een zyde van de Choor en den Tooren, tot aen de ure Clock, ende voorts achter nederwaerts, ende den Appel met St. Michiel bleeff staende.

An-

Anno 1528. den 14. Octobris, soo is alhier tot Antwerpen affgeroepen, eenen eeuwighen Peys tusschen onsen Keyser ende den Hertoghe van Gelre, Carolus genoemt. 1528.

Anno 1528. den 15. February, wirdt alhier het bestant tusschen onsen Keyser ende den Coninck van Vranckeryck, metten Coninck van Engelant affgelesen, ende durende den tyt, alsoo langhe als 't den Keyser ende Coninghen beliefde, behoudelyck dat men iegelyck adverteren soude met haer besegelde brieven, ende naer dien datse aen malcanderen souden opgeseyt hebben, soo soude den gemeynen Man twee maenden tyts hebben om te vertrecken, elck in syn quaerthier.

In den selven jare, soo is den Teurck weder om gecomen in Hongaryen met grooter macht, ontrent de Frontieren van Hongaryen.

In 't selve jaer den 22. Marty voor Paesschen, ende op eenen Maendach in de goede weke, quamp alder eerst de Spaensche Vloet metten Fruyte ende Olie, en men hadde gecocht een gelte Olie sestien oft seventien stuyvers, een pont Rosynen ses en seven stuyvers, en het 's Dynsdachs daer naer, had men een pont Rosynen voor eenen halve stuyver.

Anno 1529. den 15. May, wirdt alhier afgeroepen d' bestant tusschen onsen Keyser, Coninck van Vranckeryck ende Ingelant, inhoudende als voren. 1529.

In 't selve jaer, heeft den Teurck het geheel Coninckryck van Hongaryen ingenomen, ende heeft de Stadt Offen, vechtenderhant gewonnen met meer andere Plaetsen.

In 't selve jaer, soo quamp een sieckte te Homborch, in 't Oostlant, ende hiet de Ingelsche oft Zweetende Sieckte, ende die duert vier ende twintich uren, ende die de vier ende twintich uren over ligghen can, die

1529. is sonder peryckel, ende die Sieckte is alsoo affgecomen van d' een Stede in d' andere, door het Lant van Gulick, ende het Lant van Cleve, ende alsoo tot Ceulen, ende ten Bossche, soo datse alhier t' Antwerpen quamp, in de Maent van September, in 't selve jaer 1529. en voorts te Gent, te Brugghe, &c.

In 't selve jaer den 17. Augusti, vierde men hier van den Peys, die gesloten was te Camereyck, tusschen den Keyser, Coninck van Vranckeryck ende den Coninck van Engelant.

In 't selve jaer den 20. Octobris, soo wirt tot Mechelen verbeert tot pulvere, een die Dienaer geweest heeft van den Coninck van Denemercken om syn opinie wil.

In 't selve jaer soo heeft den Teurck belegert Weenen in Oostenryck, wel met drie hondert duysent Mannen, soo men seyde, ende naer dat hy se beleghen heeft, van den 16. September, totten 15. October toe, ende naer twintich Stormen, die hy daer op gedaen heeft, ende wel sestich duysent Mannen in 't stormen gelaten, soo heeft hy syn Legher in den nacht gelicht, den voorsz. 15. October, ende heeft Weenen gelaten.

In 't selve jaer op Ste. Barberen dach, wesende den 4. December, wirdt alhier eenen Man een stuck van synder tonghen gesneden, om synder opinien wille.

In 't selve jaer quamp in Portugael eenen Coninck die verjaecht was van synen Broeder, ende begheerde assistentie van den Coninck van Portugael, ende hiet den Coninck van Fys, en was een wit Moor.

1530. Anno 1530. soo sterff Vrouwe Magriete des Keisers Moeye, op eenen Woensdach, den eersten November.

In 't selve jaer den 10. Meert, quamp ons Keyser Carolus, naer dat hy vuyt Italien quamp, eerst alhier t' Antwerpen.

An-

Anno 1531. den 6. May, wirt alhier een Tesmaker gerecht, geheeten Joris, ende was gebannen op synen hals, om synder opinien wille. 1531.

In 't selve jaer den 24. May, doen wirdt alhier buyten der Stadt verbrant tot dat hy doot was, ende alsoo liet men hem geheel staen aen de staeck, en dat om boggheryen, ende was den Backer van de Predickheeren alhier t' Antwerpen.

In 't selve jaer den 11. July begonst men te graven aen de nieuwe Borse, om te fonderen in langhe Nieustraet.

Anno 1531. in de Paeschdaghen, doen quamen die Coopliedon van Francfort op den Ryn om naer Ceullen te comen by Bon, syn haer aengecomen sestien Snaphanen met Bussen, hebbende dobbel Loopen, ende syn aldaer affgesedt geweest, ende gepilgeert op 't water, soo datter genomen is in ghelde ende juweelen duysent ende seven en veertich gulden en sestien stuyvers geestimeert, sonder andere cleyne propheyt, ende hebben met hun lieden t' scheep gevoert twee oft drie gevangenen, ende hebben alle de tollen voor by gevaren, ende hadden Wapenen ende Bannieren op haer lieder schepen van de Coninginne van Hongaryen, Maria ons Keysers Suster, die te scheep affquamp, soo dat men haer schepen, ende de snaphaensche schepen niet en kende, diesgelyck hadden sy ook een Trommel die sy sloeghen als sy voor by Sloten oft Steden quamen, ende syn alsoo gecomen in 't Lant van Cleve, aldaer sy vervolcht syn geweest. Daer isser elff van de sestien gevanghen geweest, ende in de Stat van Cleve gebracht, ende op den 27. April, Donderdachs, onthalst, onder de welcke een was, die boodt voor syn Lyff te geven acht duysent goutguldens, ende twee Sloten met haerder Heerlycheyt, desen hiet Geert van

1531. Valckenborch, een Hoochduyts, en hadde 's jaers te verteeren acht hondert goudtguldens; desen met noch eenen die wirden op 't Kerckhoff begraven; dese waren al t'samen Hoochduytsche Eedelmans, ende 's mael Jonckers.

Item in Augusto, heeft de Zee, by Haerlem, opgeworpen eenen dooden Visch, die lanck was acht en sestich voeten, hy was dick dertich voeten, synen muyl in de breede, was dertien voeten.

Item in November, heeft den Procureur Generael, in Hollant tot Amsterdam, gehaelt negen Heerdoepers, ende syn in den Haghe onthalst, en haer hooffden syn in teenen geleydt, ende tot Amsterdam gevoert, ende aldaer op staecken gestelt in December.

In 't selve jaer in de Meert, doen wirdt Vrou Marie Keysers Suster, die Coninginne, gemaeckt Regente ende Gouvernante van de gantsche Nederlanden.

1532. Anno 1532. op den 14. Augusti, soo is tot Iniponti geboren die vierde Dochter Ferdinandi, genoempt Magdalena.

1533. Anno 1533. doen verliedt Henricus Coninck van Engelant, syn eerste Huysvrouwe, des Keysers Moye, ende trouden een ander op den Heylighen Sinxen dach.

1534. Anno 1534. den 6. Octobe, doen verbrande 's nachts ten twaelff uren onser Lieve Vrouwen Kercke, d'welck men niet en wist van waer het vier quamp.

Item in 't selve jaer, soo is op den 25. Septembris te Weenen in Oostenryck, geboren de vyffde Dochter van Ferdinando, Coninck van Beemen, en is genoemt Catharina.

Item noch in dit selve jaer, is tot Vianen, in Hollandt gesien geweest, een Meysken van achtien jaren, dat een gantsch jaer lanck noyt geeten oft gedroncken

en

en hadde, ende noch doer de cracht Godts gesont was 1534.
en wel te passe in allen haer leden.

Noch in 't selve jaer, op St. Peeter ende Pauwels avont, was den intre te Mechelen van den jonghen Voetboghe, daer die van Antwerpen hadden den hoochsten Prys van het schoonste incomen, ende die van Rootselaer, die wonnen den oppersten Prys van schieten en waren de leeste van schieten, ende die van Liere hadden den tweeden Prys van schieten.

In 't selve jaer, op Ste. Lauwerens avont, doen was den tweeden intre tot Mechelen van den Voetboghe, daer die van Brussel hadden den oppersten Prys van het schoonste incomen; die van Antwerpen den tweeden, ende daer quamen vuyt sommighe Steden, vuyt Vlaenderen ende Henegoue, ende vuyt andere Landen; maer die van Walem hadden den oppersten Prys; die van Berghen op Zoom, den tweeden; die van Antwerpen, den derden van 't schieten.

Item in 't selve jaer den 2. November, is tot Weenen geboren de sesde Dochter Ferdinandi, genoempt Leonora.

Item, in 't selve jaer op Ste. Marie Magdelenen dach, verbranden te Breda, meer dan duysent huysen.

In 't selve jaer den 4. Meert, op eenen Donderdach, werden t' Antwerpen twee Borghers onthooft: d' een was een Busmaker, geboren vuyt Loreynen, ende d' ander was een Metsers Dienaer, ende als sy sterven souden, bekenden sy dat sy gedaen hadden, om dat sy haer hadden laten herdoopen; maer de Lichamen wirden op de Merckt verbrant, ende de Hoofden buyten op staecken gestelt.

In 't selve jaer den 13. Meert, doen sterven buyten Antwerpen twee Persoonen, den eenen was eenen Munter van Antwerpen, den anderen eenen Franchois,

1534. die Munter die bekende van Vrouwen cracht, ende van een moort; den Franchois wirdt gehanghen, en hadde maer een ooghe.

Item op onse Lieve Vrouwen avont, in Meert, Donderdachs in Pallemweke, doen wirden t'Antwerpen vier Vrouwen verdroncken van Herdooperye weghen, d'eene was een Busmakers Wyff, d'ander een Schippers Vrouwe, d'ander een Timmermans Vrouwe, de vierde was de Vrouwe van eenen Hoymaker, en elck besondert wirdt 's morghen ten ses uren in eenen sack gesteken, ende alsoo ten Werff affgestoten.

In 't selve jaer verdroncken der door stroom van winde over de veertich schepen, geladen met Harinck, ende allen het Volck.

1535. Anno 1535. op St. Jans dach, doen wan den Bisschop van Munster die Stadt van Munster, als hy daer een jaer voor geleghen hadden, maer ten lesten waren sy benaut van honger, ende de Stadt wirdt verraden van Hansken vander Langherstraten, ende den Coninck van de Heerdoepers, Jan Bokels Sone van Leyden, wirden den Bisschop in handen gelevert, alle dat gemeyn Volck van de Heerdoepers wirdt verslaghen, datter weynich ontquamen, maer de Coninck met d'ander Overste wirden levende met gloeyende ysere instrumenten genepen ende gedoot; ende met groote tormenten, ende pynen boven die andere in ysere Corven gehanghen, aen St. Lambrechts Toren.

In dier tyt, 's nachts als al dat Volck sliep, quamen tot Amsterdam Mannen en Vrouwen, allegader moedernaeckt, ende riepen alle Stadt door, wee, wee, wee! ende ande anders niet, waer door sy quamen in groot verdriet van de Borghers.

Item noch in dit jaer, dede den Coninck van Ingelant, Henricus den VIII. onthoofden, een seer geleert

Heer

Heer vuyt Ingelant, genoemt Thomas Morus, desen 1535.
was den Coninckx opperste Cancelier, ende een seer geleert Man in 't Latyn en in 't Grieckx; noch ook den Bisschop van Rechester, met sommighe andere onnosel Municken, die hy aldaer onthoofden, naer langhe gevanckenisse, om dat sy niet consenteren en wilden, dat den Coninck verlaten soude syn eerste Huysvrou, syn Coninginne, ende trouwen een andere, daer d' eerste noch aff leefden. Dit gebeurden te Londen in Ingelant, in de maent van Julio.

Corts naer de doot van Thomas Morus, dede den selven Coninck van Ingelant onthalsen een schoen jonck edel Dochterken, dat hy getrout hadde, doen syn eerste Huysvrouwe noch leefden; dese moest sterven met noch sommighe Edele van syn Hooff, om dat hy quaede suspicie creech, dat dese Dochter in overspel met iemant soude leven, dan met den Coninck; maer eer sy sterffde, ontschuldigde sy haer selven ootmoedelyck, ende sy badt Godt voor de ghene die haer verwesen hadden, ende heeftse voor het Oordeel Godts geroepen.

Anno 1536. in April, quam den Dophyn van Vrancе- 1536.
keryck, ende verdreeff den Hertoch van Savoyen met syn Hertoginne, en heur lieden Kinderen, vuyt haer lieder Lant, doen destrueerden den Keyser oock d' Lant van Provintien.

In 't selve jaer den 12. July, sterff te Basel den geleerden Doctor en vermaerden Heer Erasmus van Rotterdam, out een en seventich jaren, die de Latynsche Spraeck in Duytslant weder in haren fleur gebrocht heeft.

In 't selfde jaer den 25. February, doen werdt tot Inponti geboren, de sevende Dochter Ferdinandi, ende wirt genoemt Margarita.

Anno 1537. den 3. Mey, doen wirdt een bestant 1537.
gemaeckt tusschen den Keyser ende den Hertoghe van

1537. Holstein, die doen Coninck van Denemercken was, gedurende den tyt van dry jaren lanck.

Item den 19. Mey, op eenen Saterdach, doen wirden tot Antwerpen vier Heerdopers ter Justitien gebracht, waer aff de dry gebrant wirden, maer den vierden ginck voor het vier syn dwalinghe aff, maer hy wirdt onthooft, en was van St. Truyen; een van de dry was eenen Tennepot Scheelmaker. Syn Wyff was te voren voor Kersmis geleghen, een maent, ende en woude dat Kint niet laten kersten doen, oft doopen; ende als het Kint ses weken out was, doen stierff het alsoo, ende den Vader begroeft in synen Kelder; maer op den selven dach, dat hy verbrandt wirdt, doen ginghen de Heeren Knechten soecken in synen Kelder, ende sy vonden 't gelyck hy 't geleydt hadde. Dese woonde t' Antwerpen in de Vliersteghe.

Den 26. Mey, op eenen Saterdach, doen wirden t' Antwerpen op die groote Merckt, noch twee ander Heerdoepers levendich elck aen eenen staeck verbrant. Dese waren twee Bisschoppen van de anderen diese gedoopt hadden, den eenen was eenen uytghelopen Monninck van de Predicheeren Orden tot Groeninghen.

In dit jaer van 37. was te Brugghe een seer wonderlyck Monster geboren van een Meysken, dat anders gheen hooft en hadde, dan eenen beck gelyck twee schelpen, daer 't syn voetsel door namp, als men heur op haer schouderen doopte, want het en hadde ooren, ooghen noch neuse; ende acht jaren out synde, soo heeft het hem in 't eten misbeten, soo datter een stuck van de schelpe, die met dunne vleesch overdeckt was, brack, d' welck geen Meesters en costen geheelen, en daer an is sy daer van gestorven. De Moeder, als sy dit Kint droech, hadde soo grooten lust om mosselen t' eten, dat

sy

sy die rou met de schelpen op de Merckt te Brugghe 1537.
at, en an stucken brack met haer tanden, waer door sy dit Monster baerden.

Noch in 't selve jaer heeft Cornelis Boerman t' Yperen syn const beginnen te thoonen, hy was een Cousmaker ende Cleermaker, hy vrochte by het gesichte, sonder mate te nemen, hy sneede meer in een ure, als een ander in eenen halven dach; hy heeft gemaeckt van houte een Vrouken spinnende, en naer syn Kint omme kyckende, dat in de wighe lach, en wiert gewicht van een ander houten Kint. Item noch een ander Kint pap etendende, schudde 't hooft, al oft het hem verbrant hadde, noch een hondeken, dat op diende, om wat te hebben, ende hem al roerende, als of het geleeft hadde. Hy maeckte eenen Waghen die alleen voortliep, een groot stuck wechs; die eenen Man, levende daer op sittende, bestierde, ende veel meer andere consten, van hem meuchdy lesen, in den Spiegel der Nederlantsche Outheyt, in 't vierde Boeck, aen het negen ende festighste Capittel, in 't eynde.

Anno 1538. den 10. Aprilis, is tot Inponti geboren den derden Soon Ferdinandi, Coninc van Bee- 1538.
men, genoemt Joannes.

In dit jaer, verbranden tot Herentals, ontrent vier hondert huysen, den 28. Aprilis.

In dit jaer, liet den Coninc van Ingelant syn Coninginne openbaer tot Londen onthoofden.

Item in dit selve jaer den 9. Novembris, op eenen Saterdach, 's morghen ontrent sesse uren, doen wiert t' Antwerpen eenen Viscooper onthooft, genoemt Dominicus Stock, om dat hy syn Hoere teghen haren wille, soo sy seyde, hadde mede geleyt daer hy wilde, waer om sy den Heer over hem clagende, wiert onthooft.

An-

1539. Anno 1539. doen quam Keyser Carolus vuyt Spangien naer dese Nederlanden met grote verwonderinghe van de alle menschen door Vrankeryck.

In 't selve jaer den 20. Meert, stierff tot Praghe Don Jan, den derden Soene Ferdinandi.

Item in 't selve jare, is geboren tot Weenen, den leesten Aprilis, den achtsten Dochtere Ferdinandi, genoemt Barbara.

1540. Anno 1540. den 30. Aprilis, is den Keyser Karolus naer Ghent getrocken met Vrouwe Marie syn Suster, ende met veel groote Heeren, ende bleef binnen deselve Stat dry maenden lanck selver in persoon, sittende om justitie te administreeren, ende te castyen van haer rebellicheden, want hy deder veel onthoofden, ende veel moesten gaen met den Strop om den hals, ende waren de principaelste van de Stadt; doen quamp Heer Ferdinandus, des Keysers Broeder, te Gent, ende badt voor de Borghers, anders soude mense al doot geslaghen hebben; ende daer naer dede den Keyser binnen de Stat een groot Casteel maken, en hy leyde daer Garnesoen op om 't selve Casteel te bewaren, en oock de Borghers mede te bedwinghen, ende namp aff haer oude Previlegien.

In 't selve jaer den 3. Juny, es geboren te Weenen, in Oostenryc, den vierde Soon Ferdinandi Coninck van Beemen, ende is genoemt Karolus.

In 't selve jaer in Augusto, doen wiert t' Antwerpen den Wyser eerst van Kerckhof op onse Lieve Vrouwen Toren gewonnen ende gestelt, doen sloch den nieuwen voorslach alder eerst t' Antwerpen, tot onse Lieuve Vrouwen, den 7. Meert.

In 't selve jaer, syn in Duytslant de Wynen seer overvloedich gewaschen, want daer is gegeven een maets Lantwyns, doende t' Antwerpen seven ende een halff

halff amen, om een Duytsche Daelder van acht en 1540.
twintich stuyvers, dies moeste Cooper den Wyn snyen, persen ende in syn eyghen vaten doen.

Anno 1541. den 24. July, in Nieustadt, in Oosten- 1541.
ryck is geboren de negende Dochter Ferdinandi, Coninginne van Beemen, Ursula genoempt.

In dit selve jaer den 4. October, op Sinte Franciscus dach, brande de Maelderystraet t' Antwerpen op beyde de syden, 's morgens ten acht uren, daer bleven van haer selff vier dertich huysen.

In 't selve jaer, wiert t' Antwerpen affgebroocken de Meerepoort, ende die Mye wirdt aldaer overwelfft, van de Meerebrugge aff, tot Sinte Claren Brugghe, ende Strate toe.

Anno 1542. den 24. July, op Sint Jacops avont, 1542.
is Marten van Rossem met eenen grooten hoep Boeren gecomen voor Antwerpen, op Sinte Willeboorts Velt nederslaende, ende lagender drie daghen en drie nachten ende eyschten de Stadt vuyt den naem van de Coninck van Vranckeryck, maer men gaff se gheen antwoorde. Binnen desen tyt, soo hebben sy gemalen op Sinte Willeboorts Velt, ende sy hebben het Vaenthien van Vranckeryck vuytgesteken, ende veel Kercken en Cloosteren affgebrant, ontrent Antwerpen, in de Kempen, en veel andere Plaetsen, gelyck te Walem, te Duffel, by Mechelen, ende veel Dorpen, Huysen ende Meulens verbrant, ende oock veel Cloosters gebrocken, gelyck de Satroysen, ter Nonnen 't Baghynhooff, Sinte Willeboorts Kercke wirt oock affgebrocken, want hy synen Legher in de Pothoeck hiel, ende ontrent de Kercke, ende doen hy vertrack, stack hy alle de Wintmolens in brant.

Item op den 25. July, doen quamp de Prince van Orangien, van Breda t' Antwerpen, met acht Ven-

1542. delen Knechten, om de Stadt onderstant te doen, en vier hondert peerden, ende daer wyrt hy becans geschoffiert, ende gevanghen van de Boeven by Brachtschaten aen het Cappelleken, alsoo dat sy 't noch ontreden, maer van de Knechten wirter wat gevanghen, maer ontliepen meest in 't Coren ende Bosschen.

Op den 2. July t' Saterdachs, doen wiert t' Antwerpen op de groote Merckt een galge gericht, ende den 29. wirter daer twee aen gehangen, ende des 's nachts wierdense gevierendeelt, ende dat hooft, armen, beenen, wirden talcken poorten uytgesteken, om dat sy de Stat (soo men seyde) meynden te verraden.

Op den 2. Augusti, doen vertrack vuyt Antwerpen, 's morghens ten seven uren, den Hertoghe van Aerschot met den Prince van Oranien, den Graeff van Beuren, met seven hondert peerden naer Liere om de Boeven te slane, maer daer en geschieden anders niet; want men seyde dat te Liere laghen twaelff hondert peerden, dewelcke trocken te Duffel over, ende daer sonck haer geschut dat sy t' Hoochstraten haelden.

Dese voorschreven Verraders hadden by nachte tot Antwerpen de keetenen van de Borrenputten geknoopt, ende groote houte kisten in de Borrenputten geworpen, om dat sy veel poppen geleyt hadden aen de Huysen om de Stadt te verbranden.

Als doen begost men eerst buyten Antwerpen afftebrecken den Toren ende Kercke van Ste Willeboorts, gestaen voor den Pothoeck, om dat Marten van Rossem aldaer synen Legher gemaeckt hadde, hem daer mede beschansende; ende met de Stoffe begonst men aldaer eerst te fonderen ende maken het Blockhuys aen de Ryderpoorte, ende myn Heer Romback was doen Borgemeester, ende leyde den eersten Steen.

Item in 't selve jaer in Meert, soo wierden te Blockhuy-

huysen buyten de Royepoort ende in de Nieustat ge- 1542.
graven ende gemetselt.

Item in 't selve jaer ende maent, begonst men oock tot Antwerpen afftebreken de Kippdorpoorte, ende Ste. Jorispoorte; want het Maria Gouvernante alsoo belieffde.

Anno 1543. den 23. Augusty, is den eersten Steen 1543.
geleet van die Satrosen van Antwerpen te Liere, buyten van Pater Heyndrick de Bruyne, den lesten Pater buyten Antwerpen, ende den eersten binnen Liere.

In dit Jaer wirt den Prince van Orangien, in Vranckeryck doot geschoten voor St. Denys.

Noch in desen jaer den 20. November, en was Dystdach, doen bedorven tot voor Antwerpen twee groote merschepen, door den grooten ysganck, dat die Schippers niet wel gaede en sloeghen, alsoo datse beyde te gronde soncken met allen het goet, maer de Schippers vuyt de Stadt, wonnen de schepen vuyt den gront op, soo dat het goet meest vuyt quamp, te weten den Wyn van Canarien, ende veel ander goet, en hoerde meest toe den Groenenbergers.

In 't selve jaer den 5. January, ten acht uren voornoene, is tot Weenen geboren de elffde Dochter Ferdinandi, Helena.

Item in 't selve jaer, is in Vrieslant eenen nieuwen valschen ketterschen Propheet opgestaen, genampt David Joris; desen hiet hem selven te wesen den nieuwen Godt, ende dese maeckten het simpel volck wys, dat hy met allen tonghen, met die wilde beesten ende vogelen sprack, ende van haer synen cost ontfinck; desen versierde dat den Hemel ydel was, waerom hy gesonden was om de Eerfgenamen ende Kinderen Godts te verkiesen, door welcke Ketterye veel Menschen verleyt ende op de boomen van honger syn gestorven.

1543. In 't selve jaer, wiert doen buyten Antwerpen, by het Borgerhout den eersten Steen geleyt van Ste. Willebrors nieu Kercke.

1544. Anno 1544. den 4. Augusti, den proprietarissen van Huysen, Renten, Lande, ende alle andere goet gegheven den thienden Penninck, ende den Huerlinck den twintichsten.

In 't selve jaer, doen wirden t' Antwerpen veel Menschen gevanghen, ende veel ontliepen 't in Ingelant ende elders van een quade Secte die sy voor hadden, soo datter tot Antwerpen twee onthoofft wierden, d' een hiet Jan Dorhout, out Cleercooper, den anderen hiet Christoffel Drant van Parys, een Juwelier, ende was om Ketterye van Parys gebannen; desen wiert buyten op Raeyeren gestelt, op eenen Donderdach.

In deselve maent den 25. des Saterdachs, doen weert buyten Antwerpen al levende verbrant, die Meester van dese Dolinghe, genoemt Loey de Schalidecker, die dicwils gepunieert geweest hadde, ende Luyter schreeff selver aen de Stadt van Antwerpen, dat hen elck van hen wachten soude, want Loey schreeff Luyter: een Slang is onder de Palinghen, alsoo dat hy d' een voor en d' ander naer tot Dolinghen hadde gebrocht, en alle die wech geloopen waren.

1545. Anno 1545. den 15. Juny, doen sterff de eerste Dochter Ferdinandi in Polen, Elisabet.

In 't selve jaer den 4. December, doen quam Keyser Karel t' Antwerpen gereden, door de nieu St. Jorispoort, die doen genoemt wirt 's Keyserspoort.

Item in den selven jaer den 22. dach February, t' 's achternoens ten vier uren, en was op Ste. Peetersdach, soo bracken t' Antwerpen allen die gevangenen tot twee en dertich vuyt den Steen, en dit begost eerst op den gemeynen Steen, genoemt Hans in den Helm

van

van Antwerpen, die Bier begheerde, maer om dat die 1545.
Cruycke te groot was om door de Traylie te gaen, soo gaff den Poortier door die deurte, daer desen Hans een banck terstont tusschen schoet, alsoo datse alle de slotelen creghen, ende verloosten alle de gevanghenen met eenen Spaanschen Capiteyn, die men opleyde verradereye, die hy in Peemont soude gedaen hebben; maer die 't opgebrocken hadden, wierden corts allenskens gevanghen ende gejusticeert, sonder desen Capiteyn, want men wist noyt waer hy bleeff.

In 't selve jaer den 24, January, ten acht uren voor middach, wirt tot Praghe geboren de elfde Dochter Ferdinandi, genaemt Johanna, in wiens baren ende arbeyt sterff haer Moeder Anna, 's Coninck Ferdinandus Huysvrouwe.

Anno 1546. wert den nieuwen vaststaenden Craen 1546.
op de Werff t' Antwerpen gemaeckt, ende niet omdrayende.

In dit jaer op Ste. Peeter en Pauwels avont, doen wirt t' Antwerpen eenen gevanghen, die een van de principaelste was die den Steen opgebrocken hadde, desen was Hans in den Helm in de Cooperstraet, dese hadde gedient den Coninck van Ingelant, daer en tusschen was hier aff teghen den Marcgrave den Peys gegemaeckt, maer doen hy vuyt Ingelant wilde trecken, doen wirt hy ondersocht, ende doen vondt men gelt over hem, ende de Ingelsche namen 't hem aff op vyff oft ses croonen naer, doen seyde hy: den eersten Engelsman, die ick t'Antwerpen vinde sal dit becoepen. En als hy t' 's avonts in de Coopstadt quamp, vont hy eenen Engelsman sitten voor syn deure, daer hy ter tafelen ginck, in de Cooperstraet; Hans hem siende, liep in syn Vaders Huys in den Helm, ende namp daer eenen Braetspit, ende stack daer mede den

1546. Ingelschman, maer hy en stirffer niet aff, ende de Dienaers quamen al om Hansen te vanghen, maer hy weerden hem seer, ende en hadde hy soo droncken niet geweest, sy en souden hem soo licht niet gevanghen hebben als sy deden. Item op den eersten July, soo wirt den selven Hans gerecht op de groote Meert voor het Stathuys, ende wirt te Predicaren by syn Moeder begraven in de Pant.

In 't selve jaer den 6. Augusti, t' Saterdachs 's noens ontrent den elff uren, doen was 't groot onweder van donder ende blixem, soo dat by de Meeckerspoelpoort tot Mechelen, den blixem quamp in eenen Toren, daer wel by de ses hondert tonnekens Bospoyers in stont, d' welk de Borghers gemaeckt hadden om by den Keyser in Duytslant te seynden, hier quamp het vier in, ende voerden den Toren wech met het fondament vuyt der eerden, dat men niet en soude connen seggen dat daer ooyt eenen Toren oft metsery gestaen hadde, ende binnen der Stat, ende buyten op den Meeckerspoel waren meer dan tachtich Huysen verbrant en wechgevoert, de Kercken waren oock seer gedestrueert, ende principaelyck d' Augustynen; buyten de Stat sach men de Palinghen aen de tacken van de boomen hanghen, die daer van de cracht des Poeders vuyt de Vesten aengedreven waren; ende dat boven al deerlyck om hooren is, daer bleven onder Mans, Vrouwen ende Kinren, wel twee duysent soo doot als verbrant. Item daer is oock gevonden een doode Vrouwe, die seer swaer was van Kinde, dese heeft men het lichaem op gesneden, ende het Kint daer levendich vuyt gehaelt, ende gedoopt geworden. Noch wasser een Vrouwe die in dit onweder haer camer ende deuren sluyten wilde, maer terstont floch haer den donder het hooft aff, daer waren oock sommighe Dronckaerts in een

Her-

Herbeghe met de Caert ſpelende die alle wirden verſla- 1546.
ghen, ende ſaten doot met het Caertſpel in de hant; maer de Werdinne die in den Kelder was om Bier te tappen, bleeff in 't leven. Item daer is gevonden geweeſt op Meeckerspoel, naer dry daghen, eenen Man in een ſpeloncke verborghen, die door vervaertheyt meynde dat de Weerelt was vergaen, want vuyt comende vraechde oft de Weerelt noch ſtont.

Item in 't ſelve jaer in Auguſto, wirdt t' Antwerpen in onſer Lieve Vrouwen Kercke begoſt te ſtellen een ſchoen Cruys boven het oxſael. Ende het zelve is affgeworpen ende gedeſtrueert van de Kerters den 22. Auguſty 1566.

Item in dit ſelve jaer den 17. November, 's morgens ten vyff uren. was t' Antwerpen eenen grooten brant aen de nieuwe Borſe, ſoo datter negentien Huyſen al neffens een affbranden.

Anno 1547. den 10. Mey, doen wirt hier t' Ant- 1547.
werpen voor het Stathuys gericht Mr. Peeter Schuddematte, Schoelmeeſter, ende was een fray Rethoriſeer, om dat men hem Kettereÿ opleyde.

In 't ſelve jaer, ſoo wiert de nieuwe Waghe gemaeckt by de Minnebroeders op een leeghe plaets, dat de Verckensmert placht te ſyn, ende daer wierden veel Nieuſtraten en Huyſen gemaeckt.

Anno 1548. in Septemb. doen quamp den Keyſer 1548.
tot Bruſſel, ende bracht met hem ſyn twee gevanghenen, den Hertoghe van Saxen, ende den Lantgrave van Heſſen, den welcken hy dede voeren tot Audenaerde, op 't Slot; van daer wirt hy naer Mechelen gebracht, maer den Hertoghe van Saxen reyſden altoos met den Keyſer; maer waren alle beyde met Spaigniaerts ſeer nau bewaert.

In dit ſelve jaer den 5. November, wert den Grave van Yſenburch doot geſchoten met een Buſſe, tuſſchen

Wa-

1548. Walem en Contich te Waerloos, daer nu een yseren Cruys staet, ende wirt doot t' Antwerpen gebrocht in den rooyen Leeu in de Cammerstraet, ende begraven in onser Lieve Vrouwe Kercke, in de H. Besnydenis Choer met syn cleederen.

1549. Anno 1549. den 11. Septembris, wirt t' Antwerpen ingehaelt ende ontfangen, Philippus Soone van de Keyser Karel, en Prince van Spaignien; dit gebeurden op eenen Woensdach, ende was Peerdemeert 's achternoens, met grooten triumphe, maer het reghende alsoo, dat alle de costelyckheyt bederff; 's anderdachs wiert hy op de Meert gehaelt, daer hy gelt saeyden, en 's Woensdachs 's avonts hiel men het bancquet op het nieu Stathuys, al van hout gemaeckt op de Mert, en was soo costelyck, dat dat niet om schryven en is, met ooch de vieringhe: met hem quamp ook synen Vader Carolus, ende Leonora, Coninginne van Vranckeryck, met Vrou Marie, Coninginne van Hongeren Keysers Suster met veel Edelen.

In 't selve jaer hebben de Predicheeren t' Antwerpen affgebrocken haer oude Kercke, daer men met trappen van de straten plach in te gaen, ende was een leelycke doncker Kercke, ende alsdoen hebben sy voorts gaen op maken haer nieu Kercke, die lanck begost gestaen hadde, daer men nu van buyten op gaet.

1550. Anno 1550. op den Ommeganck avont, doen wiert op de groote Meerct t' Antwerpen eenen Herdooper gebrant, ende was eenen Backer van Gent, ende als dese in het vier gaen soude, doen was daer eenen Lackenbereyders Knecht die hem quamp cussen, hem vermanende dat hy vromelyck soude stryden tot der doot, desen wirt terstont gevanghen, ende Dynsdach daer naer wirt hy oock gebrant, sonder dat hy syn dwalinghe affgaen wilde.

In

In dit selve jaer, doen wierden t' Antwerpen die oude Schutters Hoven te niet gedaen, die de Stadt aenverden met haer Huysen, maeckende daer op een nieu Tapiscery Pant, die te vooren achter de Predicheeren gestaen hadde. 1550.

Anno 1551. den 15. February, 's Maendachs ten tien uren, is geweest t' Antwerpen den vysden hooghen Vloet, die seer groote schade gedaen heeft. In Zeelant liepen veel Dorpen onder met desen Vloet, als het Badt, den Fynaert, Enkelen, voort Zantvliet, Offendrecht ende meer andere. 1551.

Anno 1552. begost men den nieuwen Watermeulen te maken, by St. Janspoorte. 1552.

In dit selve jaer den 4. Mey, wirdt t' Antwerpen op de Merct, eenen Dienaer gerecht van de Stadt, genaemt Caryn, van Mr. Gilleyn syn Compeer, om dat hy een doot gesteken hadde in de Reynderstraet, ende de Borghers vinghen hem op 't feyt, op de Vlasmeerct.

In 't selve jaer den 21. Augusti, op onser Lieve Vrouwen Ommeganck, 's achternoens, souden den ouden Schouticht, Heer Jan van de Werve gaen ryden buyten op syn Huys naer Hobocken met syn Huysvrouwe, Meysken ende synen Sot; dese saten al samen op den Waghen, maer doen sy quamen op de houten Brugge van Croonenborch, doen quamp den wint gesmeten in den Waghen, ende door den grooten storme, wirpen hem over de steene leene eeve recht omme in de Moeyere van de Vesten, maer de Peerden aen hebbende de strenghen, ende den Waghen bleven op de Brugghe staen ongequeest, maer den Schouticht versmoerde terstont in de Moeyere, ende syn Huysvrouwe binnen twee uren daer naer: maer de Camenier ende den Sot bleven ongequeest, ende den Sot seyde, leeff ick noch, dit seyde men dat God liet

1552. geschien, om dat hy eenen sotten Cuyper hadde doen justiceren.

1553. Anno 1553. doen wirden t' Antwerpen begost tien Brouweryen in de Nieustad, ende men broude daer eerst Bier, en gaff daer Bier vuyt in de Goyde Weecke voor Paaschen den 19. Meert, ende men haeldet water daer men mede brouden alderhande Bier te Rumst met schepen die daer toe gemaeckt waren. d' Autheurs hier van, seyde men, dat te Hove waren by Vrouwe Marie, Gillebert ende Doctor Maes, waer door dat de binnen Brouwers gedwonghen wirden daer te comen woonen, ende te brouwen allederley Bier van een water dat halff stanck, waer door datter een specie van Mayen in 't Bier quamp.

1554. Anno 1554. den 8. ende den 9. July, doen monsterden t' Antwerpen alle de Wycken, maer den 11. der selver maent t' 's avonts van acht uren, waren die Borghers met de Schutters al in de wapenen, ende daer was groote beroerte van Muyterye. Op den 12. derselver, wasser een quaet spel berockt, want sy wouden sommighe Heeren doot slaen, ende principalyck Heer Jacop Doctor Maes, Pensionaris van de Stadt, ende Gillebert, Mainteur van de Brouweryen, dese stonden seer in den haet van de Gemeente om haer trotsicheyt wille, waerom sy bleven op 't Stathuys tot dat die haesticheyt van de Gemeynte over was, maer daer bleeff een van de Schutters doot, die de Heeren wilde beschermen, desen hiet Harman, den Weert in de Swane in de Cooperstraet, en was Coninck van den Ouden Voetboghe, en wirt geworpen met eenen steen in 't hoofft, dat hyer aff sterff in vier daghen, desen wirt seer beclaecht, ende begraven tot de Minnebroeders op 't Kerckhoff, ende van vier Coninghen der Schutters Gulden.

In

In 't selve jaer den 19. July, doen quamp ons Coninex Philips, Karolus Soone vuyt Spaignien over in Ingelant, daer hy troude Maria Coninginne van Ingelant, Dochter van Heyndrik den VIII. 1554.

Den 9. Augusti in 't selve jaer, is t'Antwerpen aengecomen van Berghen op Zoom, een Schip al van Biesen gemaeckt, ende een Peert daer in met eenen Man, ende die Riemen, den Mast, het Roer waren al van Biesen gemaeckt ende niet gepeckt.

In 't selve jaer den 4. February, doen vermoorde tot Antwerpen ten Huyse van den Choordecken, Heer Rogier de Taxis, een Hoogduytsche Vrouwe van Wees geboren, eenen Medecyn van Arrigoens, die dese Vrouwe al heymelyck op syn Camer gebrocht hadde des Donderdachs daer te voren; ende dese moort geschiede Sondachs 's morgens heel vroech, maer hy leeffde noch twee oft drie uren, eer hy daer aff sterff. Dynsdachs den 12. February, doen wert buyten op 't Galgevelt de Vrouwe verbrant, die den voorgenoemden Medecyn vermoort hadde, ende was een seer schoon Vrouwe.

Noch in 't selve jaer den 6. February, doen quamp tot Antwerpen in der Stadt tien Vendelen Duytsche Knechten, 's Vrydachs 's morgens ten seven uren, die gesonden waren van onsen Keysers weghen, oft Vrou Marie die Coninginne, daer Capiteyn aff was Lazarus Zwendel, die oorsake ende redene van 't senden van dese vileynige ende bloede Boeven Hoochduytsche Knechten, wilde men doen segghen dat was om seker commotie, die de Borghers van Antwerpen gemaeckt hadden teghen de Heeren van der Stadt, den 11. July anno 54. om Doctor Maes ende Ghillebert Schoenbeke wille, ter causen van de nieuwe Brouweryen in de nieuwe Stadt, maer het scheen dat het door versoeck van

1554. onse Heeren te Hove alsoo gedaen wirdt, om dat de Crychslieden in de Stat laghen tot onse Lieven Heeren Hemelvaert toe.

Op den eersten April voor Paeschen, in dit selve jaer op eenen Maendach, wirden t'Antwerpen op de Merct vier Mans gericht, ende dry gegeesselt, die men woude segghen dat sy van de beroerte waren; van de gegeesselde wirdt eenen door syn tonghe gesteken met een heet yser, om valsche verraderye wille, ende den Procureur Generael van Brussel dede dese onthalsen. Maer Adriaen Primier, Doorwerder van 't Hoff, gaff den Beul Mr. Gilleyn het Sweert, maer eer sy alle gericht waren, gebeurden daer een groote ruchgelinghe onder het volck voor het Stathuys, daer men die justitie [deedt], want daer stonden by den Waghen twee Vaendelen Knechten om de justitie te bewaren, ende een haer lieden sloech eenen Borgher, om dat hy haer te naer stont, dit moyden hun alle de Borghers die daer waren, ende begosten een beroerte te maken, soo dat alle de Crychslieden vlieden, ende meynden al t'samen verraden te wesen, hier was ook present myn Heer den Cancelier, Heer van Wilder, &c. lihgende op 't Statshuys, op de groote Camer in de Venster aldaer, oock waren Heer Dierick van de Werve, binnen Beurgemeester, ende Heer Heyndrick van Berchem, buyten Borgemeester in dien tyt synde.

1555. Anno 1555. den 24. Mey, t'Saterdachs naer Ascensionsdach, doen trocken vuyt Antwerpen de tien Vendelen Knechten, die daer geleghen hadden vyfftien weken ende twee daghen, ende Lazarus Zwendel was haren Capiteyn, ende daer liepen veel Jonckwyff ende Meysens met hunlieden vuyt de Stat naer Duytslant, doen sy van Antwerpen vertrocken.

In 't selve jaer den 18. January, doen quamp tot Ant-

Antwerpen inne, voor syn tweede reyse, Coninc Philips, op eenen Saterdach, om syn Toeson oft het Gulden Vlies eerst te gheven, doen hem synen Vader Karolus Quintus alle syn Landen overgegeven hadde in syn handen. 1555.

Dese incomst des Conincx was seer triumphant ende costelyck van 't vieren alder Natien; maer die triumphelycke stellagie der Genevoysen op den dryhoeck, vlooch met stucken aff, metten Pypers ende Trommelaers daer op synde, door dat Griecx vier van sommighen yseren Clooten die bersten, ende daer bleven op den staende voet veel menschen doot, maer een van 's Conincx Edelmans, wirt van de destructie voor het ryck Gasthuys by 't Hooft van Tongerloo, syn recht been affgeschoten op syn Peert, d'welk onder den Graeff doot bleeff.

Den 21. January, doen dede de Coninck synen eersten Kercganck, het 's Dynsdachs 's achternoens, om het beginsel te houden van synen Gulden Vlies, ende sy quamen met de Geestelyckheyt van Ste. Machiels naer onser Lieve Vrouwen Kercke, ende waren al gecleet in root fluweel carmosyn, langhe tabbaerden, ende ronde rol cappruynen op 't hooft; noch waren sy gegordt in 't lyff, ende gevoyert met costelycke pellerye, al wit met sweerte plecken, aldus quamen sy hooren de Vesperen in den hooghen Choor. Item t' 's anderdachs voor noen, quamen sy aldus weder ter Kercken, hoorende de Hoochmisse, ende deden daer de sollemniteyt des geven van 't Gulden Vlies; dit gedaen synde ende vuyt de Kercke comende, saeyde den Haraut al nieu gelt in gout en silver, aen beyde syden aldaer, rydende van vuyt de Kercke, tot by de Munte, ende daer was een baligie geset van speeren, daer die Heeren al tusschen reden, van de Kercke tot Ste. Michiels toe.

1555. Op den selven dach 's achternoens, doen quamen die Heeren met den Coninck weder te Kercken, ende waren doen al gecleet in 't sweert laken, ende ooc de rol crappuynen waren swert ende hoorden alsoo de vigilie.

Item 's Donderdachs voor den noen, quamen sy oock in 't sweert ter Kercken hoeren de Sielmisse, doen wirden sy daer al geroepen om te comen t'Offerande met haer kersen, maer daer wasser negentien affgestorven, sinder dat de Keyser Carolus de leste Touson hadde gegeven, ende voor dese besondert, offerden t' elcken den opperften Haraut, ende doen blies men elck van dien syn keers vuyt seggende (*trepassè*) ende men settense weder op den gulden boom, maer die daer noch leefden, ende daer niet en waren, daer offerden een ander Heer voor van de Oorden, dit was seer triumphantelyck om sien, want den Bisschop van Vuytrecht dede den eersten dach de Misse, maer den tweden dach den Suffragaen van Cameryck, ende den derden dach den Bisschop van Dornick.

Item 's Donderdachs s' achternoens, doen quamen al de Heeren weder te Kercken, en waren al gecleet in wit sattyn, sonder de rol cappruynen ende hoyen, want die waren al root gelyck d'eerste reyse, ende op de lange mantels waren sy al gegort als voren, ende doen soo hoorden sy weder de Vesperen. Maer 's Vrydachs 's Morghens, quamen sy aldus te Kercken, ende hoorden de Misse van de Heylighen Gheest, ende daer mede soo voleynden sy de Feest van het Gulden Vlies tot Antwerpen. Ende het Cruyswerk van onser Lieve Vrouwen Kercke, was behangen met costelycke gouden ende syde tappisseryen, inhoudende de Betalien van Thunis. Den beuck was rontsomme behanghen met oude costelycke tappyten van de Gulden Vliese, seer

seer constich gewracht van Thunis, elff oft twaelf stuc- 1555.
ken waren seer costelyck, den Choor was rontsom met root carmosyn flouweel ende gouden laken behangen.

Item den 3. Meert, is Coninck Philips van Antwerpen naer Brussel getrocken, als hy de Feest van den Gulden Vliese seer costelyck ende triumphantelyck heeft gehouden, eude veel Heeren van de Stadt Ridder geslaghen.

Anno 1556. den 13. Mey, doen wirt t' Antwerpen 1556.
eenen Borgher, genaempt Harman Hoeck, oft den bonten Harman, ende syn Huysvrouwe, handen en voeten gebonden, ende weerdt hem al syn gelt en silver dat hy hadde gestolen van sommighe dieven, die by nachten in syn Huys quamen achter Sinte Andries Kercke, door den kelder tot voor syn bedde, daer hy met syn Huysvrouwe lach en sliep; onder dees Boeven was eenen Jonghen, ende eenen Drochscheerders Soone, van desen was Harman, Peeter, ende hadde t' anderen tyden met Harman gewoont, alsoo dat hem de gelegentheyt van den Huise bekent was.

Den 11. Juny, wirt buyten Antwerpen gehanghen, den Jonghen, die synen Peeteren hadde helpen binden, ende syn goet helpen stelen en roeven.

In 't selve jaer in Junio, wirt buyten Antwerpen, eenen Engelsman gehangen, ende tot Mechelen eenen onthoofft, die Harman berooft hadden.

In 't selve jaer den 23. January, doen wirden t' Antwerpen vier Stalroevers onthoofft, voor het Stathuys, die ten d'Ambrugghe gevanghen waren daar den Schoutet van hier, Heer Adam van Berghen, een vroem feyt bedreeff, diese vinck in de weeck voor de langhe weeck voor Sinxen, maer den dingter lanck om te Brussel, wiese justiceren soude, oft de Heere van Merchem, oft die Stat, ende in 't vanghen bleeffer een van de Straetscheynders doot.

An-

1557. Anno 1557. den eersten Mey, ten een ure 's nachts, doen brande tot Antwerpen in de Nieustat, een van de tien Brouweryen daer Rumst vuyt hinck, ende daer was veel Corens op de solders, dat ander lieden toebehoorden, daer groote opspraeck om was, ende het was doen ooc seer dier.

In 't selve jaer den 22. Mey, doen werden t' Antwerpen op den Steen vyff Herdoopers gerecht, ende buyten op Rayers geset, 's morghens heel vroech.

In 't selve jaer op den 23. Mey, noch was 't Juny, soo cocht men t' Antwerpen een veertel Corens, acht gulden, ende de terwe tien; maer op den eersten July daer naer cocht men de Rogghe om seven schellingen groote: want daer quam vuyt Ostenryck in Hollant een Vlote met Coren, daer door de beteringhe in 't Coren comen is, tot den naervolgenden Oost, die als dan spay aen quamp.

Item den 6. July in 't selve jaer, doen wirden tot Antwerpen op den Steen drie Vrouwen verdroncken in een Wyntonne om Herdooperye, ende wirden in een sack gesteken, ende de Werff affgewoorpen heel vroech.

Item op den 10. July, wirt t' Antwerpen op den Meert eenen Bisschop gerecht dier veel herdoopt hadde, ende hy bekende opentlyck dat hy gedoolt hadde, ende hy ginck syn valsch Geloove aff, ende stirf als een goet Kersten menschen, maer syn rechte hant wirt hem aff gehouden doen hy doot was, ende is buyten op een radt geset, ende de hant boven syn hooft gestelt. Den datum van de Stryt van Sinte Quinten, in dit voorschreven jaer gebeurt synde.

Philippus seer toornich op de Fransche Wichten.
Heeft Sinte Lauwereius daghe, haren moet doen swichten.

Item

Item den 4. January A°. voorschrevenen, doen wirt 1557.
tot Antwerpen op den Merct gerecht Frans Raet, Boeckdrucker om dat hy Boecken gedruckt hadde, teghen het Mandement des Conincx, ende was hem dikwils noch vergheven geweest, maer hy ende lietet niet.

Anno 1558. doen is Don Ferdinandus Coninck van 1558.
Hongeryen, in Duytsland Roomsch Keyser gecoren noch in 't leven ende met consent van syn Broeder Karolus Quintus doen in Hispanien woonende.

In 't selve jaer in den maent van Apriel, is de tydinghe t' Antwerpen comen vuyt Spanien, dat Eleonora, die Weduwe was van wylen den Coninck van Vranckeryk Franciscus, gestorven was.

In 't selve jaer den 21. September stierff de doorluchtige ende moghenden Roomschen Keyser Carolus Quintus, out synde 58. jaer, op Sinte Mattheus dach.

Den 27. daer naer op Sinte Lucas dach, doen stierff oock in Spanien die ander Suster Vrou Marie out 52. jaer, dese hadde getrout den Coninck van Hongaryen.

Op den 22. November, heeft men tot Antwerpen 23. daghen geluyt over den Keyser Carolus, en de vutvaert seer triumphantelyck gehouden op den 24. December.

In 't selve jaer den 9. November, alias January, soo was hier over alsoo grooten storm van wint dat die cracht des wints by naer ongelooffelyck schynt, want daer bleven veel lieden doot op de straten, van de steenen tichelen ende schalien die van Huisen, Kercken en Toorens affwayden, het deede oock groote schade te water.

Anno 1559. den 7. Aprilis, doen wirt t' Antwerpen 1559.
den peys affgepubliceert tusschen Vranckryck ende dese landen en hier om luydemen de groote Clock ende men vierde om dat het peys was.

1559. In 't selve jaer den 21. Juny, is te Ronse in Vlanderen groote schade geschiet van den brant, want daer branden, drie Kercken ende by naer alle de Huysen van de Stat.

In 't selve jaer den 23. July, t' Saterdachs naer den noen, heeft Coninck Philippus begonst te houden syn tweede Feest van't Gulde Vlies, binnen de Stat Ghent in Sint Jans Kerke.

1560. Anno 1560. den 27. February, doen wirt tot Antwerpen op de Merct dat nieuw Stathuys gemaeckt ende den eersten Steen geleyt van den Marcgrave, Jan van Immerzeel Ammon, maer den Borgemeester Nicolaes Roeckoecx, leyde den eersten fondament steen, ende dat gansch huys was al gefondeert vuyter eerden in 't lest van Mey daer naer, de Kelders waren oock al gefondeert, soo dat de Metsers, dit Huys voor Sint Jansmis gefondeert synde, veel ghelts wonnen. Den fondament Steen was blau, ende twee voeten lanck en een half voet hoghe en heeft dit opschrift: *Senatus Antverpiensis in die 27. February, Anno a Nativitate Christi* 1560.

Anno 1561. den 3. Augusti, doen was tot Antwerpen den Intre van de Retoryck Camer, ende den prys stelden de Violieren oft Schilders op, maer daer en quamen maer twaalf Cameren van buyten, met die van Mechelen ende die van Brussele, die van Brussel hadden den oppersten prys van het schoonste incomen, ende het schoonste vieren, maar die van 't Schertogenbosch hadden den opper prys van het lantjuweel met spelen gewonnen.

In 't selve jaer den 24. Augusti, doen was t' Antwerpen den intre van 't Hachspel van den Retoryck Camere der Violieren, daer en quamen maer vier Cameren, en quamen van buyten, een van Brussel, een van

Lo-

Loven, een van Tuernout, ende eenen van Berchem. 1561.

In 't selve jaer werden in dese Nederlanden veel nieuw Bischoppen geordonneert, als in Hollant, Zeelant, Vrieslant, Vlaenderen ende Brabant, daer d' Ertt-bischop van Mechelen t' Hoofft aff was, Heer ende Cardinael Anthonius Perinotus van Atrecht.

In dit jaer den 10. Octobris doen voerden die Schippers met de Bargien vander stadt en met merckschepen eerst van Antwerpen, vol goets geladen naer Brussel door de Nieuvaert, daer sy voor creghen den oppersten prys, een Schip van silver gemaect met syn volle zylen.

In 't selve jaer den 11. Meert, wast soo grooten onweder, dat van Antwerpen verdroncken dertien of veertien Schepen, som met Hoye, Hout ende Torff, meest warent Coopschepen; daer waeyden oock veel Schouwen en Boomen omverre.

Anno 1562. den 6. Juny, doen verbranden die Stat van Hulst in Vlanderen meestendeel, en quamp toe van een Busse die men afschoet, ende het vier vlooch in 't dack dattor wel affbranden driehondert Huysen off meer. 1562.

Item den 12. Juny, doen wast t' Antwerpen een seer groote vloet, alsoo datter veel beesten verdronken die op de Schorren ginghen, ende daer brack een Spuye inde Nieustat, die de heel Nieustad onder dede loopen, alle de beesten die daer weyden verdronken, ende het wayden seer.

In dit selve jaer soo wirdt t' Antwerpen verleit de Zeeusche Coremerct den 26. Juny in de Nieuwstad, die te vooren opt 't sant by het Mayongat plach te wesen, ende de Appelmerct ende Fruytmerct, die werdt geleit oock in de Nieustat, die op den Oever was, ende dit geschiden agt daghen daer naer.

1562. In 't selve jaer den 9. Augusti, was den Intre van 't Lantjuweel te Rotselaer, dat die van Roetselaer tot Mechelen haelden in 't jaer 34. daer die van Loeven hadden den opperſten prys, ende het ſchoonſte incomen; maer den Jonghen Voetboghen van Antwerpen hadde den opperſten prys van ſchieten.

Item in 't ſelve jaer den 6. September, brochten de Schutters van den jonghen Voetboghe t' Antwerpen inne haren opperſten prys van Roetſelaer, ende den prys van het vryſte verſueck met den wyn, ende vyff andere gulden quamen ſeer triumphantelyck met haer binnen Antwerpen.

In 't ſelve jaer den 18. November, [quam] Doctor Sonnius nieu Biſchop eerſt binnen de Stad van s'Hertogenboſche.

Item noch in 't ſelve jaer den 1. Novembris, branden tot Antwerpen ſnachts naer den twaalf uren, op de groote Merct by onſe Lieve Vrouwen Kercke in de gront aff 't Smeytſers Huys.

Item in 't ſelve jaer den 26. January, wirt buyten Antwerpen op 't Kiel, daer het Catroyſen Clooſter ſtont, een Parochiale Kercke gemackt, het Cappelleken met den Kerchove omgraven, ende den eerſten Prochiaen wirt verjaacht, om ſyn valſche predicatie wille.

Daer naer den 15. Meert, wirt Gillyn, Beul van Antwerpen aldaer ghevangen, om veel quade feyten, die hy over langhe gedaen hadde.

1563. Anno 1563. In 't eynde van September, quamp tot Antwerpen t' Schepe vuyt Portugael, eenen Oliphant out by de negen jaeren, hooch agt voeten, deſen ginck dachs achter ſtraten, dat hem een igelyck ſien mochte, hy was ſeer tam, ende wirt geregeert van eenen Negro doende, al dat hem de Negro hiet, den Oliphant hiet Emanuël.

In

In 't selve jaer den 28. Meert, is Lolkot, die den 1563.
Hertoch van Guise synen Heer voor Orliens hadde doot geschoten, te Parys met vier Peerden levendich van een getrocken.

Anno 1564. den 5. Mey, wirt t' Antwerpen in de 1564.
Nieuwstadt den eersten steen geleet van het Oostershuys, van Heer Heyndrick van Berchem buyten Borgemeester, en van myn Heer Schoenhoeven binnen Borgemeester.

In den selven tyt doen maelden eerst ende wirt beproeft den Watermeulen van de Vrouwe in 't Vlies, gestaen in de Nieustat by het Oostershuys.

In 't selve jaer den 25. July, stierff te Weenen in Oostenryck, den Keyser Ferdinandus Broeder van Karolus V. ende synen outste Soon Maximiliaen, wirdt Keyser gecoren.

In den selven tyt graeffden de Droochscheerders, tot Antwerpen de Kipdoorpoort vesten, om de Ingelsche lakens gebannen waren vuyt t' gansche Neerlant.

Item den 4. Octobris, wirt t' Antwerpen op de Meerct, voor het Nieu Stadthuys eerst geiusticeert, ende verbrant eenen vuytgeloopen Vrouwenbroeder, die van het Heylich Sacrament niet en hiel, ende alsmen de iustitie doen soude, quamp daer soo grooten ramor ende men wirper soo met steenen, dat den Marcgrave, Schoutet, ende Dienaers ontloopen moesten. Ende op den selven dach wirt te Antwerpen tot haren verantwoorde geroepen, al deese woorpers, ende niet comparerende op den hals gebannen, ende die iemant aenbrocht, hadde hondert guldens voor synen loon.

Op den 19. December wirt t' Antwerpen op de Meerct eenen Wale gerecht, die te voren geworpen hadde met steenen, alsmen den vuytgeloopen Monninck

1564. van Brugghe soude iusticeren, desen was den eersten die voor het nieu Stathuys onthooft wirt, ende hy wirt buyten op een raet geseet met veel steenen omhanghen.

Op den negenden dach voor Sinte Stevens dach voorsz. doen begost het soo seer te vriesen, dat men op Sinte Stevens dach t' Antwerpen over het Schelt ginck, en lach toe tot sanderdachs naer derthien dach, dat niet veel gesien en was, ende men stonter met Cramen op ende met Tenten; en men vercochten spys en dranck en van nieuwigheyt cloof men daer hout, daer waren ook Loteryen: Cledeten en alderley dinghen riep men daer vuyt en vercocht men. Maer dat meer te verwonderen is, van Rypermonde reet men tot Sinte Bernaerts ontrent ses weken lanck met waghens en peerden met goet geladen. Want het ys was eenen voet ende elf duymen dick, en hier te Lande syn veel Menschen, Beesten, Cruyden en Plantsoenen van de coude gestorven. Maer in Zeelant, Artoys, ende in andere Landen is groot gebreck geweest van hout ende bier, ook van 't soet water: In Duytslant ende in Lombardyen syn veel wyngaerden bedorven ende vervrosen geweest. Oost en Noortoost syn alle de groote waters en rievieren vervrosen, soo dat het een Lant teghen d'ander oorlochden. Nota, t' Antwerpen, golt doen een hondert mutsaert drie guldens, en het fasseelhout naer advenant, want daar en was gheenen torff in meenighen tyt om cryghen, om dat het over al toe was:

Item in 't selve Jaer den 17. January op Sinte Anthonis dach, wirt t' Antwerpen op de Meerbrugghe voor Ostenryck gerigt meester Ghilleyn, die eenendertig Jaren t'Antwerpen Beul geweest hadde, dese wirt seer gepeynt maer hy en leet niet, nochtans moest hy sterven, want hy in den haet van de gemeynte was, en wirdt ont-

onthoofft op eenen woensdag van den Beul van Brussel 1564.
en hy wirt begraven te Predicheeren.

In dit selve jaer op den 27. February, wiert de eerste Misse van den Heylighen Gheest, zeer solemnelyck in nieu musuyckqe gesonghen op de nieu Statshuys ende was soo verre gemackt dat men daer op ginck dinghen, want op den selven dach wees men vonnisse daer op van rechte.

In dese maent quamen d'Engelsche Lakens weder vuyt Engelant in dese Nederlanden, want daer was voor dry iaren lanck bestant gemackt. Corts daer naer wirt het out Stathuys aff gebrocken, als doen wirdt de suyckerye onderwelfft, daer veel nieu huysen op geset wirden.

Anno 1565. den eersten Mey, wirt t'Antwerpen de 1565.
nieu Kipdorpoorte, die lanck begost hadde geweest opgemackt met de steenen Brugghe, ende de Houstrueelsche Poort wert als doen ook nieu gemaakt, dese hadde de Stadt gecocht te Ghent, staende aen het Casteel van Ghent.

In 'tselve jaer den 20. Mey was te Brussel den intre van den ouden hantboghe, dat sy hadden te Liere in 't jaer festig, ende die van Antwerpen hadden nu den eerste prys van het schoonste incomen ende oock van het eerste versuck.

Noch in Julio te Sinxen was t'Antwerpen tot de Minnebroeders het groot provinciael cappittel, daer menning Minnebroeder quamp vuyt verre landen als van Jerusalem vuyt Griecken ende ginghen al t' samen in de processie, maer den Guardiaen van Antwerpen, Heer Puppyn, wert Generael Minister van Nederlanden.

Item den 6. Juny op den ommeganck avont 's morgens te ses uren is t' Antwerpen groot onweder geweest alsoo dat door den blixem ende donder affgeslegen wirt

1565. een groot deel van de tooren des Rycx Gasthuys met schalien ende mueren.

Den 19. Juny quam t'Antwerpen in seer triumphantelyk in de Retoryck Camer van de goublommen met den opperſten prys van het haeckſpeel, dat ſy te Bruſſel met het Rethoryck ſpel gewonnen hadden. Als doen, ſoo quamen oock mede de ſchutters van den ouden handbooghe met haren prys van het ſchoonſte incomen, ende met den prys van het eerſte verſoeck gewonnen te Bruſſel.

Op deſen tyt ginck Joachim Achaerts van Antwerpen tot Berghen op Zoom op ſtelten, eenen voet van de eerden op eenen dach gaen en comen, ende wont daer ſeer veel mede.

Den 14 July wierden buyten Antwerpen op 't Galgeveld twe jonghe ſtraetſchynders, geraybrackt op den rechterberch d'welk ſeer deerlyck was om ſien, want het d'eerſte t' Antwerpen was, ende in hondert iaren niet geſien. Deſe ſtraetſchynders hadden by nachten eenen packer ſyn mantel affgenomen, hem quetſende in 't hooſt met een byle, 's nachts als zy met licht thuys gaen ſoude, daer hy corts daer naer aff ſtierff, ende dit gebeurde aen de Minnebroeders poort.

In dit ſelve jaer den 12. Auguſti, wirt t' Antwerpen een nieue ſtrate begoſt, in de meer teghen over het Vrouwen Broeders Clooſter, vuytcomende inde ſtraet van de nieue borſe en was geheeten de Meyeſtraet, om dat Heer Ghert Grameye de erve van myn Heer Stralen gecocht hadde met de Huyſe daer op ſtaende.

Den eerſten September wirt buyten Antwerpen, den principaelſten ſtraetſcheynder geraybracht op deſelffſte plaets, want hy met de twee voorgaende op 't feyt gevangen was, deſen hadde agt mael gepynigt geweeſt, maer noeit een woort geſprocken, noch voor noch naer

dan

dan in de vierschaer doen hy verwesen was, doen leet 1565.
hy alletemaal gelyc d'ander gedaen hadden.

Den 15 September, is den Haen van onse Lievevrouwen Torren aff gedaen om te hermacken, want hy verroest was, ende en wilde niet drayen, desen haen is lanck dry voeten en vyf duymen, swaer drie en twintig pont coopers, en desen Haen wirt binnen agt daghen weder opgeset, want men als doen met eenen den Torren versach van 't geene datter gebroken was.

Als doen wirdt de hoochte van den Torren gemeten, gedragende van boven tot beneden, vierhondert seventien voeten steen, alsoo meeten hem eenen Steenhouwer.

Item den 23. Septembris, doen hulde myn Heer Anthonis Verstralen, als doen Borgemeester van Antwerpen, d'Ambrugghe ende Mercxen als Heer daer aff met grooten triumphe.

Den lesten September, doen wirt in Borgerhout gheeedt de Rethoryck Camer van de Violieren Schilders van Antwerpen.

Op den selven dach ende daer naer wirt buyten Antwerpen, agter op Sinte Willebrorts velt, eenen Wintmeulen verveurt, van eenen Vlaminck met instrumenten van houte rollen geheel staende met meulesteenen, zeylen, royen, soo hy gemalen hadde, desen Meulen hiet den Tuymeleer ende wirt vercroyen over alle de velden, tot op den Dambruchsen steenweg op eenen hooghen Meulenberg.

In deselve maent geschieden t' Antwerpen, een wonder ten huyse van een Ryk Coopman, gehieten Pauwels van Dale, Heer van Lillo, desen hadde in den dieren tyt van desen jaer soo veel corens, alsoo dat den solder gesoncken is, ende het coren is door de gelasen op de straet vuyt geloopen, hier om heeft groot

1565. rammoer geweest onder de quade gemeynte van Antwerpen.

Item den 4. Octobris, was d' eerste vieringhe tot Antwerpen op het Nieu Stathuys, ende men ginck Processie generael met den heylighen Sacrament, luydende de groote Clock om de Victorie wille, dat den Turck van Malta getrocken was, daer hy groote schade aen synen armeyde leet; want hy daer wel drie maenden voor geleghen hadde, maer met schade en schanden heeft moeten vlien.

Den 20. Octobris, wirt by der Siecken buyten Antwerpen eenen ballinck gehanghen, dit was een out Man van vyf en t'seventigh jaer, hebbende een cael hoeft met eene grysen baert, desen hadde geweest Deecken van de Wevers, oock hadde hy geweest, Knaep ende Rentmeester van den Heyligen Geest, binnen onser Lieve Vrouwen Kercke, daer aff hy veel gestolen hadde, alsmen seyde, waerom hy gebannen wirt twaalf jaren lanck op de Galghe, maer naer dry jaren quamen hy weder, waer om hy moste sterven.

In dit selve jaer den 21. February, op den witten Donderdag, soo quamp tot Antwerpen een groot vet Vercken wegende levendich seven hondert pont, dit quamp vuyt Vlanderen, daer 't twee jaren gemeest geweest hadde met soete melck en terwen blomme, ende dit sachmen levendich op 't Vleeshuys om eenen halven stuyver.

Corts daer naer in de selve maent, quamp t' Antwerpen een schip aen vuyt Indien ende Canarien, dat in hadde een wilt Wyff met haer Kint, diese gevanghen hadden, daer te lande in geberchte, al nackt synde eetende niet dan Menschen vlees, dese sachmen oock om gelt.

In

In dit selve jaer van 1565. den 5. Aprilis, en was 1565.
's Vrydachs voor Palmensondach, doen waren daer by een vergadert sommighe Heeren van de Gulden vliese. Als namentlyck myn Heer van Hooren Conte, d'Egmont, den Prince van Orangien, myn Heer van Berghen, myn Heer van Hoochstraten, met Monteny, noch sommighe Edel Heeren ende smalle Jonckeren om over te geven een request: aen Madamme de Parma, Gouvernante van Nederlant, van dese conspiratie heeft Heer Heyndrick van Brederode, Heer van Vianen den principalen Capiteyn geweest, die de Heeren van de orden daer toe gebrocht heeft met haer adherenten.

Desen Brederode is op den selven dach als boven gecomen tot Brussel in 't Hoff by Madamme, gecompareert synde wel met driehondert Edelmans, die malcanderen fide gedaen hadden, op dese sake. Ende Brederode heeft dat request gepresenteert in 't wals met een relaes te doen.

Ende dit waren de principaelste articulen van de requeste; in den eersten, dat des Conincx Vassalen seer ootmoedelyk van haer Exellentie begeerden, datse wilde impetreren aen den Co. Maej. te niette doen, alsulken inquisitie van Spaignien te brengen in dese Nederlanden, om sekere inconvenienten die daer aff souden moghen comen.

Item dat die Majesteyt wilde modereren alsulcken Placcaaten en Mandementen ook te niet doen, die Keyser Carel syn Vader geconfirmeert hadde, teghen de Sectarissen ende oproerighe Ketters. Alsoo dat men nu voortaen schorssen soude van iemanden te vanghen oft te Justiceren aengaende het geloof, al waert dat sake dat iemant ook gedoopt waer, souden moeten laten tot dat de Heere staten van 't lant andere mid-

 delen

1565. delen gesocht hadden om de Ketterye te verdryven.

Want de Heeren van 't Lant saghen, dat alle de Gemeynte oproerich wirt, door het segghen van de Spaensche Inquisitie met de nieu Bisschoppen hier te brengen.

Hier om isser grooten twist ende tweedracht gecomen tusschen d'ander Heeren van de Orden met den ganschen Adel van geheel Nederlant, ende Steden, alsoo dat Conte Barlemont (een Heer van den Vliese) heeft desen smallen Joncker Brederoode met allen syn Adherenten Geusen genoemt, dit woort heeft dese Companie verstaen, dat hy se genoemt heeft Geusen of t' Rabouwen. Waer door datse hebben doen maken alle haer clederen en langhe mantels op syn Duytsch al van Minnebroeders grau, hebben aen haer syde een houten schotel, met eenen cnoep daerse (als de Rabbauwen pleghen) vuyt gedroncken hebben, en oock vuyt een houte flesche, roepende voor haer advys. *Vive le Gues*.

Dese schotelkens met de fleskens hebben oock begost te draghen den gemeynen man binnen Antwerpen ende elders aen haer bonnetten, hoyen, sommige hebbender vuytgedroncken op maeltyden, bruylofften, bancquetten, roepende alsame seer luyde. *Vive le Gues*.

Hier naer den 11. Apriel voor Passchen, hebben oock ander Landen als Hollant, Zeelant, Vlanderen &c. diergelycker Requesten Madamme gepresenteert als boven verhaelt.

Hier op heeft Madamme met haren Secreten raet geantwoort, dat dit in haer macht niet en was te doen, maer dat sy aen de Majest. soude schryven ende haer vuyterste beste doen soude, om de Majesteit te verwillighen te consenteren tot den versuck van de Remonstranten deser Requeste op Salvo, dat den Remonstranten een vast propost souden hebben, niet nieus te willen

len voortsstellen inde oude Relligie, maer die te con- 1565.
serveren ende te beschermen met alle haer macht.

Anno 1566. d'Welck men hiet het jaer vân wonder 1566.
om de grouwelycke veranderinghe die men sach in het
out Christenen Gelooff, ende de groote muyterye dier
gebeurdde onder den Adel, met noch oproerighe ende
quaetwillige gemeynte, die naer Passchen in den Apriel
t'Antwerpen, Brussel, Loeven, Mechelen, oc menich
werff 's nachts hebben gestroyt, Boecxkens achter stra-
ten inhoudende veel vermaninghen teghen de Spaensche
Inquisitie; noch hebben sy als doen menich geschrifft,
gepleckt op Kercdueren ende hoecken van der straten,
inhoudende veel schimpen teghen den Cardinael van
Atrecht Granvelle, ende den Geestelycken staet, ver-
sierende veel loeghens, oock in 't openbaer brengende
veel secreten van de Landen, als Spaignien, Duytsch-
lant, ende Brabant.

In 't selve jaer 's maensdachs naer Paeschen, den 15.
Apriel, was over 't Veer in Vlaenderen by Antwerpen
al te grooten brant van haer self vier comen.

Den 22. Mey hebben de oproerighe Sectarissen eerst
buyten Antwerpen beginnen te Predicken, by de Stadt
in 't Berghen Bosch.

Binnen desen tyt isser weer eenen anderen Prochiaen op
't Kiel comen Preken, genamt Heer Frans, oock eenen
confessionist, maer na dat hy eens oft tweemael gepreeckt
hadde, heeft hy meer volcx vuyt de Stadt gecreghen
als voor, want men seyden, dat hy vuyt de confessie
van Ausborch Preeckten, waer door hy corts cesseren
moeste.

Op ten 13. Juny op 't Heylich Sacraments dach,
hebben sommighe Sectarissen haer noch eens vervordert,
's dachs t' Antwerpen te Precken by der Stadt, in 't
Bosch van Beerschot, ende daer waren ontrent vier-

1566. hondert Persoonen vergadert. Maer den 24. Juny, op Sinte Jansdach, hebben haer de Sectarissen, Calvenisten stouter na de Stat van Antwerpen vervordert te Precken dan te voren, want sy quamen als doen Precken op 't Laer achter Borgherhout in 't Franchois, ende den Predicant hadde te Parys geweest een Advocaet, en was van daer gevloden om syn banckeroete, daer liepen vuyter Stadt seshondert na de Predicatie, meest al Walen.

Saterdachs den 29. Juny op Sinte Peter en Pauwels dach, hebben de Heeren met malkanderen raet gehouden, om dese Predicatien te moghen beletten, want de Borghers niet op en hielen die te hooren, want dien dach souwer op 't Laer twee Predicken, eenen in 't Walsch den anderen in 't Duytsch de Leere van Calvinus.

Doen wert 'er gesloten voor d'eerste reyse, dat men aen elck Poort soude wacht stellen twintig of veertig sterk van d'Ingesetene Borgers, om niemant te laten passeren naer de Predicatie op 't Laer.

Item op den selven dach 's morghens vroech, heeft men t'Antwerpen een gebot gedaen van weghen de Stadt, dat niemant en soude gaen ter Predicatien, maer dit gebot niet achtende, hebbender terstont meer dan vyftienhondert gegaen ter beyder Predicatien, dies gelyck oock s'anderdachs op den Sondach gincker noch meer met haar Psalm Boecxkens, ander met brieven ende met schimpighe Refereynen, Beelden, Schilderyen tegen de Misse, Paus, ende Geestelycheyt, om die aldaer te vercoopen, al waert sake dat de wacht aen de Poort stont, sy lietense al passeren, sommighe haren cost ende dranck mede draghende, 's morghen om naer noen haer Sermoen niet te versuymen, want doen Preckten een in 't Walsch ende twee in 't Nederlantsch Duyts. In

In 't selve jaer den eersten July, heeft men t'Antwerpen aff gepubliceert van de Stadt weghen, dat een iegelyck in 't geschrift over soude brenghen alle vremdelinghen die inde Borghers huysen logerden, ende alle Herbergiers overbrenghen die sy 's nachts logeren souden met naem en toenaem op de verbeurte van twelff gulden. 1566.

'T 's Dysdachs den 28. July, op onser Lieve Vrouwen dach, 's morgens soo las men noch een gebot aff van 't Hooff weghen, dat niemant hem meer vervoerderen en soude naer de Predicatie te gaen, op verbeurte van syn poorterye van Antwerpen ende daer en boven noch arbitralyck gecorrigeert te worden, dit plactemen op de Kerckdeuren en Poorten van de Stat om dat het niemant van ignorantie excuseren en soude. Dit nochtans niet tegenstaende hebbender noch sterker ter Predicatien gegaen met menich duysent dan 't ooyt te vooren gedaen was. Maer tsachternoens in 't begin van de Duytsche Predicatie, is onder hunlieden een beroerte gecomen, schietende aff een sinckroer doen den Predicant met een gedruysch op den stoel quamp, soo meynden die van verre stonden, dat sy verraden waren.

In 't doen van de Predicatie isser noch een gerucht gebeurt, door 't schieten van sommighe Italianen die te peerde comen waren, soo dat sy soo vervaert waren, datter een van den boom vallende syn been brack, d'ander verloren hun cappen, huycken ende schoenen &c. Door dit ramoer der Duytscher Predicatie, hebben de Walen hun sinkroeren affgeschoten, die sy onder haer mantels en cleeren hadden, want sy meynden al verraden te syn. Item op den 5. July 's vrydachs, syn de poorten tot den agt uren gesloten geweest, ende daer naer en ginck 'er maer twee

open

1566. open de Roye en Sinte Joris Poorte, en men wist niet waerom.

Op den selve dach 's morgens, ist t'Antwerpen Brant geweest, ontrent den 9. uren in 't Lombaerdt of 't Beedt-straethien tot een Schrynwerker, en is verbrant gansch syn huys, door dat vier in syn spaenderen quam alse de lym smilten souden op den solder.

Hier door isser groote beroerte geweest onder 't volck te noen waert, meynende dat de Stadt verraden was, want sommighe riepen slaet doot! slaet doot! makende groote beroerte onder het volck op de straten, en principalyck op de Hoender merckt, soo dat men de huysen al sloot, soo datter een groot gedruysch van volck tweemael geloopen quamp, door vrese dat men al vermoert hadde, men dede Kerkdeure aen de Zuytsyde van binnen toe met de Sacristy, daer veel Cappellanen in waren, maer dit geruchs verginck haest, om dat op den middach was, maer ontrent drie of 't vier uren naer den brant, isser den steenen gevel vant verbrant huys gevallen, daer dry persoonen onder doot bleven, en eenen arm en been gebrocken, en wirt over doot in 't Gasthuys gedraghen, daer hy corts aff stierff.

Op den selven dach t' savonts is binnen Antwerpen gecomen Heer Heyndrick Brederode, met Graeff Lodewyc synen Broeder, en myn Heer van Cuylenborch met noch meer andere Geusche Heeren, gecleet met Minnebroers grau, dese syn gelogeert geweest in de Cammerstraet in den Royen Leeu, daer blyvende tien daghen lanck, groot gelt met de Geusen en Antwerpsche Calvinisten verterende.

Den 6. July t' Saterdachs, isser t' Antwerpen noch een gebot van s' Coninx weghen gepubliceert, dat alle vagabonden hun versien souden vuyter Stat binnen Sonneschyn op lyffstraffe, ende dat niemant hem vervor-

deren

dere en ſoude buyten naer de Predicatie te gaen, op 1566.
arbitrael correctie.

'Op den ſelven dach tegen den avont, ginck 'er t'Antwerpen eenen quaden roep van Ruyters en Voetknechten, die ſy ſeyden dat men dien nacht in laten ſoude, hier door iſſer groot ramoer onder t' gemeynte geweeſt, alſoo dat een iegelyck hem verſien heeft in den dach van goet geweer, ſoo hy ſyn goet en lyf beſchermen wilde, oock hinck een iegelyck dien nacht een lanterne met licht voor ſyn doer, d'ander door vervaertheyt wackten den ganſchen nacht. Sommige Vrouwen door vervaertheyt creghen misval, ende ſtirven ende oock ſommighe meyſens. Veel cooplieden wilden met haer goet vertrecken, maer het wirt verboden niet te doen dan alleenlyck de vagabonden.

t' Sondags den 7. July, ſmorghens hebben de quaetwillige Sectariſſen veel ſterker op 't ſelve Laer ter Predicatien gegaen, wel verſien van geweer, als ſinckroers, zwynſprieten &c. want als doen preckten den duytſchen Predicant al regendent ſterk voor den noen. Maer naer noen op den ſelven dach, hebben der haer noch meer vervordert ter Predicatien te gaen met geweer, want doen preckten den Franchois ende den Duytſchen die ſmorgens gepreckt hadde. Op den ſelven tyt naer noen ten drie uren, iſſer t' Antwerpen in de Minnebroers Kercke eenen droncken Clermaker, genoemt Hercules, gecomen, roepende luyder ſtemmen *Vive le Geus*, ons iſſer noch meer, waer door de lieden in de Kerck ſittende, ſeer vervaert geweeſt ſyn, ſoo dat ſommighe door loopen verloſen haer crappen, bonnetten, huycken &c. Deſgelycks heeft 'er oock ſmorgens rammoer in Sint Jacobs Kercke geweeſt onder het Sermoen van eenen Gods verrader, die een arm

1566. vrou wilde vanghen, om dat sy in de Kerck om Goets wille quamp bidden.

Binnen desen tyt is t'Antwerpen den breeden Raet dicwils vergadert geweest, om te consenteren van 't s'Hooffs wegen, Cryslieden in de Stat te laten, d' welck de gemeynte niet en wilde consenteren. Antwoorde dat sy machtich genoch waren met haren Borchgrave den Prince van Orangien te bewaren de Stadt van alle inconvenienten. Alsdan heeft den breeden Raet gesloten, datter gheen vremdelinghen aen de vyff Poorten meer waken en souden, maer dat aen elcke Poort souden syn veertigh ingesete Borghers, ses uren lanck, en dat op de derthien Brugghen van de Stadt, als de Loockbrugghe, Yserenbrugghe, Sint Jansbrugghe, welcke de stadts sterckten heeten; in den dach souden oock veertigh Borghers waken.

Den 8. July, 's maendachs 's nachts isser t' Antwerpen mede groot rammoer geweest, door sommighe die vytgaven datter Ruyters ontrent Antwerpen comen souden, waer door dat de wakers alle de gemeynte s' nachts opgeroepen hebben, om Lanteerens met licht voor haer doren te hanghen, ende elck met syn geweer in syn doer staen soude, goede wacht houden. In de selve weeck heeft men op diversche plaetsen buyten gepreckt, als buyten Brussel, Mechelen, Lier &c. Maer te Berghen op Zoom, heeft men in een Schaepscoye gepreckt, eenen armen Lynenwever predicant synde, desen hiet men Doctor Spoel. Noch heeft men gepreeckt buyten Ghent by Hoochstraten, te Turnhout, te Gheele. &c.

Op den 14. July, t' Saderdachs naer den noen, is Heer Brederoy, met alle syn Geusen vyt Antwerpen gereden tot Roye op den Dries te gemoete den Prince van Orangien, out Borchgrave van Antwerpen, en is t' savonts

vonts binnen comen als Defenseur met by de drie hondert Peerden, meest al Gheusen met sommighe Borgers, ende om dese incomste te sien, is de halve stadt meest al buyten geloopen, en al daer den Prince passerden, waer door den Prince seer verwondert en verslaghen was, want als hy te Bergem en op s' Keysersbrugge quamp riep men al, *Vive le Geus* d' welck den Prince seer qualyck namp. 1566.

't Sondachs s' morgens den 15. July, hebben de Sectarisen ende sommighe treffelycke Borghers van Antwerpen, sterker dan oeyt te voren op d' Luysbeken Laer ter predicatien gegaen, met geweer en Bussen, want men aldaer in 't Walsch preckten ende twee in 't duytsche teghen den geestelycken staet, de seven Heylige Sacramenten, Misse, Bevaerden, Afflaten des Paus ende d' oude roomsche Apostolycke religie.

Waerom dat grote wacht gehouden hebben die Calvinisten met lange Roers in alle straten ende hoecken van 't Laer, hebbense beset met straetwaghens, en beschanst met buytewagens, Peerde, Volck, op dat sy niet en souden verstoort woorden, want in de stat wackten de Borghers aen alle Poorten, op alle Brugghen meer dan driehondert persoonen.

Desgelycks preckten sy op den selven dach naer noen, en sy brochten altoos haer Predicanten tusschen twaelf Peerden naer den preckstoel, maer eer sy begosten te precken songhen sy diversche duytsche Psalmen.

s' Maendach s' morgens den 16. July, op 't scheyden der Apostelen dach, hebben sy weder al even sterck op 't Laer gepreckt, al hadde de Prince van Orangien gheerne gehadt dat syt gelaten hadden, maer hem niet willende obedieren als Borchgrave van Antwerpen, soo heeft hem den duytsche Predicant vervordert op 't Laer te trouwen, cleyn eerst geboren Kinderkens te doo-

1566 pen in 't duytsch met gracht water, anders gheen ceremonien van soute heylige olie, of 't chrisma daer toe besighende, dan seggende teghen het knechthien, Abraham ick doop u, in den naem des Vaders, des Soons, ende des Heyligen Geest, teghen meysken, dat Sara genoemt woort, desgelycx, maer de Peeters en Meters gaff hy goet onderwys van den doop.

Den 16. July, heeft den Prince van Orangien, als Borckgrave van Antwerpen, doen vergaderen den breeden Raet van de Ambachten, in den welcken hy d' vuytsprack selver gedaen heeft vuyt den naem des Coninck van Spangien ende 't Hoff van Brussel, om een middel te vinden om de buyten Predicatien te verbieden, op dat sy mochte cesseren; maer den breeden Raet en heeft hier op terstont niet connen antwoorden aen den Prince. Waerom den Prince haer lieden deliberatie heeft gegeven te beraden, elck met syn oude Deeckens tot den 19. July, hier en boven heeft den Prince Lantsraetswyse doen ontbieden alle Schutters gulde tot ses toe, met de drie Retoryck Camers, als Violieren oft Schilders, Olystack, ende Goublom. Item de gulde van 't Heylige Sacraments looff, de Almoseniers, om t' samen hier op goeden Raet te moghen vinde. Item noch diversche natien.

Item den 19. July, is den breeden Raet anderwerff vergadert, om haer meyninghe te verclaren, soo hebben sy door haren nieuwen Pensionaris doen segghen, als dat haer de sake te swaer was om te moghen redineren, maer dat sy haer submitteerden onder den gemeynen lant Raet ende de Heeren vander Oorden, aengesien dat men niet alleen buyten Antwerpen en preckten, maer buyten en binnen alle landen, steden, dorpen, en vryheden, ende meestendeel in Vlanderen.

Den

Den 20. July, t' Saderdachs, doen hebben alle de Wyckmeesters vuytten naem des Prince en haer lieder honderste man laten weten haer lieder thiende L. Item de Schutters cnaapen van de ses Gulden hebben omgegaen tot haer ondersaten van stats weghen, dat niemant van haer huysinghe, sy selve, haer maegschap meer vervoorderen en soude buyten ter predicatien te gaen, waer vuyt in de stadt grooten twist ende haet ende nyt quamp teghen de geestelyckheyt, soo dat niemant van haer liede onbequeêt ende bespot in eenich geselschap oft strate mochte comen. 1566.

Maer dit gebot noch veel min achtende, hebben den 21. July op 't Laer stercker ter Walscher Predicatien gegaen met alderhande Wapenen, Gescut, Pansier en Harnasch soo te peerde als te voet, noch hebben de machtichste van de Borghers, als Ryselaers, Dornickers &c. geheurt veel volcx om de wacht te houden met de wapens op 't Laer om in 't sermoen niet verstort te worden. Een igelycken van dese wakers gaven sy tien of 't waelf stuyvers dachs als men Preckten, alsoo dat elcken van haer Predicatie wel stont op vierhondert of 't vyf hondert guldens.

Den selven dach 's morgens naer 't Laers Sermoen, heeft den Predicant anderwerff gedoopt ende getrout, hier en tusschen synder twee Minnebruers vuyter Stadt naer Deurne gegaen, door 't midden van de drie Predicatien, maer niemant en heeft haer iet misdaen dan somghe van de wachters hebbense geleyt vuyt volk op den rechten wech, naer de Predicatie hebbense al t' samen gesonghen Duytsche Psalmen, en te gelyck haer roers affgeschoten in een teecken van blyschap, dat het Sermoen voleynt was, want het hadde by naer dry uren geduert.

Den 22 July op Sinte Marie Magdalene dach, hebben

1566. ben sy weer buyten op 't Laer gepreckt 's morgens, en daer is een ramoer in 't Sermoen geweest door een borse te snylen. In dese weeck heeft men dicwils voor den Prins vergadert den breeden raet met alle de natien, gulden om dese commotie van 't buyten Precken, te neerteleggen.

Noch in 't selve Jaer den 25. July, op St. Jacobs dach, heeft men t' Antwerpen geconsenteert, dat Heer Matthys den tweeden Predicant van 't Kiel, aldaer weder soude Precken in de nieue Prochie Kercke, diet te voren van 't Hooff van Cameryk weghen verboden was, om suspitie dat hy Ketterye Preckte, daer in menghende de confessie van Ausborch, maer dit niet openbaer blyckende is weder van sommighe ontboden, om daer te staen, en als hy al heden Preckten hadde vierduysent Persoonen, soo van de wet als andere van Antwerpen, die Luteraens gesint waren, hier door isser groote opspraak geweest hier t'Antwerpen van de Gemeynte op de Geestelyckheyt segghende, hadden de Papen den Predicant op 't Kiel laten Precken, men souder niet buyten gepreeckt hebben.

In dese maent hebben de Sectarissen tot Armentiers, met gewelt vuyt de gevanckenisse gehaelt alle die gevanghenen van de Secters met de Herdoopers.

Noch in dese maent heeft de Universiteyt van Toloot in Vranckeryck, verstroyt de Hugeniste ende Calviniste Predicatie, maer corts daer naer heeft den Predicant Besa met syn Adherenten een commotie in de Stadt gemaeckt, datse de meeste Geestelyckheyt, deerlyck gemartiliseert ende gedoot hebben. In de selve maent, hebben tot Loeven sommige Clercken en Borghers Kinderen, 's nachts gelasen vuyt sommige Kercken en Cloosters geworpen en gewelt gedaen.

In 't selve Jaer 1566. den eersten Augusty, isser by

Ant-

Antwerpen in Borgherhout een Kint geboren van een 1566.
Meulders Vrouwe, ende hadde voor ſyn voorhooft een vel gelyck een Joufrouwen Tempelet met haer, en achter en hadt gheen hooft, maer het hoofft ginck achter open gelyck een ſluytſchotele met veel haers bedeckt.

Den 7. Auguſty, heeft eenen droncken kordewaghen cruyer t' Antwerpen, aenveert eenen Leecken Minnebroeder aen de drie Candelaers den royen Leeu, heeft ſynen halsbant den Broer om ſynen hals geworpen, willende hem binden aen de ſtaecxkens, ſtaende aen onſe Lieve Vrouwen Kerckhooff doen ter tyt, waer door dat in de ſtadt groot rammoer quamp, maer den Breur ontquampt, ende den anderen wirt van den Marckgrave terſtont gevanghen.

Den 10, Auguſty 's morgens op Sinte Lauwerys dach, is op 't Kiel geçomen ter Predicatien van de tweede Predicant Heer Doctor Cunerus, opper Prochiaen van Sinte Peeters tot Loven, ende noch eenen met hem vuyt haer eighen autoriteyt gecleet met eenen doorſneden kolder, aenhebbende eenen langhen Duytſchen Mantel, deſen Doctor het Sermoen hoerend heeft in 't eynde van 't Sermoen noch op den ſtoel ſynde, den Predicant Matthys hem openbaer beriſpt met ſommige articulen die hy doen gepreeckt hadde, alſoo dat ſy wat diſputatien met malkanderen gehadt hebben, maer dat volck heeft groot ramoer gemackt, roepende ſlaet doot de booswichten, die de Predicatie hier comen verſtooren, alſoo datter een van tween deerlyck geſlagen wirt, maer ſommighe ander Borghers hebben den Doctor met ſyn medegeſelle gedrongen met gewelt in een quaet huysken, ſtaende by de Kerck, haer borgende in een doncker kelderken tot dat het gepuffelt meeſt verſchoffen was, doen ſyn ſy geleyt geweeſt op 't ſpeelhooff van Cornelis Schodt,

maer

1566. maer t'savonts synse gevoert te Sinte Bernaerts, ende tsanderdachs naer Loven gereyst.

Op den selven dach savont, isser groot rammoer geweest op de Bredestraet, om dat de Schouten eenen Leerist syn busse genomen hadde, comende van de Predicatie, want het was geboden met den breden Raet, dat niemant in der [Stad] met eenich geweer ter Predicatien gaen en soude, nochtans heeft desen gegaen by een van de Leeristen Capiteyn, en meer Hugonisten oft Calvinisten hem clagende, hoe de Schouten van Anvers syn geweer genomen hadde, soo hebben sy den Schouten gedwongen te geloven, dat hy 't geweer weder soude restitueren, als hy oock dede, anders daer soude noch grooter quaet affgecomen hebben.

Binnen desen tyt hebben veel Sectarissen vuyt diversche steden van Vlaenderen, met groote macht comen Precken voor de Stadt van Brugghe, maer die van binnen hebben sommighe van haer Stats Poorten toegebolwerckt. In de selve maent den 13. Augusti, wert de wacht binnen Antwerpen sterker gestelt, want daer men te voren aen de Poort maer met veertigh, heeft men met hondert mannen gewackt, diesgelyck oock binnen de Stadt op alle brugghen, ende hebben van de ryckste Cooplieden Capiteynen gemackt honderste lieden, om dat de wacht te beter soude bewaert geweest syn.

Want den oppersten Duytschen Predicant van 't Laer, Doctor Harmanus hadde hem vermeten en de Calvers belooft den 15. Augusty op onse Lieve Vrouwen dach, binnen Antwerpen te Preken in de Nieustadt. Op den selven dach wert aen de roye Poort eenen waghen met Harnasche van de wakers gehouden, ende en woudense vuyter Stat niet laten passeren, maar de Heeren van de Stadt seyndende de corteroede ontboden,

dat

dat sy den waghen souden laten passeren naer Merxem, 1566.
soo daer te voren noch twee waghens waren gepasseert, sy antwoorden dat sy 't niet doen en souden, ten waer 't hun den Prince van Oranghien selver ontboodt.

Den 14. Augusty op onse Lieve Vrouwen Hemelvaert avont snagts ten 12. uren, wirt t'Antwerpen in 't huys van Aken, den Prince van Orangien tydinghe gedaen, want hy daer gelogeert was, als dat Hermanus van 't Laer Predicant, binnen Antwerpen soude Preecken aen het nieu Hessen Waghen Huys, by de peerde meerct, want den Preckstoel was daer s'nachts gestelt.

Als doen van stonden aen ontboet den Prince beyde de Borgemeesters, als Jacop Verheyden binnnen ende Heyndrik van Berchem buyten Borgemeester, met Harman den Predicant en alle syn Adherenten, biddende haer, dat sy 's morgens op onse Lieve Vrouwen dach met ten Preckstoel souden gaen Precken op haer oude plaetse, totter tyt toe datse antwoorde van Madamme op haer request hadden, want se dat alle daghen seer verwachten.

Den 15. Augusti 's donderdachs 's morghens vroech in den dagheraet op onse Lieve Vrouwen dach, heeft den Borgemeester van Antwerpen doen vergaderen alle de ses gulden elck op haer camer te wesen, elck met syn harnachs aen ende geweer. Item noch op den selven dach 's morghens al regendent seer, heeft Doctor Harmanus met syn Adherenten buyten gaen Predicken door bevel van den Prince, wel bewaert synde met geweer als Pistolen, Hellebaerden, Slachsweerden &c. al wast sake dat geboden was sonder geweer te gaen, maer naer de commotie van den waghen met het Harsnachs, soo heeft men de Borghers bevolen een gelyck met geweer naer de Predicatie te laten passeren.

1566. Op desen dach hebben de Calvinisten ende Sectarissen eerst begonst de beelden in de Kerken afftewoorpen ende beroeven in diversche Steden tot het eynde van September, als 't namelyk ende Retoryckelyk blyckt gestelt.

Een cort beschreeff van datmen bedreeff
In Hollant, Vlanderen en Brabant mede
In d'Oostmaent als Anno 1566. in Cloosters en in menighe Stede.

DEN AUCTEUR TOT DEN LESER.

Aensiet hier leser dit jaer, maent en dach
Dat men sach de Religie staken,
d'Welck was deerlyck om sien, o we! o wach!
En voor devote herten een hert gelach,
Die verlieten haer Cloosters en eyghen Daeken,
Daer sy den Heer dienden in bidden en waken,
Dits t'sHeeren bevel ende Godts goet ingeven.
Godt wilse vertroost van herten maken,
Ende naermaels verleenen het eeuwich leven.

YPEREN.

Den 5. Augusti op den dach van onser Lieve Vrouwen,
Sach men tot Yperen de Beelden in stucken houwen:

ANTWERPEN.

Den 20. Augusti syn de Beelden verstoort
t'Antwerpen ende van de Ketters verschoort,
En den 17 Octob. hebben sy het welffsel bestaen;
Maer met sommighe ist qualyck voor hun vergaen.

MID-

MIDDELBORCH. 1566.

Te Middelborch moestent Mans en Vrouwen
Den 21. Augusty selver aenschouwen.

LIERE.

Ten daghe voorseyt te Liere gebeurt,
Dat men de Beelden hun kleederen scheurt.

DELFFT.

Het geschieden op Sinte Bartholomeus dach,
Dat men de Beelden tot Delfft affwoorpen sach.

LEYDEN.

Te Leyden was de selffste destructie swaer
Den twee en twintigste Oost daer naer.

GHENDT.

Ghent wirt met Ketterscher practyken,
Den twee en twintigste gedaen van gelycken.

MECHELEN.

Den twee en twintigste Oost naer myn bediet
Is 't selve sommige Kercken tot Mechelen geschiet.

AMSTERDAM.

In den selven daghe als ick 't vernam,
Verdierff men de Beelden t' Amsterdam.

1566. T'SERTOGHEN BOSSCHE.

Den vier en twintigste Ooſt wel getelt,
Syn de Beelden t'Shertogen Boſch gevelt,
Om het ſelfſt te doen een menichte gereet: was
Den tienden October wie het lieff of 't leet: was.

VUYTRECHT.

t' Vuytrecht ſach men haer ook gedooghen,
Te voorſchreven daghe voor allemans ooghen.

DORNIEK.

Te Dornik op den vier en twintigſte dach voorſprocken
Heeft de Ketterſche Natie de Beelden gebrocken.

VALENCYNE.

Den vier en twintigſte Ooſt door de Ketters bieſen
Moeſten te Valencyn de Beelden haer plaets verlieſen.

HASSELT.

Hier in is Haſſelt oock ſeer te beclaghen,
Mits hyſe beleet heeft ende oock verwonnen,
Want een groote ſchade hebben ſy geleden,
Om dat ſy naer den Biſchop niet en wouden vraghen;
Maer hebben met wapenen teghen hem geſtreden,
Dit hebbenſe gedaen t' haerder grooter ſchaden,
Want haer doen niemant en ſtont in ſtaden,
Al en hebben ſy daer by gheen ſyde geladen.
Den agt en twintigſte Apriel als ic hebbe vernomen,
Is de Gouvernant, ten was niet te laet,

Bin-

Binnen de Stadt van Antwerpen gecomen, 1566.
Om te ſtellen de Kercken in haren eerſten ſtaet.

In d'ander palen, Vlecken en Steden,
Is 't oock meeſt aldus gerackt,
Dat als d'ander waren ontgaen d'oude zeden,
d'Autaren en Beelden ſyn hermackt.
Die dit beſtaen hadden 't ſy wyff of t' mannen,
Hebbent ſeer deerlyck moeten becoopen,
Want ſy worden gedoot of 't gebannen,
Die 't niet en hebben connen ontloopen.
Dit is den loon die daer naer volcht.
Overpeyſt dit rypelyck ick bidts u vrint
U niet meer op Kercken of 't Cloofters en vervolcht.
En verſint altyt eer ghy beghint.

CONCLUSIE.

Daer ſyn noch veel Steden, Dorpen en Landen,
Daer 't haerder ſchanden 't Gelooff is vergaen.
Als in den Haghe en Engelant met manden,
DieBeelden gebrooken hebben met haer eyghen handen
Gelyck oock te Weert hebben ſy 't ſelve gedaen,
Geſet haer getouwen ende geweven ſaen
In den Tempel Godts, 't ſyn heurder treecken,
Hout op van quaet, naer Godts vermaen,
En peyſt om den dach als 't hert ſal breecken.

FINIS CORONAT OPUS.

Den 18. Auguſti, t' ſondachs heeft men t' Antwerpen gehouden den gewoonlycken ommeganck met de ſpeelwaghens alſt hoort. Maer de Schutters van de ſes gulden moeſten in 't harnaſch gaen gelyck te Sinxen.

1566. Doen seyt men dat sy ginghen om de Prince van Orangiens huysvrouwe, die op 't Stadthuys met haren man lach, en edel vrouwen den ommeganck te sien, waerom alle de Schutters seer costelyck gecleet waren, sommighe aenhebbende geuse schotelkens met fleskens in de Processie waer in dat het Beelt van onse Lieve Vrouwe ommegedraghen wirt. Maer hier op murmureerde en blasphemeerde seer het gemeyn gepeupel, seggende, het is al affgoderye, dese Processie, roepende oock in 't openbaer teghen het beelt, Marycken de Vuytdrachster dit is uwen leesten feestdach, want men sal u coorts met moschelen sien. Ander schelmen meer diergelycke hebben seer villynichlyck aengesprocken den geestelycken staet, alsoo dat men duchte dat de Processie niet volleynden en soude, sonder eenighe confusie offt oploop.

Den 19. Augusty, smaendachs smorghens naer den omganck, is den Prince van Orangien, Heer Willem, van Antwerpen naer Sint Bernaerts getrocken by den Abdt Heer Thomas Thielden, om te sien wat antwoorde de Geusen te Brussel op haer request souden cryghen, alsmen seyde.

Op den selven dach naer noen onder de Vesperen, isser in onse Lieve Vrouwen Kerck t' Antwerpen gecomen eenen Overlaet, en heefft daer staen preecken openbaer op den preecstoel schamperheyt teghen den geestelycken staet, maer daer is eenen Schipper geclommen op den stoel ende heefft hem met gewelt van den stoel gestoten, alsoo datter groot ramoer was, weesende eenen oploop.

Op den 20. Augusty 's dysdachs naer de Vesperen, isser tot Antwerpen een groote vergaderinghe geweest in onse Lieve Vrouwen Kercke van Kinderen ende quade rappalie, om dat het Marien Beelt snoenen boven

ven op haer plaetse geseet was, schimpende seer den ge- 1566.
heelen achternoen, ende makende veel hopen volcx, ontrent onse Lieve Vrouwen Choor aen het Wywatervat, aen d' Ocxael, in 't midden van den beuck; dit vernemende den Marcgrave is met syn Hellebardiers in de Kercke gecomen, haer daer vuyt willende doen gaen, maer den hoop was te groot, alsoo dat ontrent het Looff den hoep van de canalie soo groot wies, dat den Marckgraeff hem versach, waer door dat sy haer meer verstoutende, ende voor het Looff aen d' Wywatervat begosten te singhen Psalmen met groote hoopen.

Corts hier naer is Doctor Hermanus, als den principaelsten predicant met sommighe van syn adherenten, in de kercke gecomen, ende hebben begonst te roepen, *Vive le Geus*, doen is den voorsz. op den preckstoel gegaen om te preecken, soo hebben sy alsamen, die in de Kercke waren, luyer stemmen Psalmen gesonghen, ende Harmanus in syn sermoen voortgaende, heeft seer veel gepreckt van de Affgoderye, expresselyck gebiedende, dat men alle beelden, figuren, chieraet van de Kercke, ontstucken soude smyten, d' welck terstont aen onse Lieve Vrouwen Choor begonst wirt, ende en lieten niet aff tot dat syt al bedorven ende gestolen hebben dat in de Kercke was, soo dat sy niet alleen om stucken en smeeten beelden, maer schandelyck tracteerden de heylige Sacramenten, als om verre ghietende het heylig Olies, daer sy haer schoenen mede smeerden, en het silver stalen.

Item het heylich Sacrament des Outaers, dat met voeten treeden, seggende dat is den Papen Godt, noch hebben sy om verre geworpen de heylige Vont des Doopsels, alsmen seyde, dat menich hondert jaer, daer in weerden gehouden is geweest, met oock alle de heylige reliquien in den hooghen Choor staende in

ver-

1566. vergulde Ciborien, Hermanus selver heeft genomen het hoochweerdich heylich besnydenis, meer als hondert jaer in grooter weerden gehouden synde, oock de Casse die men in de Processie plach te draghen vol heylige reliquien, hebben sy geheel vernielt. Als doen hebben sy oock gestolen alle de juweelen van de Kercke en met sacken wechgedraghen, als Kelcken, Ciborien, silveren Cruycken, goude en silvere Choor Cappen, Karsuyvelen, ontwee gesneden en bedorven, Lywaet, Tortsen &c. Die Almoeseniers kisten hebbense opgebrocken, met gewelt daer vuyt nemende der Armen gelt, met ooc allen den offer der Kercken met Secrete Brieven, Reeckenboecken van de Kercke, die se vonden in de Paycamer, met allen het silver werck, en allen de juwelen van de Kercke, dese camer heeft opgesmeten een Craen Kint van Antwerpen, met eenen grooten Smits hamer daer op wel twaalf maal gewelt doende eer sy daer in costen, want het was een yseren deur, alsmen noch sien mach, sy hebben oock menich stuck metzelryen, Altaren van costelycken steen ontstucken gesmeten, als het Heylich Sacraments Autaer gemackt van marmer, albast en toetsteen, die menich dusenden gecost hadde en wel veertigh jaren over gewrocht, ende was noch niet volmackt. Item den Meersch Autaer al van albast hebben sy tot in de gront affgesmeten.

Noch hebben sy vernielt den Prechie Autaer met het Heylich Besnydenis Autaer, al van gesneden steen alsoo constich als men in 't Lant soude connen vinden met ook de Methers Autaer met het oxael. Hier en boven hebben sy noch in dese Kercke menich constig en costelycke schilderye van diversche excellente meesters gedestrueert, als het Heylige Cruys tafel gemackt van Sinte Quinten, de Hemelvaert van onse Lieve Vrou in den hoochsten Choor, gemackt van Frans

Frans Floris, van den naem Jesus, en meer andere. Want 1566.
haer verwoetheyt en namp gheen respect nerghens aen. Wantse oock bancken, stoelen en kisten, deuren en sloten ontwee smeten, soeckende al goude gemunte Affgoden in haer borsen. Oock hebben sy gansch bedorven ende te niet gedaen de schoon Sanckboecken ende ander boecken, de Kerck aengaende, ende menich hondert gulden weert synde, met noch drie schoon orgelen, ende de kinders liepen met de pypen al blasende achter straten, die sy malcanderen om spellen vercochten.

De destructie die de Calvenisten daer binnen vyff of ses uren gedaen hebben met haer dieverye, en waer niet om te beschryven, noch met eenich gelt, de schade te gelycken. Als nu haer verwoetheyt en dieverye heel versayt ende volbracht was, soo syn de opperste Bevelhebbers van Harmanus den Predicant, die ooc mede was stelende, als opper Captein in onse Lieve Vrouwe Kercke, syn voorts gegaen in alle die vyf Prochien, Cloosters, Cappellen, Godtshuysen, tot die biddende Orden, en hebben den selven nacht overgebracht met het selve te doen, hier hebbense de religieusen alsoo wel mans als vrouwen groote quellinghe ende druck aengedaen, jaghende haer altesamen vuyt de Cloosters, beroevende al dat sy daer vonden, ja speeck, gesouten vleesch, keersen, vedt, lywaet, en juweelen, stacken haerlieden Wyfs al in sacken, maer datse niet met en costen draghen, als meel, coren &c. daer liepen sy met voeten over, en het rappalie deder syn genoech in, den wyn, bier, als sy sat genoch gedroncken waren, soo lietent sy in Keelders loopen, alsoo liepen sy droncken achter straten met gestolen tortsen ende keersen den geheelen nacht daer sy wesen wilden, roepende al t' samen, *Vive le Geus*, haer als heydensche menschen

1566. hebbende. Dese destructie en heeft niemant van de wets weghen belet, want de Heeren hielden haer altsamen op het Nieu Stadthuys, vresende datter noch iet anders quaders aff comen mochte. Noch ooc de Schutters die al in 't Harnasch op de Merct stonden, met de Borghers Waeht in de straten staenden, en hebbent oock niet beschut, want daer was te vooren eenen ordonnantie van de Wacht gemackt, dat gheen Borgers huff moyen ende souden op verbeurte van hun poorterye wat rumoer sy souden hooren; sonder consent van den Prince van Orangien. Nochtans hebben geweest sommige goede Catholycken Borgers, die de canalie schudden wilden, in de wycken en straten, nemende haer aff sommige juweelen; maer de quaetwillighe overvielen haer, alsoo datse het gespuys moesten laten passeren off sy souden van de calfsterten doot geslaghen geweest syn. t' Sanderdachs smorgens seer vroech, tswondachs den 21. Augusty, is de canalie weder in onse Lieve Vrouwen Kerck gecomen met grooten hoopen, ende hebben weder begonst te smyten dat sy 's nachts noch heel gelaten hadden, ende hebben een schoon crucifix op d' Oxael staende, voorts met zeelen ende touwen willen affrrecken, d' welck sy eerst den derden dach daer naer volbracht hebben, om dat soo vast stont met yseren crammen ende ketenen, de welcke sy drie daghen achter een met veel yfers gelooft en affgevylt hebben en alsdoen voleynt. Oock hebben sy alsdoen met touwen affgetrocken de schoone constige figuren van de twaelff Apostelen, staende aen elcke pileer in den beuck. Maer de Calvinisten binnen Antwerpen soo villynichlyck en tirannelyck verdestrueert hebbende, syn op den selven dach geloopen buyten de stadt op de dorpen al om destruerende de Kercken, ende principalyck Sinte Bernaerts, daer

sy

ſy die ſchoon Kerck gedeſtrueert en ontſtucken heb- 1566.
ben gebrocken.

Op den 22. Auguſty, 's Donderdachs voor den noen, hebben ſommighe quaetwillighe Calviniſten onſe Lieve Vrouwen Kercke met gewelt op gecreghen, ende den Predicant Harmanus is met een groot gedruyſch Calviniſten door de Borgers Wacht in de Kercke op den Preckſtoel gecomen, en hebben eenen Duytſchen Pſalm geſongen, daer naer heeſt Harmanus gepreeckt, ooc bevelende alle die eenich gout, ſilver, offt eenige juweelen de Kercken aengaende wech gedraghen hadden, ſoudent weder breughen, ende hy adverteerde haer, dat hy s' anderdachs ooc op de ſelve plaetſe preecken ſoude. Sommighe van de borghers cryſknechten, die rontſom het Kerckhoff de Wacht hielden, hebben ſommighe haer geweer affgenomen, die in de Kerck wilden gaen Harmanus Predicatie hoeren. Ja oock ſommighe van de Schutters die de Kercke buyten gayde ſloghen hebben ſelver ter Predicatien gegaen ende de Wacht gelaten en naer de Predicatie hebben ſy weder om ſtucken geſmeten datter noch ſtont.

Noch op den ſelven dach, heefft men een gebodt gedaen van weghen de ſtadt, dat al die iet van de Kercken geſtolen hadden 't ſelve by de Wyckmeeſters offt op 't Stadtshuys binnen drie daghen weder brenghen ſouden, op de galghe. Waer door dat ſommighe dinghen weder gebracht zyn, die ſommighe Catolycken thuys bewaert hadden.

Den 23. Auguſty, 's vrydachs ſmorghens, is Harmanus weder door de Schutters Wacht gecomen, die aen alle de Kercken de Wacht hielden datter niemant meer vuyt draghen en ſoude, comen precken, en naer de Predicatie een Kint gedoopt als buyten. Doen hebben ſy weder de Kercken ontſtucken geſmeten en

1566. in den hooghen Choor het 's Keysers Ferdinandus Wapen met de Wapenen van 't Gulden Vliese gebrocken, dit is de Heeren van 't Stadthuys geseyt geweest, en t' sachternoens is den Marckgrave met sommighe Haeckgeschut vuyten Stadtshuyse in de Kercke gecomen en daer vuyt gejacht alle de rappalie, die daer lach en smeet, en heeft de Kercke toegesmeten.

Op den 24. Augusty t' sanderdachs, naer dat alle dese desolatie, naer dat alle dese destructie geschiet was, sonder bloetstortinghe, heeft men t' Antwerpen op de groote merct een galge gestelt, ende men besette de merckt alle hoecken met Schutthers om wacht te houwen, want men sorchde noch voor meerder oproer, waerom dat men niemant vremts op de merct laten en wilde, ende op dat pas wirden sommige van de Kerk stormers gevanghen, maer men deder terstont gheen justitie over, om dat men den Prince van Brussel verwachten. Als doen Preekte men in de nieu Stadt openbaer de Calffstertsche Leere met dry Predicanten, ende den Predicant van 't Kiel, Frans, een dootslagher die synen Zuster vermoort hadde, wert van Stadt toegelaten te Precken in Sint Joris Kerck de confessie van Ausbeurch.

Item den 26. Augusty, is den Prince van Orangien, van Brussel te post gecomen, ende besach 's nachts de binnen ende buyten wacht, want men als doen scherpe wacht hielt, om dat de Stat sommighe Borgers geweerdde, als van herhamers, poyer, cloten, spiessen &c.

De Prince hielt oock stercke wacht in syn Hooff, in 't Huys van Aken, daer hy met syn Huysvrouwe lach, want hy hadde sestig Hellebardiers alle Borghers van der Stadt met syn levraye gecleet.

Als den Prince gesien hadde de grote destructie van de Kercken, waer aff hy hem seer verwonderde, heeft

heeft 'er van ſtonden aen dry doen hanghen op de merct, ende als doen begoſt men eerſt knechten aen te nemen binnen Antwerpen, al meeſt Borghers wel agt vendelen, al ſonder des Breeden Raets conſent, want den Raet en wilden in t'eerſt gheen volck binnen hebben. Van deſen Borghers Crysknechten waren de Capteyns al Heeren, als Jonker Anthonis Stralen, Heer Schoenhoven, Heer Verheyden, Broeder van den binnen Borgemeeſter, Heer Dirck Brecht, Heer Eertvelt ende meer andere. 1566.

Doen hebben de Heeren van der Stadt doen publiceren, dat niemant noch Geeſtelyckheyt noch Weerlycheyt, den eenen den anderen en ſoude misſegghen offt misdoen, op arbitrael correctie, en dat een igelyck in Predicatie ende gelove vredelyc ſoude blyven, ſonder malkanderen te beriſpen in de Predicatien, boecxkens, refereyen, brieven en ſchilderyen, d'welk van de Sectariſſen niet gelaten en wert, want men gaff haer conſent vry in de Stadt te Preecken, wat een igelyck belieffde, totter tyt toe dat den Lantraet vergaert was. Noch publiceerden ſy als doen oock, dat men van nu voortaen oock niemant van wat ſeckte hy ware en ſoude oft vanghen off dooden. Want men doen ſeyde, dat Madamme de Parma aen Coninck Philips haer brieven in Spanjen ſynde vercregen hadde, dat de Inquiſitie te niet was met dat Placcaet daer op gemackt van de Keyſer Carel ende Philips ſyne Soen, dit gaff men vuyt om de Landen, Steden ende Gemeynte al in vrede te houwen.

In 't ſelffde jaer op den 1. September, 't ſondachs 's morgens, heeft men t'Antwerpen d'eerſte Miſſe geſonghen, naer de deſtructie voor den Prochien Autaer, die veel Catolycx volck hoorden met grooter devotien, daer naer oock het eerſte Sermoen, want Heer Se-

 baſtiaen

1566. bastiaen vuyt Hollant (als doen opper Prochiaen) werdt weder bevolen ende gebrocht met de Heeren van de Stat, als van de twee Bormeesters, Marckgrave met alle syn Hellebardiers te Preecken in onser Lieve Vrouwen Kerck, dat out Catolyc Roomsch Apostelyc gelove, op dat hy daer door de goede Catelycke Borghers mocht vertroosten, ende die daer aff gevallen waren tot kennisse mochten comen, d' welck hy seer vromelyck ende geleerdelyck langhen tyt daer naer volbragt heeft. Op den selven dach Preckten t'Antwerpen eenen valschen Predicant de Confessie van Ausborch ende Luyters Leere, in schure achter Sinte Michiels Clooster by de Stats Timmerhooff, desen was een vuytgeloopen Vrouwen Breur van Brussel.

Den 8. September doen heeft men openbaer in alle Prochien en Cloosters Misse gedaen met open deuren, gelyck men over menich hondert Jaer te doen plach. Ende de Prince van Orangien quamp selver de hooge Misse hoore in onse Lieve Vrouwen Kercke met synen staet, want het als doen onse Lieve Vrouwen gebooerten dach was.

Den 9. September beveelden de Borgemeesters in den maendachsen raet, een igelyck Ambacht en Gulde te versien weder haer Autaren ende op te meytsen, waer aff de Backers een van de eerste waren.

Den 14. September, naer de bestorminghe, is t'Antwerpen begraven, tegen avont spade te Minnebroeders met veel Spaensche Tortsen, de Huysvrouwe van Heer Dirick Brecht Schepen geweest synde van de Stat, waer om dat groot rumoer was, om dat met de Pristers, aen hebbende haer mantels en hoyen vuyt vrese der Calvinisten met een crucifix begraven wert, naer d'oude religie en costume, want men seyde, dat dat lyck begra-

graven soude hebben geweest op syn Geus met de 1566.
Predicanten der valscher Predicatien, gelyck men doen veel begroeff op geweyde plaetsen, en naermaels in haer ongeweyde Kerken en Kerkhoven met een vermaninghe van haer Predicanten, daer opt graff gedaen van de doot ende met schamp op de begravinge der ouder Catolycken.

Maer dit te doen ontraeyden de Heeren van der Stat offt anders en wilden de Wet met het lyck niet gaen, d'welck hy nochtans wyde liet, om dat hy oock Gheus gesint was.

Den 15. Septembris doen begosten de Herdoopers oot te Preecken buyten Antwerpen, in een Bosch tusschen Wilryck en Hoboocken, en waren wel drie hondert sterk.

Op den 17. September heeft t'Antwerpen, den erff Prochiaen van Sint Joris Kercke (op den noen de Kerck toe synde) getrout een Bruyt, doen vont hy voor synen Preecstoel een schabeltafel met een Lampet en Becken, waer inne Frans, den Prochiaen van 't Kiel, de jonge kinders alleen doopte in puer water in 't duytsch, sonder eenighe andere oude Ceremonien te doen van de oude Roomsche Apostolycke Kercke. Dit tafelken dede den Erfprochiaen met den Coster wechdraghen. Waer door datter grooten haet en commotie op den selven Persoon quamp, om dat van beyde syden verboden was der ouder offt nieuwer Religie te misdoen noch te misseggen. Hier om is den Prochiaen teghen den avont vuyter Stadt getrocken, maer comende buyten Sinte Joris Poort vinghen hem die wacht der Borghers houwende hem in de Poort als gevangen.

Item op den 18. als boven, naer noen, is t'Antwerpen tot de Minnebroeders gecomen een offt twee Borghers

1566. ghers begheerende eenen Bichtvader by eenen sieken, doen quamp daer een murmuratie onder de canalie ende mackten een groote vergaderinghe voor het Clooster. Maer t'sanderdachs den 19. der selver, heeft de canalie weder omme groote Vergaderinghe gemackt voor 't selve Clooster meer als te voren. Waer door den Prince van Orangien, daer gecomen synde, heeft het rappalie bevolen dat se soude vertrecken, maer sy dit niet achtende, heeft den Prince genomen eenen spriet van de hellebardiers, slaende in den hoop heeft sommighe seer gequest. Noch niet vertreckende is den Prince noch eens met den Marckgrave daer voor by gereden, ende doen stonter wel vyftigh mael meer dan te voren, willende de Minnebroeders al vuyt haer Clooster hebben, waarom dat snachts naer den 19. September, heeft het Clooster op 't Kerckhoff bewaert geweest met een Vendel van de Borghers Crysknechten. Item den 21. September, doen waer eyder wederom vergadert van de Heerdoopers buyten de Stat wel duysent sterck om te Preecken. Maer daer quamp alsdan van Berchem, doen ter tyt Schoutet van 't Kiel, oock Capteyn in Stat van een Vendel knechten met oock de Hellebardiers d' Opperste van de Prince, dese quamen met twintigh oft dartigh Peerden onder de Heerdoopers, verbiedende van Princen weghen niet meer te Preecken offt men soude dese anders comen besoecken, doen hebbense heymelyck in de Stat gepreeckt.

Den 22. September, is de Confessie van Ausburch van den Prince en ander Borghers, seer machtich, geteeckent en toegelaten tot dat het Hooft anders versien soude.

Den 24. September, begonsten eerst de Walsche Calvinisten te graven en fonderen haer Nieu Kerc-

Kercke op de Wapper, achter 't Cleveniers Hooff op 1566.
een leeghe erve, daer men maer op en plach te bleycken, doen toebehoorende Franchois Zielis diese aen haer vercocht, dese Kerck was heel ront gelyc den Tempel van Salomon, ende men hietse de ronde Kerck. De duytsche Calvenisten begosten op den selven tyt aldus haestich haer langhe Kerk in de Gasthuys Beemden, aen de de Stats Vesten by den Huyvetters Toren vuyt comende in 't Hoplant, ook op een leeghe erve geheeten de Mollekens Rame; van dese nieu Gheuse Kerck leyde den eersten steen 's morghen ten acht oft negen uren haren eersten Predicant, genoemt Bottor Isenbrant, die daer oock eerstelyk in Preckte.

Aen dese Kerck heeft men seer neerstich gevrocht, want daer aen hebben gegraven, steen en calck gedraghen, rycke en treffelycke Borghers, Jouffvrouwen van Antwerpen, als Dornickers, Armentiers, Valensyniers &c. die daer ook groot gelt ende juweelen, als goude ketens en ringhen toe gegeven hebben, om cort volmackt te syn.

Den 25. Septembris heeft den Prince van Orangien de Calvenisten verboden niet hoogher aen haer Nieu Kerck te metsen dan vyf voeten boven d'aerde.

Op den selven tyt heeft de Borggraaf bevolen, t'Antwerpen den 9. September in den maensdachsen raet, de Dekens van alle Gulden en Ambachten, dat sy Lieden haer Capelanen elck souden behouden sonder verloofs te ghieven ende te betalen offt sy dienst deden off niet.

Item den 30. September, heefft den Prince de Protestanten van de Calvenisten verboden, niet meer te metsen aen haer Nieu Kercke, maer daer om en lieten sy niet te wercken, doen wirt in de Nieustat aen het eyschen huys van eenen koeystal gemackt een Kercke voor de Calvinisten, die men hiet de oude Coey-

1566. kercke ., om dat men daer in 't Heymelyck snachs menich jaer gepreckt hadde.

In de selve maent moest Frans van 't Kiel verlaten de St. Joris Kerke, en ginck Preecken in een nieu Kerk, die de Confessionisten Luteranen, hen selven heetende Martinisten, maeckten in d'Oudanthien vuytcomende in de Duerickstraet, met noch een Martiniste Kerk, die nieu gemackt wert op de Peerdemeert in den Reygers ganck, daer sy wel dertien Lycken ingegraven hebben van haer quade Secte, dese is oock gansch van steen volmackt vuyt comende op den cleynen Couwenberch. Noch in de selve maent van September, moest den Capteyn van de Borghers Crysknechten op brengen agt Vendelen wel gemonteert om te monsteren, ende elck Vendel moest sterk syn twehondert off meer, doense gemonstert hadden, binnen de Stat op diversche plaetsen wert haer bevolen neerstelyck gen alle Poorten te waeken, alle soo wel de Water als de Lant Poorten, oock 's nachts als dachs, ende elck wort tien Gulden ter maent voor syn solde gegeven. Maer de Captynen vorders en Vendrichs drie off vier dobbel. Als doen ooc namen de Heeren aen Schippers die met heerhaeken costen om gaen, om nacht en dach te bewaren de Heeren, het Stathuys, ende de Stat van verraderye.

Den 1. Octobris, heefft men voor d'eerste reyse op 't Stathuys, sint de destructie, gedint van civile saecken, ende als doen wert aldaer in de Sale voort Collegie de houten stagie geset, doen men voorts daer begonst te dinghen ende soo igelyck vonnis te geven.

Den 3. October donderdachs, heeft men in onse Lieve Vrouwen Kerck, voor d'eerste reyse gesonghen het Heylich Sacraments misse, met een nieu posityf Orgel, want de Calfinistersche Beeldstormers, hadden d'Orgelen al gedestrueert.

Den

Den 9. Octobris, wirt 'er een gebodt gedaen, dat 1566.
alle vuytlanders, die binnen deselve Stadt van Antwerpen maer een jaer gewoont en hadden, moesten blyven binnen agt dagen lanck vuyt de Stadt op arbitrael correctie daer over te doen.

Den 17. derselver, op Sinte Lucas avont, vergaderden veel volcx op onse Lieve Vrouwen Kerckhooff, aen de Kelderdeure van de Zuytsyde menich hondert quaetwillighe van twee uren naer den noen tot t'savonts ten vyf uren, om dat de Kerck den geheelen achternoen gesloten bleeff, ende sommige versierden dat op den toren eenich geschut, poyder, clooten &c. gedaen was off t'soude 't snachts off dachs. Maer tsavonts ontrent vyf uren, als sy aldus vergadert waren, soo hebben sommighe quaetwillighe van haer lieden met cracht los gemackt de brantleeren, die aen de Papen schole laghen, ende hebbense met gewelt genomen ende anderworff de voorgaende Kerckdeure mede an stucken gesmeten ende opgeloopen, *vive le Geus*, en hebbent al weder gebroken ende ontstucken gesmeten, dat sy daer gemackt vonden, principalyck in den hooghen Choor en 's Heylichs Sacraments Choor, want men die selven dach daer een solemneel misse gesonghen hadde, daer in presentie was de Huysvrouwe met haer Camenieren, ende veel Edelen van myn Heer van Hoochstraten, ende andere devote Borgheren.

Dit horende de Graeff van Hoochstraten, doen ter tyt als Stathouder van Antwerpen van den Prince gestelt, die doen ter tyt naer Hollant was gereyst, om dat oproer oock als Gouverneur daer te stillen, want het daer ooc seer qualyck stont als in Brabant. Soo is myn Heer van Hoochstraten met den Marckgrave ende andere Heeren van de Stadt, oock met de Capteynen van de Borgers als Heer Dirck Brecht, Adam van Berchen, met

1566. hun Crysknechten gecomen op 't Kerckhooff om dit erreur te beletten, ende den Grave van Hoochstraten vragende de Canalie wat sy hebben wilde, antwoorden, *de Kerck met het Stathuys*, roepende al t' samen (*vive le Geus*) *ende gaet al in de Papen Tempels ende en vracht naer de Knechten niet.* Myn Heer van Hoochstraten dit horende heeft bevolen de Kerck oock op te loopen, die de Canalie daer inne synde toegestoten hadde, is met den Marghgrave, Heer Brecht en Heer Berchen daer inne gecomen ende hebbense in de Kerc al gevangen genomen, d'ander dit siende synde met een Leer door het Schippers gelas, staende aen de vonte, vuytgebrocken, hun selven salverende ende op der straten vallende, ende daer wirt 'er menich in de Kercke doot geschoten ende al heymelyc begraven. Dese gevanghenen syn den selven avont op 't Stathuys geleyt ende snachts isser vyf aff gepynicht geweest, en waren sommige Walons, som Borghers Kinders, en leden al dat haer eenen Joncker genaemt Perckemont, hadde gehuert om de Kercke op te loopen, desen is den selven nacht van syn bedde gehaelt, om dat sy leden, dat hy syn selven (droncken synde) in dese furie Capityn gemackt hadde; maer was met properheyt vuyt de Kercke gecomen.

Op den selven nacht hebben alle de Borgers op de been geweest, ende Lanteerens met licht vuytgehanghen, om dat den roep ginck, dat de quaetwillighe dien nacht alle de geestelyckheyt souden doot smyten en de Cloosters oploopen, als sy dachs te voren t' 's Hertogenbosch gedaen hadde.

Den 18. Octobris, op Sinte Lucas dach, en was Vrydachs smorgens ten seven uren, doen werden de ses Gevangenen op de Merct gehanghen, door bevel van den Grave van Hoochstraten, waer van een was

Heer

Heer Perckemont, die by naer los was gecomen, want 1566.
hy was gesponghen door de vensters op 't Stathuys, maer de Borghers Wacht vonck hem weder ende wirt de leste gehanghen, de vier waren Borgers, den sesde eenen Wael eenen parkement werker, een degelyck out Man, want hy oock van de Natie Deecken geweest hadde.

Op den 22. derselver maent, is t'Antwerpen een gebot gedaen, dat niemant de Crysknechten van de Stad Papen Knechs en soude noemen, oft den Provost berispen, op den ban. Ende dat de Ouders haer Kinders van de straten souden houden om gheen commotie te maken, offt men soudet op de Ouders verhalen ende die souden openbaer van den Scherprechter gegeselt worden. Doen ter tyt begraeffden de Borghers Crysknechten haer Kinders ende gestorven Cryslieden met Pypen ende Trommelen op syn Crycs gebruyck. Maer de Calvinisten ende de Martinisten begraeffden haer doden op geweyde ende ongeweyde eerde, sonder Cruys off geestelyckheyt dan met hun Predicanten, die een vermaninghe des doots op 't graff deden.

Item op den 6. November, hebben die veurders vander Walscher Predicatien en die onderteeckent hadden, sorghe gehadt van de oude Catholycke Borghers gesmeten ende vuyt de Stat gejacht te worden.

Den 12. November, isser t'Antwerpen by de Croonenborch Poort een groot gevecht in een Herberghe genoemt den langen Elfft [geweest] alsoo dat drie Borghers malkanderen op de straet hebben doot gesteken.

Item den 15. der selver is t'Antwerpen snachts tusschen tien ende elff uren verdroncken op de Werff een Vrouwe die haer nieuw geboren Kint selver gedoopt

1566. hadde in 't Gasthuys beemde by de Vaert.

Op den 16. derselver, is aen de Nieu Borse snoenens (synde Bors tyt) een groot ramoer geweest van eenen Jonghen, die aldaer Calvinistsche Boecken vercocht, ende een van des Marckgravens Knechts heefft desen Jonghen daerom gevanghen genomen, doen heeft hy geroepen Borghers staet my by! ic worde hier gevangen om dat ic Boecxkens vercoop. Dit horende een die daer stont heefft den Dienaer soo geslaghen, dat hy den Jonghen moest laten gaen, want het gemeynte riep slaet den boofwicht doot, door dit ramoer hebben sommighe Spainiearts hun rapieren vuyt getoghen, die om hooch houdende, meynden dat op de Borsse eenen oploop geschiet soude hebben.

t' Sondachs den 18. December, heefftmen t' Antwerpen in onse Lieve Vrouwen Kercke smorghens met den daghe gesongen de Gulden Misse, want de Papen van de Calvinisten de doot was gesworen, maer sy misten.

Den 25. December, op den Kersdach en dedemen snachts de Misse niet naer d' oude gewoonte, maer 's morgens ten vyf uren zeer sollemnelyck, de welcke hoorden veel Catolycken seer devotich, men dede oock t' savonts 't Heylich Sacrament looff, ende dien dach hielder veel Volcx hoochtyt oock in alle Prochien preecktemen, [en] de Geusen in haer Nieuw Kercken.

Op den selven tyt ginck de fame heel sterck, dat de Calvinen wilden de Geestelyckheyt dooden, maer sommighe seyden dat syt lieten om den tweedracht, die sy tuschen malckanderen hadden, vraghende wie hun hoofft soude syn van dat te bestaen. d' Ander seyde dat syt niet en dorsten aengaen om de canalie wille, die als dan oock in de Cantoor huysen loopen souden ende andere Cato-

Catolycke rycke huysen zyn als, de Munte, Lombaerde, 1566.
Accysen, Tollen, Rentmeesters huysen, want sy al gedreycht waren, waer deur den Coopman hem gemoeit soude hebben, aldus wirt het gelaten.

's Maendachs naer Kersdach, deylden de Calffsterten (soo syt hieten) vuyt aen het Volck in haer Nieu Kerck op dese maniere. Daer waren twee Predicanten in de Mollekens Rame, den eenen Bottor Isenbrant ende gaff de Mans, sittende met twaelf aen een Tafel, een stuck Wittenbroets elck besondert, segghende neemt en eet, dat is het Lichaem Christi, dat ons voor ons sonden geoffert is aen den stam des Cruyscen, desgelyck seyde hy over den Wyn in eenen silveren Beecker in plaets van eenen Kelck. Een anderen genoemt Mr. Joris een Vlaminck deelde ooc op dese maniere vuyt de Vrouwen ende Jonghe Dochters, elcke reyse met twaelf t' sessens aen de Tafel sittende, ende als sy genoch ghegeten hadden en gedroncken, stonden sy op en dan quamper weder twaelf ander, dit deurde van smorgens tot t'savonts. Hier en tusschen stont een van haer valsche Predicanten op eenen Stoel verhalende de Passie des Heeren alsoo lanck als dit nachtmael was gedurende.

Op den 29. December, en was t' sondachs voor den Jaerdach, synder vergaert geweest by Armentiers in Vlanderen ontrent tien Vendels Vlamsche Calvinen ende trocken naer Dornick om Vallencyn onderstant de doen, maer sy wirden verslagen ende verstroyt by Lanocy ontrent Dornick, ende dese waren de Capiteins van weghen den Coninck Philips van Spanien, die in desen hoop smeten Monsieur Noorlermis, Monsieur Boussot en Torlon met syn lichte Peerden.

Den leesten Decembris, ginck t' Antwerpen de fame onder den gemeynen man, als dat men dien nacht alle

de

1566. de Papen en Monnicken vermoorden soude waermense vont, alsdoen op den selven avont ontrent den half acht is den Ceurmeester Guilliam Maliaert gecomen vuyt het Dornick Straetthien naer de groote Merct, en is seer gequest geworden van Borghers Wacht affnemende syn Geweer, Riem, en Tessche, om dat hy de Schilwacht niet en wilde segghen wie hy was, waer door dat groot ramoer op de Merct onder de Wacht was, meynende datter eenen oploop was van de quaedwillighe, en de Wacht stont dien nacht al in slach oorden, slaende de Trommel tot smorghens toe op de Merct.

Den lesten Decembris, op den Nieuwen Jaers Avont, soo isser t' Antwerpen affgeroepen dat niemant t' savonts off snachts en soude gaen mommen off d' nieuwe jaer singhen noch met eenich spel spelen, op arbitrare correctie.

Den 18. January, hebben binnen Antwerpen de oproerighe Calvinische valselyck versint om de ghemeente oproerich te maken, ende hebben sommighe Rycke Borghers en Heeren beschuldicht, als myn Heer Heyndrick van Berchem den buyten Borgemeester, Willem van Immerseel Kerckmeester, Vincent de Smit, den ouden Pouwels van Gemert, Jan de Lantmeter, Willem Boel, ende meer andere diergelycke Almoeseniers ende treffelycke Rycke Borghers van Antwerpen tot vyftien off festhien toe, hoe dat sy Lieden aen Madamme de Parma te Brussel een request hadde overgegen om vremde Crysknechten binnen de Stadt te laten comen, en om een Casteel te doen maken, d'welck altsamen valsch was, want de goede mannen, stellende hun te purgie, verclaerden, dat sy daer aff niet en wisten. De eerste oorsack hier van heeft geweest, Mr. Joris den Calvinistschen Precker, want hy heeft openbaer in syn Sermoen geseyt, Gemeynte siet wel toe en syt

op

op u hoede, want wy syn vercocht waren wy gelevert. 1566.
Waer vuyt sy versierden dese Eerbare Mannen verraders te wesen, om dat de canalie haer haten soude, ende hier om waren de Calvinsche meestendeel dien nacht in de Wapenen en sy wackten al heymelyck elck in syn huys.

Den 19. January, snachts was t' Antwerpen ontrent Sinte Andries Kercke een ramoer, alsoo datmen de Lanterens met licht op ter straten vuythanghen moest, en diesgelyc snachts daer naer aen de Tappisciers pant, wantmen seyde dat daer vergaderinghe gemackt wirt van quaetwillighe, om alle de Papisten te vermoorden dien selven nacht.

Op den 21. January, syn t' Antwerpen ter Puyen affgeroepen tot haren verantwoorde alle die eerst geseyt hadden, dat dese vyfthien off sesthien Mannen voorsz. het request overgegheven souden hebben, op pene van hondert gulden die dusdanighe seditieuse persoonen aenbrenghen coste.

Item den 23. January, is t' Antwerpen van 't Hooffs weghen affgepubliceert, dat niemant Wapenen, als busschen, buspoeder, harnasch alderhande geweer en mochte vercoopen off vuytvoeren, dan aen 't Hooff van den Coninckl ycken Majesteyt van Spanien.

Noch werter in dese maent een gebot gedaen, dat niemant meer met die van Valeceyn en soude tracteren off handelen op straffinghe van lyff en goet, want sy wierden verclaert vianden des Conincx. Als doen wirter van 't Hoffs weghen noch een roye roede gestelt, genoemt Spelleken, om over al d' lant Justitie te doen over de ghene die sulcx deden off Kercken geroefft hadden, over valsche Predicanten, vagabonden waer hy se vont, dat hy se sonder eenighe genade hanghen soude.

1566. In 't selve jaer den 2. February, op onser Lieve Vrouwen dach te lichtmis, doen quamp t' Antwerpen in onser Lieve Vrouwen Kerck, de Hoochmisse in de hooghen Choor hooren, den Grave van Hoochstraten met syn Edelen oock de Heeren vander Stat met de geheel Wet met haer waschen keersen, en sy quamen altsamen offeren naer d' oude coustuyme van de Heylige Kercke.

Op den selven dach naer noen hebben de Calvinisten hun Predicatie gehouden buyten Mechelen op den wech van Liere, maer den nieuwen Provost off royde roeye Spelleken heefft de Predicatie verstoort, ende den Precant gevangen genomen ende te Vilvoorden gevoert, noch heefft hy van de Predicatie hoorders gevanghen genomen eenen Advocaet van Mechelen geheeten den Grooten, noch eenen genoemt Lepelere, met eenen geheeten Plattynken.

Ontrent desen tyt heeft den selven Provost, op dese plaets doen hanghen aen eenen boom eenen Calvinist van Geleyns die des Buels van Antwerpen Soon was.

Item den 8. February, ontrent drie uren naer den noen is den voorschreve Predicant gebracht van Vilvoorden tot Walem buyten Mechelen, ende Spelleken heefft hen aen den selven boom doen hanghen by den anderen Calvinist, door commissie van den Hove, al wast dat hy syn valsche Predicatie te Vilvoorden had wederroepen.

Noch op den selven dach is t' Antwerpen den jongen Sone van den Grave van Hoochstraten kersten gedaen, out synde van den 2. February, van den Abt van Sinte Michiels en den opper Prochiaen van onser Lieve Vrouwen, in 't Clooster van de Vrouwen Broeders, seer triumphant met veel Torsen, dese drooghen de Schutters van den ouden Voetboghe met veel Spaensche

sche Keersen, die de Edel Heeren droeghen, van Jas- 1566.
par Doets huys, want de Gravinne daer lach als in
haer Hooff, tot in 't Clooster toe van de Vrouwen
Breurs. Dit was seer fray om sien, waerom daer me-
nich duysent persoon van alle straten vergaederden om
datter veel Adel soo Graven en Gravinnen waren om
dit Kint te heffen en te accompaignieren.

Op den 16. February, wesende den eersten sondach
in de vasten, t' savonts tusschen thien en nege uren,
hevet grooten brant geweest in 't Minnebroers Cloo-
ster, en begonst eerst te branden boven in den Toren
vander Kercken, waerom men vermoyde datter in den
dach sommighe quaetwillighe op den Torren poppen
geleyt hadden, want daer branden aff de Cap van de
Choor met veel Cellen, Reffter, Cappittelhuys, ha-
ren Pant, want niemant en wilder een hant aen steken
om brant leeren te stellen en te blusschen, ja de quaet-
willighe en Sectarissen staken selver 't vier in de Cel-
len om dat het gansch Clooster aff soude branden.
Waerom dat sy verslerden, dat sy de Breurs snachts ge-
vonden hadden sitten domineren met ander Mans Vrou-
wen vleesch op hun tafel hebbende en droncken synde,
hadden 't vier niet wel bewaert: d' Welck men al
valsch en verslert bevont. Maer myn Heer van Hooch-
straten met die Heeren vander Stat ende noch sommi-
ghe Catholycke Borgers hebben den brant geslisst, soo
dat het Clooster met de Kerck niet gansch affgebrant
en is, en hier door isser groot ramoer in de Stat geweest
ende meynden dat al verraden was dat in Stat was.

Op den 18. February is een gebot gedaen van de
Stat, dat alle vagabonden binnen sonnesch yn vuyt de
Stadt moesten, off segghen wie sy dienden off wat han-
del sy deden, waerom datter veel Walen naer d'Am-
brugghe syn vertrocken, daer sy hun laten inschryven

1566. hebben als Soldaten , hebbende voor haer velt teecken eenen vossen steert aen haer hoyen , niemant wetende wat Heer sy dienden, maer men vermoyde dat was myn Heer van Biveel onder het Bisdom van Luyck geleghen. Op den selven dach is den Marcgrave , Heer Jan van Immerceel , Ridder , comen ryden met syn hertsiers naer noen ten drie uren, omtrent hem quamp een met eenen vossen steert op synen hoet, begheerende van hem syn paspoort te siene.

Maer vier uren daer naer was de Marckgrave met Heer Anthonis Stralen , ende Heer Dirick Brecht met wel vyftig gewapende mannen met roeren rontom haer lieden te samen gecomen vuyter Stat naer Dambrugghe, om te verbieden , dat sy daer gheen knechten teghen den Coninck aennemen en souden , maer dat sy van daer souden vertrecken , want desen Capteyn hadde langhen tyt in 't heymelyck t'Antwerpen teghen den Coninck volck aengenomen.

Aldus ons Heeren , comende op den steen wech van d'Ambrugghe , ontrent hondert sterck, soo men seyde, quamp haer te gemoet eenen Wael van d'Ambrugghe naer de Stadt, den Marcgraeff hem adverterende, seyde hem *Rethiere vous* , dit gesien synde over gheen syde van den steenwech , syn gecomen van daer drie persoonen roepende *Passes oultre* , en tot den Marckgrave seggende , hout u stille ende en roert u niet off u gebeente en sal u al tsamen niet levendich van hier dragen. Doen de Capteyn sagh dat de Heeren van Antwerpen met soo veel geschuts quamen ende ander geweer , soo syn sy t' samen gespannen met menichte van Walen, wel driehondert, van d' Ambrugghe geloopen, de Heeren omcingelende niet hebbende dan bloote Kappieren , en souden inden hoop van de Heeren gesmeten hebben , en op den Marcgrave waren sy seer gestoort

ende

ende gereet doot te smyten en haddent sy tom Strale wil- 1566.
le niet gelaten, mits hy Heer van Merxem ende Dambrugghe was, daer om beveelden sy haer van 's Conincx weghen daer gheen volck aen te nemen te monsteren offt syn volck te misdoen ymanden van de Heeren;

Maer dit niet veel achtende hebben den Marcgrave en Brecht veel innurien geseyt, alsoo dat sy moesten offtse wilden off niet (*vive le Geus*) en hebben Brechtens peert seer gequetst, met diversche van de Heeren Knechten, hun haer geweer affnemende als busschen, stormhoyen, alsoo dat de Heeren met hun volck naer Stat moesten vlien off sy soudender al gebleven hebben.

't 's Nachts daer naer heefft desen verlooren hoop groot gewelt gedaen rontsom Antwerpen op de Heeren en Borgers speelhoven te Merxem op heer Jaspar de Mera, Heer Frans Doncker Canonicken. Te Wommelghen op Jan Carels Hooff, te Deuren op Gheeraert Sterckhuys, en meer ander daer syt al om stucken gesmeten ende geruineert hebben. Maer de reste van huysraet, minutie van oorloghe, als hant busschen, groot geschut, dat hebben sy op buyten waghens geleet spicien, harnas &c. hebben sy met haer tot Dambrugghe genomen.

Op den 19. February, soo syn de Captynen met desen verlooren hoop van d'Ambrugghe getrocken naer een dorp geheeten Oeustrueel, doende daer groote schade de huyslieden, want sy daer al even sterck knechten aengenomen hebben, hoe jonck off out sy waren, en sy scheeptense naer Hollant, Zeelant, Vlanderen, by de andere quaetwillighe.

Op den selven dach heefft den Prince van Orangien met den Marcgrave een quaetwillighen willen vangen aen de Kipdorppoort, die Heer Anthonys Stralen te

1566. eort gedaen hadde, maer desen schelm in handen synde riep (*Vive le Geus*) *en lieve Borgers staet my by*, want ic hier om 't Woort Godts gevanghen worde, doen hebben hem sommighe quaet willighen den Heer met gewelt ontwillicht.

Item den 20. February syn ter puyen affgeroepen te comen tot haren verantwoorde, alle de quaetwillige, waerom sy den Heer synen gevanghenen ontwillichden met gewelt. Den 25. February syn tot Antwerpen gebannen, alle de knechten die van d'Ambrugghe getrocken waren, ende waer men knechten binnen Antwerpen in een huys vont, die tegen den Coninck Philips aengenomen waren, dat allen 't goet van dien huyse verbeurt soude syn.

Noch in de selve maent den 27. February, hebben sommighe Calvinisten willen dootsteken in 't Portael van onse Lieve Vrouwe den Minnebroeder, dier toen in de weeck naer den noen Preeckte, maer hy ontquamp noch.

Ende dit ramoer duerde al t' sachternoens in de vasten, als 't Sermoen vuyt was, ende als de Monnicken van den stoel gingen, om datse sonder cap in weerlyck habyt ter Predicatien quamen, ende oock alsoo naer hun convent ginghen, maer de Calvisten namen de Minnebroeders meer te quellen als d'ander.

In 't selve jaer den 5. Meert, is een gebodt gedaen, dat niemant eenighe niewe tydinge voorts seggen en mocht noch eenighe munitien off wapens vercopen, om vuyt de Stadt te voeren op arbitrael correctie.

Den 7. Meert doen wasser eenen roep onder de gemeynte, dat men de Calvinisten Kercken door 's Conincx bevel soude toegesegelt hebben, en haer lieder Predicatien verboden, soo dat door desen roep veel volcx op de groote merct vergaderden, meynende dat aff gepubliceert soude worden, maer daer

en

en geschiede niet om seker oorsake. Maer by de 1566.
wedt was geordonneert, datter twee Schepenen allen dagHen souden staen, aen alle Stadts Poorten by de wachten, om te vragen met naem en toenaem, de buyten Landers die in Stadt in quamen en waer sy gingen Logeren.

Op den 10. Meert, is desen verloren hoop van Merxem naer Deuren getrocken, hier hebben sy oock groote schade gedaen op de speelhuysen, en de droegent al mede dat sy vonden en principalyck wapens ende geschut, hier hebben sy den Prochiaen, een Religieus van Sinte Machiels t'Antwerpen, groot gewelt gedaen in syn huys, soo dat hy door 't water van syn hooffgracht moest vlien, anders soo souden hem dese Gheusen in syn huys vermoort hebben.

Op den 8. Meert, soo trocken de Gheusen, die t'Austruwel aengenomen waren, van daer naer Mercxem getrocken, doen ter tyt toebehoorende Heer Anthonys Stralen, ende daer comende hebben 't huys met gewelt ingenomen van Jan de Greve, doen ter tyt Drossaert van Brabant, hier hebben sy groot gewelt en schade gedaen, nemende alle de wapens ende huysraet die sy daer vonden.

Den 9. Meert, quamp den Graeff van Hoocstraten van Brussel t'Antwerpen, en de Heer Dirick Brecht dede 't favonts d'Austrueelsche Brugghe affwerpen, met oock de houtten Brugghen aen de buyten Stat vesten t'Antwerpen.

Op den selven tyt, heefft desen verlooren Gheusen hoop verstaen, datter van 's hooffs weghen ruyters en voetknechten komen souden om hun te verstooren, soo syn sy weder naer Austrueel getrocken, daer groote schade in de Kercke doende, want syt al ontstucken gebrocken hebben ende verbrant dat daer in was, oock

1566. oock tot Heer Adriaen des Pastoors huys ende andere speelhuysen, hier soo hebben sy haer selven beschanst, Gravende een wyegracht in de straet aen de noortzyde van de Kerck gaende naer 't Cappelleken, om dat de Ruyters met de Peerden daer niet door comen en souden, maer op den dyck aen 't Cruys hebben sy haer met waghens beschanst, die sy vuyt de schuren gehaelt hadden ende hebben alom stercke wacht gehouden soo snachts als dachs.

Den 12. Meert 's woensdachs naer halff vasten, is desen verlooren grooten hoop van Austruel getrocken naer Wilmerdonck ende hebben daer gansch de Kerck verdestrueert, ende groot gewelt aen de Huyslieden gedaen, ende beleghen dat schoon geweldich speelhuys, van Heer Peeter van Dael Canoninck van Antwerpen wel omwatert, ende rontsom met een stercke Valbrugghe aen de Poort, dit hebben sy van buyten seer sterck bestormt om daer in te comen, alsoo dat sy eenen daer binnen synde doot geschoten hebben, maer dit siende de ander seven dat sy 't huys niet houwen en costen, hebben 't huys de Geusen opgegeven, haer lyff behoudende. Aldus de Gheusen op 't Huys comende, hebbent al aen stucken gesmeten ende gestolen datter op was, als lynwaet, huysraet, juweelen en seer veel schoon geschut, poeder, hellebarden, spicien, harnasch, d'welck sy dien avont al in Austruel gebrocht hebben ende den Cassier gevangen.

Den selven nacht is geweest van t' shooffs weghen, Mons de la Motte en Mr. de Beuvoort met ruyters en voetknechten treckende al den nacht van Schelde door Dorene, en achter d'Ambrugge syn den 13. dach donderdachs smorghens vroch dese Capiteynen met de royde roede en haer ruyters en vier vendels Walsche wel gemonteert naer dendyck van Austrueel gecomen, ende heb-

hebben ontrent het houten staende op den Dyck in de- 1566.
sen verlooren hoop geschoten en geslagen, soo datter ontrent soo doode, als gequetste, verbrant, ontloopen verdroncken souden gebleven syn agthondert, soo men als doen seyde, want sy noch meest al sliepen ende en hadden gheen ordonnantie van Oorloghen, want het en was maer Jonghe rappalie vuyt de Stat, die noyt gheenen crych gesien en hadde, en haren opperſten Capteyn was vuyt Vranckeryck genoemt Monsieur de Thoelose, een groot Vrint van den Prince van Orangien, van desen verlooren hoop synder veel gevlucht ende sommighe om haer Lyff te salveren, geloopen in een Huys gestaen beneden den Dyck aen de Sluysen, genoemt de Witte Lelie, d'welck 's Conincks Volck in brant hebben gesteken, ende daer in syn sy levendich verbrant al die met groote menichten daer inne gevloden waren, onder welcke waren sommighe Captyns ende Bevelhebbers, die namaels achter het verbrant Huys ende Dyck begraven wierden ter memorien. d'Ander syn al willens in 't schelt geloopen, hebbende liever te verdrincken dan van haer teghen partys handen te sterven vuyt schande.

Maer de derde partye heeft de vlucht genomen heel naeckr soo sy 't best costen doen te lande waert in, sommige door d'water swemmende door waterachtige grachten naer ander Dorpen, als Wilmerdonck, Orderen, Ordamme, maer de Ruyters vervolchdense ende hebbense in 't Vlien al doot gesmeten ende geschoten, soo datter t'Austrueel wel begraven syn in grachten, die sy selver gegraven hadden, aen een ander eynde van den Dyck, wel hondert vyfentwintig oft meer, maer van 's Conincx weghen en isser maer drie gebleven gelyck men seyde, ende syn tot Eeckeren op 't Kerkhooff begraven.

P Maer

1566. Maer desen slach ende dese Gheusen al verstroyt synde heeft 's Conincx volck den roof genomen, ende de Inwoonders heel geplundert om dat sy dese verlooren Gheusen hadden aengehouden, want het t'Antwerpen van 's Conincx weghen verboden was op lyff en goet diese ergens logheerde off spys off dranck besorgden.

Dit horende de Calvinisten binnen Antwerpen, en siende dese deerlycke moort, hebben op den selven dach snoenens hier om een groote vergaderinge onder malcanderen gemackt, in wapenen synde teghen den Coninck, en hebben met gewelt de Houstrueelsche Poort willen oploopen om den verloren hoop t'Austrueel assistentie te doen, maer Stralen en Brecht hadden de Brugghe 's nachts te voren doen aff worpen, waerom sy seer vergramt waren en syn van daer vertrocken naer de Roypoort.

Dese Calvinisten souden al vuyt getrocken hebben, maer den Prince van Orangien ontraydet hun, seggende, datse buyten al verslagen waren en dat sy alsoo oock souden varen aengesien dat sy gheen Peerden en hadden noch ordonantie van den crych.

Aldus synse al t'samen van de Roypoort getrocken, naer de Meerbrugghe ende alsoo vermenichvuldicht, dat se geweldich en stout geweest hebben t' Stadts geschut te halen, teghen de Heeren ende goeder Borghers danck, vuyt den Stadts Timmerhoff by Sinte Michiels, d'welck sy gevoert hebben in de meere, stellende t' selve op de hoecken van de straten ende een groot metallen stuck in 't midden van de Meerbrugghe, om daer mede te neder te schieten onse Lieve Vrouwen Torren, en dien als dan in te nemen. Siende den Prince dese oproerige Calvinisten, aldus vergramt elck met geweer loopen naer de Meer, is daer te Peerde gecomen met myn Heer van Hoochstraten onder den hoop om dese seditieuse

tieuse geesten te vreden te stellen., maer wat sy haer 1566.
lieden baden en wilden nerghens naer hooren.

Maer op den selven donderdach naer noen tegen avont, isser tusschen den Prince van Orangien, als Borcgrave en Gouverneur van de Stadt, ende Heeren een accort gemackt met dese oproerige Calvinisten, dat een ygelyck in syn geloof soude blyven sonder iemant te missеggen offt te misdoen. Hier op niet achtende de quaetwillige hebben tot vrydachs toe in volle wapenen in flach oorden blyven staen.

Den 14. Meert 't svrydachs voor Paesschen 's morghens, wouden de Calvinisten de Geestelycken staet vuyter Stadt hebben, ende hebben als doen in de Cammerstraet eenen Cappelaen van onse Lieve Vrouwen Kerck, genoemt Heer Peeter Coolput, teghen synen danck met gewelt op volle straten doen roepen, *vive le Geus*, off anders met gewelt wouden sy hem leyden op de Merrebrugghe, gelyck sy sommighe oude Minnebroeders vuyt haer convent haelden haer cappen aenhebbende, daer sy hare pluymen op staken, haer grootte confusie aendoende.

Op den selven dach naer noen, hebben de quaetwillighe Geusen van de Meer een flachoorden gemackt, en alsoo gecomen lancx het Kipdorp naer de groote Merct, comende aen de Moriaenstraat by de Kees roede, hebben sommighe van haer Captynen gesonden naer het Nieu Stathuys om te spreecken de Heeren van de wedt, die alsdoen op 't Stadthuys saten al gewapent met alle de Schutters ende oock sommighe van de acht voorsz. Borgers Vendels, die de Stadt gesworen hadden getrouwelyck voor te staen, dat sommighe qualyck gedaen hebben, want sy het geweer te neer geleet hebben en syn de Stadt ontrou geweest, en overgeloopen op de Meer by de Gheusen, waer om sy naermaels syn

1566. gebannen geweest om teghen den Turck te Oorloghen. Dese Gedeputeerde Calvinisten hebben hun Rapport gedaen inhoudende dese poincten.

I.

Waer van d'eerste poinct was: dat sy wilden hebben dat alle den Geestelyken staet vuyt der Stadt moeste met alle de ghene die Paepsgesint waren, want sommighe Calvinisten ginghen tot sommighe Catolycke, seggende mackt u Testament, leeft soo gy sterven wildt, want wy hebbent nu al gewonnen, wy syn nu meesters van de Stadt, daer om sal men u Papisten met eenen schellinck en eenen lynen Caziack, diese menich hondert doen maken hadden, vuyt de Stadt seynden verlatende aldat gy hebt.

I I.

De tweede Petitie was: dat sy wilden hebben 't Stathuys tot haren wille, offt anders souden 't sy met gewelt in comen nemen, want sy wel veertien metalen stucken met gewelt gehaelt hadden, die sy gestelt hadden op alle hoecken van de Meerbrugge.

De Prince van Orangien siende, dat sy de Merct met gewelt innemen wilden, heefft hy sommige gesonden aen de Heeren, begheerende dat sy 't Stathuys verlaten souden ende de Merct los maken, die rontsom oock seer sterck besedt was met veel Borghers Crysknechten ende voor de Puye groot geschut om de Merct teghen te houwen aen alle canten.

I I I.

Het derde versuck was: dat sy begheerden te hebben

ben de sleutelen van de Stadts Poorten, ende het Arti- 1566.
lery Huys, ende daer mede niemant in off vuyt te laten dan die Botter Harmans haer lieder Predicant ende haer gedeputeerde believen soude. d'Welck haer terstont gegundt is geweest, want daer toe is Gedeputeert geweest van de Heeren van de Stadt Mr. Jan de Pape Schepene van der Stadt, dat hy de sleutels hebben soude tot behoeff van de Calvinisten ende hermony. Hebbende nu de sleutels van alle Poorten in haer gewelt, doen hebben sy aen de Roypoort, Bierhooft, ende Werve ingelaten alle die 't ontloopen waren t'Oustrueel, soo wel de gequetste die sy in 't Gasthuys leyden, als de gesonde, die sy seer eerlyck onthaelden als voorvechters haers valschs geloofs.

Noch hebben de Calvinisten begeert aen de Heeren vander Stadt, buspoeder ende clooten, tot behoeff haerder busschen, die sy met gewelt vuyt den Eeckhooff gehaelt hadden, d'welck haer oock terstont is gegeven, want de Heeren met consent van den Prince, hebben met haer eenen Stats Lede gesonden aen de Berders Werff tot eenen Poyermaker, dat hy haer soude geven soo veel alst haer belieffden, ende hebbent alsoo op eenen Rolwagen gevoert naer de Meerbrugge tot haren behoeff.

IV.

Item sy hebben geëyscht vyf off ses Heeren vander Stad, als mynen Heer Jan van Immerceel Marcgrave, Heer Amman, Heer Heyndrick van Berchem, buyten Borgemeester, Heer Lansloot van Ursel, met den Heer Tresorier synen Sone, Heer Dirick Brecht om daer mede haren wille te doen, want sy seyden, dat sy dese van haer offitie geset souden hebben off ge-

1566. men seyde doen sterkelyck onder haer, datter corts een belech van 't Hooffs weghen voor de Stat soude comen tot assistentie van de Catolycken.

Den 15. Meert, en was t' Saderdachs smorghens naer halff vasten, heeft den Prince van Orangien doen vergaderen den Breden Raet met allen de Heeren van de Staden Wyckmeesters, in het huys van Aken, ende heefft aldaer geproponeert ter presentien van den Graeft van Hoochstraten, der Calvinisten petitie ende begheerte. Want alsdoen wachten de Calvers seer naer het antwoorden van het contrackt, dat dachs te voren met den Prince van Orangien en haerlieden gemackt was in handen van haerlieden drie Predicanten, waer aff Doctor Hermanus den opperste Capteyn was van alle oproer in de Meer.

Aldus den Raet van Antwerpen rypelyk lettende op hnn contrackt ende petitie, soo is Doctoor Herman stout van selffs in de Secreten Breeden Raet gecomen met twee van syn mede Predicanten, te weten den Walschen Predicant genaemt Staffyn, ende Doctor Ysenbrant den Duytschen, die Harmanus syn Ministers noemde. Desen Harmanus heefft den Prince met d' ander Heeren vander Stad zeer vileynich toegesprocken, segghende, weet dat ic myn Volck in de Meer niet langher te vreden stellen en can, want de quadewillighe twee mael in dat Monnincx Clooster geloopen hebben dat daer staet, willende d' een off d' ander weten off voorts varen gelyck sy begeert hebben, off gy moet my antwoorde gegeven 't ghene gisteren geproponeert is, off anders weten sy wat hun te doen staet en ic verclaer hier met twee van myn Ministers comter iet off en wytet ons niet.

Aldus vermetelyck heeft hy gesprocken, al off hy Heer van de Stadt geweest hadde, want hy ginck alom

met

met een quaetheyt door de Stad, en aen sommighe 1566.
Poorten het contract affpubliceren en hadde ooc de sleutels van sommighe Stads Poorten, want hy dede het slot van de Roye Poort affslaen ende lieter vuyt ende innegaen die het hem beliefden met de Meesters van de Calvinisten. Op dese tydinghe heeft den Breeden Raet Harmano antwoorde gegeven te seggen, dat sy van sin niet en waren het Calvinisten contract te consenteren, noch de geestelyckheyt vuyter Stadt te setten om den lesten man tot der doot te waghen.

Dit hoerende Harmanus is vuyt hunlieden Raet gegaen met syn twee Ministers naer het Consistorie van de Calvers ende heefft haer dit rapport gedaen, doen en hebben sy anders gheenen raet gevonden dan dat sy verseucken wilden off sy met de Martinisten costen vereenighen teghen de Papisten. Als nu den opperstenvan Luters aengesocht was, en hebben met hunlieden niet willen aenhangen en hebben geantwoort, dat sy noch teghen den Coninck noch Overheyt van de Stadt niet en wilden rebelleren, en soo haest de Stad of 't Hooff soude haer Predicatie verbieden souden van daer vertrecken. De Calvers niet connende accorderen met de Confessionisten, doen hebben sy in haren Raet gesloten, dat twee Gedeputeerde Mannen van hunlieden gaen souden met sommighe van haer Haechs Schutten met Trommelen roepende op allen hoecken van de straten aldus: *Aenhoort alle Borghers van Antwerpen, die de nieu religie off 't geloove wilt voorstaen, comt van stonden aen met syn geweer op de Meer, en laet hem de Gheusen terstont inschryven.*

Welck gebot t' Saderdachs ontrent 9. uren voor noene op den selven dach geschiet is, want daer toe is van de Calvers gedeputeert geweest Jonker vander Noot die Schepen van de Halle geweest hadde, en

1566. Fernando Berunio een machtich Coopman, dese hebben in 't harnasch met hellebarden en snookroers dit exploot ende gebodt gedaen op alle hoecken van de straten, maer op dit Mandement synder gheen off zeer wynich haerlieden op de Meere gevolcht.

Dit merckende de Calvinisten, dat sy nerghens troost off bystant en costen cryghen, soo hebben sy noch op den selven Saterdach voor de twede reyse de Trommelen doen omslaen ende wacht houdende op alle hoecken van de Stadt, smorghens ontrent thien uren, en hebben valsch doen vuytroepen, hoe dat hy Calff Harmanus beyde de geloov" te weten Calvinisten ende Confessionisten te samen gevoacht ende geaccordeert hadde, daerom die het opprecht Godts Woort wilde voorstaen, soude van stonden aen met syn gewoer op de Meer comen.

Hier door isser een groot rumoer inde Stadt gecomen onder de goede Catolycke Borghers en principalycke de Martinisten met al de natien vander Stad, als te weten, Hoochduytschen, Oosterlinghen, Italianen, Spaigniaerts en Poortugiesen hoorende dat dese Calvinisten alsoo den Meester maakten in de Stad.

Mits oock dat het gepuffel was om pilgieren, hadden sy gecost, want sy souden alle Kercken en Cloosters tot den gront toe affgebroocken hebben, maer de overste van hun waren daer teghen, overmits het contrackt datter gemackt was van een igelyck in syn geloof te blyven, en Predicatie sonder hinder off molestatie, hoorende dit oock den Prince van Orangien, is wederom gecomen te Peerde met den Marckgraaff en Jacobus Verheyen binnen Borgemeester, op de Meer om de oproerige te stillen en te vertrecken.

Maer den Prince noch oock de Heeren niet achtende, hebbense noch spytighe woorden gegeven, soo hebben

ben de Heeren de hertneckighe haer opset en haren wille gelaten van de Meer treckende, heeft den goeden Heer Borgemeester Verheyden geboden op de hoecken van de straten seggende, Lieve Borghers die den Coninck van Spainien en den Hertoch van Brabant getrow syn ende dese Stadt eedt gedaen hebben die maeck hem van stonden aen al t' samen in wapenen met hun geweer op den Oever by de munte, want het is ons gedaen om ons lyff en ons goet dat de quaetwillighe op de Meer vergaert syn. Diesgelyck seyde men dat Heer Adam van Berchem met een trommel hadde doen omslaen in de Stadt, dat alle die den Conincx Stadt beminden met de Confessie van Ausborch souden compareren op den oever. 1566.

Dit gehoort hebbende de Catolycke ende goetwillighe Borghers met de Confessionisten syn gesamen der hant gecomen op de plaets voorsz., elck met syn geweer wel gemonteert, synde in sulcker menichten, datter wel tien goetwillighe tegen een rebellighen waren, want het van St. Jans Poort tot achter aen de Stadt Vesten by Croonenborg ende alle de straten vol stont gewapende mannen. Maer onder desen hoop waren voor en achter ter syden al beset met vier Vendels van de Stadts Cryslieden ende met groot geschut.

Alsoo oock de groote merct wert wederom besedt met groot geschut Cryslieden en Schutters, als te voren, want de Heeren van de Stat het Stathuys weder ingenomen hadden, dat sy nu twee daghen te voren hadden verloren.

Oock hebben haer de voorsz. Cooplieden en Natien van der Stadt in 't Kipdorp ende lange Nieustrate seer valiant te peerde ende te voet in 't vol curas gereet gemackt om in de hoop van de Calvenisten te slaen, en hadden sy niet gevreest de groote bloetstortinghe, mits

1566. ooc den Prince van Orangien, den Grave van Hoochstraten, ende de Heeren van der Stadt door haerlieden bidden, daer en hadde niet eenen levendich van de Meere gecomen, want sy alletsamen te veel gemoeyt waren, de Catolycken riepen voor haer advys *vive le Papist*, de Natien, *vive le Roy d'Espaignie*, de Confessionisten, *vive le confessie*, en al t' samen met een vois *laet ons den Coninck voorstaen ons Stat defenderen daer wy onsen eet voor gedaen hebben*.

Aenmerckende den Prince van Orangien, myn Heer van Hoechstraten, ende de Heeren van de Stadt, dat de Catolycke soo coragieus waren voor den Coninck ende haer Stadt, syn de Heeren seer verblyt geweest en hebben hun noch meer moet gegheven segghende: lieve Borgers laet ons malkanderen getrouwelyk by staen, want sy en hebben met ons contrackt, dat wy haer hebben moeten consenteren om beters wille en door gewelt, niet te vreden willen syn, maar wy en sullen haer niet meer soo veel consenteren.

Dus hebben de Heeren gesamender hant met alle de Borghers geordonneert om noch gheen bloet te storten, dat een igelyck van dese voorsz. goetwillige met oock alle de natien aendoen souden roode Veltteeckenen en t'samen roepen *vive le Roy*, want de meeste Calvinisten hadden al groen Velteeckens.

Dit al t' samen siende de oproerighe Calvinisten, dat haer tirannich opstel gheenen voortganck en hadde om Heeren en Meesters van de Stadt te worden, maer dat sy van de goetwillige vermant waren ende sorgende, dat sy van de Meere verdreven souden worden, syn naer huys gecroopen, seer drovich, dat sy tot haer vermeet niet en costen comen, waer door sommighe haer geweer op de Meer latende niet meer en hebben geroepen gelyck sy twee daghen te vooren gedaen hadden

den, *Vive le Geus*, maer droevich voor haer advys 1566.
segghende, *dat en staet myn niet aen*, soo is desen quayen hoop alleenskens gemindert.

Doen hebben de Natien met d' onderdanighe Borghers van den oever willen een eynt maken met dese tragedie, en hebben aen den Prince met de Heeren ontboden, dat hen een igelyck vander Meeren met syn geweer naer huys maken soude, affdoende syn groen veltteecken en roye aendoende tot een teecken van leetschap dat sy teghen den Coninck misdaen hadden, roepende voor haer advys, *Vive le Roy d' Espaignie Philippe:* off sy soudent haer comen doen doen, ende de Natien met d' ander Borghers en wouden anders niet vertrecken, niet tegenstaende dat een igelyck vredelyck in syn gelooff soude blyven sonder meer oproers.

Hoorende dese lose de oproerighe gheesten, soo syn sy op den selven dach naer noen meest al van de Meere vertrocken, ende teghen den avont syn de natien met Heer Jacob Verheyden Borgemeester gereden op de Meer door 't midden van de Calvinisten, die daer noch stonden roepende, *Vive le Roy d' Espaignie*, en sy bedwongen de Calvers ook teghen haren danck te bleten en haer geweer neer te legghen, ende dat geschut weder in den Eeckhooff te voeren, off 't op haerlieder cost te doen voeren, dat sy daer vuyt gehaelt hadden met louter gewelt.

Naeckende nu den avont, heeft den Prince van Orangien de Natien in de langhe Nieustraet zeer hogelyck bedanckt, dat sy den Coninck en de Stat soo vromelyck hadden voorgestaen ende gedefendeert van spoliatie der selver.

Diergelyck dede oock myn Heer Anthonis Stralen aen de goetwillighe Borghers, die in 't volle harnasch

1566. van den oever quamen tot op onse Lieve Vrouwen Kerckhooff aen de Zuytsyde, ende daer eenen Rinck makende, hebben door Godts wonderlycke Victorie ende Mirakel alle gader hun bussens tsessens affgeloost alson een igelyck met peys naer huys treckende.

Corts hier naer trocken myn Heer van Hoochstraten, Heer Anthonis Stralen, den Amptman, en myn Heer van Berchem buyten Borgemeester van Antwerpen, naer Brussel om het contrackt Madamme te pressenteren van de rebelllighe Calvinisten. Want den Borgemeester en wilde het contract niet onderteeckenen, voor dat Madamme met haren raet oversien soude hebben, waerom ons Heeren langhe te Brussel bleven eer sy van de Gouvernante costen bescheet crygen:

Want Madamme niet machtich en was sonder Conincx Philippus weet, hier op bescheet tegheven, omdat de petitie soo affgryselyck was teghen Godt en den Coninckly cke Majesteyt. Hier en tusschen murmureerden de quaetwillighe binnen Antwerpen, seggende, hadden wy eerst de Papen doot gesmeten, het hadde al gedaen geweest, maer wy hopen daer toe noch te geraken ende sullen de Papisten wel verschellen 't gene sy ons in de Meere gedaen hebben.

Door dese quade roepen, en dat ons Heeren soo langhe te Brussel bleven, synder sommighe contooren, en treffelycke Borghers van Antwerpen vertrocken, naer Brugge, Engelant &c. maer het meest naer Mechelen, want daer gheenen oploop ende hadde geweest, sorgende voor Pilatie.

Op desen selven tyt syn ook de Oosterlinghen naer Brussel getrocken om te vernemen wat sy doen souden, want sy seer veel aen de Stadt te achteren waren door het maken van het Nieu Oosters Huys en andersints, om dat sy veel gelts verschoten hadden aen

aen de Stadt ende in den dieren tyt veel corens aen 1566.
de Stadt gedaen. Ende daer lach in Oostlant noch
veel corens en goet geladen op Antwerpen oock in
Zeelandt, maer en dorsten niet aldaer comen om
de quade roepen, die men daer was dagelycks hoo-
rende.

Item den 18. Meert s'dysdachs voor Palmensondach
heeft Spel, Drossaert van Brabant, op Varen Hey-
de tusschen Loven en Brussel, twaalf geusen die ge-
vangen waren gehanghen, d'aer van den eenen was van
de principaelste Captein op den Austruelschen Dyck,
genoemt Jan Denys, ende hadde hier voormaels Offi-
cier geweest van de Conink Philippus.

Op den 23. Meert ende was Palmensondach, heefft
men t' Antwerpen gheen Processie gehouden van ons
Lieve Vrouwe, gaende naer de Borcht met de Rid-
ders van Jerusalem om dat den Ezel gebroken was.

Item op den selven dach was Valencyn twee daghen
beschoten van 's Coninex Volck, ende naer den noen
hebben sy haer opgegeven, *à la misericorde du Roy d'Espaigne*, maer twee Ministers der Predicatie gevan-
ghen, ende Missiere Haerlyn Captein en een seer
ryck Coopman.

Den 29. Meert op den Paeschavont, is buyten de
Stadt Valencyn gevanghen den Minister van de Cal-
vinischen met de Soonen van Missiere, Haerlyn Cap-
tein, die 's nacht over 't water getrocken en gevloden
was.

Anno Domini 1567. op den Paeschdach den 30. 1567.
Meert, doen was myn Heer van Hoochstraten van Brus-
sel naer Antwerpen gecomen, sonder de Heeren van
der Stadt, en den Grave is met alle syn Edelen in onse
Lieve Vrouwen Kercke gecomen, in den hooghen
Choor de Hoogmisse horende seer devotelyck met
trium-

1567. triumphant Musick, den Graeff quamp selver offeren, met allen synen Staet en de Heeren vander Stadt enz.

Maer den Prince van Oranghien en quamp doen niet in de Kercke gelyck hy wel plach, waer om de gemeynte seer verwondert was, en men seyde dat hy sieck was van de tydinghe die Hoochstraten van Brussel bracht.

Noch op den selven dach hebben de Calvinisten haer Nachtmael niet vuytgereyckt, maer Preckten noch aldus sterck, al wast dat sy saghen dat haer principaelste hooffden allenskens begonsten wech te trecken, als Marcus Perik, Fernando Berunio, Heer Jan vander Noot (maer nu seer in den noot) Heer Jacob Hertsen enz. met meer andere van haerluden consistori, ooc sommighe die hun vervordert hadden de artillerie te halen, de gevangene te lossen, die sloten van Stats poorten affgebrocken hadden, met ooc die Bevelhebbers van de Meere geweest hadden, dese liepen al wech: want men seyde de Gouvernante de rebellen van het Neerlant met ooc van Antwerpen seer haest soude comen straffen.

Item de Prince van Orangien hadde alsdoen nocht volck t' Antwerpen aengenomen, naer dat ramoer al gedaen was, tot synder assistentie ende behoeff, meest al borgers weesende, meest geschut tot vier off vyf hondert met vergulde morlioenen en noch ander Hellebardiers al int sweert harnasch.

Item den tweeden dach naer Paeschen en was den eersten April, is ter Puyen affgepubliceert van t' shooffs weghen, Heer Heyndrick Breederode, en Heer Anthonie Bombergen gebannen te syn vuyt s' Coninex lant, en al hun goet geconfisqueert tot behoeff des Coninex.

Item alle hun aenhanghers tot t' Serthoghenbosch

goeden

goeden in Conincx lant gearresteert, ende men en sal 1567.
niemanden van haerluden betalen d'erven, totter tyt dat de Boscheneers des Conincx Cancelier van Brussel, en myn Heer van Petersom vuyt t' Shertogenbosch los en vry sullen laten gaen, die myn Heer Bombergen met syn adherenten nu houden als gevanghen.

Den 2. Apriel, synder van Brussel te Maestricht gecomen Commissarissen aen Madamme, verclarende hoe dat die van Mastricht haer gewillich aen den Coninc overgaven.

Tot Ghent den 5. April, is eenen Tempel vande Calvinisten te gronde om verre gesmeeten van het Conincx Crysvolck, die 't Hoff van Brussel daer gesonden hadde, en sy hebben de stoffe vercocht.

In 't selve jaer den 9. Apriel, soo isser in dese neerlanden op eenen noen geweest eenen affgryselycken Eclipsis der Sonne, want sy die derden deel verduystert is geweest, welck ons dat Jaer voortbracht veel twisten inde oude Catolycke Roomsche Religie, ende oock sware Oorloghen onder de Princen, met oock groote sieckten en sterfften.

Den 10. Apriel, heefft den Prince van Orangien den breeden raet ontboden, en heefft haer te kennen gegeven, dat hy van hier soude moeten vertrecken om seker oorsake die hy in syn heerlyckheyt te doen hadde, en bedanckte grootelyck de Borghers dat sy hem inde noot by gestaen hadden.

Op den 11. Apriel, is den Prince getrocken van Antwerpen naer Breda met syn nieu Hellebaerdiers, ende met hem syn getrocken veel Calvinisten Beeltstormers, Kerckdieven, Martinisten enz. seer subyt, want men hadde van syn vertreck niet veel gehoort, waer door de gemeynte seer beroert was, niet wetende wat dat bedieden, dat hy soo vertrock eer t' bescheet van Ma-

1567. damme gemackt t' Antwerpen aff gepubliceert was.

Item den 12 April, is t' Antwerpen met den breeden raet eerst geconsenteert, dat Madamme van Parma eerst met Volck van Wapenen soude in moghen comen.

Maer op den 13. derselver, hebben de Predicanten over beyde syden hun Predicatie gelaten, sonder iemant daer teghen te segghen off te doen alsoo wel Calvinisten als Martinisten. Nochtans was de Martinisten meest toegelaten binnen Antwerpen te mogen Preecken, want men seyde alsdoen dat den Prince vuyt Duytslant ontboden hadde, ende doen comen Doctor Spannenberch, Doctor Iliricus, en die Ministers waren die t' Antwerpen Preecten de Confessie van Antwerpen, die sy nieu gemackt hadden, gelyck synde (soo sy seyden) de Confessie van Ausburch: Franciscus Alaerdus, Ditmarus Tymannus, Christianus Warnerus, Joannes Saliger, Joannes Ligarius ende Balthesar Houwaert, dese hielden sommige treffelycke Borghers in grooter eeren, want sy Confessie gesint waren, daerom gaven sy haer cost, cleeren en ghelts genoch met haer huysvrouwen, die sommighe van de Predicanten hadden megebracht. Ende dese Preckten meer schandeloöser teghen het out Kersten geloove, Heyligemisse, Ceremonien, dan de Calvinen en deylden anders het Nachtmael vuyt dan sy deden, want syt in twee gedaenten gaven, pronontierende Godts woorden ter Consecratien in 't duytsch, nemen de daer toe Ostien gelyck de Pristers, hier om syn dese twee Secten zeer twistich teghen een geworden, soo dat sy heel schandelyck tegen malkanderen Preeckten, dat hun van s' Hoffs weghen verboden wert te preecken.

Den 14. April, is t' Yperen eenen Predicant gehangen ende een ramoer geschiet, soo datter sommighe doot geble-

gebleven syn, ende ander seer veel gequest, doen werdender oock vier Vendelen Lantsknechten t' Antwerpen affgedankt van de acht, meest al Borghers der Stat die seer murmureerden. 1567.

Den 15. Apriel, is gepubliceert geweest, dat niemant en mach buspoeder, salpeeter, off eenighe minutie van Oorloghe vercoopen om buiten te vooren.

Op den 17. Apriel, is affgepubliceert ter Puyen, te comen tot haer verantwoorde alle de Kerck dieven, ende die eenich onderstant gedaen hebben aende Calvinisten Tempels inde Meer. Item alle de gevanghenen die vuyt den Steen geloopen waren, met die den Steen opgesmeten hadden.

Den 26. Apriel, syn van Brussel gesonden t' Antwerpen sestien Vendelen Walen seer wel gemonteert in wapenen, waer van opperften Captein was Mons. de Mansvelt, Heer vander Oordene met Carolus synen Soon, dese hadde Madamme gesonden van 's Conincx weghen.

Op den 27. Apriel t' Sondachs, doen wert t' Antwerpen gepubliceert dat alle de affgedanckte Borghers Crysknechten hun geweer souden afflegghen. Noch op denselven dach t' savonts hebben twee Dronckaerts binnen Antwerpen een ramoer gemackt, d'een op de groote merct, een Lansknecht geweest synde van de Borghers geheeten Cleynen Hans, om dat de Walsche Crysknechten hem niet en wilden laten passeren door de wacht, en den anderen een Borghers Soon een trompetter wesende, heefft inde Camerstraet met syn trompet alaerm geblasen, waer door in de Stadt groot ramoer was, maer wert gestilt door sommighe van de Heeren die dese twee terstont gevanghen namen.

Den 28. Apriel s' morgens, syn dese twee verweesen geweest, ende op de groote merct gehanghen, daer

 naer

1567. Noch op den selven dach, heefft Spelleken Provost dry walsche knechten op den oever onder de galge gegesselt, om dat sy t' Hobocken op Jaspar Doets Huys, en op een ander groote overlast gedaen hadden.

Den 11. Mey, heefft Madamme Gouvernante, met haren staet t' Antwerpen in de Minnebroeders Kerke Misse gehoort.

Den 12. Mey, syn de tempels der Calvinisten en Lutheranen geschonken t' Antwerpen, de festhien Vendelen Walsche Soldaten.

Den 15. Mey, voor Sinxen, is Heer Maximiliaen de Bergis, gecomen t' Antwerpen, de negenthiende Bisschop van Cameryck, heeft geconsacreert onse Lieve Vrouwen Kerck, metten hooghen Choor Outaar, ommeganck ende Kerckhoff, die vande Geusen te vooren ontweyt waren. Item den 20. Mey soo heeft Heer Marten de Cuyper, Vrouwen broeder ende Suffragaen off weybisschop van Kameryck, begonst te weyen de Outaren in onse Lieve Vrouwen Kerck.

Op den selven dach, hebben sommighe van de Heeren van Madamme in Ste. Michiels Clooster naer den rinck gesteken, ende de Eedel Heeren hadden aen haer aensichten doen maken langhe neusen, maer achter op haer ruggens aensichten van stroy.

Op den 22. dach Mey, heeft men t' Antwerpen verkocht de Luteransche nieukercke, in de Reygers ganck by de Roy Poort, ende dese heeft gecocht Heer Karel Heer van Mansvelt, eenen Heer vander Orden van den gulde Vlies, voor de somme van vyftienhonderd Guldens, ende men seyde t' Antwerpen, dat alle Sectarissen nieu Valsche Kerken geschonken waren den Walschen knechten voor haren willecom, want sy veel ten achteren waren, alsoo dat de borghers haer moeten gheven huyshure, olie, asyn, vier en licht.

Item

Item den 24. Mey, heefft Heer Marthen Cuypers. 1567.
Wybischop van Cameryck, tot Antwerpen in onse Lieve Vrouwen Kerk in den hooghen Choor, geordent tot den Pristerlyken staet, ende daer en werden maer ses weerlycke Pristers gewydt in d'Bisdom van Cameryck.

Op den 25. Mey en was H. Dryvuldicheyt dach, soo en heefft men gheenen ommeganck gehouden, noch processie, om dat t'Heylich Besnydenisse ons Heeren in de Kerckroovinghe gestolen was, d'welck men seyde den valschen Predicant Doctor Harmanus by hem droech, ende gestolen hadde, en wasser mede naer Engelant gevloden.

Den 27. Mey, soo heefft myn Heere van Meegen, van Amsterdam aff gesonden te schepe, de twee kinders van Batenburch tot Vilvoorden op 't Slot, als gevangenen met veel hoochduytsche knechten bewaert synde.

Item den 28. als boven, en was t'Heylich Sacramentsdach avont, soo heefft men dese ordonnantie affgelesen, gegeven t'Antwerpen van s' Conincs en s' Hooff weghen, teghen allen de Sectarissen, nieu valsche Predicanten, beeltstormers, en die teghen den Coninck Philippus in wesene in eenighe placrse geweest hadden, te vertrecken vuyt des Conincs Landen.

Op den 20. dach Mey, en was H. Sacramenets dach, soo is Madamme t' Antwerpen in onse L. Vrouwen Kerc gecomen, de hoochmisse hoorende, die alsdoen dede den Bischop van Cameryck, Heer Maximimilliaen de Bergis, en de Canoniken van t' Cappittel dienden als Diacons en Subdiacons in de misse ende processie. Maer naer de misse heefft men een generael ende devote processie gehouden met het H. Sacrament, d'welck droech den voorschreeven Bischop

1567. schop tusschen twee Edel mannen, waer van den eenen was Duc d'Egmont, met grooter devotien, alle de processie door met allen haer Heeren van d'Ordenen, haer Edelen, Cameniren en Edele Juffrouwen. Maer de geestelyken staet van de Stadt, met de Heeren van de Wet, ende de Ambagten gingen al met brandende keersen, want het was gepubliceert, dat alle ambachten, gulden, borghers, thienden Lieden, honderste mannen, wete doen souden dat elck licht besorghen soude, ende naer syn machte draghen. Alsoo datter getelt wert voor t' Heylige Sacrament wel vierduysent tortsen. Oock de straten waren met costelyke Outaren, tapyten en schilderyen verciert. Item op alle brugghen, wycken, hoecken vander straten, daar de processie passeerden, stonden alle de crysliedens, soo borghers als walen, met hunne hopmans, ende vendels int volle harnachs met haer gevelde bussen en spicen.

Den 30. deser naer noen, heeft de Rooyde Royde 't Antwerpen aen de munte doen onthooffden eenen Walschen Crysman, die een vrou met haren manne hadde doorschooten, sittende in een schuyte op 't Schelt, maer als den Beul Cosyncken hen onthoofden soude, soo en wilde hy met syn hoofft niet stil sitten, maer wierp hem selven twee of drie mael ter neerder, soo dat den Beul hem vier off vyffmael in syn hoofft hiel, waer door daer groot ramoer quamp onder de Walen, die met hun geweer al bloot stonden om den Beul te doorloopen, maer de Hooplieden stildent, want het ende quamp by den Beuls schult niet dat hy miste.

Item den eersten Juny, t' Sondachs t' savonts, soo syn van Borgerhout naer de Stadt gecomen, sommighe droncke Crysknechten, die dachs te voren affgedanct waren, dese hebben op den steenwech en by de roode Poort

Poort groot ramoer gemackt teghen de wacht, welcke 1567.
waren Walen van Heer Carel de Sone van Graeff Mansvelt, maer de Walen gheen verdrach connende cryghen van dese quaetwillighe dronckaerts, hebben ten lesten in den hoop geschooten ende geslaghen, alsoo datter vyff off ses van de quaetwillighe, ende oock ander goede Borghers, die daer stonden en saghen doot bleven en gequest syn geweest, waer als men seyde dat de Jonghe Carel van Mansvelt met syn eyghen hant eenen onnoselen Borger, die daer stont en sach, terstont doorstack.

Den 4. Juny, begonstmen afftebrecken de Calvinistsche Kercke gestaen inde Wollekens Raem in 't Hoplant by de Stats Vesten, dese Kerck wirdt vercocht aen een igelyck, 't ghene hy van doen hadde, van dese Metzelerye ende Timmeragie tot behooff van de Walsche knechten.

Den 5. Juny, wirt t'Antwerpen een gebot affgelesen, dat niemant hem vervoorden en soude met geweer buyten de Stadt te gaen drincken, ende dat niemant geweer dragen soude achter de dieffcloc, ende dat een igelyc hem t'savonts in huys soude houden, wat ramoer hy hoorde.

Den 13. Juny, begonst men afftebreecken de ronde Walen Kerck op de wapper, by de Cleveniers Hooff op een erve toecomende Aert Gilis. Om desen Tempel te moghen blyven staen hadden de Vleeschhouwers van Borgerhout Madamme veel ghelts geboden, dat sy daer in tusschen Paschen ende Sinxen haer vleesch souden moghen vercoopen, maer het Hooff en woudents haer niet consenteren, om datter gheen memorie van de valsche Sinagoge in de Stadt soude blyven.

Den 15. deser, waren sommighe Vendelen van Walen

1567. in flachoorden, want den Bischop van Atrecht dede Sinte Michiels Sermoen voor Madamma de Parma.

Den 18. deser, syn van Antwerpen vertrocken vier Vendelen Walen naer de Frontieren, maer als dese Walen buyten Sint Joris Poort quamen aen het Clooster ter Siecken, hebben sommighe van dese overlaten dronckaerts grooten overlast in 't voorsz. Clooster gedaen, al om stucken smytende daer sy aen costen, hebben ooc den ouden Prochiaen zeer geslagen en de Nonnen syn door den overlast al gevloden. Den selven dach synder ander twee Vendelen binnen gecomen van Borgerhout, die daer lanck geleghen hadden.

Den 19. Juny, 's nachts ten een ure, is myn Heer van Mansvelt met synen Soone Heere Carel, ende met die Hertsiers van Madamme met noch sommighe Ruyters vuyt Antwerpen getrocken om de oprorighe te achter halen, die dit ter Siecken gedaen hadden.

Den 20. Juny, soo verbranden buyten Amsterdam wel hondert huysen en wel om een tonne gouts Corens van haer selffs vier.

Den 21. Juny 's morghens, syn t' Antwerpen gehanghen twee Borghers die t' Austrueel van de vianden haer hadden laten inschryven ende de Wapens aenghenomen.

Den 22. deser t' sondachs, is Madamme met grooten staet gecomen t' onse Lieve Vrouwen, hoorende de Hoochmisse voor den hooghen Choor, in den Beuck Preekden den Geleerden Bischop van Atrecht in 't Walsch voor Madamme, en was genoemt Heer Franciscus Richardot, maer den Bischop van Cameryck Heer Maximilianus de Berghis hoorden het Sermoen ende droech aen Madamme den Boeck met den peys te cussen onder de Hoochmisse, dat seer solemnelyck was.

Den 23. Juny 't smaendachs, werden op den oever

twee

twee walsche knechten gehangen van 't Hoffs weghen 1567.
die ter siecken den overlast gedaen hadde.

Den 27. Juny, te 's Vrydachs, soo syn binnen onse Lieve Vrouwen Kerck gecomen in 't Canonincks Capittel den Bisschop van Cameryck met twee Comissarissen, den Bisschop van Atrecht, en den Choordeken van Sinter Goelen tot Brussel, gecommandeert van het Consilie van Trenten om te visenteren en reformeren (als Overste des selffs Capittels) naer het Consilie van Trenten dat sy aldaer exhibeerden.

Den 28. Juny t'savonts ten acht uren, isser in de nieu Stadt een groot ramoer geweest onder Schippers en Brouwers Knechten om eenen Luytenant van de Walen, die daer de Borghers overlast dede, waer om Heer Carel Mansvelt dede alle de Walen Crysknechten in de wapenen comen elck onder syn Vendel.

Item op den 2 July, op onse Lieve Vrouwen dach 's morghens, isser van Antwerpen gereden naer Sinte Bernaerts Abdye wel veertig waghens met Volck, ende diesgelyckx oock te water met heuen en andere schepen ooc te voet, singhende onder weghen duytsche Salmen om te hooren Precken Heer Thomas van Thielt, Abdt des selffs Clooster, want dat Volck seyde dat hy Preckte de oprechte Confessie van Ausburch.

Den 3 July, syn t'Antwerpen gecomen twee Ambassaten vuyt Ingelant, den eenen van den Keyser Maximiliaens, den anderen van weghen de Coninghe van Ingelant om seker oorsaken.

Den 5. July, is t'Antwerpen aengecomen een heuee met seven Edelmannen in Vrieslant gevanghen ende gevoort naer Vilvoorden, om dat sy wapens teghen den Coninck van Spaignien hadden aengenomen. Op den selven dach heefft het Hooff van Brussel anderwerff t'Antwerpen in Sinte Michiels Clooster doen meeten

1567. het Nieu Casteel om de quaetwillighe mede te temmen.

Den 12. July t' saterdachs, heeft men ter puyen affgepubliceert van s' Hoffs weghen, dat men sanderdachs Processie gaen soude metten Heylige Sacrament en bidden Godt almachtich, dat onsen Coninck Philips vuyt Spaignien gesont ende met goeden spoet mocht overcomen, ende dat daer en tusschen vuyt Antwerpen vertrecken souden alle die teghen synen Majesteit wapens hadden aengenomen offt rebel geweest hadden.

Den 18. July, t' Saderdachs, is Madame de Parma weder om vuyt Antwerpen te water met de bargie naer Brussel met alle haer Edelen getrocken, waerom dat men seer schoot.

Den 30. is op de groote Merct gehanghen eenen Luyckenaer eenen Smit synde, desen was oock een musichien, ende hadde in Brabant de Kercken helpen affwerpen ende eenen Jonghen doot gesleghen in synen kelder; op den selven dach heefftmen t' Antwerpen van t' Hooffs weghen een gebot affgelesen, dat alle de Mandamenten die Madamme hadde laten publiceren sindert den Meye souden cesseren, tot dat den Coninck Philips in 't Lant quamp.

Den 31. dach July, wirt gepubliceert, dat alle de Sectarissen die vertrocken waren souden weder omme keeren en men soude niemant misdoen tot de comste des Conincx vuyt Spaignien. Maer men seyde doen seer sterck, dat Duc d' Alve op wech was om herwaerts te comen met thien off twaelf dusent Spaigniaerts ende Spaansche Peerden om het Lant in peys en vrede te stellen als vooren.

In 't eynt van Julio, soo is tot Luxenborch seer deerlyck vermoort den Tresorier van Duc d' Alve van synen knaep wesende een Franchois, desen hadde hem

vyff

vyff jaer getrouwelyck gedient, en hadde gestolen veel costelycke juweelen. 1567.

In desen selven tyt werden sommighe schepen gearresteert van Antwerpen, die nochtans bevracht waren hebben moeten ontladen van haer comanschap, ende hebbense moeten toerusten tot behoeff van 's Conincx comste.

In dit selve jaer den 6. Augusty, syn de Stadts Poorten te s'Hertogen Boosche twee daghen gesloten gestaen, ende men heeffter drie en twintigh Borghers gevanghen.

Den 10. Augusty, op Sinte Lauwereys dach, syn tot Antwerpen op 't Schelleken ses Herdoopers gevangen, die alsmen seyde aldaer vergaerden om te preecken, maer die ander bracken achter vuyt, alsoo datter maer dese ses gevanghen en waren, waer aff den eenen was eenen Predicant, d' ander rycke mannen van Rysel t' Antwerpen woonachtich.

Den 12. Augusty snoenens, synder van de Meercaye aftgevaeren vier schoone groote Meerschepen naer Zeelant om den Coninc vuyt Spaignien te verwachten.

Den 13. Augusty, wert weder gestelt in onser Lieven Vrouwen Kerck het oudt Marien Beelt in haaren Choor om den ommeganck te houden.

Den 18. Augusty, heefftmen t' Antwerpen den grooten ommeganck met de Speelwaghens gehouden, maer op Meert en op den oever stonden de duytsche knechten tot dat den ommeganck in was. Op den selven dach heefft Heer Thomas van Thielt, Abt van Sint Bernaert, syn Priesterschap verloochent, en verlatende syn Clooster, heefft met hem genomen veertich hondert guldens en alsoo met eenen hoer van Hollant naer Doesbourgh getrocken in Cleeff, ende daer synde heefft deselve Vrouwe den sesden Septembris openbaerlyck

1567. voor syn Huysvrouwe getrout en aldaer weerlyck en valschelyk geleeft. d' Oorsake hier van seydemen dat was, dat hy met de Geusen en smalle Jonckers het request tegen d' oude religie hadde onderteeckent ende tegen 't selve gepreeckt, waer door Coninck Philips geschreven hadde als dat Madamme alsulcken tot Brussel soude vanghen.

Den 22. Augusty, quamp vuyt Spaignien Duc Fernando d' Alve, een Heer van d' Oorden van 't Gulde Vlies, binnen Brussel ingecomen met vier hondert Peerden ende thien Vendelen Spaigniaerden, ende ginck in 't Hooff by Madame in haer Camer en groete haer, daer by haer waren le Duc d' Aerschot met den Grave van Mansvelt Heeren van den Toyson, met noch anderen Heeren en Edelen, en daer gaff hy Madamme te kennen hoe hy gestelt was Gouverneur van 't gansch Nederlant van haren Broeder.

Den 24. Augusty, is t' Antwerpen ingeblasen de Bamis Meert, en vuytgeseyt dat alle die teghen den Coninck in wapenen geweest hadden hun souden vertrecken.

Den 29. Augusty, heeft den Coninck van Polen Sigismundus met een schoon Victorie meer als hondert dusent Mannen de Moscoviten affgeslaghen.

Op den 8. Septembris, syn sekere Commissarissen gecomen van Brussel gesonden van den Hove tot Sinte Bernaerts in de Abdye (mits dat den Abt syn Prelaetschap hadde gequiteert) om daer van te nemen informatie en om eenen anderen Abt te elegeren.

Den 9 deser, reedt Anthonis Stralen op synen wagen van Antwerpen naer Brussel, alwaer hy van 't Hoffs weghen was ontboden, maer als hy quam door de Luythagen by den ouden Godt wert hy gevanghen van Conte Lodron overste van de twaelf Vendels duytsche knechten

ten binnen Antwerpen liggende, ende voerden hem gevangen van de twee Meulens, staende tusschen Luythaghen en Contich, naer Lier, waer omme alle de gemeynte seer verwondert was, want hy seer bemint was. 1567.

Op den selven dach heefft Conte Lodron knechten vuyt Antwerpen gesonden naer Mercxem op 't Huys van Stralen om dat in te nemen, daer sy groote schade gedaen hebben. Noch op den selven dach heefft Capteyn Lodron met eenen hoop Soldaten ingenomen syn Huys binnen Antwerpen gestaen aen de Kipdorp poort aen de Roose straet.

Den 10. Septembris, syn te Brussel, van weghen Duc d' Alve ende vuyt cracht van syn commissien des Conincx, Conte d' Egmont met den Grave van Horen gevanghen en dese hun geweer affnemen, heefft dat ter eerden gesmeten segende, soude men myn geweer affnemen daer ic in den dienst van onsen Genadigen Keyser Carel den Vyfden soo vromen feyten van Oorloghe gedaen hebbe als voor Grevelingen tegen de Franchoisen. Noch is aldaer gevanghen geweest Monsieur le Beckerzeel alias Kessen Broot.

Den 12. Septembris, t' Saterdachs op Heilige Cruys Avont, wirden op de groote Merct gebroeht ende geworcht vier Herdoepers, die in de vergaderinghe op 't Schelleken gevanghen waren, en verbrant wirden.

Dit waren d'eerste die, naer dat geordonneert was dat men se verdrincken soude, in 't heymelyck op den Stenen en niet in 't openbaer branden en soude: Maer het was met den Coninc soo verre gedissimuleert dat men niemant om het gelooff en soude gedoot hebben die hun bekeeren wilden.

Hier naer wirden de Heeren van Antwerpen naer Brussel ontboden, myn Heer Verheyden binnen ende

He-

1567. gehanghen eenen die te Oustrueel geweest hadde en twee ten eeuwighen op de Galeye gebannen.

Den 9. Octobris, is opgerecht in de Mollekens Raem, daer de Calff Kercke gerafeert lach, een groot houten Root Cruys hebbende dry nagels met Pilatus tytel, dit wirt gedaen van de knechten van Duc Lodron tot spyt van de Calvinisen.

In 't selve jaer van 67. den 15. Octobris, begost men by Antwerpen buyten Croenenborch den gront te soecken om het best het Casteel te maken, waer in een igelyck verwondert was in het groot begryp ende schende de arm lieden principalyc de Hoveniers, ende wat wint Meulens die daer stonden moesten affgebroecken worden, soo dat men als doen pretendeerden met groote macht hoe eer hoe liever het Casteel op te maken, waer aff fondateur was Capiteyn Vitello opperste Veltheer van Duc d' Alve, en die mede waren den Marcgrave van Antwerpen Heer Jan van Immerceel Amtman, Schepenen ende andere Borghers.

Den 16. Octobris, is den Grave van Arenberghe met twee dusent Perden naer Vranckeryck getrocken tot assistentie van den Coninck teghen Condé.

In den selven tyt begerde men rekeninghe van 's Coninex weghen van 't Schou gelt dat ontfanghen was, en wilden de Wycmeesters voor defauten off falianten aenspreke, want elcken Borgher moest voor elcke Schouwe gheven eenen gulden.

Den 24. deser naer noen ontrent dry uren, is Duc Fernando d' Alve van Brussel t' Antwerpen gecomen met vier hondert Peerden, met lancien hebbende blauwe Vanthiens en ooc Haechgeschutten meest met blau levrey, ende Conte Lodron heeft hem ingehaelt ende de twee Vendels waren op de been, want Duc d' Alve met syn Volc logeerden Sint Michiels.

Den

Den 25. derselver, is Duc d'Alve met Conte Lodron, Marcgrave en Amptman gereden naer het Kiel om te besien het geconcipiert Casteel. 1567.

Noch op den selven Saterdach synder t' Antwerpen op de groote Meert twee gehangen, waer aff den eenen t' Sondachs te voren hadde een vrou doot gesteken in den dach by de Vrouwen Broers Clooster, en den anderen hadde helpen de Kercke breecken.

Den 26. deser t' Sondachs, is Duc d' Alve comen hooren de Hoochmisse in de Hoofft Kerke met synen Staet.

Den 27. op Sinte Symon en Judas Avont, heeft men eerst beginnen te graven het Casteel wel met vyf hondert gravers.

Op den selven dach heefft Conte Lodron doen verbieden dat niemant en mocht graven op heylige dagen op de pene van dry stuyvers. Item dat niemant daer mocht comen de gravers beletten op verbeurten van het opperste Cleet.

Den 31. Octobris op Alderheyligen Avont, heefft men tot Antwerpen in onse Lieven Vrouwe Kerck aldereerst gespeelt op de nieuwe Oorgelen, staende aen de zuytsyde voor den ommeganck.

Op den 2. Novembris, is Duc d' Alve gereden met synen Staet in Minnebroers Kercke hoerende den dienst Godts met het Sermoen.

Den 4. deser, is vuyt Antwerpen getrocken myn Heer van Meegem met vier Vendels Hoochduytse en vier Vendels Spaigniaerts vuyt Liere naer t' Shertogenbosch, om te verslaen eenen hoop vuyt gebannen boeven en Calvinisten, die vergadert waren in 't Lant van Geldre: willen alsoo trecken naer Nimwegen om die alsoo intenemen, waer aff men seyde dat Heer Anthonis Bomberghen haeren Capiteyn was met sommighe Peerden.

1567. Den 5. deser, heeft Duc d' Alve bevolen als Gouverneur t' Antwerpen aff te breken de ftats Veften en Blochuysen tuschen de Cronenborch. Baghyne Poort, met de ftats Meuren tot het Schermers Hoff toe om het Casteels wille, en hebben oock sommige Wintmeulens, Houveniers Hoven, Speelhuysen affgebrocken aen den Steenwech van 't Kiel ftaende, al waft datter veel quade roepen waren van de Geusen van Condé in Vranckeryck, nochtans dede hy dit sonder op iemant te passen.

Den 8. deser, heefft Duc d' Alve met de Wet geaccordeert, dat men alle de Dorpen rontom Antwerpen soude schatten alle daghen te contribueren tot behoeff van syn Ruyters en Voetvolck, dat op die Dorpen lach, groote schade doende de lantlieden om dat men se in de Stadt daer mede betalen soude, als sy vuyt de Dorpen vertrocken waren, ende dese schattinghe moeften betalen de gegoyde van den Landen en Dorpen.

Den 12. deser, is t' Antwerpen eerft affgebrocken den ftercken fteenen Torren van Cronenborch, als hy aen het Schelt voor een pael des Heylige Rycx geftaen heefft vier hondert en twee en twintigh jaer; ooc deftrueerden hy het Blockhuys met den nieuwen Watermeulen daer by ftaende.

Den 15. deser, synder op de Meert gehangen twee Beeltftormers, waer van den eenen Cellebroer was geworden tot Machelen, maer verlatende syn habyt, is gecomen t' Antwerpen ende met eenen Borghers Soen gehangen.

Den 16. heeft men t' Antwerpen affgedaen de dobbel gesloten Keysers Croene ende was yser heel vergult, ende diese los mackte van den Torren isser mede affgecomen geweeft, want sy alsoo groot was datter wel twee lieden t' sessens ingeseten souden hebben, en was wel

wel vyf ellen in 't ront groot, dese Croene hadde ge- 1567.
staen op den Toeren wel vier hondert ende twee en twintigh jaer als blyckten by den datum daer op staende.

Item den 18. Novembris, 's morgens te 9. uren geschieden op 't Heeren Huys een groot gewelt, want sommighe bevelslieden van Alberius Conte Lodron ende Hoochduytsche Capiteynen met dry hondert Busgeschuts hebben van alle syden op het nieu Stathuys geloopen dat innemende met gewelt ende besettende, datter niemant op off aff cost gecomen met dat Busgeschut. Maer de Capiteyns syn op 't Stathuys gecomen de Heeren van de Wet gehoude als gevangenen, om dat sy niet consenteren en wilden elcke Crysman ter maent te gheven een goude Croone voor haer teringhe gelyck de Walons te vooren gehadt hadden: Noch hier en boven syn de Capiteyns geloopen te huyse van Heer Heyndrick van Berchem, alsdoen buyten Borgemeester, tot Heer Roeckocx ende Jan de Pape opperste Forier, en hebben daer haerliden teringhe met gewelt vuyt den huyse gehaelt, waer door dat groote murmuratie onder de Borghers gebeurden, die daer met groote hoepen op de Merct vergaderden, maer de Heeren wirden terstont ontslaghen ende de Crysknechten syn op den noen van het Stathuys getrocken.

Den 20. deser, heefft Duc. d'Alve buyten Antwerpen op het Casteel doen oprechten een nieu Galghe ende eenen Kaacke, waer datter twee van de Gravers hebben aengestaen, die malkander met schuppen gestoten hadden.

Den 21. deser, heeft men op 't nieu Casteel de Trommel omgeslagen verbiedende een igelyck, dat niemant hem vervorderen ende soude huysen off Schuren aff

1567. te breken op de galghe, 't sy by daghe oft by nachte.

Den 24. deser, t' smaendachs is t' Antwerpen vergadert geweest den breeden Raet, waer in de wet van wegen Duc d' Alve begeert heeft, vier tonnen gouts om daer mede het nieu begost Casteel, mits soude de rest den Coninck gheven, te volmaken, ende om dat gelt te vinden heeft de Stat geëyscht op de huyshuere den vyfde penninck ende dit soude geduren thien jaren lanck.

Item noch wirt geproponeert te gheven, een stuyver op elck gevogelt als Capoenen, Hasen, Sneppen, Partrysen.

Item noch schattinge op elcken pot van allen cleyn wynen een stuyver, op elcke tonnebiers vyf stuyvers, op elck pont vleesch drie stuyvers, maer hier op heeft den breeden Raet dach genomen om te antwoorden.

Den 27. November heeft den breeden Raet hier op geconsenteert den honderstẽ en thienden van alle eerfgoeden en renthen eens. Item noch den 20. van den heurlieden van de huysen, alsoo verre de huere gheen hondert florynen en bedrog, want die hondert en over verwoenden, moesten oock den tienden gheven gelyck de Proprietaris. Item den Proprietaris moest oock eenen floreyn eersselyck geven van elck hondert floryne, dat elck huys gelde ende die te mogen quyten binnen het eerste jaer teghen sestien, het twede teghen agtien, het derde teghen vierentwintig off soude een eerffgront chys blyven, noeit te moghen quyten.

Item voor 't heurgelt wirt geconsenteert eenen stuyver op 't stuck voorsz. en op 't runt en hamelen vleesch een jaer lanck gedurende, en op alle 't gene voorseyt is.

Den 29. is Duc d'Alve met syn Spaigniaerts van Antwerpen te water naer Brussel getrocken by Madame

me de Parma, als hy al syn schattinghen hadde vercregen. Item in desen tyt moesten de Borghers, die gheen Crysknechten in huys logeren en wilden, alle weken gheven naer hun macht, deen vier, ses, seven stuyvers, diese logeerden moesten haer den heelen couden winter gheven licht en vier. 1567.

Den 4. Decembris op Sinte Bernaert dach Anno 1567. heefft men doen vallen met het vier dat onder het 't schorsel vuytbrande, de muragie van den Toren van Croenenborch als hy buyten gestaen hadde aen de schelde, als eene pale des Heylichs Romschers ycks vierhondert twee en twintig jaren ende was hier gestelt by Ottens den vierden van dien name 't 's Keysers tyden, ende Godevaert metten den Baert Hertoch van Brabant en des Heilige Reycks.

Item op den selven dach, heeft Hugo Knaep van den Boochmaker van den ouden voetboghe, geschoten hondert en twee scheuten in een wit, in 't Cleveniers Hooff, ende dese schoet hy over eenen meur van den Hoff staende in Cleveniers straet syn gemerck nemende op een blayken van een linde, waer door hy groote eer creech.

Den 10. deser, isser tot Ghent groot ramoer geweest, als men justitie doen soude over drie Kerckdieven, datter over haest een stellasie met volck gevallen is, waer door datter veel doot bleven, alsoo datter groot gerucht onder 't volc geschieden, maer de Spaigniaerts in wapenen op de meert staande, meynden dat de Borghers de justitie wilden beletten, hebben sonder genade in den hoep geschoeten, en geslagen, alsoo datter veel syn doot gebleven en gequest.

Den 14. deser, heeft men t'Antwerpen in den Hooft-Kerck eenen generalen afflaet van Roomen vercondicht, om drie daghen Processie te gaen in drie diverse Kerken.

Den

1567. Den 17. deser, synder tot Ghent twee Spagniaerts gehangen geweest en daer naer gevierendeelt met haer hooffden boven op de galgen gestelt, die eerst het ramoer off oproer op de mert gemackt hadden.

Den 19. deser t' 's Vrydachs, heeft men t'Antwerpen Processie gegaen ende devotelyck gebeden voor het Lants welvaren en oock voor Vranckeryk.

Den 13. December, is Madamme van Brussel getrocken naer Lutsenborch, om van daer te reysen naer haer Stadt Parma in Italien, en Duc d'Alve is Gouverneur van het gansch lant gebleven.

Den 8. January Anno 1567. is te Brussel openbaer eenen Spaensche Capteyn met bussen levendig doorschoten om dat hy (soo men seyde) heymelyck verraderye teghen Madamme hadde opgestelt, Duc d'Alve willende oock sommighe Spaengiaerden van Brussel in Vranckeryck trecken, om Condé onderstant te doen, waer aff datter agtien off twintig Soldaten gevangen syn geweest ende twee van dien, dier oorsake aff geweest hadden, op de galleye door graties des Hertochs, gewesen syn.

Den 20. January, doen begosten buyten Antwerpen aen de Keysers Poort te graven een wal off gracht van de nieu veste, streckende tot aen het nieu Casteel seer lanck hoog en wyt, ende de erve die men daer van d'oude veste innaem, seyde men doen, dat men die vuyt geven soude tot recompense ende behoeff van die haer erve onder het Casteel verloren hadden van de Borghers.

Corts daer naer warender t'Antwerpen wel tweehondert van de hoochduytsche Crysknechten die op eenen dach haer roode Borgoinsche Cruycen, die sy achter op haer levry rocxkens droegen afftrocken, seggende, wy en willen gheen levry des Maiesteyts draghen

ghen ende gheen besoldinghe crygen maer water soffen 1567.
daer wy sien dat onsen Captyn Goeden sech om ons
solt maken, maer dit quamp de soldaten seur op, want
sy de cruycen weder moesten opsetten en sy moesten de
rocxkens dobbel van haer soldie betalen:

Op den 24 deser, heefft men te Brussel met trompetten gepubliceert op de hoecken van de straten van Conincx Philips weghen en Duc d'Alve, dat sommighe van de Principaelste Heeren van dese Nederlanden, wesende oock Heeren van den Toyson', tot haren verantwoorde te comen binnen ses weken off ten eeuwighen daghe verbeurt te hebben lyf en goet, die eenigsints wapenen aengenomen hebben teghen den Coninck, als namelyck syn den Prince van Orangien, myn Heer van Hooren, myn Heer van Hoochstraten, den Grave van Egmont, den Marquis van Berghen met nogh dry andere Heeren des Toysons die men niet en wil noemen. Item noch ander Vassalen des Conincx ende smalle Jonckers, als Heer Heyndrick Brederoode Heer van Vianen, Graeff Lodewyck Broeder van de Prince van Orangien, Culenborch, den Grave van den Berghe met myn Heer van Limmel Capteyn van de Vosse Sterten. Item op den selven dach t' savonts ontrent seven uren, is boven de Stad Middelborch in Zeelant een groot vier vuyt den hemel gevallen met eenen grooten donderslach op den Toren ende Kercke van de rycke Abdye, en heefft de heele Kerk verbrant met de groote costelycke Tafel van Schilderye in den hooghen Choor, die gemackt hadde Meester Mabusius Schilder, welck stuck geestimeert was op menich duysent gulden, want daer en was dies gelyck in 't gansch Nederlant niet te vinden, alsdoen verbranden ooc den Toren met de Clocken.

In dese maent is vuyt Vranckeryck gecomen eenen verloren hoop, genoemt de wilde groen Geusen, in

1567. west Vlaenderen by Cales, Honscoten, Duynkerken, &c. en hebben aldaer gedestrueert de Cloosters en Abdyen, ja de Priesters gevanghen ende oor en neus, mannelycheyt affgesnepen, haer hert levendich vuyt den lyve gehaelt in een groot bosch, onder d'Bisdom van Yperen hebben dese wilde groen tirannige Geusen seven Pastors van de Dorpen seer schandich ter doot gebrocht, gravende sommighe van hun levendich in de aerde tot den hooffde toe, en alsoo naer haer hooffden op haer cruyne de kaye schietende als naer een pale, diesgelyc hebben sy oock den Balliou van Vlanderen deerlyc vermoort ende groote schade de Landen gedaen.

Den 5. February, 's Donderdachs snachts hebben t' Antwerpen Hans de Graft en Spelleken als Drossaerden en Roy Roeyden van Brabant acht Borghers van haer bedde gehaelt, diese hebben gevanghen gehouden in den Engel op 't Sant. Diesgelyc hebben sy oock t' 's Vrydachs snachts sommige Walen vuyt het Gasthuys bevonden vervaeren, Sectarissen, Beeltstormers en by de andere gestelt, waerom dat de Heeren van de stat naer Brussel aen Duc d'Alve clachtich syn gevallen, doen heeft den Hertoch bevolen de Rode Roeden, dat sy de gevangenen op den gemeynen steen brengen souden ende met de stadt rechten van Antwerpen ter Vierscharen bedinghen.

Den 8. February t' Sondachs naer noen heeffter eene ouden Man, genoemt Marcus Salegontus Borton, eene Coopman van Armeynen t' Antwerpen gecomen te Minnebroeders in het walsch Sermoen, want als doen preckten den walschen Minnebroeder van Oorliens, die Calvinus discipel hadde geweest, maer siende syn dwalinghe en ketterye heeffi een geheel jaer lanc te Minnebroers noch in Saint Jacobs Kercke gepreeckt,

preeckt, in den principaelsten tyt doen de Calven en- 1567.
de Lutheranen prekende waren, de welcke den Minnebroers met Schrifturen, Consilien, oude Vaders, ja met Calvinus Leere gestraft heefft ende met Luthers, ende met redenen openbaerlyc overwonnen, hoorende dit desen Bortoen heefft den Predicant gedreycht met eenen blooten Pongniaert, staende aen den Preeckstoel roepende in 't walsch, dat hy daer aen looch dat hy preeckten en meynden hem comende van de Preeckstoel te doorsteken, waer door datter groot ramoer quamp in de Kerck onder het volck, die hem vast hielden brenghende hem tot op de groote Mert, daer hy gevanghen wirt en op den Steen gestelt, en men daer naer seyde dat hy simpel was.

Den 9. deser, hebben de Roy Roeden anderwerff alhier snachts noch sommighe Borghers van den bedde gehaelt door d'welcke groote murmuratie quamp onder de gemeynte.

Den 10. vergaderden de Borgemeesters den Breeden Raet, waer dat geproponeert wirt de schattinge der huysen op den vyfde ende thiende penninck te stellen als sy nu ter tyt gehuert waren en niet op den ouden coers off tacx gelyck sy op stats Boeck stonden, hier op hebben sy respyt genomen tot t'sanderdachs. t'Sanderdachs doen hebben sy geantwoort anders niet te willen gheven dan sy te voren ghegeven hadden.

Den 12. February, syn t'Antwerpen brieven gecomen aen de Cooplieden op de Borse, hoe dat den Coninck Philips te Madril selver in persoon hadde doen vanghen, met noch vier Edelen, synen outsten Soen Don Carolo in syn slaepcamer snachts, hem overleverende als gevanghen te bewaren Don Conte de Feria, die oorsake was, als men seyde, dat hy een conspiratie maken wilde tegen synen Vader ende Spaensche Inquisitie.

1567. Den 16 February, t'savonts, is van Loven t'Antwerpen gebracht, in handen van Conte Lodron, den Jonghen Prince Don Fredrico Philippo Grave van Beuren, out ontrent vyftien of sesthien jaer, desen was den Soen van de Prince van Orangien ende hadde lanck alhier gestudeert, maer hy moest in Spaignien by den Coninck volleert syn, ende eer hy van Antwerpen vertrack verbadt hy sommige Duytche Crysknechten aen Lodron, die verwesen souden geweest syn tot de Galghe.

In 't selve jaer van 67. *Stylo Brabantiæ* den 21. February, heeft men een gebot affgelesen ende tot haren, verantworde ingeroepen, om binnen dry weken te comen tot haren verantwoorde op lyff of goet tot Brussel, dese twee en vyftich soo Mannen als Vrouwen te weten, Marcus Peris en Vursula Lopes syn Huysvrouwe, Charles van Bomberghen, Cornelis van Bomberghen met Clementia Schotti syn Huysvrouwe, Jan Carlier met syn Huysvrouwe Isabelle de Cordis, Dochter van Aernout de Cordis van Valencyn, Meester Harman vander Meeren met Ghertruyt van Kessel, Lucas Harly met syn Huysvrouwe, dese is den 21. Apriel 1575. op de Meerbrugghe onthalst geweest en is in vier quarthieren ter Poorten vuytgehangen, Anna Cocquel van Dornick, Jan Harly met syn Huysvrouwe Susanna van Blancklaer, Cornelis Boesyn met Catharina Spruyt syn Huysvrou, Peeter t'Serwouters met Ysabeau du Beey syn Huysvrou, Cornelis Rosseau, Jan van der Noot, Franchois Bischops met Gilette Camby syn Huysvrou, Floris Alewyn, Grand Jan met noch Petit Jan twee gebroeders, Pasquier Fleurquin met Isabeau Jans Dochter syn Huysvrou, Jan de Monstres met Tanneken de Nigegrave de Bruges syn Huysvrouwe, Piere de Sainct Wast met Anna Coenraets syn Huysvrouwe, Ferdinando Bernaio

met

met Anna de Coton syn Huysvrouwe, Mr. Jacob van 1567.
Wesenbeeck, Melchior van Seurck met Madalena de Cordis syn Huysvrouwe, Heyndrick van den Broeck, Gilis de Greve, Lauwereys Ackermans, Thomas van den Geere met Tanneken Lyon syn Huysvrouwe, Vincent Mertens, Piere Bygot met syn Huysvrouwe Johanna Dorck de Tournay? Jan Cale Makelaer, Mr. Jacob Heurkelon Schepen van de Lakenhal alhier met Maria Noblet syn Huysvrouwe, die getrout waren in de Calvinische Kercken binnen Antwerpen.

Den 23. deser, heefft men verloyt den Toeren van de oude Roypoort, die vol ftats coren en buspoeder lach, ende de Lootgieters hadden het vier qualyck bewaert, alsoo dat den Torren van binnen wirt brandende maer sy wirdent in den dach gewaer ende bluftent.

Op den 1 Meert 1567. 's maendachs voor den Vastelavont, heeft men ter Puyen affgelesen en ingeroepen driendertig Borghers met haer Huysvrouwen, die gevloden waren, om te comen tot haren verantwoorde binnen drie weken, op de verbeurte van lyff en goet, want sy teghen den Coninckl ycken Majesteit misdaen hadden, en syn dese naer volgende met naem en toenamie. Mr. Michiel de Huyn *cum uxore*, Jan Daniels *cum uxore*, Marcus Felenberch *cum uxore*, Francoys van Laye *cum uxore*, Meester Segher de Stadts Speelman, Claes Duraetts, Meester Ambrosius de Chardis, Franchois Goddyn *cum uxore*, Peeter de la Croix, Meester Peeter van Aelst. *cum uxore*, Heyndric Alewyn *cum uxore*, Meester Aert Mostenbergher *cum uxore*, Dionysius den Procureur, Meester Cornelis Spirinck Medecyn, Gommaer van Oostenryck *cum uxore*, Steven van Hove *cum uxore*, Ambrosius Huybrechts, Johan Molet, Jan Salinghen *cum uxore*, Lievert de Slachmulder, Henry Rumond, Anthonis Wyn.

1567. Den 2. Meert op den Vastelavont dach, is alhier te schepe gegaen om naer Spaignien te reysen den Jonghen Prince en Grave van Bueren, Soen van den Prince van Orangien: want den Coninck hem ontboden hadde om by hem te blyven, soo is hy met Conte Lodron ende met veel Duytsche Heeren en Captyns geconvoyeert synde met groot Guarde als Hagebohiers en Hellebaerdiers, &c. Naer de werff geaccompaigniert, noch by synde den Soen van den Amtman, die met den Prince naer Spaignien track by de Coninncklycke Majesteit.

Item op den selven Vastelavont t'snachts, heeft de Roy Roeyde van t' Hooffs wegen met de twe Schoutetten van Antwerpen gegaen in de Stadt wel in twintig off dertig huysen halende vierentwintig Borgheren, sommighe met haer Huysvrouwen van haren bedde, die de Kercken hadden helpen affwerpen en berooven, daer onder was Willem Silvius Drucker des Conincks.

Noch synder den selven nacht ooc in ander Steden als Mechelen, Brussel, in Vlanderen als Gent, Brugghe veel Borghers van haer bedde gehaelt, die haer met de Geuserye en Calvinisterye gemoeyt hadden.

Den 5 Meert, syn de voorschreven Heeren weder des's nachts omgegaen soeckende seker rebelleerders ende Sectarissen, maer en hebben gheen thuys gevonden, ende die geloopen of absent waren, daer hebben sy de officiers in 't goet geleyt, niet alleen binnen Antwerpen maer door 't gansch Nederlant.

Den 14. Meert t' sondachs, heeft den Senaet van Antwerpen met de Heeren van 't Capittel geordonneert een generael Processie met het Heilige Sacrament Godt lovende, dat hy den Catolycke Borghers ende de Stadt bewaert hadde, en ter memorie van de Se-

ditio-

ditiose vergaderinghe der Calvinisten op de Meer- 1567.
brugghe, meynende alsdoen al te niet te doen voor haer advys roepende Papen vuyt, of Papen bloet Borghers gelt en goet.

Den 15. deser voor Paesschen, heeft men in onse Lieve Vrouwen Kerck boven d'oxael van den hooghen Choor gestelt het nieu Crusesicx schoonder als voor.

Den 17. Meert, synder op de groote Meert drie Herdoopers levendich verbrant ende was de Vader met twee Soenen.

Den 21. Meert werdender wederom wel dertigh Borghers tot hunnen verantwoorde binnen Antwerpen geroepen ende seventien gevangenen binnen gebrocht van Borgherhout, die t'samen vergadert waren, waer onder sommige waren die vuyt Dornick naergeschreven waren voor rebelle Calvinisten, en waren meest al Walen, die Antwerpen aldereerst brochten in dwalen. In den selven tyt inde Meert werdender nieu Impósten gestelt als hier naer volcht.

Inden eersten het Meerts Bier, dat den Borghers eens t's Jaers plach in te leggen voor halff accyse, moest op de tonne gheven twee stuyvers meer, ende voorts van alle Bieren naer advenant soo buyten als binnen, alsoo ooc de Vleeshouwers, soo van Borgherhout als binnen, moesten van elck Os gheven tweeenveertig stuyvers, van een Koe tweeendertig stuyvers, elck Calf vyf stuyvers, van een Vercken twaelf stuyvers, van eenen Hamel ses stuyvers, van een Lam drie stuyvers, van eenen Cappoen een halve stuyver, van eenen Hase een stuyver, en diesgelyc van terwe ende ander graen behalven Coren, dus ginck de Neeringhe binnen Antwerpen al verloren.

In 't eynde van de Meert, hevet seer sel beginnen

1567. te Vriesen ende Sneeuwen tot agt off twaelff daghen in April, soo dat by Mans gedencken noyt gesien en was soo cout soo spaey op d' Jaer te vriesen.

In 't beghinsel van April voor Paesschen, heefft men in veel Steden van Vlaenderen, Hollant, Zeelant, ende Brabant, als te Valencyn, Yperen, Ghent, Brussel, Mechelen, Antwerpen &c. groote Justitie gedaen over de oproerighe Calvinisten, Beeltstormers, Kerckdieven en die eenich bevel gehadt hadden in de Mertinistsche Consistorie, off eenighe juweelen om hun valsche Kercke te hueren gegeven hadden.

Den 3. April, t' Saterdachs naer halff Vasten, wirt tot Ghent eenen Prochiaen levendich verbrant, ende eerst van den Bischop ontwyt, om dat hy ketterye syn gemeynte daer by op een Dorp gepreeckt hadde, en daer by noch volhert bleeff tot in doot ende obstinaet.

Den 8. April, wirden tot Brüssel dry oude Mannen, seer rycke treffelycke Borghers van Ghent, onthoofft, ende vier vuyt Vlaenderen gehangen, daer veel gelts voor geboden wirt hadden sy het lyff moghen behouden, maer Duc d' Alve en wilden gheen gelt maer Justitie doen over de rebellen.

Den 15. deser snachts syn de twee Roy Roeyen Spelleken en Hans de Greve, als Drossaert van Brabant, gecomen binnen Antwerpen ende syn snacht in de principaelste Herberghe gegaen soeckende seker Capteyn, die men seyde in 't heymelyck volck teghen den Majesteit aentenemen.

t' Sanderdachs sach men binnen Antwerpen slaen de Trommels tot dienst van onsen Coninck, ende men betaeldense op 't hoecxken van de Marckgravestraet in de langhe Nieustraet.

1568. Anno 1568. *Stylo Brabantiæ* den 19. April, wast dat

dat men van Liere naer Mechelen de Spaigniaerden vertrecken ſach, maer door andere quade roepen die daer quamen vertrocken ſy naer Namen. 1568.

Dachs daer naer hebben de Sectariſſen ſtoutelyc ſtaen Preecken op 't Scelt in twee Heuyen tegen over Ouſtrueel, waerom datter van den Staet een wacht geleyt wirt t' ſcherp om te ſien van wat Schepen dit waren.

Den 16. April Anno voorſchreven t' 's maendachs naer beloocken Paeſſchen, ſyn van Antwerpen vertrocken vier Vendels Hoochduytſche Knechten van 't Regement van Conte Lodron naer 't Hertoghen-Boſch, waer van Captyn was Conte Jeronimo, Lodrons Broeder, om ſommich ramoers wille, dat daer geweeſt hadde onder de Borghers ende Spaigniaerts, ende men ſeyde dat de Voſcheſterten Geuſen een Stadt op de Maſe in hadden, geheeten Ruremonde. Op den ſelven dach heefft Conte Lodron t'Antwerpen doen voeren vuyt den Stats Eeckhooff wel vyftigh ſtucken munitien, ſoo yſeren als metalen groote Buſſen op het Nieu Caſteel van Antwerpen met ſommighe tonnen Buspoeder met yſere bollen.

Den 27. deſer, op Sint Joris dach, is t'Antwerpen gehangen geweeſt eenen Palſenier, die tot Antwerpen Crysman geweeſt hadde, maer verlatende ſyn Vendelis tot Ouſtrueel geloopen by de quaetwillige, daer deſen in de Batalie wel agtien wonden gecreghen hadde van het Conincx Volck, hem voor doot achtende hadden ganſch geſpolieert. Maer naermaels ſiende dat hem t' ſyns niemant meer aen en trock, is hy 't noch levendich ontcomen tot op de Meerbrugghe by de ſeditieuſe Geuſen, ende heeft hem ſelven gecurreert tot aen der rouven, ſonder eenighe ſalve off cruyden alleen met ſchoen doeken ende woorden, als het blyckelyck in ſyn belyt was.

Den 28. April, heeft Conte Lodron op Sinte Marcus

1568. cus dach doen voeren alle de munitie van Oorloghe t'Antwerpen vuyt het Nieu Casteel naer het Nieu Stadthuys, ende den selven dach heefft hy selver eenen Borgher gevanghen ontrent de Peerde Merct, ende by hem doen leyden op het Casteel in de gevangenisse daer hy hem dede pynighen.

Noch op den selven dach heefft men een mandement ter Puyen affgeroepen, dat niemant hem vervorderen en soude ander Heeren te dienen dan onsen Gouverneur Duc d'Alve, ende dat niemant voor daen eenighe nieu dinghen versieren off vuytstroyen en soude op de Pene van geesselinghe, want een igelyc doen sonc gelyck hy gebeckt was.

Den 29. April, heefft eenen Spaensche Predicaer de eerste Misse gelesen op het Nieu Casteel in de Nieu Cappelle. In desen tyt was myn Heer van Arenberch met syn Huysvrouwe binnen Antwerpen gecomen, want hy in Vranckeryck geweest hadde met syn bende tot assistentie des Conincx ende moest terstont trecken naer Vrieslant, want daer vergaderinge lach van de wilde Geusen ontrent Groeninghen, daer desen Edelen Heer verslagen wirt.

Item den 2. Mey, synder vuyt Antwerpen getrocken twee Vendelen Hoochduytsche Knechten op het Nieu Casteel om dat te bewaren, ende syn daer vast op gebleven, maer de oude Cleercoopers en Borghers van de Stadt moesten haren Bedden, Sargien ende Huysraet gheven.

Den 9. Mey, geschiedender een leelycke ende deerlyck feyt van de Duytsche wacht, die op 't Schelt de wacht hielden, alsoo quamper een schuyt over vuyt Vlaenderen met veel volckx, ende een Schotsman die daer in de schuyt was, ende wirt van de wacht overhust doot geschoten, soo dat de schuyt omsloech met

allen

allen het volck door de vervaertheyt van 't schieten, 1568.
door dit ramoer waren alle duytsche wakers van het Casteel op de been.

Den 18. Mey, wirden t'Antwerpen van 't Hooffs weghen ingeropen wel hondert mannen en vrouwen die fugetyff waren van de Geuserye, dat sy hun souden comen purgeren op verbeurthen van lyff en goet.

Den 22. Mey, t'Saterdachs ten tien uren voor noene, heeft eenen Spaenschen Predicaer Misse gelesen buyten Antwerpen op het Nieu Casteel ende aldaer gewyt den eersten fondeersteen, den welcken alsdoen terstont geleyt is aen de Zuytsyde van 't selve Casteel van eenen Spaensche Edelman, en voors daer op begonst te funderen de muragie rontsom het Casteel, d'welck seer qualyck om doen was door de driffachtighen ende waterachtigen gront van het Schelt.

Den 28. Mey, isser ontrent Mechelen eenen Engelschen Prister ende Doctor in de Godtheyt vermoort, van Loven comende te voet, lesende syn getyden, van vier straetschynders.

Den 29. deser, is t'Antwerpen op de groote Meert eenen straetschynder ende dief levendich verbrant.

Den 30. Mey, ontrent den avont isser een groot onweer geweest van donder en blixem alsoo datter van den donder eenen Schippers knecht op Schelt is doot geslaghen geweest.

In 't beginsel van Juny, is t'Antwerpen gecomen eenen swarten vetten Os, lanck ses ellen, hoech seven voeten, wegende levendich sevenentwintig hondert pont, desen sach men om eenen halven stuyver by de Vrouwen Broers.

Item daer naer, op eenen dynsdach voor Sinxen, ende naer den Brusselschen ommeganck, heefft Duc d'Alve vuyt den naem van Coninck Philips doen onthalsen

1568. openbaerlyk te Brussel seventien Edelen, die teghen den Coninck rebelle geweest hadden, ende waren dese Persoonen: Gysbrecht van Batenborch, Dierick van Batenborch gebroders; Piere d'Angelot die vier slaghen van den Beul hadde eer syn hooft aff was, Lowys Devinde Tresorier des Conincx tot Ghent, Lowys Cancelier van Cameryck, Harman Galtra, Philips van Wingels, Jehan le Bloys Tourlon, Bartholomeus Piementois, Constantyn Bruynseels, Leyn Pettier van Cameryck Soldaet van Maltha, Jehan Reymaer, Aertus Blandechom den Camerlinck de Brederode, Pierre & Philips Frerers Gentilhommes, Jeham Expedan.

Item op den selven dach, heefft men t'Antwerpen op de groote Merct verbrant twee Herdoopers die haer valsheyt niet affgaen en wilden.

Den 2 Juny, heefft Duc d'Alve tot Brussel noch doen onthooffden drie Edelmans des Conincks, Monsieur de Villeers, Monsieur de Die van Namen, Quyntyn Bevort d'Enghien. Op den selven dach is tot Mechelen eenen Sectaris levendich gebrant, genoemt Lepeleer, om dat hy de valsche Secte weder aenveert hadde, die hy eens verlaten hadde.

Den 4 Juny, heeft Duc d'Alve tot Brussel doen affbreken het Schoen Huys van myn Heer van Culenborch, om dat hy met de Geusen onderteeckent hadde, en aldaer d'eerste confederatie of 't verbont met malkanderen gemackt ende die onderteeckent, daerom heeft hy dat Paleys in den gront doen raseren, ende op de plaetse doen stellen een steenen Pilaer, daer op staende eenen viercanten steen, daer in gehouden was, totter eeuwigher memorie, in vier derhande talen dese naervolghende woorden. Regerende Philips de twede Coninck van Spaignien, in dese syn Eerff Nederlanden ende synde aldaer syn Gouverneur Don Fernando Al-

vares

vares van Toledo Hertoch van Alve, is gedecreteert 1568.
geweest dat Huys ende Hooff onlancx van Floris van Pallant Grave van Cuylenborch, entelycken affgeworpen en geslicht soude werden, tot gedenckenisse ende abominatie van der bevestinghe ende ratificatie der afgrysselycker conjuratie en verbontenisse, aldaer gehouden tegen de Religie, Heylige Roomsche Kercke, syne Conincklyke Majesteit en der voorsz. Landen in 't jaer 1568. den 28. Mey.

Noch op den selven dach, heeft Duc d'Alve van het slot van Ghent doen comen tot Brussel myn Heer van Hoorne, met den Grave van Egmont Heeren van de Oorden, geaccompaignieert met tien Vendels Spaensche Voetknechten en vierhondert Peerden, ende hebbense aldaer gevanghen geset op de groote Meert op het Broothuys, ende Spaigniaerts hebben de groote Meert met het Stadthuys ingenomen, ende hebben het Schavot der Justien reet gemackt teghen t'sanderdachs 's morghens, becleende dat rontsom met sweert lanck hanghende laken; Item noch den selven dach 't savonts is dese Copie autentyc van de sententie criminele gepronuntieert, Present Monsieur Barlemont met den Hertoghe van Aerschot beyde Heeren van de Oorden, in presentie van de Grave van Egmont, ende myn Heer van Hooren &c. In deser manieren.

Aengesien dat door de excellentie van de Hertoghe d'Alva, Marcgrave de Coria, Stadhouder, Gouverneur ende Capteyn Generael voor den Coninck onsen genadighen Heere, ende van de Staten van de Nederlanden het Crimineel Proces tusschen den Procureur Generael van syne Majesteit, Heysschere ter eenre, en de Grave l'Amorael van Egmont Prince van Gavre, gevanghen en verweerder ter ander syde gesien de Informatie gedaen by den selven voorsz. Generael Procureur, met alle ty-

1568. telen, geschriften en instrumenten door hem vuyt gegeven, ende de belydinghe van den voorsz. gevangenen met syn bescherminghe, instrumenten ende geschriften door syn parthye voortgebrocht tot synder ontlastinghe, gesien oock de fouten ende verhael van den voorsz. Processe, hebbende gecommitteert en misdaen den voorsz. Grave tegen synen Majesteyt favoriserende ende synde een van de complicien van de grouwelycke sweeringhe van den Prince van Orangien en van meer andere Heeren van de Staten, hebben ooc den voorsz. verbonden genomen onder syn beschermingh ende bewarenisse de Edele Heeren vereenicht ende gecompromitteert ende de quade offitien die hy gemackt heeft in syn Gouvernement van Vlanderen, ten regarde van der Conservatie van ons heylige Catolyck gelove, ende behoedinghe der selver ende van de oproerighe Sectarisen en rebellen der Roomsche Catolycke Kercke ende synen Majesteit van Spangie. Ende ooc gesien al datter verhaelt is in den voorsz. Processe syn Excellentie wel rypelyck beraden met den residerende raet, hem ghegheven tot approbatie van den voorschreve Procureur General syn conclusie, hier om soo declareerde hy hem misdaen teghen syne Majesteit ende gerebelleert, ende dat den voorsz. Grave soude met het sweert geexecuteert worden, ende syn hooft gestelt in gemeyne plaetse, wel hooge, op dat het overal wel gesien mocht worden, ende dat men 't aldaer soude laten totter tyt ende wylen dat men het anders geordonneert soude hebben door syn Excellentie, en dat tot castyinghe ende exemple van dat misdaet ende voornemen van den voorsz. Grave van Egmont: gebiedende seer scherpelyck dat hem niemant en vervoordere 't selve van daer te verweeren, op pene van den Lyve: ende tot Confiscatien voor de Cameren van syne Majesteit alle goederen roerende

rende ende onroerende, rechten ende actien, erven en 1568.
gronden van welcke sorte off qualiteyt ende in wat plaetsen die syn mogen off gevonden sullen worden, d'welck pronuntieert heeft geweest door syn weerdicheit tot Brussel *den 4 Juny Anno* 1568. *Onderteeckent ende Onderschreven by den Hertoghen van Alve, ende daer naer geseet ende gelesen in den Rade in syn Presentie, door den Secretaris.*

Prats.

t' Sanderdachs den 5. Juny op den noen, heeft Duc d'Alve van 's Conincx weghen, naem, ende bevel, opentlyck tot Brussel op de groote Meert voor 't Broothuys doen onthalsen [door Spelleken den Provosts des Hooffs sittende op den Grave van Hoorens Wittehackeny als Rechter] myn Heere d'Egmont aen hebbende eenen royen dammasten tabaert met eenen hoet vol pluymen ende onder synen hoet een witte servette, welcke Egmont op de stallagie comende al met sweert laken behangen en daer op staende een crucefixs met twee berrende wasche keersen, liggende oock twee lakene cussens ende op elcke syde van de stellagie staende eenen hoogen stack, dus heeft den Prince voorsz synen hoet affgedaen, leggende dien by het Cruys, het welck hy nemende hevet gecust, en synen mantel affdoende heeft op een van de cussens geknielt en syn leste oratie gedaen hebbende tot Godt Almachtig, metten Bischop van Yperen synen Bichtvader Heer Doctor Martinus Riethoven, doen heeft hy de servette selver over syn ooghen getrocken, alsoo onversackt den Scherprechters van Brussel slach verwachtende, die doen eerst van onder de stallagie op quamp en is alsoo deser werelt overleden ende gescheyden.

Dese Justitie aldus nu volbracht synde, hebben de twee van de Spaensche Heeren die met Egmont op 't

1568. Schavot gecomen waren, het doot Lichaem omgekeert, affgegaen ſynde den Scherprechter, naer dat hy alleenlyck den ſlach gegeven hadde, ende hebbent geleyt op de ſtellagie onder het ſwert laken cleet.

Daer naer is oock opgecomen myn Heer van Horen, aen hebbende eenen ſweerten mantel, deſe vraegden aen de ſelve Spaenſche Heeren, die oock met hem opquamen, of Conte d'Egmont gepaſſeert was, hebben geantwoort dat waer was, ſoo heeft hy hem nochtans doot willen ſien, ende hem latende ſien, heeft ooc ſyn oratie gedaen aen Godt Almachtich, met den Prochiaen van Cappellen ſynen Bichtvader, ende hem ſelven ontcleedende, heeft vromelyck gaen knielen als een vroem onverſacht Captyn heeft ooc den ſelven ſlach verwacht, ende beyde haer hooffden ſyn op de voorſz. ſtaken geſtelt tot den avont, maer Lichamen bedeckt op de ſtellagie onder het ſweert laken, ende naermaels ſyn ſy eerlyck begraven in haer Heerlyckheden als Heeren van 't gulden Vlies.

Om deſe Juſtitie niet te beletten, ſtonder wel twintig Vendelen Knechten op de Meert, ende de ſtraten rontſom waren beſet met Spaigniaerts, ende de Borghers was bevolen op lyffen goet, dat elck in ſyn huys ſoude blyven met beſloten deuren tot dat die Juſtitie volbracht ware, want de Poorten van de Stat ooc ſoo langhe toe bleven tot naer den middach.

Noch op den ſelven t' ſaterdachs en was Sinxen avont, ſyn t'Antwerpen twee Engelſchen op de meert onthooft, die met ſubtylheyt een contor meynden te berooven ende den caſſier vermoorden.

Den 8. Juny 's dyndachs in de Sinxen daghen, heeft Conte Lodron buyten Antwerpen aen de nieu Baghyne Poort van houten, op den noen, willen doen hanghen drie rycke Poorters kinders van Antwerpen, om dat ſy

dachs

dachs te voeren t'savonts waren over de nieu Vesten 1568.
in de stad gecomen, met consent nochtans van de Schiltwacht, naer de Poort Clock, waerom dat daer groot ramoer onder de gemeynte was vresende eenen oploep, alsoo dat men op sommige plaetsen de deuren toesmeet doemense ter doot leyde, maer sommighe Cooplieden, Nacien en goede Jouffren als myn Vrouwe Amptmans, Jouffrou Pinelle met oock de ouders van de voorschreeve Jonghers ende de gansche gemeynte verbadense aen Conte Lodron om dat het feyt onnoselyck geschiet was. Maer van vreesen sterffer een aff in syn Vaders Huys op den selven dach.

Den 26. deser t'Saterdachs, is op de groote Meert gehanghen geweest eenen Droochscheerder die op de Meer geweest hadde teghen den Coninck in wapenen, en hadde den Prince van Orangien een sinckroer op syn borst gestelt willende hem doorschieten.

Den 27. ontrent den Avont, is Duc d'Alve Goeverneur van het gansch Neerlant binnen Antwerpen gecomen van Brussel met syn Garnisoen, sterck wel drie hondert Peerden, ende vuyt Antwerpen syn hem alle de Capteyns te gemoet gereden.

Den 28. is tot Brussel op de Meert eenen geraybrackt, die men op leyde dat hy de stad van Saint Thomas verraden soude hebben, en Duc d' Alve doorschoten, dese hebbende drie en dertich slaghen heeft noch twee uren geleeft met gebrocken leden, en daer naer noch aght slaghen cryghende is miserabelyck gestorven.

Den 30. is Duc d' Alve weder van Antwerpen naer t'Shertogenbosch getrocken om alsoo te trecken naer Vuytrecht en voorts naer Groeninghen om de Gheuzte verstooren, want Graeff Lodewyck, Broeder van

1568. den Prince van Orangien was haren Capiteyn, maer Duc d'Alve hadde voor Capteyns den Grave van Meghen, en Capityn Vitelly, dese waren oock de opperste Veltheeren.

Den 10. July, is op de groote Mert gerecht geweest eenen Cleermaker out seventich jaren, desen hadde laten predicatie houden naer het gebodt des Conincx in synen kelder: noch wirt gerecht eenen Boer van Eeckeren, desen hadde vermoort eenen Schepen van 't Dorp: Item noch wirter eenen Borduurwerker verbrant, die syn valsche opinie niet en wilde affgaen.

Den 15. deser, op 't scheyden der Apostelen dach, heefft Heer Marien de Cuyper Suffragaen van Cameryck t' Antwerpen geconsacreet ende herwyt onse Lieve Vrouwe Kerchooff met groote solemniteyt, stellende daer op vyf grote houte cruycen, en naer de wydinge smorghens heefft gepreeckt op 't groot Kerckhoff Heer Sebastiaen. de opper Prochiaen van de Kercke aldaer, in presentie van den Wybischop, Choordeecken, Canoniken met de geheele wet der stad en ontallycke menichte van Borghers.

Den 19. heefft Conte Lodron op de Meert doen rechten twee Crysknechten, die op 't Casteel gevochten hadden.

Den 20 's Dynsdachs is t' Antwerpen van Duc d'Alve vuyt Vrieslant tydinghe gecomen, hoe dat de Gheusen vertrocken waren vuyt Damme ende vuyt 's Conincx Lant, waerom men dede luyden seer dicmael de Clocke ende men soncker de Misse van den Heyligen Geest in 't musyck, present den geheelen magistraet.

Den 21. July op Saint Marien Magdalena 's dach heefft Duc d'Alve met vyf hondert Spaigniaerts verslaghen

flaghen wel ſeven duyſent Calviniſten, die gevloden 1568.
waren van Damme naer Emden in Vrieſlant.

In dit jaer van 68, hevet ſoo vruchtbarich geweeſt in geheel Nederlant, door (Godt heb lof) van coren terwe, geerſt, haver en hoy, dat men eenen voyer hoeys cocht voor ſeven gulden, daer ment t'ſiaers te voren gecocht hadde om twintich gulden, alſoo dat by mans gedencken noeit meer gewaſſen en was, want men ſeyde tot Valencyn op eenen dach ingecomen waren ſes hondert waghens met hoy ſonder noch ander Poorten.

Den 24 July, is in Spaignien te Madril overleden Don Carlo, outſten Soen van Coninck Philips die van droeffheyt geſtorven was om dat ſyn Vader hem als gevanghen hadde doen houden, de ſake waerom moet verholen blyven, oft het ſoude coſten mans lyven.

Den 3. Auguſty, 's Dyſdachs en heefft men niet moghen wercken off winckels opendoen voor naer den noen, om dat men hielde eenen generael Proceſſie, van den Heylige Sacramente met veel keerſen, den Choor Deken Rogier de Taxis droech 't Heylige Sacrament, en Conte Lodron met alle ſyn Vendrichs, Hoeplieden, ende Edelen met veel devote Borghers met waſſen keerſen, ter oorſaken van de victorieuſe ſucces dat Godt Almachtich op Maria Magdalenen dach verleent hadde aen onſen Coninck Philips ende Duc d' Alve by Groeningen.

Den 4. Auguſty, heefft Heer Jacob Henckxthoven, als opper Capiteyn ende Provoſt Generael van het Caſteel, voor het ſelve doen hanghen eenen arbeyder die daer aen gegraven hadde om dat hy eenen doot geſlaghen hadde, ende de Kercken tot Ghent hadde helpen deſtrueren, die was ſyn eerſte Juſtitie op het Caſteel gedaen.

1568. Den 6. Augusty, is t' Antwerpen gegeesselt eenen slyckvoerder op syn slyckkerre sittende met cosynken den Beul ende synen knaep aen de Ingelsche borse ende voor het Stathuys, om dat hy 's Dynsdachs, als men de Processie hielt, met syn slyckkerre voorby het Heylige Sacrament ryden wilde met gewelt, niet achtende wat hem de wet verbode, waerom hy noch acht jaren vuyt het Marckgraefffschap op de galeye wirt gebannen.

In dese maent heefft Heer Frans Doncker Canoninck en Scholaster met twee Schepenen van de wet, als Heer Houtkappel ende Heer Merthen van Ranst, ontboden alle de Schoelmeesters ende Schoelvrouwen die examinerende, wat sy de Kinders geleert hadden in den Geusen-tyt, ende hebben de Meesters al afgestelt van haer leeren om dat sy de Kinders geleert hadde de Luytersche Catechismus en andere Geuse Psalmen leeren singhen in haer Scholen, ooc om dat sy met haer Kinders ter valscher predicatien gegaen hadden, waerom den derden Augusty ter Puyen syn affgeroepen t' haren verantwoorde dese naer volgende Schoelmeesters ende Schoelvrouwen: Cornelis Hulsemans, Lauwereys Alleyns, Vincent de la Roye, Jacquens de Vois, Peeter Ullens, Jaspar Sleckenborch, Willem Migheem, Michiel Huynen, Davit de Corcellis Tack, Jacob Petrins, Jan van Hemert, Sebastiaen Cuypers, Jan Dra, Franchois Vermers, Aernoldus Hesius, Jan van den Brande, Peeter Deys, Jan Peeters, Govaert Hamels, Bastiaen de Gordis: De Vrouwen waren Anna Vermeurs, Anna Masys, Anna Thesius, Mechtele Gielis, Maeyken Smits, Adriana Splyters, Jacomynthien Chandron, Chatarina Leewaerts, Margarita van Lare, Catharina Vermeyen, Anna Cuypers, Archana Pheleps, ende Elisabet van Dist.

Den

Den 14. Augusty, t' Saterdachs is t' Antwerpen op de groote Mert eenen Schoenlapper, wesende eenen Geusen Predicant, verbrant, om dat hy op synen solder gepreeckt hadde en in syn valsche opinie persisteerde tot der doot. 1568.

Den 19. Augusty, arresteerde men alle de wagens binnen en buyten Antwerpen, ende dat door sekere quade roepen, want men seyde dat den Prince van Orangien comen soude tot synen verantwoorde met groote menichten van Ruyteren ende Knechten, waer door Duc d' Alve synen Leger ginck slaen by Mastricht.

Den 26. deser syn van Antwerpen getrocken de ses Vaendelen Hoochduytsche Crysknechten, waer mede wel veertich soo vrouwen als meyskens syn getrocken naer t' Shertogenbosch, ende soo naer Duc d' Alve, noch op den selven dach syn gecomen vuyt Hollant veertien Schepen voor Antwerpen met vier hondert arme beroyde jonge spaensche Soldaeten liggende op 't Schelt aen het Kiel.

Dese syn op 't nieu Casteel geleyt tot nieu Garnisoen, want sy en hadden noch cous noch schoen.

In de selve maent hebben de Commissarissen van Spaignien t' Antwerpen doen confiskeren ende vercoopen alle de goeden van de Calvinisten, en ander Sectarissen, ende die eenighe wapens teghen den Coninck hadden aengenomen.

Den 1. Septembris, werden de vier Vendels beroyde Spaigniaerts geleyt op het nieu Casteel van Antwerpen, die tot dien tyt gelegen hadden tot Berchem, in de Lye &c. grooten overlast doende.

Op den selven dach 's Woensdachs, heeft eerst Heer Sebastiaen opper Prochiaen en Canoninck van Antwerpen in onse Lieve Vrouwen Kercke geleert openbaerlyck in de Liberye den eersten Brieff van Sinte Pau-

1568. wels totten Corinthien ende hadde voor d' eerste veel volcx.

Den 3. Septembris, syn binnen Antwerpen gecomen tegen den avont ses Vendelen Walsche Kryskniechten vuyt Bergenhenegouwe, die over 't Veer gelogeert ende gelegen hadden, haren Capteyn was Monsieur de Reus.

Den 5. deser t' Saterdachs, is t' Antwerpen op de groote Meert onthalst geweest, Meester Anthonis de Schermere om dat hy op de Meer wapenen hadde genomen teghen den Coninck: desen hadde gevanghen geweest een jaer en dry weken ende wirt te Predicheeren gegraven, om dat hy in 't Catolyck geloof storff.

Den 16. deser heeft men 'smorghens t' onse Lieve Vrouwen geluyt de groote Clock over Don Carlo Sone van den Coninck van Spaignien.

Op den selven dach heefft eenen Schoelmeester een Amende gedaen op het Stadthuys, in 't Collegie ende in onse Lieve Vrouwen Kercke, in het Canonincks Capittel, in Lynen en bervoets, om dat hy de Commissarissen van de Schoelmeesters te naer hadde gesprocken, hy hadde oock een wasche kersche in syn hant.

Den 19. hebbender sommighe van de Walsche Soldaten gecomen te Cruybeke in Vlaenderen in een Bruylooft etende ende drinckende haer sad ende daer en boven groot gewelt doende, want sy streecken het bruylooft gelt, waerom de huyslieden de Clocke trocken ende hebbender veel van dese overlasten gequets, gedoot en gevangen, &c. Item op den selven dach ende daer te vooren isser menich ramoer geweest alhier binnen de stad van de Walsche Soldaten ende Borghers doende die grooten overlast; want sy smeten de

de sloten open van de kisten, stelende dat sy wilden, 1568.
en als de Borgers daer teghen seyden sloeghen sy hun ten huyse vuyt, schoeffierden de meyskens, jonge dochters, ja de gehoude vrouwen in spyt van de mans.

Desgelycx isser ooc dagelykx grooten twist onder de spaensche Soldaten geweest, ende de walsche op het Casteel ende in de stadt vechtende teghen malkanderen lyff om lyff, soo datter veel doot bleven aen beyde syden ende gequest, waer door men dede omslaen de trommel anderwerf, ooc derde werf, gebiedende wel scherpelyck dat niemant en mocht malkanderen misdoen of geweer trecken op de galge.

Den 21. Septembris, op Sinte Matheus dach, heeft men gehouden een Processie, biddende God Almachtich, dat Duc d' Alve vuyt den naem des Conincx victorie mochte cryghen tegen den Prince van Orangien ende de gebannen Gheusen ende vianden des Conincx, want den roep ginck doen seer, als dat Duc d' Alve haer corts stryt leveren soude aen de Mase boven Ceulen, daer beyde de Leghers niet verre van een en laghen. Hier om heeft Duc d' Alve doen schatten alle de Abdyen ende Capittelen van Luyck, Brabant, Vlaenderen, &c. om elck op te brenghen naer haer macht seker taxe van rogghen en terwen meel, hoy, haver, &c. naer synen Legher, en heeft ooc tot Antwerpen doen maken een menichte van houten ramen, ende tot Mechelen groote schuyten, ende menichten van minckysers om alle syn vyanden te krincken. Noch op den selven dach als voor naer noen, isser op de Meert, in de stadt ende voor het Casteel, groote beroerte geweest onder de walsche Spaigniaerts en Borghers; alsoo dat de Walen in den claren dach hebben de Borghers met gewelt hun mantels affgenomen:

men:

1568. men, ende hebben oock seer tegen de Spaigniaerts gevochten, waer aff datter sommighe van Monseur de Reus gevanghen syn.

Den 22. t'savonts te Loofftyt, heeft Capteyn de Reus op de groote Meert doen hangen eenen walschen Crysman out wel vyftich jaren, om dat hy daer te voren overlast gedaen hadde in de Pau op de Meert tot Jan de Moer synen Broeder, willende oock doorsteken syn eygen Moeder door den dranck.

Den 24 Septembris, heefft den Provost Spellcken tot Vilvoorden op de Meert openbaer doen onthalsen Heer van Berkerzeel, Secretaris van den Prince van Orangien, diesgelyck ooc Heer Anthonis Stralen, dessen wirt onthalst, sittende in eenen setel om het flerecyns wille, van Hans Gilleyns Soone van den Scherprechter geweest tot Antwerpen drie en dertich jaren, desen Jonker Stralen hadde soo langhen tyt de stadt van Antwerpen gedient, als Borgemeester, Schepen, ende nu ter tyt noch Rentmeester der voorschreeve stadt was, maer moest sterven, soo men seyde, om dat hy tot Merxen gehouden hadde, als Pastor, eenen valschen Predicant tegen 't consent van de geestelyckheyt ende 't Hof van Brussel in den troubelen tyt, oock hadde hy Luytenant geweest van den Prince van Orangien in den troubelen tyt. Noch op den selven tyt heeft Capteyn de Reus op de groote Meert alhier doen hanghen noch eenen walschen Crysman de grooten overlast gedaen hadde ende ooc cappen gestolen.

Den 25. deser t'Saterdachs, heeft den Marcgrave op de Meert levendich doen verbranden eenen silver Smit, synde eenen Beeltstormer, ende hadde eerst open helpen smyten Sint Joris Kercke, hy hadde oock Capteyn voorder geweest op de Meere, desen bleef ende stierff

ſtierff in ſyn valſche opinie, anders ſoude hy gehangen hebben. In de ſelve maent ſoo wirdt gepubliceert wel ſcherpelyck, dat niemant nieu tydingen en mocht voortſegghen noch leughenen van den Prince van Orangien of van Duc d' Alve, men ſetten als doen oock Heeren vander ſtadt aen elcke Poorten hebbende eenen Clerck teeckende de namen van die vuyter ſtad ginghen en inquamen ende waer ſy logeerden 1568.

In dit ſelve jaer 1568. den tweede Octobris, is op de Meert gehangen eenen Lazarus, ſynde eenen ſtraetſcheynder, die de buyten lieden handen en voeten by nachte gebonden hadde.

Den 4. Octobris in den dageraet op Sinte Franciſcus dach, is den Prince van Orangien met ſynen geheelen leger over de Maſe gecomen te Stockum by Tongeren ſeer ſtil ende behendich, ſoo dat men in Duc d' Alves Legher niet gewaer en wirt, ende den Prince van Orangien meende alle de ſteden van Luyck, ende Brabant, &c. met behendicheyt in te nemen, ende dat ſy hem als Gouverneur alle de ſteden van ſelffs open doen ſouden, maer hy failieerde.

Den 5. deſer 's Dynſdachs, heeft men een ſchoen vuytvaert gehouden in onſe Lieve Vrouwen Kercke over den Soen van den Coninck Don Carlo, met deſe vuytvaert ginck in den rou, op ſyn ſpaenſch, Monſieur Vargas met ſynen ſpaenſchen Raet al met langhe ſwarte mantels, ooc al de Heeren vander wet ende der ſtadt, met allen de Natien, Cooplieden, als Spaigniaerts, Portugieſen, Italiaenen, Hoochduytſchen, Engelſchen &c. elck met rou tabbaerts, hoorende de vigilie en miſſe.

Den 7. Octobris, ſyn van Antwerpen vertrocken vier Vendels Walen, naer Breda, om de Boeren te ſtrafven daer rontſomme woonende, om dat ſy gheen graen

1568. doen en wilden in Duc d'Alves Legher, want ſy meer heert droeghen den Prince haren Heere.

Noch op den ſelven dach doen ſyn t'Antwerpen aengecomen vyf of ſes heuien ſpaenſche Soldaten, ende deſe wirden in Borgherhout ende Deuren geleyt. Maer den negende ſyn ſy op het Caſteel geleyt ende de twee reſterende Vendels van Conte Lodron quamen weder in de ſtadt, ſoo dat door de quade roepen van den Prince het geſchut op de ſtats Meert wirt geſtelt.

Den 13. Octobris, naer middernacht, ſyn van Antwerpen ſubtilyck getrocken de twee Vendelen die in de ſtat lagen, naer Mechelen toe en ſoo voorts na Loven, want op den ſelven dach wirt geboden van Duc d'Alves weghen, dat de buytenlieden hun coren en terwe ſouden dorſſchen ende naer de ſtadt brenghen, Item noch wirt geboden, ſoo wie ymant die eenighe brieven of boecxkens achter ſtraten ende ſtadt by nacht ſtroyden of vercochten, ſtreckende tot deſe oproerige ſaken, ſoude hebben van aen de Heeren te brenghen vyftich guldens. Hier naer iſſer groote murmuratie onder de gemeynte gecomen vreſende, dat den Prince nu tot Tongeren gecomen was ende aldaer rontſom groote ſchade dede, in Brabant comende om aldaer de Dorpen te ſpolieren, waerom de huyſlieden rontſom Antwerpen de vlucht namen met haer goet en beeſten naer de ſtadt, buyten niet betrouwende. Op den ſelven tyt quamper veel Amonitie van Mechelen tot Antwerpen op het Caſteel met drie groote metale artylerie ſtukken, waer van het volck ſeer bevreeſt was, want ygelyck verſach hem van coren, vleeſch, boter, broot, &c. duchtende dat de ſtad ſoude beleet worden.

Den 14 deſer ſyn wederom van Breda t'Antwerpen gecomen de vier Vendelen Walſche om de quade roepen die men van den Prince van Orangien ſeyde.

Den 17. heefft men gehouden een generael devote

pro-

processie met het Heylige Sacrament, God Almachtich 1568.
om peys biddende ende vereenicheyt des Cristenen Princen.

Den 19. synder van over Vlanderen ingecomen noch twee Vaendelen Walsche Knechten van Heddyn daer overste aff was Monsieur de Reus.

Item den 20. isser op de Merct gehangen eenen Walschen Soldaet om dat hy teghen de spaensche Soldaten hadden gevochten.

Den 21. Octobris, naer noen, syn van Antwerpen haestelyck vertrocken te water naer Brussel de tien Vendelen Walen om datter tydinghe quam, dat den Prince van Orangien in hadde Sint Truyen, Leeu en wou soo comen naer Brussel, waer door dat groote beroerte onder de gemeynte quamp: Alsdoen soo schreeff men alle de Borghers, de Heeren wackten aen de Poorten, want daer gheen Soldaten en waren, al wast dat dagelyckx vremde tydinghen quamen van beyde Legers tenderende tot groote bedersenisse des Lants.

Den 23. deser syn vuyt Zeelant voor Antwerpen gecomen by het Kiel twintich Schepen met ontrent duysent Spaigniaerts, cael arme Soldaten, die op 't Casteel gingen, de Borgers van de stad moesten hun elck doen een bedde met syn toebehoorten. Ontrent Sint Symon en Judas dach heeft Duc d' Alve by Leuven doen hanghen den Borgemeester van Sout Leeu, out ontrent seventich jaer, om dat hy om de Borghers wil stadts Poorten hadde moeten opendoen den Prince van Orangien vyant des Coninckx, ende dit was een van de drie Heeren van stad Leeu, die het lodt of het corste stroyken trecken moesten, wie hanghen sou om 't voorschreve feyt, en het geviel op desen ouden Heer, en wirt gehanghen met liersen en spoeren, soo hy van Leeu naer Loven quam.

In dese maent syn t' Antwerpen veel Minnebroeders

1568. en Claresusters in hun Cloosters gestorven, men vermoeyde dat het peste was, men seyde dat sy met wyn vergeven waren, maer het was van een sickte in de keel genoemt de bruyne.

Den 18. deser maent Septembris, syn t'Antwerpen affgepubliceert meer dan hondert en vyftich persoonen van 's Conincx weghen ten eeuwighen daghe vuyt syn Lant gebannen te wesen en verbeurt te hebben lyff en en goet, om dat sy oproerich geweest hadden teghen synen majesteit.

Den 27. Novembris, heeft den Provost Spelleken en Hencxthoven doen hangen by het Casteel van Antwerpen eenen spaenschen Soldaet van 't Casteel, noch werdender vier Soldaten metten misdadigen geleyt die aen de galge wirden gebonden tot dat den eenen gehangen was, en daer naer gebannen om dat sy de huyslieden van Wilryck overlast gedaen hadden haerlieden bindende handen ende voeten.

Den 4. Decembris, heeft Heer Hencxthoven t'Antwerpen voor het Casteel doen hanghen eenen spaenschen Soldaet, die eenen weerdt van 't Casteel door gesteken hadde.

Den 8. deser heeft men t'Antwerpen gehouden een generael devote Processie met den Heylige Sacrament, biddende Godt Almachtich voor peys en vrede van 't gans landt, ende om den Prince van Orangien dat hy vuyt het Neerlant vertrocken was door Duytschlant in Vranckeryck, soo men seyde, als hy veel quaets by Luyck gedaen hadde, door brantsticht en roeff der armer lieden.

Den 11. deser heeft men, in onse Lieve Vrouwen Kercke in den hogen Choor gehouden, de vuytvaert van Isabella ons Conincx Philips van Spaingien de derde Huysvrouwe, dochter van Coninck Henrycus van Vranc-

Vranckeryck, als men t'Antwerpen daer over geluyt 1568
hadde tien daghen lanck en sy was schoen om sien.

Noch, op den selven dach naer noen, heeft den Leuytenant van Brabant t'Antwerpen doen verbranden aen het Casteel eenen Lazarus, die de buyten lieden handen en voeten hadde gebonden, hy was medegesel van den Lazarus die te vooren op de Merct gehangen was.

Item op dit selve pas heeft den Leuytenant ooc doen geesselen twee boeren aen de galge, van Aertselaer geboren, ende noch gebannen vuyt Antwerpen, om dat sy in den bosch gepluckt hadden colff houten, en roeden mispelroykens sondert consent van die den bosch toe quam.

Item als doen monsterden op het Casteel de dertien Spaensche Vendelen, want sy al nieu gecleet waren elck met de Levry van synen Capiteyn.

Den 12. December, is Sinjeur del Ryo ende den ganschen Spaenschen Raet met het vergat getrocken naer Brussel, daer sy verwachten Duc d'Alve vuyt den Legher by Luyck, om in 't Hooff te houwen de vuytvaert van de Coninghinne Isabella ons Conincx Philips Huysvrouwe.

Aldus corts hier naer is Duc d'Alve vuyt den Legher tot Brussel gecomen, soo den Legher opgebrocken was, want men seyde dat den Prince met syn volck vertrocken was, sommighe naer Vranckeryck, d'ander naer Duytslant, soo datter veel ruyters en knechten affgedanckt wirden, want het veertien daghen lanck als doen couwen gedurenden winter mackten als het in vier Jaer te vooren gedaen hadde, want by Sinte Bernaerts doen sommighe lieden over 't Schelt liepen, ooc vervroser veel Volcx, princepalyck de arme lant lieden, die door den tocht van de Prince affgebrant waren, want hy in syn vertreck alom een myle in 't ronde aff liep,

1568. om dat onsen Legher gheen victalie off logis vinden en soude.

Niet lange hier naer is Conte Lodron wederom gecomen van Valencyn binnen Antwerpen, ende logeerde by de Vrouwen Broeders in Jasper Doets huys, maer syn knechts syn rontsom op den Boer blyven ligghen.

Den 18. December, syn op de groote Meerte drie gehangen, waer aff den eenen was een meulders knecht en hadt de Kercken ontstucken helpen smyten, maer de andere hadden de buytenlieden handen en voeten gebonden nemende hun gerieff.

Den 28. deser, op alder kinderen dach, isser op den steen vuytgebrocken een vleeschouwers Sone, een Beeltstormer, achter de Vismeert door den vangher van een duyve kot met banden van canesas die hy selver aen een gebonden hadde, soo men seyde.

Den 29. deser t' 's avonts, heeft Conte Lodron door Duc d' Alves bevel t'Antwerpen doen sluyten alle de Stadts Poorten tot t' sanderdachs by den avont, tot dat den Hertoghe van Brussel ontboden hadde, dat de Coninginne van Ingelant in haer haven gearresteert ende doen houden hadde sommighe schepen geladen met tonnen gouts comende vuyt Spaignien aen de Cooplieden. Item noch sommighe Schepen geladen met Coopmanschap veel milioenen gouts weert synde, ende dit houdende voor oorloge sorghen, waer om dat Lodron van stonden aen heeft doen legghen een vendel knechten in 't Ingels huys houwende daer vast alle de Ingelsche die sy daer vonden, ende de Stadt heeft van stonden aen van 't s' Hoofs weghen beschreven alle de Ingelsche goederen alsoo wel in hun contooren en packhuysen als in hun huys, waer door datter groote opspraeck was onder de Borgers Princepalyck onder de laken vercoopers ende bereyers.

Den

Den 30. December, quam Don Frederico, Sone van onsen Gouverneur Duc d'Alve, binnen Antwerpen met hondert peerden, en hy logeerde in Jasper Doets huys. 1568.

Den 6. January, op derthien dach naer de Vesperen, is in onse Lieve Vrouwen Kerck gedoopt geweest een knechtsken van by de drie Jaren, en Heer Rogier de Taxis Choordeken, met Heer Frans Doncker Scholaster ende Canoninck waren de Peeters.

Den 12. January, syn binnen Antwerpen comen drie Vendels Hoogduytsche knechten van Lodrons volck, die geleghen hadden tot Hobocken, doende daer grooten overlast, ende syn geleyt geweest op 't sant in de Borghers huysen leggende daer seer lanck.

Den 14. syn binnen Antwerpen van Brussel gecomen Duc d'Alvens Sone wel met tweehondert peerden en was gelogeert in Jasper Doets huys, daer hy van de Heeren van de Stadt heerlyck ontfanghen is geweest.

Den 16. is Duc d'Alvens Sone met grooten staet van Edelen gereden op het Nieu Casteel, daer hem de Spaensche soldaten met schieten het groot en cleyn geschut seer triumphantelyck hebben ontfanghen.

Op den 17. 18. ende 19. January, syn te Valencyn op de Meert onthalst geweest wel seventigh Borghers, als rebellen van den Coninck van Spaignien, alsoo heeft men ooc gedaen binnen Dornick.

Den 23. deser wirdender sommighe gevangen, die met sneeu ballen geworpen hadden boven het verbot, en in dit jaer viel soo veel sneeu als ooyt te voren gedaen hadde of gesien was.

Den 28. teghen avont syn vuyt het Casteel alle de Spaensche soldaten getrocken wel tien Vendels om naer Deist te trecken en daer te blyven.

Den 5. February syn t'Antwerpen voor het Statshuys onthalst geweest twee Vleeshouwers kinders van Antwer-

1568. werpen, die by avonden veel cappen ende huycken gestolen hadden, sy hadden oock geschreven dreychbrieven aen hun Ouders, dat sy hun souden gelt tot Oustreweel seynden, waer door sy aldaer gevanghen wirden met eenen Vleeshouwers knecht, om dat hy met de Geusen 't Oustreweel geweest was, dese drie naer dat sy onthalst waren wirden tot de Predickheeren begraven.

Den 8. February, wirt in onse Lieve Vrouwen Kerck weder om gesedt het Heylig Sacrament op syn oude plaetse achter den Autaer van 't Heylig Sacraments Choor, ende men songht een solemneel Misse ter eeren Godts.

Den 9. syn op de Meert gehangen twee gebroeders, die t' Oustreweel wapens hadden genomen teghen den Coninck. Noch op den selven dach heeft het begonnen te doyen, naer dat het wel tien weken, sonder luttel ophouden, gevrosen hadde, d'welck niet veel gesien en was, den brant was seer dier een hondert mutsarden ghelden vierensestig stuyvers, men hadde maer hondert torven om eenen stuyver om dat alom de schepen bevrosen lagen. Ende naer Lichtmisse en cost men gheen torven om ghelt crygen. Item, in den selven benauden winter, wirt binnen dese Stadt weder geconsenteert den tiende en twintigste penninc, dese schattinge was soo groot dat alle heurlings van huysen moesten geven den tiende penninck, die hondert guldens off meer verwoenden, maer die onder hondert verwoenden moesten geven den twintigsten penninck, van gelycken soo moest doen den Proprietaris.

Binnen den selven tyt werdender wel agtien of twintig herdoopers gevanghen, die vergaderinghe gemackt hadden, ende hadde de Marckgrave langher getoeft daer soudender al meer vergadert hebben.

Den 21. 's maensdachs voor den vastelavont, wirdt

van

van 's Heeren weghen geboden, dat niemant wie hy waer in den vasten vleesch soude coopen off vercoopen, sonder consent en bescheet van synen Prochiaen elck in syn Prochie, met noch onderteeckent te syn van Heer Rogier Choordeken van onse Lieve Vrouwen als officiael des Bischops, ende consent van Heer Jan van Immerceel, Marcgrave des stadts, op de pene van vyf guldens. 1568.

In 't beginsel van den vasten was den visch heel dier, soo dat een Psalms Hoofft gelden drie gulden, eenen Cabbelliou vyf en dertigh stuyvers, en d' ander vischen naer advenant, om dat men om den ysganc wil niet en cost gevanghen, want alle de waters noch toe laghen.

Den 27. February ende was den eersten Sondach in de vasten, heeft men gehouden een generael devote Processie met het Heylig Sacrament om den afflaet die den Papa Pius Quintus seer groot gesonden hadde door het gansch Nederlant, gevende generael perdon inder conscientie die ghene die waerachtich berou hadden, dat sy teghen 't kersten geloove in de Geusen tyden gedaen hadden, of met destructie der Kercken of valsche Predicatie of ketterye beholpen of gemoyt hadden.

Den 2. Meert t' Swoendachs naer den eersten Sondach in den vasten, heeft men anderwerf met een devote Processie gegaen tot in de Borcht Kerke met gansch de wet, doende aldaer een sollemneel Hoogmisse ter causen des selvers afflaet, &c. Noch op den selven dach is t' Antwerpen op de groote Meert gehangen eenen syden laken vercoopers Soen van Dornick, die in de stadt een ramoer gemackt hadde, waer in dat syn Vader verslaghen wirt van 's Coninckx soldaten, waerom hy aldaer tot synen verantwoorde van weghen Duc d'Alve, binnen Dorinck geroepen wirt, maer gevlo-

 den

1568. den synde naer Ingelant is namaels t' Antwerpen gecomen en verrader geworden van de Heeren van Dornick, ende verwesen geweest van Duc d' Alve te Brussel, ende tot Antwerpen gehangen, maer om dat hy Catolyck stierff is begraven in 't Precaren Clooster.

Den 4. Meert t' Vrydachs, heeft men t' Antwerpen gehouden de drie Procesſie, gaende vuyt onse Lieve Vrouwen Kerck naer Saint Jacobs, daer men oock de Hogemisse solemnelyc sanck van weghen den generaelen afflaet.

Den 4. Meert, syn van Antwerpen vertrocken vier Vendels Hoochduytsche Krysknechten van Lodrons Volck naer Vlissingen in Zeelant, om dat te bewaren teghen de Ingelsche, want zy ter Zee wel met hondert Schepen waren, roovende al dat vuyt Spaignien quamp, waer door men grote Oorloch verwachte van weghen Coninck Philips in Ingelant.

Den 16. Meert, isser binnen Antwerpen gehangen eenen Schoenlapper, die op den Steen doot gepynt was, om dat hy eenen Herdooper was ende eenen Predicant geweest was, maer dit en wilde hy op de banck niet bekennen, waer om hy door groote pyn daer aff stierff, en wirt buyten aen eenen stack gehanghen ende syn hooft aen eenen stack boven hem.

Den 17. Meert, heeft Duc d'Alve van 's Conincx wegen 't gans Nederlant door in alle steden, op den selven dach, syn Capiteynen bevolen te doen sluyten alle de huysen, winckels, Leberyen van Boeckvercoopers, Druckers, Boeckbinders sluytende die smorghens wel vroech met haer zegels tot dat allen hun Boecken gevisiteert waren van de geestelyckheyt ende Magistraet, naer d' Inhout des Catalogus gemaeckt in 't Consilie van Trenten Anno 66. welcke visitatie corts gedaen wirt op den selven dach ende daer omsette

te

te men wachters voor de voorschreve huysen, waer 1568.
door dat groote murmuratie was van de spaensche Inquisitie in Nederlant.

Den 19. Meert, t' Saterdachs syn t' Antwerpen op de groote Meert levendich verbrant vier Vlamingen van de voorschreve Herdoopers om dat sy niet afgaen en wilden haer valsche leeringhe ende opinie, waer door becans geschieden eenen oploop, want onder de Justitie quamp een gerucht soo dat het volck begonst te loopen alsoo dat sommighe verlooren hun schoenen, cappen, bonnetten ende dat meer is te deeren van een vrou die die een misval creech, dat niemant en wiste, ende baerde een doot kint, dit wirt gevonden onder het voetvolck, een Borghers Vrouwe brocht een mandeken ende het kint daer in legghende heeft het gedragen in onse Lieve Vrouwen Kerck aen den Prochiaen, die 't selve terstont dede begraven, maer men wist noyt de vrouwe die het ongeluck gehadt hadde.

Noch op den selven dach t' savonts syn t' Antwerpen vyf Boeckvercoopers gevanghen theuren huyse van Lodrons volck, ende op den Steen gestelt ende de oorsake en wist men niet waerom, soo datter noch sommige syn gaen loepen.

Den 21. Meert, t' Smaendachs naer halff vasten, heeft Duc d' Alve, in 't Hof tot Brussel op de groote Zale, ghehouden de Lantraet van de seventien Nederlanden vuyt den naem des Conincx, daer hy de staten des Lants groote schattinghe ende petitien heeft voorgehouden om te gheven den honderste penninck van alle havelycke ende erfelycke goederen door 't gansch Lant, tot onderhout des Conincx Soldaten. Desen Lantraet en was niet gehouden 't zedert 't jaer 1478. ende 1479. van Don Maximiliaen van Oostenryck, die Grootvader was van Carolo Quinto.

1568. Den 22. deser, heeft Don Francisco Coninc van Vranckeryck geschreven aen Duc d' Alve tot Brussel een blyde tydinge van Victorie in Vranckeryck, hoe dat den dertiende Meert in Vranckeryck op een myle nae Rozel, in een Dorpken genompt Courgy, eenen grooten slach geschiet is van synen Broeder tot 's Conincx behoef en tegen de Hugenooten, waer af opper Capiteyn langhen tyt is geweest den Prince de Condé, die ooc in den selven slach is verslaghen en met hem den Grave van Montgomery, ooc wirter gevangen Monsieur ende Grave van Roetefort, maer den Admirael wirter tot der doot toe gewont ende geschoten, noch synder acht en veertigh Vendelen Voetknechten met vier en dertich Standaers off bemden Peerts Volck gebleven, makende in alles elf duysent mannen dier gebleven waren, ende verjacht syn: waerom men te Parys grooten triumphen met vieren dede.

Den 27. deser t' Sondachs naer halff vasten, syn alhier gaen loopen alle de Ingelsche, die in 't Ingelsch huys gevanghen waren, waerom Duc d' Alve heeft doen vangen den Duytschen Capityn diese aenveert hadde te bewaren, noch op den selven dach isser een Schip aengecomen aen de Werf met Soldaten, waer in gevanghen waren de Balliau ende Borgemeester van Middelborch, om dat sy verraderye op handen hadden de stad de Ingelsche Zeeroovers overtegeven, ende dese syn voorts gevoert naer Brussel by den Duc d' Alve.

Den 28. deser syn t' Antwerpen ter Puyen affgeroepen t' haren verantwoorde drie Boeckvercoopers, om binnen drie weken te compareren te Brussel voor den Hertoch van Alva.

Den dertichste t' 's Woensdachs in de Pallem Weke, synder noch drie van de voorschreve Herdoopers levendich verbrant, en haeren mont wirt met yseren tanghen toe-

toegeneypt om dat ſy niet meer ſingen of ſpreeken en 1568.
ſoude gelyck de voorgaende, verweckende daer mede de quaetwillighe tot commotie, endedaerom dede men haer oock eenen doeck voor den mont, welcke muylbanden ſeer deerlyck was om t' aenſchouwen ende binnen Antwerpen nooit geſien. Item noch in deſe maent ſyn tot Rouwanen wel hondert en veertich Verraders onthalſt, die Zeelant verraden ſouden hebben ende de Ingelſche overgelevert, en de Lichamen ſyn op de cant van de Zee op raeders geſtelt.

In den ſelven tyt wirt den Breeden Raet dicwils vergaert om te ſien waer men de groote petitie off ſchattinge ſoude vinden, die Duc d' Alve was eyſchende door het ganſch Nederlant, welcke petitie inhoudende was veel ſwaricheyt, want den Hertoghe eyſchende was den thienden penninck van alle Coopmanſchappen ende renten, mobile ende immobile goederen, &c. Maer den Breeden Raet en wildent niet conſenteren in gheender manieren, om dat die outſte ſteden als Loven, Bruſſel t' s' Hertogenboſch ende meer andere niet geconſenteert en hadden, noch oock en wilden, en noch oock om andere ſaken wille, ſorghende dat men alle de Cooplieden verlieſen ſoude door deſe groote petitien, want noyt Keyſer of Coninck in 't Nederlant ſulcken petitien en hadde geeyſcht, blyckende by ſeker Hiſtory Schryvers, al waſt dat ſy menich jaer Oorloch voerden teghen andere Landen, als teghen den Turck, Ingelant Vranckeryck, Spaignien, &c. Maer dit niet teghen ſtaende noch alle remonſtrantien van onmogelyckheyt heeft hier in nochtans geperſiteert den Duck, al waſt ſake dat hy ſach veel inconvenienten ende ſchade des Nederlants daer dagelycx vuyt ſpruyten, want het onmogelyck was te doen al wilde hy nochtans al om de

1568. arme gemeynte daer toe met dreygementen dwingen.

Noch in 't selve jaer van 68. den tweede Aprilis, t' Saterdachs op den Pallemen Avont, syn t' Antwerpen op de groote Meert noch verbrant vier Herdoopers, die haer ketterye niet en wilden affgaen, ende haer Lichamen wirden buyten hoochaen staken gestelt.

Den 5. Aprilis Dynsdach in de Goy Weke, syn op de groote Meert levendich ende te pulveren verbrant twee Hoochduytsche Krysknechten, gesonden van Duc d' Alve van Valencyn t' Antwerpen, om dat zy quaet gelt en valsche Daelders van twee en dertich stuyvers geslaghen ende gemunt hadden, teghen 't gebot des Coninckx.

Den 6. April, wirt alhier een mandement gedaen, dat niemant gheen handelinge off coopmanschap doen en soude met de Ingelsche off oock op Hamborch, want doen alle daghen tydinghe quamp van de groote roverye die de Ingelsche op Zee deden, want sy het al ruineerden dat sy creghen alsoo wel Portugiesen als andere, soo datter wel sestich Schepen van haer genomen waren.

1569. In 't jaer 1569. den agt en twintichste April, is tot Brussel ingecomen eenen Legaet vuyt Roemen gesonden van den Paus Pius den vyfden van dien naem, brengende met hem een costelyck lanck sweert ende eenen costelycken hoet gevodert met costelycke armenie vellen, die hy Duc d' Alve gepresenteert heeft, desen Legaet wirt teghen den avont tot Brussel seer triumphantelyck ingehaelt van den Ducks Edelen.

Den 30. Apriel t' Saterdachs, syn t' Antwerpen levendich verbrant twee Vrouwen die herdoopt waren, ende wilden haer valscheyt niet affgaen.

Den 3. Mey, en was Heylighe Cruysdach, heeft vergadert geweest den Breeden Raet, waer in geconsen-

senteert is, tot discretie van Duc d' Alve lex salvo, dat 1569.
die andere drie steden in Brabant consenteren de peti-
tie, te weten den honderften, twintichste ende thiende
penninck van alle hafelycke en erfelycke goederen
met oock aengaende de coopmanschap alsoo dicwils al
sy vertiert en vercocht soude worden, waer door
hier groote murmuratie onder de gemeynte quamp.

Den 5. deser heeft t' Antwerpen in de Valckstraet een Vrouwe haer selven verhanghen in haren kelder, sy wirt gevoert op het galgen velt ende in een micke gehangen. Noch op den selven dach is op Sainte Andries Kerckhof ontgraven een doot mans lichaem dat snachts te voren in d' erde gesteken was sonder ymants wete, desen is oock aen de galge gevoert en gegraven. Item noch op den selven dach heeft men tot hunnen verantwoorde geroepen al die van dit mans gegraven lichaem wisten of waer hy was gestorven. Item tot Brussel wirden ingeroepen sommighe vrouwen die herdoopt waren met sommige Boeckvercoopers en oock van haer vrouwen, die haer kinders hadden doen doopen in de valsche Kerck.

Den 8. deser heeft men een devote Processie om de Meert gegaen, Godt Almachtich biddende hy toch regen verleenen wilde, want het in drie maenden niet veel geregent en hadde, doen seer coude Ooste Winden gewaeyt ende in de Goy Weke ende daer naer noch seer hard vroes, wel eenen terlinck dick, alsoo dat by menschen gedencken noyt soo langhe cout geweest noch gevrosen en hadde tot halff van Meert naer Paeschen.

Noch op den selven dach, hebben sommighe Sectarisen Calvinisten van Antwerpen haer wederom vervordert by Wynegem ende Oeulegem vergaderinghe te houden, om aldaer te Preecken, sterck ontrent

twee

1569. twee hondert in een boſchen, ende dit quamp vuyt, alſoo datter binnen twee dagen binnen de ſtad eenen wirt gevanghen genaempt Meeſter Jeronymus Vranc, een out man die langen tyt Advocaat geweeſt hadde, deſen wirt met ſchoenen dage gevangen en terſtont gepynicht, hy bedrocher veel, men ſeyde dat hy ſynen eygen Soen bedraghen hadde, waerom dat hy naer Bruſſel gevoert wirde, alwaer hy vuyt de gevanckeniſſe brack.

Den 12. deſer, ſyn ſnachts t' Antwerpen van 't Hoffs weghen ſommige rycke Borghers en treffelycke lieden van hun bedde gehaelt geweeſt, maer de oorſake waer om en wiſt men niet onder de gemeyne Borghers, dat men vermoeyden was om hun woeckerye.

Den 13. deſer, is t' Antwerpen vergadert den Breeden Raet op het Stadthuys, waer in dat ontpoortert is geweeſt den voorſchreve Jeronymus Vrancx, om dat hy tot Wyneghem in 't bosken ter Predicatien hadden geweeſt, ja men ſeyde, dat hy het volck aldaer vergadert ſelver vuyt leyde de brieven van Sinte Pauwels om het volck by een te houden tot dat den principalen Predicant quamp.

Den 14. Mey, t' Saterdachs ſmorghens, ſyn van Antwerpen naer Bruſſel gevoert twee wagens gevangene met acht Borghers by den Hertoge d' Alve.

Den 15. Mey, heeft men van 't Hooffs wegen geboden alle Droſſaerden, Meyers, en Officiers &c. van alle Dorpen vryheden des Marckgraefſchap van Antwerpen, ſcherpe wacht te houden, dat nerghens in eenige corenvelden, boſchen, heggen oft hagen, eenige vergaderinge off Predicatie ſoude geſchieden, ende dat de Officiers ſelver vuyt elck Dorp ſouden kieſen weerbaer mannen tot haer aſſiſtentie om alſulcken inconvenienten te beletten of anders ſoude het Hoff Cryſknechten ſtellen.

Den

Den 16. Mey, t' 's Maendachs in de Cruys dagen, heeft den geestelycken staet van Saint Joris met de Cruycen Processie gegaen op het Nieu Casteel voor de eerste reyse, ende men heefter een solemneel Misse in musyck met alderley schoen spel van snaren gesongen en Sermoen gedaen. 1569.

Noch op den selven dach, heeft den Officier van Antwerpen vuyt de Venus straet gehaelt een doot mans lichaem, genoemt Bartholomeus een Makelaer, ende eenen strop aen den hals hebbende, is alsoo vuyt den huyse gesleept geweest op een slyc kerre en is alsoo aen 't galghen velt gevoegt geweest ende aen een galghe gehangen, om dat hy sonder de rechten van de Heylige Kercke was gestorven dese in syn doot bedde versmadende.

Den 25. Mey, syn op de Merct levendich verbrant vier Herdoepers buyten aen staecken gehangen. Item noch op den selven dach heeft Duc d' Alve te Brussel doen onthalsen drie vuyt Holland, ende twee doen branden Sectarissen van Dornick, en noch twee Spangniaerts doen hangen.

Den 27. deser is Duc d' Alve met syn twee Soenen, te weten den Gran Prior en Don Frederico, gecomen tot Antwerpen te water met de Bargie in Sainte Michiels Clooster t' savonts ten ses uren, en het Nieu Casteel bedreef groote triumphe, want men schoter alle de groote ende de cleyne stucken aff die daer waren.

Noch op den selven dach heeft de Justitie van Antwerpen, by de Vismeert gehaelt een doot mans lichaem en hem geschiede als Bartholomeus den Makelaer.

In 't selve jaer van 69. den eerste July, is Duc d' Alve te Peerde getrocken van Antwerpen naer Mechelen en tot Brussel gecomen, maer syn twee Soenen bleven hier als Gouverneurs.

1569. Den 11. Juny, t'Saterdachs is t'Antwerpen op de Meerckt een Houdtvoerder gericht, die eenen dootslach gedaen hadde, dese daechde dry dagen daer naer ten oordeel die van syn doot oorsake waren, ende maeckte veel spels eer hy knielen wilde seggende, dat hy onnosel stierff om dat hy den dootslach onverhust gedaen hadde, maer hy hadde oock sommige Herdoopers met hem willen los maken vuyt de gevanckenisse daer hy principael om stierff.

Den 12. Juny, t'Sondachs naer het Heylich Sacraments dach, hebben de Sanghers van onse Lieve Vrouwen op het nieuw Casteel een sollemneel Misse gesongen in musyck, ende daer naer Processie gegaen met het Heylige Sacrament van binnen het nieu Casteel, d'welck dede Heer Matheus Vermasen Cappelaen aldaer.

Den 22 Juny, des 's Woensdachs syn t'Antwerpen op de groote Merckt levendich verbrant twee Herdoopers, om dat sy in haer valsche opinie persisteerden, en door het groot vier dat rontsom hun stont isser een houten huys genoemt den Bonten Mantel ontsteken geworden, maer den brant wirt terstont geslicht.

Den 30. deser heeft den Capiteyn van het Casteel van Antwerpen voor het selve doen hanghen eenen Spaenschen Ritmeester, om dat hy 's dachs te vooren sonder Paspoert of consent vertrecken wilde naer Spaignien met noch vyf andere Soldaten.

Den 15. July, 's Donderdachs snachts hebben tot Turnhout gecomen achtien Sectarissen met gewelt inbrekende in het Vosters huys, hebben daer twee Beeltstormers los gelaten ende op eenen wagen wechgevoert, dat men niet en wist waer syse gelaten hadden, al wast dat aldaer lach een bende Ruyters van Duc d'Alves weghen om scherpe wacht te houden.

Den

Den 24. deser hebben de spaensche Soldaten op het nieu Casteel seer geschoeten, om dat Saint Jacobs avont was haren patroen, ende daer syn sommige busschen, genoemt cameren, geborsten alsoo dat sommighe Busschieters en andere seer gequest syn geweest, verliesende armen ende beenen ende de stucken syn gevlogen tot op 't Kiel ende in de stad door een dack ende muer eens huys gestaen in de Gasthuys strate, toebehoorende Heer Mattheus Desspommereus. 1569.

Den 25. deser op Saint Jacobs dach geschiedender een groot ongeluck by den Postmeester aen den Driehoeck, want daer een cleyn meysken van Rutgeert den Cleermaker doot bleef onder een spil van eenen wintmeulen die omrolde daer dit kint lach aen en speelde.

Den 28. heeft Duc d' Alve doen vergaderen den Breeden Raet, van Antwerpen, Loven, Brussel, t' s'Hertogenbosch om te consenteren den honderston, twintichtighsten ende thiende penninck op alle Coopmanschappen alsoo dicwils als sy souden verhanteert worden, maer de gemeynte hevet den Hertoch geheel affgesmeten niet te geven, want het onmogelyck was. Op den selven dach heeft de Justitie van Antwerpen op het galgen velt doen graven in een dootkist een lichaem van een out Engelschman, gehaelt vuyt de Wyngaert straet op een slyckkerre die sonder Kercken rechten gestorven was.

Den 30. July t' Saterdachs is t' Antwerpen gecomen in 't Clooster van de Bogaerden eenen Minnebroeder wesende een Legaet, gesonden van den Paus vuyt Roemen, ende desen heeft gereformeert het Bogaerde Clooster binnen Antwerpen ende geheel Brabant door dat subject makende de Minnebroeders Ordene, ende de Patres die hem rebel waren ende het mandaet des

1569. Paus niet en wilden obedieren, heeft hy affgeseyt en eenen anderen oversten haer gestelt, doende een beloofte met gansch de andere religiose subject voortaen te syn de Ministers van de Minnebroers, waer door in alle de steden grooten twist quamp onder de Bogaerden en Borgers, want het noyt gesien en was dat de Minnebroeders tegen hun opstelden.

Item den eersten Augusty, geschieden buyten de stat by Saint Joris Poort een groot gerucht onder de Duytsche Crysknechten en Borgers soo datter veel gequest werden.

Den 6. Augusty, t'Saterdachs syn op de groote Merct levendich verbrant twee Sectarissen, die in hun huysen heymelyck Predicatie gehouden hadden, en om dat sy persevereerden in haer valsch geloof, sy wirden buyten op staken gestelt, naer dat sy doot waren, alsmen de Justitie doen soude quamper een groot gedrang van de quaetwillige, soo dat de Crysknechten velden haer spicien en sloegen in den hoop, soo dat het volck met groote hoopen al van de Merct vloot. Noch op den selven dach heeft men op den Steen verdroncken eenen man van tachtig jaren, die ooc heymelyck predicatie hadde gehouden, desen wirt daer gejusticeert om dat hy so flau wirt, dat hy met de andere op de Mert niet en cost geraken, ende hy is ooc op 't galgevelt met de andere gehangen geweest.

Den 8. Augustus t'savonts heeft men van de Meerct gedaen de galge, die langen tyt daer gestaen hadde ende menich aen gestorven. Op den selven dach begost men t'Antwerpen op de Merct voor 't Stathuys de mate te nemen van het perck om aldaer een Tornoy spel te spelen, want Sinjeur Sancies Davila spaigniaert, als Casteleyn van het Antwerps Casteel Bruydegom was met de Docter van Sinjeur Loepes Galia, oock Spai-

gniaert tot Bruge, en men brack ooc dat houten wack- 1569.
huys aff op de Meert, dat daer lange gestaen hadde om Conte Lodrons knechten daer in te waken, ende op de plaets wirt een viercant parck gemackt van witten arduyn, om aldaer te voet in te Tornoyen, men graefde aldaer ooc lange voeren om met loepende vieren te schieten.

Den 10 deser op Sinte Lauwereys dach heeft men alhier gehouden een devote Processie met het Heylich Sacrament om de groote Meert, ter causen den geduri-ghen reghen ende deerlycken oost, want wel derthien weken achter een in Brabant, Vlanderen, Hollant, Zeelant hadde geregent, alsoo dat men gheen hoy, cooren, noch terwe droch van den velde gecrygen en conde, maer om menich hondert florynen op 't velt bedorven was, alsoo dat noyt sulcken oost gesien en was.

Den 13. Augustus, t'saterdachs teghen den avondt is van Brugghe, (van over t'veer) gecomen den Casteleyn van Antwerpen met syn voorsz. Bruyt ende de soldaten van het Casteel deden grote blyschap met schieten tot dat hy aen d'Bierhooft aen quamp, daer ons Heeren van der Stat hem willecom hieten, hem convoyerende in 't Kipdorp ten huyse van den Pagador daer hy logeerde, ende wirt aldaer getrout den 14. Augusti van Heer Silvester Pardo Canoninck en Neve van de Bruyt.

Den 15. deser, op onse Lieve Vrouwen dach naer den noen wirt 'er een triumphelyck Tornoyspel gehouden op de Mert, want daer waren wel twaelf benden spaigniaerts en alle de spaensche Heeren, Captyns en Bevelhebbers quamen ter wylen van het Casteel elck soo costelyck geaccoutreert, d'een met verguldе Harnaschen d'ander met versilverde ende de derde met coleurde

1569. hebbende voor hun ryen eenen vergulden waghen seer costelyck geciert, daer op sittende Cupido geaccompaignieert met veel Campioenen elck een witte lancie in haer hant hebbende ende boven haer stont een levende Haen, dese alsoo op de Meert comende hebben in 't voorsz. peerk te voet gedaen een steeck spel, in presentie van de nieu gehouden, daer naer werdender veelderhande manieren van vierpylen, gricxvier en andere affgeschoten op alle de hoecken, in 't midden liep ooc een schoon vierwerck, al wast dat seer regende; 't 's avonts deden de Heeren een banquet, ende schenckten de nieu gehouden, tweeduysent guldens boven alle de oncosten, alsoo dat dese feest de stat wel coste agt duysent gulden.

Den 17. deser witt 'er op de Meerbrugghe weder gehouden een steeck spel te peerde, seer costelyck gehabitueert voor het huys van Anthonis del Ryo, daer de Bruyt lach met veel edel vrouwen die het Tornoyspel aenschouden, want sy door eenen yseren rinck staken met haer lancien te peerde, de welcke al behanghen waren met goude ende silvere lakens met dier opsaten, ten lesten op eenen levenden gewapenden man, sittende met een stel op een houten peert, hier naer synder veel vierpylen geschoten.

Den 18. deser heeft de Gran Prieur, Duc d'Alvens Soen, op het nieu Casteel gehouden een coestelycke bancquet, ter eeren de Bruyt, waar men ooc alsdoen hiel een Tornoyspel te voet, maer eer die feest ten eynde was, quam 'er een groot onweer van donder en blixem met eenen vuytermaten grooten slach regen dat sulcx noeyt gesien en is.

Den 25. deser is buyten Antwerpen achter de oude galge gevonden van de kinderen een oude leeren tessche vol goude realen van drie florynen en een half 't stuck, een groote menichte noch met Heurens guldens van

twaelf

twaelf ſtuyvers 't ſtuck, daer by coſtelycke bagghen, 1569.
goude Juweelen weert ſynde wel tweeduyſent guldens, welcke verrotte teſche geopenbaert is met het afſchieten van een hooge grachte door den overvloedigen regen.

Den 24. Auguſti op Sinte Bartholomeus dach ſoo is t'Antwerpen van de Catelyne veſt gevoert aen de galge een doot lichaem van eenen Cleermaker en aldus begraven geweeſt om dat hy ſonder Kercken rechten was geſtorven.

In 't beginſel van September Anno 1569. ſyn vuyt Ingelant vergadert in een geweldich oorlochs ſchip, vol minutie van oorlochs mannen, ontrent agthondert ſoo verloopers, rebellen, ſmalheeren, edele, jonckeren en ander fugitiven vuyt Hollant gebannen, en ooc vuyt Zeelant, Brabant en Vlaenderen, deſe hebben op de Zee tuſſchen Hollant en Vrieſlant alle groote quaet gedaen te water en te lande, want ſy namen alle de ſchepen daer voor by vaerende, doende de Schippers rantſoenen off anders hielden ſy de ſchepen met coopmanſchap geladen ende alle het volck dat daer inne was voerden ſy naer Ingelant, s'nachts liepen ſy het lant in al om roeyende ende brantſtichende, Cloſters en Kercken berovende, drinckende haer ſat in haer ſchepen vuyt de goude en ſilvere kelcken en ciborien, ende deſe Zeerovers hiet men de water geuſen.

Den 12. September is tot Loven openbaerlyck levendich geſoden geweeſt eenen Rentmeeſter, die valſch gelt gemunt hadde in Vlaenderen en Loeven vuytgegeven, deſen wiert met een wippe in den ſiedenden ketel in en vuytgelaten ſoo lanc als hy leefde, om dat hy oock een Sectaris was en bleef in ſyn opinie obſtinaet totter doot toe.

Den 15. deſer, in der nacht ſyn tot Bruſſel vuyt de ge-

1569. gevanckenisse gebroken agttien van Duc d'Alvens gevangenen, meest al ketters en souden al gejusticeert geworden hebben geweest, hadden sy niet een gadt gemackt met subtylheyt in eenen toren daer sy insaten, hier onder was oock Mr. Jeronymus Franck Advocaet van Antwerpen.

Den 16. deser is t'Antwerpen ter puyen affgepubliceert, dat niemant van de fugitiven logeren, gelt noch eenighe hulp doen en soude op de punitie van de galge, maer dat men hun moest aenbrengen aen officiers ter plaetsen daer men weten soude dat eenich bevonden ware.

Den 27. deser heeft Hugo Knaep ende Boochmaker van den ouden Cruysboge t'Antwerpen geschoten hondert witten in den doel van den Jongen voetboghe van 's morgens ten seven uren tot den eenen naer noen, daer hy wel twaelf pond vlaems mede wont, dese witten schoot hy staende op 's heeren straten achter de wappere by de Brouwerye de halffmane, en namp syn gemerck tusschen twee huysen op een taxken van eenen lindenboom die in 't schutters hoff stont, vyftig roeden van den doel stont hy, soo dat hy hoff, noch doel, noch wit en sach dan boomen, d'welck seer te verwonderen was.

Den 8. October t'saterdachs is t'Antwerpen op den steen onthooft een schoen jonge vrouwe om dat sy haren eygen man vermoort hadde en wirt tot de Predicheeren begraven.

Den 12. deser is op de groote Merct levendich verbrant eenen Wederdoeper, en buyten aen eenen staeck gehangen op galgen velt om dat hy in syn valsch geloof persevereerde.

Den 16. deser, t'sondachs naer den noen hebben twee backers knechts van Antwerpen, de Kerck van Hobocken

bocken ontstucken gesmeten, waer door groot ramoer 1569.
int Dorp was, alsoo het de Huyslieden den eenen vinghen, maer den anderen die ontliept.

Den 11. Novembris int selve Jaar van 69. op Ste Mertens dach, syn t'Antwerpen van Brussel 2. Wagens ingecomen en sommige Peerde Volck met 2. gevangenen, waer van den eenen was geweest Controleur van het Casteel van Antwerpen een ryck Man.

Den 12. deser is t'Antwerpen van den steen gevoert voor het nieu Casteel derselver Stadt den Controleur en wirt aldaer onthooft en daer naer gevirendeelt, en de vier quartieren wirden aen een half galgen gehangen, maer t'sanderdachs wirden sy affgedaen en aldaer gegraven, en het hooft wirt boven St. Joris Poort op een sperre gestelt, en stont daer heel lanck om dat hem opgeleyt wirt eenighe heymelycke Aliancie en Verraderye gedaen te hebben, in 't leveren van het Casteel voorschreeven in handen van den Princen van Orangien, op het welk hy antwoorde openbaerlik en de doot op stierff dat hy daer af onnoosel was.

Den 15. deser is t'Antwerpen op de groote Merct geschavotteert geweest in syn Lynwaet met eenen strop om synen hals en boven vast gemackt, aen een halve galge, eenen Man die den Walschen Predicant in den Minnebroers Kerke in syn Sermoen berispt hadde, en vuytreckende eenen Poigniaert voor den Preckstoel heeft aldaer groot ramoer gestelt onder het Sermoen, alsoo dat hem de Borghers in de Kerck selver volchden en op steen brachten, desen seydemen dat hy sot was, anders soude hy om die commotien gestorven hebben.

Den 19. deser t'Saterdachs, syn t'Antwerpen van den steen gevoert geweest seven jonge Dieven en Straetschynders, die de Buytenlieden handen en voeten gebonden hadden, waer aff de drie op 't Galghenvelt

1569. werden gehangen, en de andere vier wirden aldaer levendich gebrant. Dit was de eerste Justitie die Heer Jan van Immerseel Marcgrave hadde op't Galgenvelt derven doen zedert de destructie der Kerke Anno 1566. de Misdadigen reden eerst vuyt de Stat ten halver twaleff om datter questie was onder den Magistraet, wat doot sy sterven souden, naer haer boos quaet en om dat sy al seer jonk waren, alsoo dat sy onder haer sevenen bybrochten hondertsesentwintig jaren.

Den 22. deser is t'Antwerpen aen Tappesiers pant gerecht geweest eenen Hoochduytschen Krysman, om dat hy eenen valschen Eet gedaen hadde van een Schaep dat hy buyten gestolen en doot geschoten hadde en hadt in de Stat gebrocht en opgegeten.

Den 23. Novembris, syn op de groote Meert levendich gebrant twee jonge Gesellen en een Vrouwe om dat sy bleven by haer valsche Sectte der Herdoepers, dese Lichaemen wierden op 't Galgenvelt buyten gehangen.

Den 13 January 1569. Stylo Brabantiæ, soo heeft den Marckgrave t'Antwerpen in onse L. Vrouwen Kerckehoof doen ontgraven een Vrouwe met de kiste, die daer ses dagen gelegen hadde, en op 't galgenvelt doen graven, om dat sy sonder Kerkenrecht gestorven was, en eenen valschen Predicant by haren sterffdach begeert en gehadt hadde.

Den 11. February in 't Jaer 69. t'Saterdachs naer den noen, syn tot Brussel voor 't Hoff des Conincx van Duc Dalvens wegen, gegesselt geweest, aen staken van galgen gebonden synde, den Louytenant en Clerck van Spelleken de roye roede, om dat hy gecomposeert en heymelyck gelt genomen hadde van de Rebellen des Conincx Philips van Spagnien. Terstont daer naer is Spelleken roye roede in Brabant van 's Hooff wegen daer gebracht om gehangen te worden, ende hy de voor-

schre-

schreve twe Knechts gecust hebbende is voorwaerts al- 1669.
soo met den Scherprechter op de Leere gegaen met den strop, en heeft hem selven van de Leere geworpen, en terstont is syn root haer en baert met syn aensicht soo sweert als eenen Moriaen geworden, alsoo dat hem een iegelyck verwonderde die 't sag, maer doet synde, is hem eenen Brief op synen boesem gespelt, daer in aldus stondt geschreven: *Om dat desen gedaen heeft onrechverdige Justitie over de Rebellen des Conincx ende met hun gecomposeert en het gelt nemende heeftse laten loopen: daerom heeft hy 't met den hals moeten becoopen.*

Maer cort daer naer, is het Lichaem affgedaen, synde eerlyck met vyftig Torsen in 't Predicheren Clooster begraven met veel Spangniaerts geaccompaignieert.

Den 16. February is tot Brussel voort 't hooft gestelt geweest de Maerte van 't voorschreve Spelleken, aen denselven stack staende met eenen strop om haren hals, ende de galg gecust hebbende is noch gebannen geweest, om sommige quade feyten die sy met haren Meester gedaen hadde.

Op den selven dach is by Dort een Schip genomen ende gespolieert van elf Watergeusen, smalle Jonckers synde, die met een Schuyte gecomen syn aen 't Boort van dit Schip, vuyt de Haven van Engelant, ende sy hebben vuyt dit Schip genomen wel vyfduysent Daelders Gelts, waer aff sommige Duc d'Alve toequamen van de confiscatie van Hollant, het ander part toecomende sommige Coopluiden van Antwerpen. Dit Schip geploendert hebbende, hebben 't metten Volck op een plaat gevoert, ende affgeworpen hebbende het roer om dat sy niet vervolcht en souden worden, syn met hun Schuyt ende met allen 't gelt en Coopmans goet gevaren in Engelant haren roofnest.

1669. Den 6. Meert syn buyten Antwerpen op het Galgenvelt gegraven van de Justitie weghen een doot Lichaem van Dirick Bosyn, eenen rycken suycker backer, woonende in de peerpoet straet, om dat hy sonder kerken rechten was gestorven, hy hadde oock geweest op de meer met synen geweer tegen den Coninck, daarom hinck hy met een kist aen een galge.

Den 15. Meert, s' woendachs in de pallem weeck, syn op de merct levendich verbrant twee herdoepers, ende buyten aen staecken gestelt. Noch op den selven dach heeft Duc d' Alve levendich tot Brussel doen branden eenen Edelman, die by den Prince van Orangien geweest hadde, ende met hem geallieert tegen den Coninck. Maer om dat desen misdadigen qualyck tegen den Hertoge gesproken hadde, daerom dede hy hem eerst syn tonge aff snyden eer hy ter doot ginck om gebrant te worden. In dese weecke synder t' Antwerpen van den steen veel gevangenen, quaetdoenders, op den werff t' schepe gegaen naer Spaignien, om aldaer op de galeyen te worden geset tegen den Teurck, ende de witte mooren, want sy meest al het lyff verbeurt hadden.

Item den 19. deser, op den pallemen sondach, heeft men t' Antwerpen van onse L. Vrouwen Kerck, tot de borcht een devote processie gehouden met de heeren de Ridders van Jerusalem, die weder hebben doen trecken met de twaelff Appostelen de selve figure of beelt van Christus, dat de geusen bedorven hadden, op de Eselinne sittende, ter memorie dat onse salichmaker als doen soo quamp in Jerusalem, ende dit was d'eerste reyse naer de destructie der kerken dat men dese processie aldus dede.

Den 22. deser en was schorsselen woensdach, heeft Duc d' Alve tot Brussel, doen sieden den principalen

mun-

muntmeester levendich, die hier in 't Nederlant hadde doen 1569.
munten de valsche daelders, en ander valsch gout. Maer syn medegesellen wirden aldaer onthalst, om het selve feyt. Noch op den selven dach, heeft Conte Lodron en Conte Jeronimo t' Antwerpen affgedanckt en betalinghe gedaen, de vier leste vendelen hoochduytse knechten, en dit geschieden op de pleyne van tapicerypant elck paspoort gegeven, en alsoo trocken sy naer haar Lant.

Conclusie des Boeks.

Die in dit Jaer 67. niet en is bedorven,
En de het Jaer 68. niet en is gestorven,
Ende het Jaer 69. niet en is geslegen,
Die sal het Jaer 70. wonder weten te segen.

FINIS CORONAT OPUS.

Anno 1570. Den lesten Meert naer Paesschen. is Capteyn Lodron t' enemael van Antwerpen getrocken, affgedanckt synde, meynende naer Italien met veel gelts en Juweelen te trecken, maer te Valencyn komende, hebben syn soldaten hem daer gevanghen gehouden voor haer betalinge. Item syn op galgen velt alsdoen gehangen geweest eenen ouden wael met een walinne, die gelt geschroyt hadden, ende soo men de Justitie dede soo isser een ryc man syn borse vuyt synen sack gestolen, maer sy wirden bey bekent, en by de galge gevangen ende op den geschilderden wagen gestelt en alsoo binnen den steen gevoert. 1570.

In de helfft van April, syn op den steen gestorven wel vyfthien of of festhien gevangenen van een heete coitse, sommighe daer vuyt gedraghen seer cranck, in haer huyse.

1570. Den 26. April t'swoendachs smorgens, is t'Antwerpen, in de Canonnicx capelle gecomen Heer en Doctor Maximiliaen Morkoy, met Doctor Longorius, met den Canonink van Brussel Heer Castillio, haerlieden presenterende vuyt den naem van den nieuwen toecomenden Bischop van Antwerpen, Heer en Doctor Franciscus Zonnius, eerst geweest Bischop van t' 's Hertogenbosch. De heeren van het Capittel present, de confirmatie des Paus, met de octroye des Conincs Philips van Spaignien van het nieu Bisdom van Antwerpen, waer aft dat Doctor Morkoy, als procuratie hebbende de pocessie in 't voorschreve Capittel genomen heeft, ende is daer naer uyt het Cappittel gebrocht geweest (met alle de Canoniken, aen hebbende haer beste choor Cappen, in de hoogen choor voor den Outaar, ende syn devotie gedaen hebbende, met cussen den outaar ende het kruycesicx des misbock, heeft hem heer Rogier de Taxis Choordeken geleydt in 't Conincx gestoelte op de rechte syde by den outaer, hem residentie gevende als Bischop van Antwerpen. Alsdoen ooc heeft men twee mael de groote Clock geluyt totter hochmissen, die men seer solemnel met musick en orgelen heeft gesongen van den H. Geest, waer in ooc present waren de Heeren van de ganscher wedt, gratulerende Heer Morkoy in plaets van den toekomenden Bischop, dese misse gedaen synde heeft den Choordeken en Cantor heer Morkoy, weder gehaelt van Bischops plaetse, ende gebrocht aen de Choor deure, al waer den Secretaris van 't gestelyck hoff van Brussel openbaer gepronuntieert heeft, hoe dat onsen Coninck (met Consent des Paus) in dese stadt en kercke gestelt hadde eenen Bischop, waerom dese kerke voor desen heeten sal een Cathedrael kercke, of Dom &c. daer naer heeft Doctor Longorius dese heeren van de wet grootelykx bedanckt

en

en alsoo is een igelyck naer huys gegaen, maer heer 1570.
Morkoy met den Choordekenen en onder Canoniken, en Doctor Longorius, syn gaen eten in 't hof van Sinte Bernaerts, als 't hof synde van den toecomenden nieuwen Bisschop Zonnius.

Den 29. deser naer noen, syn van Mechelen tot Antwerpen gecomen driehonderd Spaensche Soldaten meest al haeck geschut met een vliegende Vendel. Noch op den selven dach ontrent ses uren is Duc d'Alve van Brussel met de Bargie na Antwerpen gecomen, logerende in Sinte Michiels Clooster, waerom die van 't Casteel seer dapper schoten met grof geschut, soo datter eenen Cloot van eenenvyftig ponden gevlogen is in de Cuyperstraet boven door een Cuypers huys, genoemt het Haenthien, door den muer tot noch in een ander huys.

Op den 30. deser t'Sondachs voor de Cruysdagen, heeft men t'Antwerpen ingeblasen de vry Meert, vuyt de welke syn vuytgeseyt alle Sectarissen, die teghen den Koninck Wapenen aenghenomen hadden.

Op den 3. Mey heeft desen deuchdelyken Bisschop snoenens t' synder tafelen genoyt de vier Almoesseniers hun bevelende, dat sy souden medebrenghen dertig schamel huysarmen, die hy wel heeft doen tracteren van eten en drincken, en naer de maeltyt heeft hy de Almoessseniers gegeven hondert gulden in goude realen tot behoeff van den armen, maer de arme die daer hadden gegeten gaf hy elck sestien stuyvers in halff Daelders.

Den 4. Mey en was ascensi daegs, is voor de eerste reyse in het Catelynen Outaer van desen werdigen man Sermoenen gedaen, en hadde veel Auditeurs, want de Canoniken convoyeerden hem tot aen den Preeckstoel, daer naer heeft hy in de Choor gehoort de hoogmisse gedaen van den Choordeken ende naer den noen seer devotich de Vesperen.

Den

1570. Den 17. Mey s'Maendachs in de sinxen daghen, isser een seer deerlyke moort geschiet tot Mechelen van eenen Beltstormer, want desen siende dat hy moest sterven van weghen de Justitie, heeft by hem ontboden eenen Vrouwenbroeder om hem te bichten, als hy seyde, maer hem in den Camer alleen hebbende in de gevanckenisse heeft tot ten Broeder geseyt, moet ic hangen als ic de doot niet verdient en hebbe soo sal icse nu verdienen, en heeft den Broeders opsteker vuytgetrocken en hem dien op syn Lyff ontstucken gesteken, gevende hem wel agtien doottelyke wonden, soo dat den Broeder voor doot in 't Clooster in een troch is gebrocht, en corts daer naer gestorven, maer desen Moerder heeft hem selven snachts los gemackt aen syn handen en aldaer syn selven verhangen, ende daer naer is hy gevierendeelt ende tot asschen verbrandt.

Den 20. deser heeft den Bisschop in den hogen Choor geordonneert Subdiacons, Diacons ende Priesters en heeft de hoochmisse gesongen, ende naemaels veertig daghen afflaets gegeven.

Den 21. heeft den voorsz. Bisschop ook de Hoochmisse gesongen met de ommeganck gaende in syn Bischops habyt.

Op den 28. deser syn op de Meert levendig verbrant eenen jongen Knecht met een Meysen om dat sy herdoept waren en daer naer buyten aen staken gehangen.

Den 16. July, syn t'Antwerpen vuyt onse L. Vrouwen Kerck vuyt gegaen den Bischop met alle de Geestelycheyt ende de biddende Ordenen, inhalende, (ten huyse van den Marckgrave in 't Kipdorp) Heer Maximiliaan de Bergis Eertsbischop van Cameryck en Brabant, en de Heer Francisco Richardot Eertsbischop van Atrecht, en syn alsoo gecomen in onse L. Vrouwen Kercke.

Daer

Daer naer is Duc d'Alve ooc te Kercken gecomen 1570.
vuyt de Meere om de Hoochmisse te hooren, seer costelyck als Stathouder van den Coninck van Spaignien, aen hebbende haer gulden Vliesen, met drie Heeren vander Orden, als, myn Heer van Barlemont, Duc d'Aerschot, ende den Grave van Overstyn, met seer veel Adel, als den Grand Prior van Malta, en Duc d'Alvens Soene, myn Heer Vitelly den Casteleyn van Antwerpen &c. met veel Hellebardiers ende Hertsiers, die al nieu gecleet waren in 't flouweel, in de Kercke synde heeft Heer Maximiliaen de Bergis gesongen de Hoogmisse van de Heylige Geest voor het Oxael in den hoogen Choor, die daer seer costelyck was gemackt, ende ses Canoniken met vier Cappelanen dienden hem ter Missen, de Misse geëynt seynde is de heelen geestelycken staet processie gegaen binnen onse Lieve Vrouwen Kercke, en den Bisschop van Cameryck droech het costelyck Crucifix toecomende den Hertoch van Brabant, en achter hem quamen de drie Heeren van de Oordene en doen volgden Duc d'Alve met alle synen Adel, Hellebaerdiers ende Hertsiers, syn Trompetters sloegen seer triumphantelyck haer Claroenen, naer de Processie heeft den eerweerdigen ende geleerden Bischop van Atrecht in den beuck der selver Kercken gepreeckt in 't Walsch voor de ander twee Bisschoppen, Duc d'Alve en alle de andere Adelen, en het Sermoen gedaen wesende, heeft den Cappelaen van den Bisschop van Cameryck verbalyck in 't Latyn gelesen het perdon ons heylichs Vaders den Paus Pii Quinti, in welck perdoen der gracien gecregen hebben alle personen die in 't Neerlant tegen Godt, het kersten geloove off andersins tegen d'oude Catholycke Religie misdaen hadden, alsoo verre sy voordaen haer leven beterden, waer op den Paus haerlieden heeft ge-

1570. geven generael perdoen, gratie en afflaet, bevelende den Bisschop van Cameryck met d' andere Prelaten en Pastoors, aldusdanige op dese maniere in de Bichtmisse te absolveren, dit gebeurde openbaer voor den Autaer daer de Misse gesonghen was in presentie van de drie Bisschoppen, den geestelycken en weertlyken staet, Duc d' Alve met alle syn Edelen ende den ganschen Magistraet ende menichten van Borghers die daer om stonden, dit gelesen synde, hebben de Sangers van den Hertoch in 't Musyck gesongen: *Te Deum Laudamus:* en daer naer heeft den Bisschop van Cambrey gesonghen een Collect voor peys en vrede en heeft Adieu aen Duc d' Alve geseyt. Noch op den selven dach onder het Lof is Duc d' Alve gecomen op de groote Meert met de Heeren van de Oorden, alle den Adel, den Cancelier van Brussel, den President Vigilius, met de Secreten Raet des Conincx van Brussel, ende met dry Vaendelen spaensche Soldaten meest alle Haeckbusschieters, met oock Hellebardiers ende Hertsiers, om het perdon des Coninckx Philips te publiceren, d' welck geschiede voor het nieu stadthuys op een seer hooge stallagie, rontsom met trappen ende becleet met root laken met een tabernakel van gouden laken ende eenen spaenschen setel, daer Duc d' Alve in geseten heeft, representerende den persoon des Conincx van Spaignien, en nevens hem syn geseten de dry Heeren van de Oorden, den Cancelier met syn ander Edelen, de Hellebardiers stonden rontsom op de trappen. Doen heeft den President Vigilius gepresenteert aen Duc d' Alve eenen grooten parquementen brieff met des Conincx Zegel daer aen, inhoudende het perdon des Conincx, vragende off 't syn Excellentie gelieffde, dat men vuyt Conincx naem openbaerlyck soude lesen, en hy dat consenterende, heeft hem een van de Heeren van

Brussel open gedaen ende in 't Walsch gelesen, en daer 1570.
naer vuyt een gedruckt Boecxken in 't duytschs d' welck inhoudende was de principael Articul des Paus; naer dat het al van den perdon is gelesen geweest, soo is Duc d' Alve met alle syn Edelen en Guarde van de stellagie gegaen op het stats huys, en de Trompetters hebben groote blydschap getoont in het trompetten, alsoo oock de dry Vaendelen Knechten mits treckende voorby het stathuys den Duc affdanckende met vreeselyck te-schieten haer heel haken. Alsdoen isser t' savonts een groote maeltyt op 't statshuys geweest voor Duc d' Alve met synen staet, waer toe genooyt syn geweest de meeste Edelen ende schoone Jouffrouwen van Antwerpen, en de groote Clock luyde t' savonts drie mael ter cause dat het perdon gepubliceert was, diesgelyck heeft men gedaen acht dagen lanck t' savonts.

Den 20. July is Conte Lodron wederom t' Antwerpen gecomen, die los gelaten was tot Valencyn, doen hy daer meer als twee maenden van syn duytsche Soldaten zeer nau gevangen gehouden was geweest om haer betalinghe wille, want doen hyse affdanckte, woude hun betalen met laken, maer sy wilden gelt hebben, gelyck hy hun belooft hadde in 't aennemen des dienst van Coninck Philips. Item, in dese weke syn t' Antwerpen van den Steen los gelaten acht en twintich gevangenen: soo Herdoopers, Beeltstormers, Schoolvrouwen, die haer kinders hadden doen in de valsche Religie instrueren ende doen Doopen, dese werden eerst geëxamineert van den opper Prochiaen en ander Canoniken gecommitteert van den Bischop, waer om sy haere dwalinghen affginghen ende van hun quaet peniteerden.

Den 25. deser 's Dynsdachs op Saint Jacobs dach t' savonts, heeft men alhier begonnen seer triumphante-

1570. lyck te vieren op de Meert van, alle gulden, ambachten, cameren, oock in alle wycken der ſtat dry dagen ende dry avonden met torſen ende vierpannen, en op onſe Lieve Vrouwen Toren waren in 't ſop gehangen ſeer veel houte lanternen met brandende keerſen, dieſgelyck oock op Saint Jacobs Toren, ooc luydemen alle avonden dry mael de clocke om blydſchap, dat den Coninck Philips generael perdon hadde gegeven die teghen ſynen Majeſteyt miſdaen hadden.

Den 27. ſyn van rontſom Liere naer Antwerpen gecomen dry Vaendelen hoochduytſche Knechten, daer Conte Lodron Capiteyn affgeweeſt hadde te Valencyn, daer ſy de ſtad wel negen maenden ingehouden hadden, ooc de Poorten geſlooten tegen den Coninck en hielen Lodron gevangen tot dat hy hun achtien maenmen ſoldye betaalt hadden, maer deſe ſyn van ſtonden aen van 't Hoff weghen, met behendicheyt weder aengenomen om ſynen Majeſteit te dienen en ſyn geforieert geweeſt in Borgerhout, tot dat men haer elders ſoude wyſen.

Den 28. July, ſnachts, ſyn van Bruſſel gecomen by Antwerpen een bemde Ruyters van de Geelrockxs ende een bemde van de Royrockx ſeer ſterck in wapenen, ende van Loven, Mechelen, Liere ſyn gecomen elf Vaendelen ſpaenſche Voetknechten ſeer wel gemonteert van geſent ende wapens.

Den 29. July t' Saterdachs ſmorgens heel vroech, hebben de Capiteyns de drie Vaendelen hoochduytſche Knechten op het Laer achter Borgherhout gevoert om aldaer te monſteren. Binnen deſen tyt hebben haer de twee bemden Peerden met de elf Vaendels rontſom beſet ende omcingelt, alſoo dattet niemant vlieden en coſt, deſe ſiende wat haer ſoude gebeuren en dat ſy vermant waren en lyfloos hebben hun Vendels geſtreken ende

hun

hun Trommels opgehouden, staende by malkanderen als 1570.
onnosel schapen verwachtende wat hun hier van comen soude. Aldus smorgens vroech is Conte Lodron vuyt de stad gecomen te Peerde op 't voorschreve Laer by Cattenberch metten Capiteyn Vitelly, Don Gabriel, Don Frederico Duc d' Alvens Sone, met veel spaensche en hoochduytsche Heeren ende Lodrons meyninge was, dat de Vendels van de Spansche met de Ruyters de gantsche drie Vendels duytsche Knechten altesamen overrompelt en doot geslagen souden hebben, maer dit merckende Don Frederico en hevet geensins laten geschieden, dat de goede om de quade souden om den hals comen. Maer dat Lodron gevangen soude nemen de principaelste oproerders van synder gevanckenisse, dus synder van stonden aen vuyt de drie Vendels geroepen met naem en toenaem twintich hoochduytsche Knechten voor Lodron, ende hy heeft daer elck byzonder verclaert wat vileynie en spyt dat sy hem tot Valencyn aengedaen hadden al oft hy een heerloos schelm oft dief geweest hadde. Dese Lantsknechten hebben hun stoutelyck in 't openbaer in syn presentie verantwoort, dat hy syn verdienste gehadt hadde, aengesien hy een heerloos stuck diefs ende schelms was des Conincx, aengesien dat hy des Coninex gelt ontfanghen hadde om haerliede daer mede te betalen naer inhout van hunnen artikel brieff, en dat heymelyck wech naer Trenten beschikt hadde, daer hy heymelyck meynden te volgen, ende dat hy hun nu betalen wilde halff gelt en quaet laken, waer mede sy gheen betalinghen en wilden gedaen hebben om den lesten man te wagen, ende hem liever te geven steken naer syn doot, d' welck haer nu leet was dat syt niet gedaen en hadden, ende dat sy in des Majesteyts recht met haren artickel brieff en metten Cryschrechte haer wel verantwoorden souden

 waert

1570. waert dat sy verhoort mochten worden. Doen synse van stonden aen gevangen geworden van de spaensche Roy Royde, en syn alsoo aen malkanderen gebonden geveetert met sesthien, achtien, twintich, dertich, sestich gebracht geweest in de stat op den Steen met twee of drie rotten spaensche Haechgeschut geaccompaigniert, ende de Roy Roede achter met veel Peerden.

Dit geschiet synde is den anderen duytschen Lantsknechten bevolen te trecken in hun Logement in 't Borgerhout, stil synde tot dat men haer anders bevelen soud elcke d' welck sy gedaen hebben, en alsdoen is de spaensche ooc bevolen te vertrecken naer syn Logys, sommighe Vendels naer Berchem, d'Orne, Ranst, Weynegem, &c. maer die van 't Casteel brochten alle de Heeren binnen over de Meer op den noen ten twaelf uren.

Den 30. July, t' Sondachs smorgens, heeft Heer Doctor Francois Sonnius Bischop van Antwerpen weder gepreeckt in den Beuc van onser Lieve Vrouwen en aldus anderwerff vercondicht het perdon.

Den 31. deser smorgens, heeft den Spaigniaert vroech vuyt Antwerpen te Borgerhout gehaelt de Vendels en Trommels van de hoochduytsche, en is haer bevolen geweest te trecken vuyt het Conincx Lant, en hebben daer gevangen genomen de Vendrichts met de Trommelslagers ende hebbense op den Steen in 't stadt gebrocht.

Den 1. Augusty, Anno 1570. syn op den Steen geëxamineert geweest de twintich Lantsknechten gevangenen.

Den 2. deser naer noen, heeft men de Trommel geslagen dat alle de Haeckgeschutters van de drie Vendels hoochduytsche binnen sonneschyn vuyter stat en

Bor-

Borgerhout vertrecken souden, ende ooc de spicy voerders binnen drie dagen te maken vuyt 's Conincx Lant, &c. dit vernemende haerlieder Huysvrouwen, hebben by den Hertoge, Conte Lodron groot misbaer gemaeckt, ende met hun cleyne kinders hem ten voet gevallen, biddende om haer mans perdon en gratie, ja oock alle de natien Hoochduytsche, Italianen, en sommige Spaensche Heeren, die medelyden hadden, maer niemant eylacen en heeft dat by haerliede vercregen. 1570.

Den selven dach geexamineert heeft alle de Lantsknechten hun opleggende een en twintich Articulen, elck werdich lyff en goet verbeurt te hebben, soo synder terstont een en twintich verwesen.

Dit siende de arme vroukens dat sy gheen perdon en costen gecrygen hebben voor den Steen groot misbaer comen maken met haer cleyne kinders seer weenende alsoo haer mans nu verwesen, Adieu, seggende, die seer mistrostich door de tralien haer aensprekende, ende den eenen wierp in haar schoot gelt, en den anderen syn hosen, den derden syn cleeren, haerliede bevelende haer kinderkens, d'welck seer deerlyck was om te sien, alsoo datter menich hondert Borgers weenden die dit sagen als sy daer voorby gingen.

Den 3. Augusty, snachts syn t'Antwerpen aen het nieu Casteel by de eerste noch twee andere Galgen gestelt, en smorgens vroech synder van den Steen gebrocht neghen verwesen Hoochduytsche al aen malcanderen gecoppelt, waer aff de acht syn gehangen geweest en den negen onthalst, om dat hy van edel geslacht was in Duytslant, en op den noen syn sy al begraven geweest aen de nieu Vesten daer by.

Noch op den selven dach synder van Loven binnen

1570. nen gebrocht vyf Hoochduytsche Lantknechten, die vuyt de drie Vendels sonder Paspoort waren gaen loopen. Item op den selven dach synder op den Steen losgelaten de Trommelslagers en Vendrichts vuyt Borgerhout door het bidden van de Oosterlingen.

Op den selven dach is Duc d' Alve van Antwerpen naer Nimwegen met veel spaensche Soldaten getrocken, om te ontfangen ons Keyser Maximiliaen Dochter toecomende Huysvrouwe ons Conincx Philips.

Den 4. Augusty, smorgens in den dageraet syn van den Steen gehaelt, by synde den Provost van Conte Lodron, achtien gevangenen van de Hoochduytsche al aen een gebonden, waer van de neghen van stonden aen voor de Galge onthooft syn geweest en waren schoone frissche mannen en hadden van Lodrons Hoplieden, Voerders, Bevelmeesters, Rotmeesters geweest, om dat sy in Duytschlant waren van edel afcomst, maer hadden te Valencyn van de conspiratie geweest, &c. Daer naer syn de andere negen gehangen aen twee galgen, waer aff twee gebroers haer twee eerste vingers syn affgehouwen van haer rechterhant om dat sy valsche conspiratie brieven te Valencyn sonden t' Antwerpen aen de duytsche Soldaten, dat sy gheen betalinge nemen en souden met laken anders dan met ghelt, naer inhout hun Artickels brieff, die Lodron hun beloofde te onderhouden doen hyse tot Ausburch aen namp, en heeft syn beloste gebroocken, daerom hebben sy 't met den hals moeten becoopen, en syn te Sint Joris begraven. Noch op den selven dach heeft Lodron wederom gehouden de duytsche Knechten in Borgerhout haer Vendels, Trommelen, en de Capiteyns hebbense doen vergaren op 't Laer achter de Capelle, daer hy se affgedanckt heeft van Conincx dienst, haer ontslaende van haren Eedt en dat een igelyck vertrecken soude

vuyt

vuyt 's Conincx Lant, elck naer syn Logement Pas- 1570.
poort gevende om te moghen door geraken.

Item, op den selven dach naer noen, synder van Lodrons wegen t'Antwerpen noch derthien hoochduytsche Knechten verwesen, die door de tralien van den Steen groot misbaer maeckten en haer vrouwen en kinders groot misbaer thoenden, ende de Borgers biddende dat sy Godt Almachtich voor haer wilden bidden want sy nu sterven moesten, waer door het volck groote compassie en medelyden gehadt heeft, alsoo dat niemant over straet en passeerden of de tranen sprongen hem ten oogen vuyt om de groote straffe Justitie die Lodron sonder genade was doende.

Den 5. Augusty, t'Saterdachs smorgens heel vroech, heeft den Provost van Conte Lodron van 't Steen gehaelt de dertien verwesen Soldaten, aen malkanderen gebonden, geleyt aen het gerecht des Casteels, daer terstont de vyf gehangen geweest syn ende daer naer de acht vrome mannen onthooft, maer de twee begeerden eerst al knielende te sien het sweert van Meester Hans, Lodrons Scherprechter, ende aensiende heeft alsoo onversaacht als een vroom Edelman, gecust hebbende het sweert, den slach ontfanghen ende alsoo den anderen ende syn alle dertien op Sint Joris Kerckhoff begraven. Maer soo men de Justitie heeft begonst te doen soo synder gecomen op de pleyn drie Bruyts, waer van de twee waren met den hangenden haer, en syn den Provost te voet gevallen biddende ende begheerdende drie van dese verwesen Soldaten geschoncken tot haerlieder man om te trouwen, maer het is hun ontseyt geweest. Item, op den selven dach op den noen, is t'Antwerpen getrout geweest een jonck Meysken met eenen verwesen Soldaet door het bidden aen Lodron vercreghen van goede vrienden van de stat en de hoochduytsche

Ee Natie

1570. Natie, anders soude hy oock moeten sterven hebben, waerom groote blydschap was.

Den 7. Augusty, smorgens in den dageraet, syn aen het Casteel noch twee oude Cryslieden gehangen wel van seventich jaer, dese heeft men eerst haer vingers met haer rechte hant affgehouwen en daer naer gehangen, settende elck een pampier met een geschilderde Croon op haer hooft, om dat sy tot Valencyn haer selven hadden Coninck willen maken, halende vuyt het Artelery Huys het Conincx en stats Geschut, poyer, ballen, &c. settende dat op de stats Vesten in spyt van Lodron, die sy aldaer gevanghen hielden tot dat sy betaalt waren.

Noch synder twee duytsche Soldaten voor het selve Casteel op den Rechtwagen onthalst geweest ende alsdoen gevierendeelt, om dat men hun opleyde, dat sy Valencyn souden helpen spolieren hebben, en daer naer gebrantsticht of de Geusen overgelevert hebben: dese lichamen syn al samen aen halve galgen of cruecken gehangen op 't galgevelt met haer Croonen op haer hoofden.

Item op den 13. deses is buyten gehangen eenen Schipper, die in onse Lieve Vrouwen Kerck hadde affgeworpen dat schoon Cruycefix met een touwe.

Den 23. is ter Puyen affgeworpen en bevolen alle Natien, ambachten, en gulden, ende wyken, wederom gereetschap te maken om triumphelyck te vieren, op haer camers, straten, wycken, ter eeren Madamme Anna, Bruyt ons genadichs Conincx Philips van Spaignien, want sy op drie dagen van Bergen op Zoom de stat van Antwerpen wilde comen besien.

Noch op den selven dach syn van den Steen affgelaten ses en veertich hoochduytsche Crysknechten die Lodron hadde doen vangen.

Den

Den 26. smorgens voor den dage, heeft Lodron doen 1570.
hangen noch eenen Soldaet, die synen schryver hadde geweest, ende hadde de arme Soldaten dicwils vuytgestreeken soo dat hy hadde dieverye in 't meten van het Crysmans laken gedaen, daer men haer mede betaalde, ende dese wirt t' savonts op het galgevelt by de twee Coningen te droogen gehangen.

Noch op den selven dach smorgens, heeft Lodron van den Steen doen voeren in een Schip achtien gevangenen Soldaten naer Vilvoorden om die aldaer te Justiceren soo men seyde, &c. ende heeft noch vier Soldaten op de galeye doen setten.

Noch op den selven dach ontrent den avont, is van Berghen op Zoom t' Antwerpen gecomen de schoone Damoselle Anna, dochter van den Keyser Maximiliaen en de Bruyt van haren Neve Philips Coninck van Spaignien, met eenen schoonen stoet van hoochduytsche Heeren en Jouffrouwen ooc Spaigniaerden, als Duc d' Alve met synen Soen met noch drie Heeren van de Oorden, als myn Heer Barlemont, myn Heer van Meegen, en Duc d' Aerschot ende den grooten Meester van Pruisschen was haren Gouverneur, oock gecompaignieert met twee van Duck d' Alvens benden, de welcke waren de Roy Rockxs met de Blau Rockx, elck met een lanck Roer rydende.

Als sy nu gecomen is binnen de nieu Royde Poort soo heeft den geestelycken staet met Processie haer te gemoet gegaen, verciert met silvere en goude lakene Choor cappen en hebben haer wellecoom geheten, blydelyck ontfanghende met den geheelen Senaet met de ses Gulden, elck staende met een brandende Tortse van de Poort aff tot op de Copperstraet, convoyerende haer tot in onse Lieve Vrouwe Kerck: Comende nu de Edele en vuytermaten schoone aldus in de Stat gereden

1570. den op een schoon gespickelde Hackenye met seer costelyck hancksel verciert van goude laken seer triumphantelyck geborduert, ooc op hebbende een silveren verguldе vrouwen sale, ende daer insittende onder een tabernakel van goude laken, by Sinte Lowys Cappel is daer gemaeckt geweest een groote stellagie van de stats wegen, daer op saten veel jonge Maegdekens seer costelyck geciert met de Maecht genoemt Antwerpen, dese heeft haer Excellentie gepresenteert eenen Rosen Hoet met eenen Lauwerier haer gratuleerende seer manierlyk met Retorycke.

Daer naer is sy gecomen op de Copperbrugghe, daer de Natie gemaeckt hadde eenen groote Reuse op een Casteel, aen de Melcmeert stont een speelwaghen met de Maecht van Antwerpen met veel Maechden geaccompaignieert, haer wellecoom heetende voor d'eerste reyse.

Hier naer de Coninginne genakende de groote Meert heeft daer gestaen den grooten Walvisch met den Godt der Zee, Neptunus, daer op sittende, heeft groot jolyt met dansen getoont, noch heeft op de Meert gestaen de grooten Reuse met een brandende Torts in syn hant, diesgelyck oock de cleyn Reusken, haer met een brandende Torts wellecoom hetende met alle de Gulden, Ambachten, Cameren, die seer triumphantelyck waren vierende elck om 't schoonste haer oock gratulerende met trompetten, trommelen, fluyten ende allerley spel, is alsoo achter het nieu Stathuys gereden over de yseren brugghe, daer oock stont dat costelyck stuck den Olyfant des ommeganckx, naer onse Lieve Vrouwen Kerck.

Voor de welcke sy affgeseten is met haer twee Broerkens van acht of tien jaren out, en alle haer Edelen, en is alsoo gegaen met Duc d' Alve in onse

Lieve

Lieve Vrouwen Choor, daer sy haer Oratie deden 1570.
voor Godt almachtich, en daer naer heeft Heer Doctor Zonnius Bisschop van Antwerpen haer gesaluëert en seer solemnelyck ontfangen, ende daer naer gereden naer de Meer naer haer Hof, d'welck was Jeroninus del Ryos Huys. Waer by de Natie van de Genevoysen en de Hoochduytsche Natie binnen drie dagen elck gemackt hadden een Arcke Triumphale, daer op synde musiecke, de trompetters van den Keyser, haer feestelyck wellecom heetende met spel en singen, en de Spaansche soldaten op de Meer met seer afsschieten haer buschen.

Maer in den donckeren avont, hebben alle Gulden, Cameren, Natien, Wycken, seer costelyck geviert, met tortsen, lanteerens voor haer deuren en huysen met pectonnen seer schoen op de straet, ende den Facteur van Portugael liet drie dagen lanck t' savons vuytlopen ses of acht stuckens wyn, dus heeft men ooc geviert op onse Lieve Vrouwen Torens, Sint Jacobs en meer andere.

Op den 27. Augusty 't sondachs, is de Coninginne gecomen in onser Lieve Vrouwen Kerck seer kostelyck gecleet met alle haer Edelen, Duc d'Alve, syn kinderen met de voorsz. Heeren van de Oordene, met haer edele Jonge Dochteren, waer van de vyf hadden louter silvere sadelen, hoerende in den hoogen Choor de Hoochmisse, met haer twee Breurkens seer devotelyck onder een roy damasten tabernakel, welck seer solemnelyck dede den Bisschop van Antwerpen, en naer de misse gaff hy alle die tegenwoordich waren veertich dagen afflaets.

Noch op den selven dach naer noen, is de Coninginne gereden op het Nieu Casteel van Antwerpen met alle haer Edelen, ende het Casteel nakende, heeft men

1570. los geschoten alle de Artelerye, en de twee Vaendelen Spaensche soldaten hebben grooten triumphe bedreven aen de poorte des Casteels en in 't Casteel met schieten ende monsteren in 't blanck harnasch, maer Duc d'Alve heeft de Coninginne met haren Adel geleyt binnen in 't Casteel op de Brugghen, Blockhuysen, en Fortressen, haer vuyt leggende de wercken des Casteels.

Op den 28. deser, naer noen, is de Coninginne gereden inde Nieustat, besiende het Oostershuys ende de andere wercken, en comende op de werff, hebben al de groote schepen hun geschut los geschoten, tot haerder ende des Conincx eere. Comende nu voorby den steen soo hebben alle gevangene om misericordie aen haer geroepen, die sy beweesen heeft, want sy hun heeft doen geven ses daelders en sommige los te verbidden.

De Coninginne nu t'Antwerpen wesende is haer groote schenkinge van Juweelen van diversche Landen, Steden en Natien geschonken, want de Stat van Antwerpen schonck haer twee tonnen gouts, de Natie van de Italianen twee schoen stucken gouden laken, ander een goude lampet met een becken, Vuytrecht eenen vreeselycken grooten rooden os, die gecost hadde drie hondert en vyfftich Gulden, ende desen cocht alhier eenen Vleeschhouwer en men sach hem levendich in den Royen Leeu om eenen halven stuyver, en was soo groot als by menschen gedencken gesien was, want hy was dick drieendertich palmen, lanck tweendertich en een half, hooch negentien palmen, swaer tweeendertich hondert pont.

Den 10. September Sondachs, hielt men alhier een generael Processie metten Heylige Sacramente, Godt Almachtich biddende, dat de Coninginne met gesontheyt en voorspoet met den eersten Noort Oosten wint mocht comen in Spaignien by den Coninck Philips.

Den 13. desen, syn op de Meert levendich verbrant

twee

twee Herdoopers en buyten op 't galgen velt gestelt, 1570.
om dat sy by haer valsche opinie bleven.

Op den 25. deser, is Vrou Anna Keysers Suster, alias Dochter, van Armeuyen gereyst naer Spaignien met een vlote wel van drie hondert groete schepen, seer triumphant om aenschouwen. Item op den selven dach, heeft men geschavotteert eenen dooden Snaphaen, die by d'achterbraeck met noch twee andere boeven afsetten eenen waghen van Cooplieden, maer een van dese Cooplieden schoet desen Snaphaen op 't peert sittende met een vier roer in syn voorhoofft, dit siende de andere boeven hebben hem daer voor doot gelaten, maer desen Coopman heeft hem op den steen doen vueren, daer hy naer die wonde nooyt gesproecken en heefft ende is alsoo gestorven, ende daer naer in 't openbaer gestelt of hem imant soude mogen kennen hebben, die soude hebben tien gulden en op den avont is hy op een rat op galgen velt gestelt.

Op den 26. deser, heefft den Bisschop van Antwerpen gereconsilieert en gewyt de Kercke van Sinte Willebors met de andere buyten Antwerpen.

Den 27. is ons Conincx Philips Bruyt, Anna van Oostenryck, met haer twee Jonger Breurekens van Middelborch in Zeelant t'scheep gegaen, als sy van den eersten September naer goeden wint gewacht hadde.

Op den eersten October, t'Sondachs heeft men t'Antwerpen Proceſsie gegaen van onse Lieven Vrouwen Kerck om de Meert, God Almachtich biddende, dat hy de Coninginne met voorspoet en gesontheyt wilde laten comen by den Coninck Philips. Desgelyck heeft men ooc Proceſsie gegaen in alle Prochien en Clooster op den selven dach om de selve oorsake. Noch op den selven dach syn van Brussel gecomen twee Vendels Spaensche soldaten ende tot Antwerpen in de Borghers Huy-

1570. Huysen geleyt, die haer lieden daer moesten logeren, gevende haer cost en dranck, maer daer en boven deden sy de Borgers al ten groten overlast, sommighe stotende ende slaende ten huysen vuyt.

Den 4. October, op Sinte Franciscus dach, is t'Antwerpen op de groote Meert levendich verbrant eenen tennen Potscheelmaker, om dat hy in den Geusen tyt Coster hadde geweest t'Antwerpen in de Mollekens Calvinistsche Kercke ende bleef in syn valsche opinie, daer om wirt hy gebrant en buyten gevoert &c.

Op den 9. October, is alhier op 't Statshuys vergadert geweest den Raet staet, van alle Prelaten en Abdten van Brabant.

Den 4. is Anna des Conincx Philips Huysvrouwe gearriveert met goeden voorspoet van wint, in de haven van Spaignien van Sinte Andries, God Almachtich verleen haer beyde het eeuwich logys.

Item in 't selve Jaer van 1570. den 21. October, is eenen Rycx dach gehouden tot Spiers, in welcke de Keyser Maximilianus syn Dochter Elizabet Carolo den negenden Coninck van Vranckeryck heeft ten houwelyck gegeven.

Den 9. November heeft den Procureur Generael op te Meer doen hangen op den noen, aen een halff galge, eenen Italaen Genevoys Makelaer, om dat hy valsch Coopmans goet geassureert hadde voor goet goet, en valsch goet vertolt en te schepe gedaen, maer nu comende in de haven daer men 't lossen soude heeft desen het nieu schip doorboort en is alsoo met dat bedroch het schip verdroncken, maer visschende sommige kisten van Lynwaet heeft men daer in gevonden gepackt steen voor Lynwaet, inde mee balen torffgemul voor mee &c. maer hy moest daer om sterven; want hy menich Coopman bestolen ende bedroghen hadde, waer vuyt dat

dat quamen groote banckeroeten binnen Antwerpen. 1570.

Den 23. heeft den Alcalder of Royroede, als Provost van de Spaigniaerden t'Antwerpen, op Sint Jans Poort eenen Spaanschen Soldaet doen gheven stroppe la corde, om dat hy eenen Borgher grooten overlast gedaen hadde, maer de Canalie, siende dese slechte correctie, hebben den Alcalder een Houtsmisse naer geroepen, met hem geckende, waer om dat hy met syn roede van Justitie onder den hoep geslaghen heeft, ende een van de Spagniaerts vuytreckende syn rappier heeft (sonder imant te myen) onder het volck gesmeten en gesteken, alsoo datter sommige doot bleven en veel gequest waren, waer door een ramoer op den oever quamp en werpen soo met steenen naer desen Spaigniaert, alsoo dat hy seer gequest synde heeft moeten vlieden in een huys, of anders souden sy hem gesteenicht hebben.

Den 29. ten drie uren, synder geslagen dry soo vreeselycken donderslagen met blixem, alsoo dat daer aff ontsteken is Sint Joris Toren en brande aen 't Cruys wel ses uren lanck, dat men meynde dat den Toren met de Kerck affgebrant souden hebben, maer de Schalideckers blustent soo dat het Cruys noch bleef.

Noch van 't selve onweer verbrande in Vlaenderen het schoen en weerdich Clooster en Abdye van Bouweloo.

Den 3. December op den eersten sondach van den Advent, heeft myn eerweerdig Heer Zonnius, selver in den Beuck van onser Lieve Vrouwen gepreckt, en met de Processie gegaen, om de Meert, Godt Almachtich biddende om getyich weer, want al te grooten winden en ontallycken grooten slach regens waren.

Item den 7. heeft men op Sint Jans Poort alhier eenen Spaenschen Soldaet anderwerf twee mael gegeven

1570. ſtroppe la corde, ſoo ſtraffelyck, dat de Canalie niet meer en ſpotten als voor.

Den 15. Decembris, heeft men ter Puyen affgeroepen van den Biſchops wegen, dat niemant op ſondaghen en heylich daghen voor naer de hoochmiſſe en moſt gaen drinken in eenighe herbergen, noch caertſpelen gaen ſpelen of dansſcholen gaen danſſen, op verbeurte van het opperſte cleet.

Item den 11. February, is voor het Stathuys gehangen aen een halff galge eenen treffelycken Borgher van Dornick, die vuyt 's Conincx lant was gebannen tot Dornick, om dat hy hem de geuſerye ende beltſtorminge gemoyt hadde, en wirt daer nae buyten gehangen.

Den 15. is by Houſtruweel affgebrant den Buspoeder meulen, om dat de ſteenen vierſloghen, en verbranden vier menſchen.

Item den 22. February, en was vetten donderdach, is alhier door ſtat geleyt den grooten vetten royen Os, levendich wegende drie en dertig hondert pont, die de Coninginne van Spaignien geſchoncken was, deſen vercocht men in 't Vleeſchuys geſlagen ſynde ſes ſtuyvers 't pont, ende met deſen ginck ooc den ſweerten vetten Os van de Vleeshouwers, deſen hadde alle dagen gedroncken negen potten braspennincks bier van kerſemis aff tot vetten donderdach om vet te worden.

Den 27. February, 's dynsdachs op vaſtelavont, ſyn alhiert op de Meert levendich verbrant geweeſt vyf Herdoopers, waer aff den eenen was haerlieden Predicant, en de vyſde een Jonge Dochter, en met haer wirt oock verbrant een heel deel Ketterſche Boecken, die by hun waren gevonden doen ſy gevangen werden. Noch op den ſelven dach heeft den Alcalder Boelee, op den Backers toren ſtaende, op de Loochbrughe ſtrop-

pe

pe la corde doen gheven eenen Spaigniaert, di
doen op de Meert aen een halff galge gehangen
weeſt ſoude hebben om dat hy een vermoort ha
maer hy wirt verbeden aen Duc d' Alve.

Den 28. deſer hebben tot Berchem by Antwe
den Scherprichter van Mechelen, en den Beul
Conte Lodron, malkanderen vermoort om een
wil, waer om ſy corts daer naer alle beyde moe
ſterven, ende den Beul van Mechelen wirt op
Kerckhof niet begraven, maer onder de galge om dat
hem niet leet was, den anderen op Berchems Kerckh

Item alſdoen is Conte Lodron op den 25. Meert
trocken van Antwerpen naer Italien, van daer hy
comen was.

Anno 1571. den 15. Aprilis, op den Paeſdach,
heeft Heer Franciſcus Sonnius in onſe Lieve V
wen Kerck Proceſſie gegaen in ſyn Epiſcopael hab
en daer naer de Hoochmiſſe geſongen, ende naer n
de Veſperen in 't ſelve habyt.

Op den ſelven dach t' ſavonts ontrent elf uren
buyten Antwerpen tot Berchem een deerlycke Mo
geſchiet, ten huyſe van Bernaert Geraerdi Paſtor
't ſelve Dorp en Landdeken van den Biſchop van A
werpen, van vyf Moorders die als vrint door den kn
geweldich in ſyn huys ſyn gecomen, doen hebben d
Straetſcheynders van ſtonden aen ſyn oude Maert
dwongen licht te ontſteken, ende haer te wyſen w
haren Heer ſlapende was, nu comende in ſyn ongeſlo
Camere aen ſyn bedde, hebben de naeckten Heer wac
gemaeckt, nu gy pape gellet u lyff en goet, want
eer wy van hier gaen ſullen, ſullen wy ons handen
uwe bloet waſchen, dit hoorende den goeden He
heeft om ſyns lyffs genade gebeden, haer al geven
dat in ſyn huys was, haer ooc bevolende en beloven

 d

1570. dat hy haer ten gheenen dagen melden en soude
hier mede niet te vreden synde, hebben den
Heer met syn eygen geweer beginnen te houw:
steken hem gevende twee en veertich wonder
aff hy terstont gestorven is in presentie van
Maert, die hun lichten moest om te sien har
soo deerlyck vermoorden. Hier naer syn sy
een ander Camer daer lach en sliep Heer Pe
des voorschreeve Prochiaens Cappelaen, des
sy al willen wacker maken, maer terstont
nen eersten slaep niet ontwakende, heeft
dese geseyt ic wedde dat ic den paep wel co
ontspringen, en alsdoen heeft hy den Hee
den sinckroer geset onder syn neusgaten en
schoten alsoo dat den cloot achter door s
vuytgevlogen, waer door verbaest synde rie
maken, *och wat wildy maken*, dit hoorenc
ders dat hy noch leefde hebben hem hee
den bedde gesleeurt gevende hem noch tw
ke wonden, daer hy voor het bedde ligge
den aen gestorven is. Door dese scheut
wacker geworden eenen van Rome, gen
Christiaen de Mont, die corts van Rome
ende gelogeert in 't huys van de Landd
in de selve Camer van Heer Peeter ende
de, desen hebben sy oock willen vermoc
van haer door seer bidden en smeken
lyff gegeven, ende de andere vier hem
hy hadde hebben hem berrevoets en blo
den bedde doen gaen, schreyende over
van Heer Peeter, tot in den kelder omb
een sargie, te wylen hebben sy 't ontst
gerooft en mede gedragen dat haer be
alsoo gevloden, want de ingesetene d

Op den 17. Apriel, is tot Berchem in den hoogen Choor begraven voor het Heylich Sacrament Heer Bernaert Paſtoor, ende Heer Bernaerts Cappelaen voor de Orgelen, want hy aldaer Organiſt was, in preſentien Bolca, Duc d' Alvens Provooſt, de Marckgrave en Heer Heyndrick van Berchem Borgemeeſter, die informatie van de Moorden genomen hadden. 1570.

Den 24. is voor het Stathuys eenen ballinck van Dornick levendich verbrant om Beeltſtormery, deſen ſoude t' Saterdachs te voren op deſelve plaets gehangen hebben geweeſt, maer hy en wilde ſyn valſche opinie niet affgaen, maer daer in ſterven.

Op den 9. Mey, wirt voor het Statshuys levendich verbrant eenen man en vrou, om Herdoopery wil.

Den 19. deſer heeft Duc d' Alve in de pleyne van het nieu Caſteel doen ſtellen ſyn ſtatua off figure naer 't leven ſeer wel geconterfeyt van metael met noch twee mans figuren achter hem leggende met wapenen in haer hant, hebbende ooc malen daer brieven en requeſten in ſtaken, die ſy den Duc preſenteerden ende met der hant affwyſende en waren hem niet ontfanckbaer. Deſe ſtatua heeft hy hem ter eeren doen ſtellen om dat hy de rebellen van het Nederlant te neder gebracht hadde vuyt den naem des Conincx Philips, en het Heylich Roomſch Catholyck Geloof en Religie wederom in de Heylige Kerck doen ſtellen alſt bleec by den geſchrifte daer onder ſtaende.

In de ſelve maent hebben de Cellebroeders begoſt haer Nieu Kercke, in de Cellebroers ſtraet by haer nieu Clooſter.

Op den 12 Juny, is Duc d' Alve weder gecomen van Bruſſel t' Antwerpen met hem geaccompaignieert den nieuwen Gouverneur des Marcgraefſſchap van 't Heylich Ryck, Conte de Cantecroy, opper Capiteyn van het

 nieu

1570. nieu Casteel van Antwerpen, ende der Stadt Regent boven de Wedt &c. desen hiet Heer Frederic Pernottus, Breur van den Cardinael Granvel, Heer Anthonius Pernottus Aerts-Bisschop van Mechelen, Cardinael van Atrecht, Vice Roy van Napels.

Den 20 Juny is te Borgerhout buyten Antwerpen grooten overlast gedaen van de Spaensche Soldaten, die de lieden ten huysen vuytstiten.

Op den 23. Juny op Sinxen avont, synder allereerst van de Canoniken met consent des Bisschops ses cleyne Canoniken vuyt de Cappelanen gecoren, om de getyden te singen en den dinst te doen in den hogen Choor voor de principale Canoniken, en waren dese, Heer Carel de la Fossa, sanger, Heer Andries Moons, Heer Jan Rossem, Heer Carel Autorne, Heer Marten van Colen, Heer Jan Bullen, dese hebben t' sjaers elck hondert gulden.

Item den 30. Juny synder naer Berchem gevoert twee misdadige, die geweest hadden by de moort van Heer Bernaert den Prochiaen, ende Heer Peeter den Cappellaen, dese syn heel nackt rugge teghen rugge gestelt geweest op het geschildert justitie wagenthien voor den Backers Thoren, daer sy gevangen hadden geweest, en alsoo gevoert op de groote meert voor den Engel aen het nieu Stadthuys, elck daer genepen geweest met vierige tanghen van Cosynthien, Beul alhier en Scherprechter van Brussel, voor rydende eenen Trompetter, die soo dicwils de Trompette sloch als men hun het vleesch vuyt den lyve neep ter presentie, den Alcalder Boelee; Heer Jan van Immerceel Marckgrave, en Heer Jan de Grave Drossaert van Brabant, als Officiers der Justitie met allen hunne dienaers te peerde.

Van daer synse gevoert door de Wygaert en Clare

straet

ſtraet tot op de Meere Brugghe, daer ſy op alle bru
ghen met geloyende tanghen ſyn genepen, tot dat m
gecomen is aen het Prochiaens Huys tot Berchem,
aldaer is den jonkſten ſyn rechtehant affgehouden; di
gelyck ſoude men den ouden man gedaen hebben,
hadde hy ſoo flau niet geweeſt van het nypen, wa
elck wel ſeven of acht nepen gehadt hadde, maer
meynden dat hy tot de leſte ſupplicie niet gecom
en ſoude hebben, dit geſchiet ſynde, hebbenſe gebroc
op 't galgen velt by der ſiecken en aldaer levendich g
brant.

Den 5 Auguſty t' ſondachs, heeft men alhier in o
ſe Lieve Vrouwen Kercke gehouden een devote Pr
ceſſie om de Meert met het heilige Sacrament, Go
almachtig biddende, dat hy de Stadt ende de omli
gende Dorpen wilde beſchermen van alle haeſtige
overſinnighe doot en peſtelencie, die al te ſeer voo
ginck in de ſtadt en elders als in twintig Jaren geda
hadde, waer om datter menige ſchoen miſſe Godt t
eeren wirt geſongen met grote devotie, deſe ſieck
ginck ſoo voorts als men ſeyde om dat de ſchrobbe
en ſcrobſters by nachten alhier en elders beſtreken
rycke liede huyſen en ringhen van de poorten off clop
pers met ſpecie die vuyt de peſthuyſen quam, wa
rom datter van Stats weghen geconſenteert wirt du
danige, als menſe bevondt, doot te ſmyten off te van
gen. In 't beginſel Auguſti is t'Antwerpen verbode
van Stats wegen, alle ſchoolmeeſters en ſchoolvrou
wen geen ſchole te houden binnen ſes weken in o
buyten de Stadt om de Peſt wil, en dat de ou
de cleercoopers nergens en mochten ouden huysrae
noch cleeren roepen, noch meert houwen, noch voo
doen buyten haer deuren, tot der tyt toe dat haer va
de Heeren geconſenteert worden, op de pene van vyf

tig

1570. tich gulden, want het ſtirf hier en rontſom ſoo ſeer alſt in hondert jaren gedaen hadde, want hier ſtierf den Prochiaen van Sint Joris, Heer Peeter Paſtoor van onſe Lieven Vrouwen met ſynen Coſter den Prochiaen van Sint Andries.

Den 17. Auguſti, heeft den nieuwen Gouverneur t' Antwerpen op de Meert doen hangen en levendich branden een Jonck Meysken met eenen Predicant van Herdooperye, deſe waren de eerſte die in de nieu Vierſchaere op het nieu Stathuys van den Gouverneur en Heer Oddaert met Heer Doctor Boen, als des Gouverneurs Schepenen en Raetsliden, in preſentie van den Marcgrave aldaer verweſen waren, want de oude privelegien der ſtat Vierſcharen aengaende criminele ſaken nu te niet, doot en affgedaen waren, want doen menſe ſoude juſticeren las men openbaerlyck hun tichte ende vonniſſe op de ſpaenſche maniere.

Als doen is oock eerſt affgeſet geweeſt Heer Lanſloot van Urſele, als buyten Borgemeeſter van Antwerpen, nu eerſt gecoren om dat den Gouverneur in de ſtat ſelver ſoude wyſen alle Proceſſien die men tot Bruſſel plach te appelleeren aengaende de Poerters van Antwerpen.

Item alſdoen heeft oock geceſceert den Breeden Raet van de twaelf Ambachten van Antwerpen met haer Privelegien, die Hertoch Philips van Bourgognien gegunt en gegeven hadde in 't jaer 1436. met eenen Onderſchoutet om te ontpoorteren de Borgers om ter bancken te wyſen van Criminele ſaken wegen.

Ende om deſen Predicant wille heeft den Gouverneur doen vergaderen vuyt elck van de ſes Gulden der Schutterye tien gewapende mannen, ſommighe op haer Camere, ſommige voor der Puyen ſtaende, achter dencken hebbende, per avonturen, dat ſy hem van de quaet-

wil-

willighe ontwillicht soude worden. Alsdoen isser o
op deselve plaets onthalst eenen Metser en Borghe
die in syn huys Predicatie hadde gehouden, en w
begraven te Predicheeren om dat hy Catholyc stie

Op den 18. Augusti, heeft Heer Frans Donck
Docthor, Substituet en Segeler van den Bischop van An
werpen, aldaer gewyt voor een Kerckhoff de plaet
van het Pesthuys in de nieu Stat om aldaer begraven
worden die van de Pest souden sterven, in presentie va
twee nieuwe Canoninken sommige Cappelanen van o
se Lieve Vrouwen en twee Schepenen vander stat &
Noch op den selven dach synder anderwerff op
Meert levendich verbrant twee Herdoopers van 's Go
verneurs weghen, en een Vrouwe op de selve plae
onthalst om dat sy met hen den Predicant gelogee
hadde, maer om dat sy stierf Catholyck wirt sy
Predicheeren gegraven, ende de andere buyten ae
staecken gestelt.

Den 19. Augusti, t' Sondachs naer onse Lieve Vrou
wen Hemelvaert, heeft men gehouden den gewoon
lycken ommeganck en Processie met dat Marien Beel
maer den Gouverneur heeft seer scherp doen verbie
den, alle Gulden, Ambachten, gheen Camer verga
deringe noch Ontbyten, Bruylosten of Maeltyden
houden over twaelf personen om te schouwen de siec
der Pestilentie die seer voortginck, waer door de sta
accyse dien dach wel duysent gulden schade hadt, wa
daer was luttel Kerremis volck overgecomen.

Op den 23. deser syn t' Antwerpen wel honder
Ketters en Fugityven tot hunnen verantwoorde gero
pen, of ten eeuwigen daghe te blyven gebannen vuy
Conincx lant op lyff en goet.

Item, op den eersten September, is buyten Antwer
pen op het galgenvelt gehangen een Hollantsche Vrou

Gg we

1570. we, die des Coninex gelt hadde geschroyt, &c. Noch op den selven dach naer noen is het soo grooten onweer geweest van Donder en Regen en Hagelsteenen gevallen soo groot als menschen duymen, met veel tacken als cruycen hebbende in 't midden figuren als oogen.

Den 10. Septembris, t'Saterdachs, is t' Antwerpen op de Meert levendich verbrant eenen Herdooper om dat hy syn valsche opinie niet en wilde affgaen, ende wirt daerna buyten aen eenen staeck gehangen.

Noch op den selven dach, heeft men buyten op 't galgenvelt gehangen twee cap dieven met een vrouwe die gestolen hadde seven levende Ossen vuyt de wy t'Eeckeren de binnen Vleeschouwers toecomende.

Den 12. Octobris, wirt den Bordeelhouwer Thobias t' Antwerpen voor het Statshuys onthooft, die bey de vier jaren hadde gevanghen geweest. Item den twintichste wirt alhier een vrouwe van Herdooperye verbrant.

Den 23. deser, wirt een man van Eeckelooy alhier op de Meert gehangen om de Geuserye.

Den 14. Novembris, heeft den Gouverneur van Antwerpen op de Meert, in eenen Forneys, levendich doen siede met siende water eenen Smit, die by avont op de Couwenberch alhier hadde gemunt valsch gelt ende daelders, ende dit en was hier nooyt gesien geweest by mans gedencken, en wirt, tot eenen spiegel van alle de andere gelt slaenders, buyten gehangen.

Op den 18. deser, t'Sondachs smorgens, heeft den Eerweerdigen Heer Bischop van Antwerpen, Franciscus Sonnius, gepreeckt in onser Lieven Vrouwen Kercke de gemeynte verclarende de groote Victorie die den Paus Pius den Vyfden, de Keyser Maximiliaen, Coninck Philips van Spaignien, de Venetiaen, de Cruys-

heeren

heeren van Malta, en ander Christenheeren, als Don Jan de Austria Coninck Philips halve Broer, als opper Capiteyn van de gansche Christene Armeye, den vierden deser maent voor syn eerste gehadt hadde, alsoo dat den Turck in hondert jaren sulcken nederlaghe te water noch te lande en hadde gehad: waerom den Bisschop vermaende de gemeynte, als ooc deden alle Prochianen in haer Prochikercken, Godt Almachtich te loven ende te dancken van alsulcken Victorie, want aen dit belech der Turcken honck de gansche welvaert der Christenen, &c. Hier naer heeft den Eerwerdigen Heer Sonnius in den Hoogen Choor gesongen seer solemnelyck de Hoogemisse, in syn Bisschops habyt, en daer naer gehouden een devote generaele Processie met gansch den geestelycken staet, elck een brandende wassen kerse dragende in hun hant voor het Heylige Sacrament, het welck den Bisschop droech met den Prelaet van Sinte Michiels, en voor het Heylige Sacrament gingen de Natien der stat, al met keersen, maer achter den Bisschop quam den Gouverneur met de heele wet der stadt met ontallycke devote Borgers Godt Almachtich lovende en danckende, &c. Noch op den selven dach t'savonts heeft men geluyt de groote clocke van onse Lieve Vrouwen en Sint Jacobs Kercken ter eeren Godts ende de Victorie, oock hebben de twaelf wycken met de ses Camers der Gulden hier seer triumphantich geviert en op de Torens voorschreeve: op de Meert stont een groote myte vasselhout om te branden, maer de wet heeftse gegeven de Almoeseniers tot assistentie der armen. Diesgelyc hebben gedaen de Natien, soo op de Meer in 't Kipdorp, voor het huys van Portugael, die vaten met wyn voor de gemeynte openbaer hebben laten vuytloopen. Maer de Natie des Genevoysen hebben de Almoeseniers, tot behoeff 1570.

1570. der armen, geschoncken een silvere schale weert twee en vyftich gulden, daer in laghen hondert goude Croonen, diesgelyckx de Natie der Oosterlinghen, alsmen seyde driehondert vertelen Rochs, want het Coren was seer dier en sloech alle daghen op, soo dat de Vertel golde als doen twee en seventich stuyvers.

Den 19. Novembris, heeft men in onse Lieve Vrouwen Kercke, in den hoogen Choor gesongen de Misse van Requien voor de Kerstene Princen en Soldaten ter Zee verslagen, ende in de Misse was present den Gouverneur met de heele Wet en Natien der stadt, ende t'savonts luyden de Clocke en men vierde noch, al wast dat seer regende.

Den 20. tsavonts ter borstyt, is alhier op het Claddorp, daer het Godtshuys der fermeryen plach te staen, gebeurt een deerlycke moort ten huyse van eenen Italiaanschen Coepman, genoemt Thomas Balbaen, hier syn als vrint ingecomen vyf moordadige Straetscheynders en syn in de Ceucken gecomen, daer vindende drie Borghers des stadt om haer affairen met eenen Advocaet van Brussel te doen, desen hebben sy terstont overvallen, haer doende affdoen haer teschen met hun gelde, maer een van de Borghers genoemt Jan Michielsen zydelaken vercooper de boeven antwoordende, hoe men soo terstont syn gelt soude overgeven, hebben hem terstont met een Roer door het hooft door schoten, seggende; daer licht het boofwicht want het soude ons verraden, daer naer hebben sy den Cassier bedwongen het Comptoor op te doen ende de Cas berooft van ghelde, van Coopmanschap, fluweel, zyde lakenen, syn lynwaet, &c. daer naer synse vuyten huyse getrocken haer versiende met de ander seven en twintich, die men seyde het huys beset hadden.

1571. Item op den 5. December 1571. naer noen, syn van Aer-

Aerselaer t'Antwerpen gecomen twee straetschynders schepe by hun hebbende meer als drie hondert daelde die sy affgeset hadden de Bode van Brughe en Cortryc maer de Dienaers van Antwerpen de weet hebbend want sy verraden waren van den Drossaert van Aers laer, hebben den Schipper doen aenleggen aen het ro Craenthien hout werff by Sinte Michiels, soo hebb de dienaers haer gevanghen genomen en haren roof maer als den dienaer den eenen geknevelt leyden so de op de kraen hem vasthoudende, is desen schelm va het ganckboort van het schiep in 't schelt gesprongen en den dienaer met hem, soo dat sy beyde verdroncke syn en t'sanderdachs gevischt, den straetscheynder bu ten gehangen, maer den anderen dieff hebbense met ee touwe vuyt het schip op het lant gelaten ende alsoo o den steen geleyt, en naermaels is hy daer doot gepyn geweest, ende op eenen sondach 's morgens ooc gehan gen.

Den 4 February 's morgens ten negen uren, stierf see subitelyc Heer Franciscus Doncker Canoninck en Ze geler van den Bischop en Scolaster ongebicht en sonde het Heylige Sacrament te ontfangen, waer door da groote murmuratie quamp onder de quaetwillige Secta risen, die onder de gemeynte seyden, dat hy aen ee galge hoerden te syn gegraven, om dat hy geordonneer hadde, soo wie van de Borghers sonder Bicht off Hey lig Sacramen stirf, dat versmadende, dat men het lichaem aen de galge soude hangen; en die subyt sterfden aldaer begraven souden worden, alsoo verre de vrinden niet en costen toenen dat den dooden Paeschen lest leden te bichten hadde geweest, ende dese executie heeft d Justitie binnen Antwerpen geobserveert, want d'eerst reyse geschiedent aen de nieu Wage aen eenen Make laer een out man van festig jaren, daer de vrinden e

1571. gebueren den Prochiaen van onse Lieve Vrouwen haelden met het Heylig Sacrament, maer den siecken versmaden de vermaninghe van den Pastoor ende verachten de Heylig Sacramenten, soo dat hy in syn valsch Calvinist geloof stierff, en het lichaem wirt geworpen op een slyckerre en buyten aen een galge gehangen tot spyse der Raven. Item een vrouwe in de maelderystraet in de keerssnuttere gestorven sonder Kercken rechten, is door groot bidden der vrinden gegraven aen de Posthuysen. Item noch een Vrouwe op de Vlasmeert die agt daghen gegraven hadde geweest op onse Lieve Vrouwen Kerckhoff, en men seyde dat desen Heer Frans Doncker dit weder dede ontgraven en op het galgen velt voeren, om dat de Vrou sonder Bicht was gestorven; noch isser een Vrou gestorven van de Pest sonder Bichten op 't onser Lieve Vrouwen Kerckhoff by de Papen Schoel, en wirt begraven op 't galgen velt, noch meer synder waerder tyt.

Den 12. Meert, Collecteerden de Commissarisen t'Antwerpen den thienden penninck.

Op den 22. dach Meert, soo wirt voor het Statshuys levendich verbrant, met een vyse syn mont toegevyst synde, Jan de Moe timmerman, om syn ketterye.

1572. In 't Jaer ons Heeren 1572. op den 6 April en was Paesdach, soo hebben de Borghers van Vlissinghen in Zeelant gerebelleert teghen den Coninck Philips van Spaignien, en Geus geworden, sluytende de Stadts Poorten om het gewelt der Spaigniaerden.

Want op den Paschdach heefft Duc d'Alve tot Vlissingen gesonden synen Cosyn en Captyn van de Spaigniaerts, om aldaer te fotiren de soldaten soo Spaensche als Walsche van Captyn Beroos Vendel, om die van Vlissingen te bedwingen te geven den tiende penninck van alle Coopmanschappen &c. Maer in 't foriren spraken

ken de Captynen teghen de Borgers vileynelyck dreygende haer, dat sy niet alleen en souden geforiert worden, maer dat sy den cost souden hebben gelyc de Walen en dat de Borghers souden moeten aensien dat hunne huysvrouwen en dochters souden wesen ter wille der soldaten, ende hier creech den Captyn woorden met een van de Borghers en sloch den Borgher, soo dat hem de gebueren te helpe quamen, soo datter een beroerte in de Stadt quamp dat alle de Borghers vuyt de Vesperen liepen, en namen den Cosyn van Duc d'Alve gevangen met noch drie foriers en sloten haer Poorten, haer Stadt selver gaeyde slaende en bewarende. 1572.

Op den 7. Mey, hadde Duc d'Alve veel Schepen doen op rusten te Berghen op Zoom ende te Rosendael met Spaensche en Walsche Soldaten, en sontse vuyt om Vlissingen in te nemen, maer het was te vergeefs, doen trocken sy naer Middelborch om dat te bewaren ende te spysen met victualie.

Item den 10. Mey, soo wiert den Spaenschen Capteyn Duc d'Alvens neve met syn drien tot Vlissingen gehangen, en daer naer gevierendeelt, en de hoofden op de Stadt Poorten vuytgesteken.

Den 18. Mey, wirt affgelesen voor het Statshuys en op de nieu Borse, dat niemant met die van Vlissingen ter Verre, Briel, noch met die van Enckhuysen eenigen handel of coopmanschap doen en soude op verbeurte van lyff en goet, want sy wirden van Duc d'Alve gehouden voor des Conincx Philips vyanden, en als schelmen, dieven, ende Zeeroevers, diesgelyck is dit mandament van Duc d'Alvens weghen affgelesen tot Ghendt in dese maent.

Op den 22. Mey, wirt buyten Ghendt het Sasse affgebrandt met veel huysen van die van Vlissinghen, om dat sy tot Ghendt verclaert waren vyanden des Conincx,

1572. nincx, schelmen, dieven ende Zeeroevers.

Op den selven dach 's donderdachs, is op de Meert levendich verbrant in 't siende water eenen valschen munter, en daer naer buyten aen een galghe gehangen.

Den 24. Mey op Sinxen avont, soo is in den dageraet ingenomen de steden van Berghen Henegou, en Vallencyn door Graeff Lodewyck, Broeder van den Prince van Orangien, met vyftien duysent mannen, en verclaerden te syn vyant van Duc d'Alve aen die van Henegou om den tienden penninck wille.

Op den 26. Mey, in den dageraet, syn van Berghen op Zoom binnen Antwerpen gecomen vyftien Vaendelen soo Spaigniaerts als Walen, noch op den selven dach heeft men affgelesen de oorsake waerom soo subtylycken de Crysknechten soo aversints binnen comen waren, te weten, om dat de Wet met Duc d'Alve sekerlyck geconcludeert hadt, dat die stat van Antwerpen in de Heylige dagen met verraderye van verlooren boeven ingenomen soude geweest syn, waerom men scherpelyck gebot dede, dat niemant t'savonts achter de negen uren op straet soude gaen sonder brandende licht en sonder geweer op de pene van hondert gulden elckereyse, ende noch te sitten te water en te broede alst geschiede.

Op den selven dach, hebben de Mechelaers haer Stadts Poorten gesloten die bewarende datter gheen Walsche off Spaensche Soldaten incomen en souden, om den onverdragelycken overlast die sy in alle steden en dorpen vuytrechten: op den selven dach heeft men op de Meert begonst te maken het houten wackhuys voor de soldaten.

Den 28. Mey in de quatertemper dagen, hebben t'Antwerpen alle de waterpoorten gesloten gestaen, en de reden en wist men niet, ende men heeft de Peerde-

mert

mert gehouden buyten Antwerpen tot Dambrugg
en Merxen, ende de huymert en leermert in de g
huys beemden, dat noyt geſien en was, om dat n
gheen vergaderinghe met vremdelinghen maken en ſ
de, die nochtans van buyten ter Sinxen meert niet ſ
en quamen om de beroerte der Soldaten.

Op den 27. Mey, trock Capiteyn Fama vuyt V
lencyn des morgens vroech, ende de oorſake was d
dat het meeſtendeel van de Borghers teghen hem w
ren en ſyn voetvolck en hadde gheen geweer, ma
als de Borghers ſaghen dat Capiteyn Fama met all
ſyn volck vuyttrocke ſoo trocken de Borghers oo
mede met grooten gedruys, alſoo datter in de Poo
ſommighe doot bleven door het gedrang om eerſt vu
te ſyn, alſoo dat ſommige de veſten affſpronghen hu
armen en beenen breeckende, andere vielen doot. A
nu meeſt alle de Borghers vuyt de ſtadt waren quam
de Spaigniearts vuyt het Caſteel met alle de Spaenſcl
Soldaten, die in Dornick hadden geleghen, ende de
pilierden Valencyn en ſchoffierden veel jonge Dochte
en Vrouwen, en veel namen ſy mede gevanghen.

Den 30. deſer, branden de Gheuſen t' Roſendael d
Kercke aff ende veel Huyſen, die oorſake was om d
den Prochiaen vuyt den Thoren den Capiteyn doo
ſyn been ſchoot dat hy 't niet en wiſte als hy ſeyde.

Item den 12. Juny, ſoo dede Duc d' Alve te Rype
monde hanghen ſeventhien Franchoyſen, en als ſy doo
waren ſoo wirden de lichamen in de Schelde geworpen
en ſy dreven alle getyden voor Antwerpen langhen tyt
ſoo dat ſy ſeer ſtoncken, want niemant en dorſte v
ſchen van vreſen Duc d' Alve, deſe Francoyſen ware
comen vuyt Vranckeryck om dienſt te hebben van Grae
Lodewyck die lach te Bergen Henegou, ende deſ
wirden gevanghen te Biens.

 Iten

1572. Item den 18. Juny, wirt t' Antwerpen in Nieu ſtat op de Fruytmert eenen Walſchen Soldaet gehangen.

Den 23. deſer, is de ſtadt van Dordrecht in Hollant gerevolteert en Gheus geworden.

Den 5. July ſnacht, quamen drie Schepen van Vliſſinghen in 't lanck Reck op deſe ſyde van Auſtruweel naer de ſtat van Antwerpen, ende daer ſyn ſes Geuſen vuytgecomen tot over het Veer, en namen daer een Schuyttien en quamen daer mede over het Schelt voor het Bierhooft, nemende daer de Bargie van Bruſſel, en noch ſoo namen ſy Swerten Adriaens Veerſchuyt, en voerdenſe voorby het groot Schip, daer de Wacht van Antwerpen op het Schelt in was; maer dies niet te min ſy brochtenſe uit Lanckreek by Auſtruweel, daer de drie Geuſen Schepen laghen, dit vernemende de Wacht van het Caſteel ſchoot met een groff geſchut oock de Wacht van het Steenen Craenthien, op de Berderen Werff ſchoten ſy ooc twee ſcheuten naer de Geuſen, maer de Gheuſen ſchoten oock twee of drie ſcheuten naer de ſtat, maer hier aff en geſchiede gheen ſchade, en den Capiteyn van de Walen voerde drie Schepen naer tot by Auſtrueel, maer de Geuſen vlieden voor met de Barſie naer Vliſſingen, dit ſiende de Walen, dat ſy aen de Geuſen niet en hadden, ginghen in de beemden van Auſtrueel, ſchietende aldaer een vette Coey met drie Schapen, die ſy t' Antwerpen brochten.

Op den 8. July, gebeurde ſnoenens op de nieu Borſe, dat van Ducke de Medinens Soldaten met rapieren quamen boven het mandaet van de Coninck ende der ſtat, maer den Onderſchoutet Manſdale waerſchoudenſe, dat ſy op de Borſe met geweer niet comen en mochten, maer de Soldaten hier op niet paſſende, hebben hun rapieren vuytgetrocken, meynende den Schoutet te doorſteken, dit ſiende den Officier heeft ooc van

leer

leer getrocken en syn dienaers staken een van Medir
Spaensche Soldaten dat hy daer aff stierff, noch een Si
guior hebben sy in syn hooft gequest, soo dat men se
vochte alsoo dat alle de Spaigniaerden daer doot gebl
ven souden hebben en hadden sy niet hart geweest
maer den Schoutet met de Dienaers en hadden ghe
letsel.

Den 9. July, wirt te Brussel levendich gebrant e
nen Tengieter Calvinist wesende, woonachtich t' An
werpen, en desen was eerst syn Tonge affgesneden o
dat hy niet spreken en soude als hy ter doot gincl
en met desen wirt noch een Passementmaker gebra
van Antwerpen om dese Seckte. Item twee dage
hier naer wirt te Brussel verbrant de Tengieters Vr
om deselve Secte, dese wirt eerst geworcht en de Scher
rechter winde twee coorden ontstucken eer sy doot wa
dese drie persoonen waren geboren van Bergen Hen
gou ende lieten vyff kinders achter.

Den eersten dach Augusti 1572. soo brande de Kerc
van het Dorp Contich, gelegen tusschen Mechelen e
Antwerpen met veertich Huysen, desen brant is gec
men vuyt een Backery en Brouwery des selven Dorp

Den 24. Augusti t'Sondachs, geschiede te Parys i
Vranckeryck, dat Carolus de Negende van Vranckeryc
dede vermoorden den Admirael met ontrent vierho
dert Edelen en veel Capiteyns, Soldaten, Hugeno
ten ende Borghers van Parys, alsoo dat in die wek
vermoort wirden wel vyf duysent persoonen, soo man
vrouwen, kinderen, ende dit geschiede op des Coninc
Susters Bruyloft, trouwende den Coninck van Nava
re Henricus.

Den 26. Augusti, trock Duc d' Alve en Duck d
Medina vuyt Brussel naer Berghen Henegou, dat i
hadde Duc d' Alves viant Graeff Lodewyck. Item o

1572. den selven dach wirt t' Antwerpen op het Casteel gevangen gebrocht Capiteyn Monseur de Sully vuyt Vranckeryck.

Den 29. Augusti, wirt t' Antwerpen op het Casteel geworcht een Ingels Capiteyn, die vuyt Vranckeryck gecomen was en gesonden van den Admirael tot assistentie van Graeff Lodewyck des Princen van Orangien Broeder.

Den 21. Septembris, wirt Bergen Henegou Duc d' Alve overgelevert, met contrackt van Graeff Lodewyck, dat hy met syn volck vredelyck daer vuytrecken soude en in seekeren tyt niet dienen teghen den Coninck van Spaignien, d' welck alsoo geschiede, en Duc d' Alvens volck quamp daer in met sachtmoedicheyt sonder imant te misdoen, en men luyde de groote Clocke t' Antwerpen.

Den 20. Septembris, wirden die van Mechelen en Dermonde gepubliceert rebellen des Conincx.

Den 2. Octobris, ontrent een ure des nachts, trock den Capiteyn Dorpendael en van de Geusen met hun volck, oock veel van de vyf Gulden met noch sommighe Geusen Borghers van Mechelen, die de wapenen teghen den Coninck aengenomen hadden gelyck vuyt der stat, de oorsaake was dat de goede Catholycke Borghers niet en conden accorderen met de Geusen, want sy sterker in 't getal waren dan de rebellen. Ten anderen dat Duc d' Alvens volck voor Mechelen lach. Aldus voor noen quamen de Spaigniaerts over de vesten en door de Poorten in de stat, en de geestelycheyt met de goede Catholycken gingen hun teghen met Processie, meynende de Spaigniaerts te ontfanghen als vrinden, maer sy liepen door de stat als rasende honden, pilierende gansch de stat geestelyck ende weerlyck twee dagen lanck, doende de Borghers en geestelyck-

lyckheyt groote tirannie aen haer lichaem om gelt e goet te wysen, dat onmogelyck en schandeleus is om schryven.

Den 3. dach soo pilieerden de Walen met de Spai niaerts, doende soo grooten overlast als den tweed dach.

Den 4. dach beroofden voorts de Hoochduytsche d de Walen en Spaigniaerts hadden gelaten, doende c Borghers den selven overlast als vooren.

Desen roeff en gestolen goeden syn meest al t'An werpen comen te schepe te waghen en te peerden, e de Spaigniaerts hebbense aldaer vercocht op de vr dachs meert met vuytroepen voor haer herbergen, a by Sint Joris Poort, in Mechelen op den oever, ae d' Bierhooft, en elders, en dit geschiede den vyfc Octobris t' sondachs.

Dit alsoo geschiet synde, syn de arme beroofde Me chelers by haer vrinden gevloden in diversche Dorpe en Steden, als Brussel, en Loven, maer principaly t'Antwerpen, daer sy seer vrindelyc ontfangen hebbe geweest, gevende hun huyshuere, cleeren, cost met wy en kinderen, ooc hebben de Almoeseniers van Antwer pen naer Mechelen gesonden een schip met broot, bo ter, kees &c. tot onderstant van de arme menschen.

Op den 5. October, accordeerde Duc d'Alve met di van Dendermonde, dat de Spaigniaerts de Stat niet e souden pilieeren, maer voor haer rantsoen gevende se duysent Guldens eens voor haer rebellicheyt.

Den 20. deser trock Captyn Dragon met twintig Ven delen Walen door het water tot aen het badt in Zee lant om ter Goes onset te doen, als hy ooc dede, son der groote schade van Volck. Op den selven dacl namp Captyn den Vossisteert drager in de Stadt Schoen hoeven tot behoeff van den Prince van Orangien.

1572. Item den 23. deser, wirt t'Antwerpen voor het Statshuys onthoft een Edelman van Liere, genoemt Wachtendonck, om dat hy met de Gheusen geweest hadde, en andere quade feyten, ende hy wirt ten Predicheeren begraven om dat was van het maegschap van den Choor Deecken van Antwerpen.

Den 25. dede Jan Peris, een Spaigniaert, synen knecht, synde eenen Moor, t'Antwerpen op de Meert hangen voor het Statshuys om dat hy hem hadde willen vergeven, 't vergif in synen wyn over tafel doende.

Den 5. December syn de Duytsche Soldaten verleet in de Nieu Stadt.

Op den 20. December, en was Sinte Thomas avont, wirt in de lange nieustraet eenen Italiaen syn hant affgehouden en gevoert op de Meert daer hy verbrant wirt om syn Boggerye.

In dit Jaer van twee en seventig in den couden winter, cocht men een pont boeteren vyf stuyvers, een pont Hollantschen kees drie stuyvers, twee eyeren eenen stuyver. ende alle eetware naer advenant, de beerninghe was ooc seer dier om dat ter gheenen Torf vuyt Hollant en quamp, daer om gaf men voor een hondert musts aert drie gulden &c.

Den 10. January t' savonts, is op het Claddorp met practyken vuyt syn huys geleyt eenen devoten ende rycken ouden Cleercooper, genoemt Joos Abdes, en wirt al heymelyck vermoort, en den selven avont daer naer syn de selve schellemen met syn sleutelen in syn huys gecomen sonder iemants wete, want hy alleen woende, en hebben al syn gelt gestolen meynende ooc mede te dragen allen t' silver, als croesen, schalen, coppen, ringen en andere juweelen die sy al in een sargie gepackt hadden, maer de geburen wirdent gewaer, soo dat de dieven alleen met het gelt vuyt

vuyt den huyse gingen, dat niemant en wiste waer vervoeren en waer Joos was gebleven zeer langhen t

Op den selven maent den 12. dach, waren op c oever by Jan de Chordis huys gevangen vyfender persoonen van den doop, soo mans als vrouwen, knecl en jonge dochters die aldaer in de Predicatie war wel by de hondert, want het was in een achterhuys eenen ganc, en hadde de Marckgraeff met de D naers stercker geweest en wat langer getoefft hy sou den Predicant met allen het volck gecregen hebbe maer sy werdent boven gewaer, dat de Heer bened in 't huys was, soo spronck den Predicant met de a deren te vensteren vuyt van achter en ontquampt, ma dese vyf en dertig wirden gecregen en op de Me meest al gedoot.

Item den 13. January snachts ten twe uren, qu men de Gheusen Scepen voor Antwerpen aen het Bi hooft en namen seven van ons schepen ende voorde se mee naar Zeelant, sonder iemants letsel off wac in de Nieustat.

Den 22. January wirt voor het Casteel gehang eenen Spelman en was een Musiceen, desen meyn den Captyn van Vranckeryck, die in het Casteel g vanghen lach, met practyke vuyt te helpen, maer wacht van de Spaigniaerts werdent gewaer en hier o wirt syn hooft boven de galge gestelt als een verrad

Den 28. deser wirden op de Meert gebrant tw Vrouwen met eenen Man Herdoopers, en waren c eerste van de vyf en dertig die op den oever gevan gen waren.

Den 31. January, wirt voor het Statshuys gebra eenen Man met syn Huysvrouwe, en op den steen e nen Jongen geselle gedoot, en waren van den voors hoep.

O

1572. Op den 17. February, wirden noch gebrant drie mans en twee vrouwen, op den hoever gevangen.

Op den 18. February, is Joos Abdens voorsz. gevonden geweest op den grooten Couwenberch in een cleyn ydel huysken liggende daer versmoort en verworcht en met choorden syn voeten gebonden, ooc synen mont gestopt seer deerlyck, en noyt en wist iemant wie dese moort gedaen hadde, want Joos wirt gevonden avontuerlycken van kinderen die voor de deure met koten laghen en speelden, soo dat een van hun koten door het keldergat in den kelder viel, waer om een door de venster in huys clom, om de cote te halen, soo heeft hy daer eenen dooden man sien ligghen die seer stonck.

Den 21. deser syn op de Meert van de voorsz. Herdoopers gebrant twee Vrouwen met een Jonck gesel.

Den 28. van de selve, zyn gebrant een Jongman en Jonghe Dochter.

Item den selven dach syn van Antwerpen gevaren vyf en dertig oorlogsche schepen, by wesende noch veel schepen met victualie, munitie van oorloghe tot Vlissingen, meynende dat te crygen, maer syn den sestiende Meert weder gecomen.

Den 7. Meert laeghen de oorloch schepen van Antwerpen tuschen ter Neusen en Biervliet, en daer quamen de Geusche schepen van Vlissingen, soodatter een groote Battalie geschiede, want daer bleven van onser syden veel Walen, Schippers, Busschieters met veel Spaigniaerts doot, en bysondert den opper Captyn van de Spaigniaerts.

Naer de Batalie hebben de Gheusen van Vlissingen veel van onse schepen gevanghen genomen, en voerdense met groote victorie naer Vlissinghen.

1573. In 't Jaer 1573. naer 't schryven van Brabant, soo quamp Paeschen den 22. Meert.

Den

Den 16. dach Aprilis, naer noen, soo is den Bischo van Antwerpen, Heer Franciscus Sonnius, met sommigh Canoniken, de Spaensche Heeren en de Wet gecome in de Nieustat op de Water Poort van de Zeeusche Cc remeert, en daer heeft den Bischop de voorsz. Ooı loch Schepen met de Spaensche Captynen de Benedicti gegeven met alle de soldaten, lesende veel en Godt Al machtich biddende, dat sy in den naem van den Co ninck van Spaignien victorie mochten cryghen over d Gheusen hun vianden, en dat sy souden moghen spy sen die van Middelborch, die in groote benautheyt va victualie waren.

Den 17. Apriel, voeren de Oorloch Schepen aff va Antwerpen naer Lillo om Middelborch te spysen en d Gheusen van Vlissinghen te verslaen.

Den 21. Apriel, soo geschiede de Batalie van bey de syden, daer het Coninckx volck de overhant hiel den, want sy Middelborch spysden.

Den 22. deser luyde men alhier de groote Clocke om de victorie die 's Conincx volck gehadt hadde te Middel. borch, en men schoet het groot geschut aff, van het Casteel.

Item den 23. deser en was Sint Joris dach, soo wirt tot Delfft in Hollant de Beelden in de Kercken affge. smeten ende geestelycke goeden van de Gheusen gepil. gieert.

Den eersten Mey Anno 1573. soo heeft men t'Ant. werpen gepubliceert het accort van de Ingelsche met groote solemniteyt, en men heeft het groot geluyt geluyt, doende een seer schoen misse en een groote maeltyt voor de Heeren.

Den 18. Mey, is t'Antwerpen gebrant een Vrouwe op de Meert om Herdooperye.

Den 20. deser, en was Heilige Sacraments avont, wir-

1573. den op de Meert gebrant een Man, twee vrouwen met eenen jonghen knecht om de Herdooperye wille.

Op den 26. Mey, wirden t'Antwerpen gebrant twee jonge gesellen met twee jonge Dochters, die niet Herdoopt en waren, maer en wilden de Secte der Herdooperye niet affgaen.

Den 30. isser hier om noch een Vrouwe gebrant.

Item den 6 Juny, isser verbrant geweest een paer Vrouwen van den Doop, waer van d'een was een rycke Jouffrouw hebbende wel twee hondert gulden t'sjaers.

Den 7. Juny, quamp van Middelborch t'Antwerpen de roode Bargie met twee of drie Heukens geladen met Coopmanschap en daer toe dertien peerden toebehoorende Captyn Bevoys.

Op den 27. Juny, syn t'Antwerpen gecomen vier avontureusche gasten ten huysen van den Schoutet der Stat, genoemt Vermeeren, en hebben daer eenen jonghen met practycken vuytgehaelt, die aldaer als gevanghen wesende, den schoutet bewaerden, dit was den Soen van eenen Geuschen Captyn te Vlissingen op de Schepen, en hy hadde eenen Oom genoemt Captyn Worst, desen was Admirael op de schepen, desen jongen genomen hebbende, hebbende hem gevoert naer Vlissingen, ende een van dese stoute gasten was een Borgher van Antwerpen eenen torff drager. Ende hier om heeft den schoutet Vermeeren van 't Spaensch Hoff seer lange gevanghen geseten, ten huyse van Jan van Immerceel Marckgrave alhier.

Den 13. July op Sinte Magrieten dach, soo wert de Stat Haerlem in Hollant opgegeven, door faute van victalie, in handen van Duc d'Alvens Sone als Captyn Major van den Spaenschen Legher, die daer voor lach, op conditie, dat Spaigniaerts daer in comende alle de Borghers souden nemen in genade, d'welck sy niet en

heb-

ben gehouden, want daer wirden tusschen de sevenhoi dert en agthondert soldaten onthooft en doot geslaghei sonder de Borghers.

Op den 15. July, heeft t'Antwerpen de groote Cloc ke geluyt ende een schoen Misse gedaen in onse Liev Vrouwen Kercken en op het Casteel seer geschoten.

Den 2. Augusti namen de Gheusen in het slot Ram mekens by Vlissingen in Zeelant gelegen door verrade ry van den Captyn.

Item den 4. Augustus voeren van Antwerpen twe en festich oorloch schepen en minutie schepen, ontren hondert t' samen, en voeren teghen den Gheusen nae Vlissinghen.

Den 12. Augusti, soo is in Spaignien te Madril dei tweeden Soen van Coninck Philips en Anna van Osten ryck geboren, ende hy is genoemt Carolus.

Item den 27. quamen die Vrybueterschе Geusen te Schoeten, ende namen daer gevangen Joncker Marten van Ranst Schepen van Antwerpen, een ryck out Man, en voerden hem te Dordrecht in Hollant, en was daei gevangen tot den 30. November, tot dat hy betaelt hadde menich hondert gulden van rantsoen.

Noch op den selven dach synder vuyt Zeelant wedei comen van onse Schepen t'Antwerpen negenthien van die den 4. Augustus affvoeren ende hebbende gela-ten twe en twintig schepen, daer Captyn aff was Be-voys.

Op den 1. September ontrent vyf uren 's morghens, hebben de Geusen van het Princen Volck ingenomen Geertruyen Berghen.

Den 4. deser quam Duc de Medina vuyt Spaignien, meynende te syn Gouverneur van Neerlant. Op den selven dach syn de reste van onse schepen comen t'Ant-werpen soo groote als cleyne.

1573. Op den 16. September, wirt binnen Gheertruyen Berghe doot gessagen Captyn Erras van syn eyghen volck om verradery wille, soo men seyde, en was opper Captyn van de Gheusen.

Den 2. October, wirt op de Ingelsche Caye gehangen eenen Spaenschen Soldaet.

Den 3. Octobris, syn vuyt Antwerpen getrocken naer Breda op Geertruyen Berge een Vendel Hoochduytsche en vierhondert Walen met groote stucken geschuts, clooten, poeder en andere munitie van Oorloch.

Den 6. Octobris, wirden t'Antwerpen verbrant op de Meert drie vrouwen en een schoon Jonge Dochter om den Doop wille.

Item den 21. dede Capiteyn Bevoys hangen eenen Wael op de Meer by het Cruys.

Den 15. en 16. Novembris, begonst men seventich schepen soo Oorloch als Victalie Scheepen gereet te maken naer Zeelant, ende den seventiende derselver voeren de eerste aff, en in 't varen schoten sy los twee metalen stucken met seer sware ysere clooten naer het stat waerts op de Engelsche Caye, door de Poort, op een hoec Huys, waer van ses persoonen doot bleven.

Op den selven dach, is te Brussel eerst ingecomen den grooten Commandeur van de Cruysheeren vuyt Spaignien, Don Loys, om te wesen Gouverneur van het Nederlant.

Den 17. Novembris, wirt in het Casteel eenen Capiteyn vuyt Vranckeryck genoemt Monsieur de Seuly geworcht met een d' weele desen was gevanghen voor Bergenhenegou, daer alle de Francoysen verslagen wirden.

Den 18. wirt op de Meert gebrant een Vrou met een Jonck Meysken om de Herdooperye.

Den

Den 30. hebben de Gheusen Rommerswael in Z lant affgebrant.

Item den selven dach op Sinte Andries dach, g Duc d' Alve syn Gouverneurschap aen Don Loys Co mandeur tot Brussel.

Ende op den selven dach heeft den Commande aldaer synen Eedt gedaen als Gouverneur ons Conin Philips.

Den 10. Decembris, wirt Middelborch gespyst v ons Commandeurs volck.

Den 15. Decembris, wirt t' Antwerpen op den hoe van de Avansstraet vermoort Jan Machielsen Soone de Byle. Op den selven dach troek Duc d' Alve na Namen, en van daer voorts naer Spaignien by den C ninck Philips. Item op den selven dach t' savonts w op straet t' Antwerpen, op Schutters Put vermoort, d Clerck van den bloede van Capdieven.

Den 23. Decembris, is Don Loys als nieu Gouve neur eerst gecomen t' Antwerpen met schoonen staet.

Den 3. January, wirt t' Antwerpen in syn hooft g wont eenen Spaenschen Heer, genoemt Jan de Me dosse, van een Lackay van Champay Gouverneur van An werpen, en hy wirt daerom onthalst op de Meerbru ge, den sesde January, eer Jan de Mendosse doot wa maer hy stierff corts daer naer van de quetsure.

Den 26. January, borste op een plaet by Saftinge Gielis Hofmans Schip, een Ryck Coopman van An werpen, dat hy hadde doen maken voor syn Huy vrouwe, dit verdronck daer met alle de goederen v Coopmanschap wel weert dertich duysent guldens.

Den 27. January, is den Commandeur van Antwe pen gereyst naer Bergen op Zoom, ende daer come de dede den Gouverneur de Spaensche Soldaten se schieten van blytschap, soo dat het vier in 't cru

 quan

1573. quamp en daer bleven veertich Spaigniaert
Den 28. January, wirden op de Meerb
Walen gehanghen Pyconiers.

Den 29. deser, wirden op het galgenvel
ghen, en was de eerste Justitie buy
Troubelen.

Item alsdoen voeren van Berghen o
Vlissinghen, en de Gheusen creghen d
den Vice Admirael met noch veel meer
pen met Capiteyns en Soldaten gevanghen
ke veel doot geslaghen en over het bo
worpen.

Den 3. February snachts, ontrent een
een groot teecken in de locht van Ruy
ten.

Den 18. wirden op de Royansche C
Stat twee gehangen.

Den 19. February, is de stat Midd
lant opgegeven in handen van den P
gien en dat door faute van Victualie e
ger, want sy aten Peerden, Honden,
ten, &c. met contract nochtans, da
gon met syn Spaigniaerts daer vry moc

Item den 23. February, en was Va
is Capiteyn Dragon vuyt Middelbo
gecomen.

Den selven dach wirden buyten An
genvelt gehangen vyf Geusen.

Item 27. February, syn binnen An
acht hondert Spaigniaerts.

Den 3. Meert, syn binnen Antwer
Vendel Duytsche en een Vendel W

Den sesde Meert, wirt Hoochstra
berooft.

Alsdoen quamp Paesschen op den 11. Apriel.

Den 17. Apriel, synder veel Gheusen verslagen, en hier om heeftmen t' Antwerpen geluyt de groote Clocke en een schoon Misse gedaen voor de schoone Victorie der Spaigniaerden.

Op den 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. Apriel, waren t' Antwerpen al de Poorten gesloten om dat de Spaigniaerts incomen wilde.

Op den 25. en was Sinte Marcus Dach, soo syn de Spaigniaerts met gewelt over de eerde vesten oft Wallen by de nieuwe Baghyne Poort, staende by het Casteel, droech voets in de stat comende haerliede daer foriërende in der Borghers huysen met gewelt, doende daer grooten overlast, en wilden van hun t' achterheyt betaelt wesen, eer dat sy souden vertrecken, van welcken overlast wirt gedicht een liedeken.

Op den 27. Apriel, hebben de Spaigniaerts alhier groot ramoer gemaekt en alarm doen trommelen, loopende door alle straeten van de stat roepende eyselycken *fore, fore viliake*, stootende op de Borghers deuren om de Spaigniaerts, die daer laghen en sliepen, vuyt te hebben, door welck affgryselyck gethier ende geloop, meynden de ingesetene van de stat, dat sy 't al vermoort souden hebben in der nacht, alsoo dat van vrese veel Vrouwen misval creghen en van vresen veel volck gestorven is.

Den 28. deser sloegen de Spaigniaerts snachts wederom alerm alerm roepende, *fore viliake*, *fore viliake*, en sy namen het Stathuys inne en maeckten daer onder malkanderen een Wet ende Justitie, en hielden alle stats Poorten toe, dat daer niemant vuyt of inne mochte

1574 te, houdende haer Capiteynen vuyt d
met hun niet te doen hebben.

Den 29. soo moesten den Gouve
pen Champay met syn Walen vuy
overlast die de Spaigniaerts hem
sloegen sy in 't huys van Jaspar
geerdende, alle de gelasen vuyt
traditare, en dachs moest hy
Nieustat aen het Eschenhuys.
Eeckeren.

Item, den eersten Mey,
daten in Antwerpen al ged
de groote autragie aen d
nieu Stathuys met ontall
van onder tot boven m
le Cameren haer privat
geweest hadde, want
niet passende op de
en wilden hun Cap
sy en waren al ber

Op den 7. Me
tot Antwerpen
op de groote M

Item den 8
moer gemaec
haerliede dc

Noch d
vons groo
ten tien
nen nie
het wa
gewo
Stath
als

geestelyck of weerlyck aengaende de Pollecye der Stadt
noch ooc ander mandament sonder desens consent.

Den 11. Mey, soo hebben de Spaensche soldaten op de groote meert gemaeckt eenen Autaer, op een kiste onder een craen van appelen boven bedeckt, daer op heeft een Spaensche Cappelaen Misse gedaen in presentie den Choordeken van de Stat myn Heer Rogier de Taxsis, die sy bedwongen hebben aldaer te comen, en daer heeft een Jesuyt van der stat gepreckt, en daer naer heeft den Elect met syn nieu Captyn Hooplieden &c. haren eedt gedaen naer haer selffs ordonnantie, en de alsdoen wasser oock een nieu galge op de meert gericht vuyt bevel des Spaigniaerts.

Item den 13. deser voor noen, wirdt t'Antwerpen noch een groot ramoer gemackt van de gemuyteneerde Spaigniaerts.

Den 14. wouden de Spaigniaerts tot Antwerpen hun betalinghe hebben.

Den 15. en 16. heeft den Captyn Vitelli met den Commendeur veraccordeert met de Spaigniaerts van de betalinghe.

Item den 17. totten 21. hebben de Borghers van Antwerpen moeten leenen om de betalinghe der Spaigniaerts, elck naer synen staet, de somme van vierhondert duysent gulden, en hier voor heeft den Commandor hem selven verobligeert, gevende syn silver en juwelen om gelt te doen slaen, ende men heeft de Borghers belooft haer geleent gelt te restitueren, en dat men dat vinden soude aen de eerste petitie van de schattinge.

Item den 21. Mey t'savonts, hebben t'Antwerpen de Spaensche Soldaten groot gewelt gedaen op de nieu Borse ten huyse van Jouffrouw Josina van Dael, Weduwe Geert Sterckx, en hebben haren knecht gesmeten om dat hy nieten wilden toelaten Spaense Soldaten,

 daer

1574. daer ten huyse gelogeert synde, in syns Jouffrouwen huys Heeren logeren souden en ten Avontmael brenghen, hier om syn sy vechtende geworden en een van de Soldaten, synde gequest van den knecht, heeft syn vrouwen huys moeten abanderen, loopende naer het Predicheeren Clooster, ende de Soldaten hebben hem gevolcht met groote hoopen, ende hem altemael met blootе rapieren vindende op de straet hebben wel hondert steken naer syn doot gegheven, ende eenen bast aen syn been doende hebben hem alsoo lancx de straten gesleypt door vuylichshoopen tot op de groote Meert, en hebben het lichaem met de voeten opwaerts aen de Galge gehangen, en soo deerlyc mishandelt, dat men 't niet en cost bekennen, en ontrent den noen is hy affgedaen en op onse Lieve Vrouwen Kerckhof begraven.

Item den 27. 28. en 29. Mey Anno 74. soo heeft men alhier in Sinte Michiels Clooster de rebellige Spaigniaert betaelt elcken naer syn t'achterheyt, de somme van veertich duysent, om dese betaeling te sien ginghen veel lieden in 't Clooster, want op de pleyn in de hoven stonden diversche tafelen daer men se betaelden, en daer quamen oock de Almoeseniers met haer schotelen voor d'arme huysarmen, de Cloosters als Predicheeren, Minnebroers, Vrouwebroers, Ambachts kinderen en meest alle de Bedelaers vander stat saten ontrent het Clooster om almoesen, en al te samen creghen sy groot gelt.

Item den 30. Mey, heeft men de Spaigniaerden moeten haer pardoen geven eer sy vuyt Antwerpen wilden vertrecken, en alsdoen hebben sy gereetschap gemaeckt om te vertrecken.

Item den 2 Juny t'savonts ten vyf uren, sy vertrocken tot in Borgherhout aldaer grooten overlast doen.

doende; maer den vyfde syn sy van daer vertroc- 1574.
ken en den Commandeur trock smorgens vroech naer Brussel.

Item den 6. Septembris, naer Duc d'Alve Berghen in Henegou langhe belegert, begraven ende beschoten hadde, heeft hy verworven bestant, als dat Graef Lodewyck met syn Ruyters en Knechten souden uytrecken met verlof tegen den Coninck Philippo eenen sekeren tyt niet te stane.

Den 3. October, is Leyden van de Gheusen gespyst geweest, ende den Commandeur is weder van Brussel t' Antwerpen gecomen.

Den 13. Decembris smaendachs smorgens vroech, lagen by Oustreweel vyftich of festich Guese Schepen vol Soldaten, ende meynden in den dageraet aen de stat te comen en ingelaten te wesen van sommige verraders die sy in de stat hadden aen de werf, bierhooft, &c. maer de verraderye en quamp niet tot effect, alsmen seyde, daerom datter groot ramoer en vreese in de stat was, maer t' savonts voeren dese Geuse Schepen wederom naer t' Safftinghen.

Den 14. Decembris, quamen binnen Antwerpen twee Vendelen Duytsche Knechten met twee Vendelen Spaigniaerts, en de Poorten der stat waren gesloten van den dertienden tot den vierentwintigsten Decembris om te weten wie de verraders geweest waren, en alsdoen soo wirden vuyt de Herberghen snachts en dachs gehaelt alle vremdelinghen, Borghers, en al datter gevonden wirt op suspitie van verraderye, maer veel tot haer onschult wirden los gelaten.

Item den 15. Decembris quamp het verraet vuyt, door sommighe Borghers die vuyter stadt gevloden waren, daermen suspitie op hadde, als Merten Neye, een van de Rentcamer van de stat, eenen Suycker-

 backer